

॥ श्री ॥

श्री अनुत्तरोपपाति सूत्रम्

अर्थबोधिनीवृत्तिसमलङ्कृतम् ।

(हिन्दी गूर्जर सहितम्)

- इतिरचयिता -

“जैनाचार्य”-“जैनधर्मदिवाकर”-पूज्यश्री घासीलालजी महाराज ।

- निवेत्तक -

सुबोध-प. मुनिश्री समीरमल्लजी महाराजः ।

- तथा -

संस्कृत -प. मुनिश्री कन्हैयालालजी महाराज

- प्रकाशिका :-

श्री हरगोविन्दकाका कोठारी द्रव्यसाहाय्येन
श्री भे. . जैन धास्त्रोद्धारक समिति:-राजकोट.

आवृत्ति :

प्रति : १०००

}

वीर सवत् २४७४

वि सवत् २००४

ई. सन् १९४८

{

मूल्य:- रु. ३॥

-: प्राप्ति स्थानम् -

पानाचंद महेता

कोठारीया नाका, मांडविया बिल्डिंग

राजकोट - (काठियावाड)

✽ महेश मोहनलाल दामोदर प्रि. प्रेस— रायकोट. ✽

પ્રકાશકનું નિવેદન

જૈનાચાર્ય જૈનધર્મદિવાકર પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ સાહેબે શ્વેલી મુન્દરબોધિની ટીકા સહિત-૩૨ સૂત્રો માહેતુ આ 'શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષ' નામનું નવમું અગ વાચક વર્ગના હાથમાં મૂકતાં અમને અત્યંત આનંદ થાય છે પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મ. પ્રખ્યાત વિદ્વાન છે અને બહુધા તેઓ મારવાડ, મેવાડ, માલવા, ખાનદેશ દક્ષિણ આદિ અનેક દેશોમાં વિચરનાર છે તેઓશ્રી કાઠીયાવાડમાં કેવી રીતે પધાર્યા અને શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિની સ્થાપના કેવી રીતે થઈ તેનો ટુંક ઇતિહાસ અત્રે આપવો અસ્થાને નહિં ગણાય

પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મ. શ્રીએ સ વત ૧૯૬૨ અને ૧૯૬૩ ના બે ચાતુર્માસ કરાચી શ્રી સભના આગ્રહથી કરાચીમાં કર્યા હતા પૂજ્યશ્રીની વિદ્વત્તા, ચારિત્ર અને તપશ્ચર્યાથી કરાચીના જૈનો ઉપરાત અનેક હિંદુ મુસલમાન બાઇઓનું તેમના તરફ આકર્ષણ થયું પૂજ્ય શ્રીના સમીપવર્તીં ઘોર તપસ્વી શ્રી સુન્દરલાલજી મહારાજે ધોવણ પાણીના આગારે પ્રથમ વર્ષે ૬૦ અને બીજે વર્ષે ૬૬ દિવસની ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા તે વખતે કરી હતી આ પ્રસંગે તે વખતના કરાચીના એક અંગ્રેજ ડૉક્ટરી કમિશનર સાહેબ પૂજ્ય મ. શ્રીના ઈર્શન કરવા આવ્યા હતા તપસ્વીજીની તપશ્ચર્યા નિમિત્તે હિંદુ મુસ્લીમ જનતાએ સાથે મળી એક દિવસની પાળી (૨૦) પાળી હતી અને કતલખાના પશુ બધ રહ્યાં હતાં કરાચીના ઇતિહાસમાં આ બનાવ અભૂતપૂર્વ હતો સ્થા જૈન બાઇ-બહેનો પણ ખૂબજ ઉત્સાહપૂર્વક પૂજ્યશ્રી તથા તપસ્વીજીની સેવા ભક્તિ કરી રહ્યાં હતા તેઓએ પૂજ્યશ્રીને બીજુ ચાતુર્માસ પણ કરાચીમાં કરવા અતિ આગ્રહ કર્યો તપસ્વી શ્રી સુન્દરલાલજી મ. ના થરીરને કારણે પૂ. શ્રીએ બીજુ ચાતુર્માસ પણ ત્યાં કર્યું અને જૈન જૈનેતર જનતાએ તેમની દ્વારા જિનવાણીનો મહાન લાભ ઉઠાવ્યો

આ ઉપરાત પૂજ્યશ્રીના જ્ઞાન, ઈર્શન, ચારિત્ર અને તપથી પ્રભાવ પામીને કરાચીના સમસ્ત સ્થાનકવાસી જૈન શ્રી સ. ઘે તથા તેમના અનુયાયી મુનિઓએ પૂજ્યશ્રીને "જૈનાચાર્ય" "જૈનધર્મદિવાકર" પદની સાથે માનવતી 'પૂજ્ય' પદવી ધનાયત કરી તથા પ્રસ્તુત પૂજ્યશ્રીએ રચેલું સંસ્કૃત ટીકાનું 'શ્રી ઉપાસકદશાક્ષ' સૂત્ર કઠાચી શ્રી સ. ઘે હિંદી શુબરાતી ભાષા સાથે છપાવી બહાર પાડ્યું

આ ઉપાસકદશાઙ્ગ સૂત્ર હામનગરના શા સ્વ શેઠ હામોદરભાઈ જગજીવનદાસના વાચવામા આવ્યું તે વાચતાં તેઓ ખૂબ આનંદ પામ્યા અને પંડિત પ્રવર મુનિશ્રી ગબ્બૂલાલજી મ ની પ્રેરણા તથા મહેતા ગુલાબચંદ પાનાચંદના ઉત્સાહથી તેઓને વિચાર આવ્યો કે જો આ વિદ્વાન પૂજ્યશ્રી કાઠીયાવાડમા પધારી ઠર સૂત્રોની ટીકા તૈયાર કરી આપે તો સ્થા જૈન સમાજ માટે ઘણું જ ઉપયોગી કાર્ય થયેલું ગણી શકાય આથી હામનગર શ્રી સદે સદના સેક્રેટરી રા રા મોહનલાલ કેશવજીને ઉદ્યમપુર (જ્યા પૂજ્યશ્રી જો વખતે ખિરાજવા હતા) મો । તેમણે પૂજ્ય શ્રીને કાઠીયાવાડમા પધારવા આમંત્ર બરી વિનતી કરી મહાન ઉપકારનું કારણ બાણી પૂજ્યશ્રીએ આ વિનતીનો સ્વીકાર કર્યો અને કાઠીયાવાડ તરફ વિહાર કર્યો

સ્વ શેઠ હામોદરભાઈની જોગબાણુ આપવી એ સોના પર ગીલીટ ચડાવવા સમાન છે પબ્બજેશરી પૂ શ્રી કાશીરામજી મ સા સવત ૧૯૬૭ મા કાઠીયાવાડમા પધારેલા અને વિહાર કરતા કરતાં શેષ કાળ માટે હામનગર પધારેલા તે વખતે પ્રસ્તુત શેઠ શ્રી સાથેના ૨૦-૨૫ દિવસના સહવાસે પૂ શ્રી ના હૃદય પર શેઠશ્રીના જ્ઞાન અને વ્યક્તિત્વની ભારે છાપ પડેલી તેઓશ્રીએ કહેલું કે— “ મે હબરો ગાઉનો વિહાર કર્યો છે, હું હબરો જૈનોના સપર્કમા આવેલો છું પરંતુ શેઠ શ્રી હામોદરભાઈ જેવી જૈન તત્ત્વજ્ઞાન સમજવાની વિક્ષતા મે બીજા કોઈમા અઘાપિ જોઈ નથી ” ઘણા સાધુઓ અને શ્રાવકો સદ્ગત શેઠશ્રીના જ્ઞાનનો લાભ લેવા અવારનવાર હામનગર આવતા અને આનંદ પામી સતુષ્ટ થઈને જતા

આવા જૈન ધર્મના નિષ્ણાત શ્રાવકના અત્યા થી પૂજ્ય શ્રી વિહાર કરતાં કરતા સ ૨૦૦૦ ના વૈશાખ માસમા પાલણપુર પધાર્યા સમાજના કોઈ એવા દુર્ભાગ્યે જો વખતે હામનગરમા શેઠ શ્રી હામોદરભાઈ દેવલોક પામ્યા તે સાબળી પૂજ્ય શ્રી પાલણપુરથી પાછા ફરવા લાગ્યા ત્યારે હામનગર શ્રી સદે બહુ આ થી વીનતી કરી કે—શેઠ શ્રી સ્વર્ગવાસ થયા તો કાઠીયાવાડ શ્રી સદ જોબુદ છે એટલે આ કામ સારી પેઠે થઈ શકશે આવા આમંત્રવશ પાલણપુરથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી હામનગર પધાર્યા અને સવત ૨૦૦૦ નું પહેલું આતુર્માસ તેઓશ્રીએ હામનગરમા કર્યું તપસ્વી શ્રી મહનલાલજી મ તથા શ્રી માગીલાલજી મ શ્રીએ ૭૨-૭૨ દિવસની ધોવણ પાણીના આગારે અર્ધિયા તપમર્થ કરી પારણાને દિવસે લગભગ ૫-૬ હબરની જૈનજનતા હામનગરમા એકત્ર થઈ.

દામનગરના શ્રી સંઘે સ્વધર્મી બાઈ બહેનોની સેવા ભક્તિ ઘણી સારી કરી અહિં 'શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ'ની સ્થાપના થઈ, જેમા જનતાએ સારી મદદ આપી

દામનગરનું આતુર્માસ પૂર્ણ કરી પૂજ્યશ્રી ભાવનગર, ઘોટાદ, લીંબડી, વઢવાણ શહેર થઈ સ ૨૦૦૧ નું બીજુ આતુર્માસ કરવા ભેરાવરનગરમાં પધાર્યા અહિં પણ પૂજ્યશ્રીના ઉપરોક્ત બંને તપસ્વી શિષ્યોએ ૭૩-૭૩ દિવસની તપશ્ચર્યા કરી પારણા ઉપર અર્થાત્ દાગડ ૮ દિવસ રુધી હબરોની સંખ્યામાં સ્થા જૈન ભાઈ-બહેનો દર્શનાર્થે અહિં લેગા થયા ભેરાવરનગરના સ્થા જૈન સંઘે લગભગ ૩૦ હબર રૂપિયા ખર્ચી આ તપોમહોત્સવ દીપાવ્યો તેમજ મહેમાનોની સર્વ પ્રકારની સુઠર સેવા બળત્રી આગતુક મહેમાનોએ પણ સારી ઉદારતા બતાવીને, અન્ય ક્ષણો સાથે 'શાસ્ત્રોદ્ધાર'ના ક્ષણમાં પણ સારી રકમ આપી

વઢવાણના નામદાર ઠાકોર સાહેબ તેમજ અમદાવાદના મીલ માલિક શેઠ શ્રી શાન્તિલાલ મંગલદાસ પણ ખાસ પારણાને દિવસે ભેરાવરનગર પધારેલા શાસ્ત્રોદ્ધારસમિતિની પહેલી બેઠક ભાવનગરમા થઈ હતી અને બીજી બેઠક આ ઉત્સવ પ્રસંગે ભેરાવરનગરમા થઈ અહિંના અગ્રગણ્ય કાર્યકર્તાઓ શ્રી સુખલાલ કુંવરજી, શ્રી આપસીભાઈ સુખલાલ, શ્રી ભાઈચંદ્રભાઈ અસુલખ, શ્રી નરોત્તમદાસ ઓઘડભાઈ, શ્રી હરખચંદ્રભાઈ વગેરે સમસ્ત સંઘે તન, મન, ધનથી ખૂબ શ્રમ લઈ આ પ્રસંગને સુઠર રીતે પાર પાડ્યો

સ ૨૦૦૧ નું ચોમાસુ પૂર્ણ કરી પૂજ્ય શ્રી લીંબડી પધાર્યા લીંબડી જગ્યાધિપતિ પૂજ્ય સાહેબ શ્રી શુભાભયદલ સ્વામી તથા શ્રી સંઘે આ કામમા ઘણો સાથ આપ્યો, તથા સદાન્દી સુનિશ્રી છોટાલાલજી મહારાજે આ કામમા ઘણો ઘણો સહયોગ આપ્યો છે તે પણ પ્રશંસનીય છે ત્યાથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી ચૂડા પધાર્યા ત્યા શ્રી સંઘે ઘણો સારો ઉત્સાહ બતાવ્યો ત્યાથી પૂજ્યશ્રી સાચલા પધાર્યા, ત્યા શ્રી સંઘે પણ ખૂબ સેવા બળત્રી ત્યાથી વિહાર કરી પૂજ્યશ્રી થાન પધાર્યા ત્યા ઠાકરશીભાઈ આદિ થાન શ્રી સંઘે ખૂબ સેવા બળત્રી મોરબી શ્રી સંઘને ખબર પડતા સંઘનું ડેપુટેશન થાન ગયું અને પૂજ્ય શ્રીને વિનંતી કરીને સ ૨૦૦૨ નું આતુર્માસ મોરબી માટે નક્કી કર્યું

થાનથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી વાકાનેર શેષ કાળ રહ્યા હરમ્યાન શાસ્ત્ર લેખનનું કાર્ય સતત આધ્યાત્મ કરતું આ શાસ્ત્રોદ્ધારના કાર્યથી પ્રસન્ન થઈ વાકાનેર શ્રી સંઘે આ કાર્યમા રૂ. ૫૦૧) આપ્યા થાન શ્રી સંઘ તરફથી રૂ. ૫૦૧) તથા વઢવાણ શહેરના ત્રણે સંઘો તરફથી રૂ. ૭૫૧) મળ્યા

વાકાનેરથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી સં ૨૦૦૨ નું ત્રીજું ચાતુર્માસ કરવા મોરળી પધાર્યા સેકડો લાઇ બહેનો બહારગામથી દર્શન કરવા અહિયા આવતા મોરળીના નગર શેઠ શ્રી વીક્રમચંદ્રલાઇ, શ્રી પ્રાણુલાલ મહાત્મા તથા સકળ સ્થા જ્ઞેન સઘે મહેમાનોનું સુહર સ્વાગત કર્યું હતું અહિ બને તપસ્વીઓએ ૭૩-૭૩ દિવસની તપશ્ચર્યા કરી ચાતુર્માસની પૂર્ણાહુતિને દિવસે મોરળીના નામદાર મહારાજ શ્રી લખધીરસિંહજી સાહેબ વ્યાખ્યાનમાં પધાર્યા અને શાસ્ત્રોદ્ધારના આ પવિત્ર કાર્યમાં રૂા ૨૦૦૦) આપ્યા તેમજ શાસ્ત્ર લેખનના કાર્યમાં રોકાયેલ પડિતોને પણ રૂા ૧૦૧)નું ઇનામ આપી ઉત્તેજિત કર્યા મોરળી સઘે પણ પડિતોને રૂા ૧૦૧)નું ઇનામ આપ્યું અને કાર્તિક પૂર્ણિમા સુધીનું લોજન ખર્ચ પણ આપ્યું હતું તથા શાસ્ત્રોદ્ધારમાં સારી રકમ આપી ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે પૂજ્યશ્રી સનાલા પધાર્યા મોરળીથી હજારો માણસો પૂજ્યશ્રીને વળાવવા સનાલા ગયા અને મોરળીના શ્રી સઘે રૂા ૫૦૦૦) ખર્ચી વળામણ કર્યું

મોરળીના ચોમાસામાં રાજકોટથી કોઠારી હરગોવિંદલાસ જ્યેષ્ઠલાઇ (જેમણે રૂા ૩૦૦૦) ખર્ચીને આ સૂત્ર છપાવી આપેલ છે) મોરળી ગયેલા પૂજ્ય શ્રી નું વ્યાખ્યાન સાલળીને તરતજ તેમણે પૂજ્ય શ્રી ને રાજકોટ પધારવા માટે વિનતી કરી પૂજ્યશ્રી આ વિનતીને મનુર રાખીને શેષકાળાર્થે સ ૨૦૦૩ મા રાજકોટ પધાર્યા ઘણા લાઇ બહેનો તેમના સત્કારાર્થે સામા ગયેલા અને સર-ઘસાકારે શહેર, પરા તથા સહરમાં ફરીને પૂજ્ય શ્રી તથા તેમના શિષ્યવૃદ્ધને શ્રી હરગોવિંદલાઇએ પોતાની માલીકીના વિશાળ વ્યાખ્યાન ભુવનમાં ઉતાર્યા વ્યાખ્યાનનો ઘણા લાઇ બહેનોએ અહિ લાભ લીધો એક દિવસ ઝં શાન્તિ 'નો જાપ થયો તથા બન્ને તપસ્વીઓએ ૧-૧ માસની તપશ્ચર્યા કરી રાજકોટ શહેરમાં મુનિ સમાગમથી જ્ઞાનક મગળ વર્તાઇ રહ્યો

શાસ્ત્રોદ્ધારસમિતિની ત્રીજી બેઠક રાજકોટમાં મળી હતી રાજકોટમાં આ વખતે શેષકાળમાં શાસ્ત્રોદ્ધાર માટે રૂા છ હજારનો ફાળો થયો હતો

મોરળીના ના મહારાજ સાહેબ, વડીયા તેમજ લખતરના ઠાકોર સાહેબ, તથા અનેક ગાજવીઓ, દિવાન, અને અન્ય અમલદારો વગેરે પૂજ્ય શ્રીના દર્શનાર્થે અનેક વખત પધાર્યા હતા

રાજકોટથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી જામનગર પધાર્યા અહિ પણ જનતાએ તેમનું સુહર સ્વાગત કર્યું અને વ્યાખ્યાન વાણીનો અપૂર્વ લાભ લીધો તે પછી પૂજ્ય શ્રીએ પોતાનું કાઠીયાવાડ પ્રદેશમાં ચોથું ચાતુર્માસ રાજકોટમાં કર્યું

સદરની હકમાં આવેલા જ્યુબીલી બાગના કોનોટ હોલમાં મૂળ્ય તું દરરોજ વ્યાખ્યાન થતુ અને તેનો લાભ જનતાદ્વારા સારી રીતે લેવાતો. અહિંના ચાતુર્માસમાં શાસ્ત્રોદ્ધાર, જીવહયા અને માનવ રાહત ફંડનો સારો ફાળો થયો. ખંને તપસ્વીઓએ ૭૩-૭૩ દિવસની તપશ્ચર્યા કરી અને તે પ્રસંગે પણ સારો ફાળો થયો.

શ્રી ઉપાસકદશાગસૂત્ર છપાયા પછી, પુણ્યશ્રીએ લખેલ 'શ્રી કથ વૈકાસિક સૂત્ર' નો પહેલો ભાગ લીમડી (પચમહાલ) શ્રી સદે છપાવી બહાર પાડ્યો છે ત્યારપછી 'શ્રી અનુત્તરોવવાધ' નામનું આ ત્રીજુ આગમ શાસ્ત્રોદ્ધાર-સમિતિ તરફથી પ્રગટ થાય છે આ પછી 'શ્રી નિરિચાવલિકા' સૂત્ર પ્રેસમાં છાપવાનું શરૂ થયેલ છે જે ટુક વખતમાં પ્રગટ થશે.

રાજકોટના રહીશ શ્રીમાન હરગોવિંદલાલ બેચ દલાઈ કોઠારીએ આ સૂત્ર છપાવવા માટે રૂા ૩૦૦૧) સમિતિને આપ્યા છે તે માટે સમિતિ તેઓશ્રીનો આભાર માને છે.

આ ઉપરાંત નીચેના ધર્મપ્રેમી અને ઉદાર ગૃહસ્થોએ એકેક સૂત્ર છપાવી દેવાનું વચન આપેલ છે (૧) દોરી પ્રબુદ્ધાસ મૂળજી રાજકોટ (૨) મહેતા ગુલાબચંદ પાનાચંદ રાજકોટ (૩) વસા જગનલાલ હેમચંદ બામનગર (૪) સદવી પીતાબરદાસ ગુલાબચંદ બામનગર (વાડીલાલ ઠાંધગ એન્ડ પ્રીન્ટીંગ વર્ક્સ-મુબઈ) (૫) કોઠારી હરખચંદ જગજીવન બામનગર હાલ બોટાદ હં શ્રી જીવલદાસભાઈ તથા શ્રી રંગીલદાસભાઈ આ માટે સમિતિ ઉપરોક્ત પાચે બધુઓને ધન્યવાદ આપે છે.

અન્ય બધુઓ ઉપરોક્ત બધુઓનું અનુકરણ કરીને એક એક સૂત્ર છપાવી આપવાની ઉદારતા બતાવશે તો સમિતિનું પ્રકાશન કાર્ય ઘણું હળવું બની જશે અને જૈન જનતાને આ કાર્ય મહાન ઉપકારક નીવડશે.

આ સૂત્રના મુદ્દે તપાસવામાં બનતી કાળજી રાખવામાં આવી છે, તેમ જતા પ્રેસદોષ કે દ્રષ્ટિદોષથી અથવા છદ્મસ્થપણાને કારણે કોઈ ભૂલો રહી જવા પામી હોય તો વાચક સુધારીને વાચશે અને અમારુ ધ્યાન દોરવશે તો તે ભૂલો બીજી આવૃત્તિ વખતે આભાર માથે સુધારવામાં આવશે 'ફિં બહુના મુદ્દે'.

રાજકોટ તા ૨૦-૧૧-૪૭ }
કાર્તિક શુકલાષ્ટમી
સવત ૨૦૦૪

મંત્રીઓ,
શ્રી ચે. સ્થા. જૈન શાસ્ત્રોદ્ધારસમિતિ

વાંકાનેરથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી સ ૨૦૦૨ નું ત્રીજું ચાતુર્માસ કરવા મોરળી પધાર્યા સેકડો લાઇ બહેનો બહારગામથી દર્શન કરવા અહિંયા આવતા મોરળીના નગર શેઠ શ્રી વીક્રમચ દલાઈ, શ્રી પ્રાણલાલ મહાત્મા તથા સકળ સ્થા નેન સ બે મહેમાનોનું સુહર સ્વાગત કર્યું હતું અહિં બને તપસ્વીઓએ ૭૩-૭૩ દિવસની તપશ્ચર્યા કરી ચાતુર્માસની પૂર્ણાહુતિને દિવસે મોરળીના નામદાર મહારાજ શ્રી લખધીરસિંહજી સાહેબ વ્યાખ્યાનમાં પધાર્યા અને શાસ્ત્રોદ્ધારના આ પવિત્ર કાર્યમાં રૂા ૨૦૦૦) આપ્યા તેમજ શાસ્ત્ર લેખનના કાર્યમાં રોકાયેલ પડિતોને પણ રૂા ૧૦૧) નું ધનામ આપી ઉત્તેજિત કર્યા મોરળી સ બે પણ પડિતોને રૂા ૧૦૧) નું ધનામ આપ્યું અને કાર્તિક પૂર્ણિમા સુધીનું લોજન ખર્ચ પણ આપ્યું હતું તથા શાસ્ત્રોદ્ધારમાં સારી રકમ આપી ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે પૂજ્યશ્રી સનાલા પધાર્યા મોરળીથી હજારો માણસો પૂજ્યશ્રીને વળાવવા સનાલા ગયા અને મોરળીના શ્રી સ બે રૂા ૫૦૦૦) ખર્ચી વળામણ કર્યું

મોરળીના ચોમાસામાં રાજકોટથી કોકારી હરગોવિંદલાલ નેચ દલાઈ (જેમણે રૂા ૩૦૦૦) ખર્ચીને આ સૂત્ર છપાવી આપેલ છે) મોરળી ગયેલા પૂજ્ય શ્રી નું વ્યાખ્યાન સાબળીને તરતજ તેમણે પૂજ્ય શ્રી ને રાજકોટ પધારવા માટે વિનંતી કરી. પૂજ્યશ્રી આ વિનંતીને મંજૂર રાખીને શેષકાળાર્થે સ ૨૦૦૩ માં રાજકોટ પધાર્યા ઘણા લાઇ બહેનો તેમના સત્કારાર્થે સામા ગયેલા અને સર-ઘસાકારે શહેર, પરા તથા સદરમાં ફરીને પૂજ્ય શ્રી તથા તેમના શિષ્યવૃદ્ધને શ્રી હરગોવિંદલાલજી પોતાની માલીકીના વિશાળ વ્યાખ્યાન ભુવનમાં ઉતાર્યા વ્યાખ્યાનનો ઘણા લાઇ બહેનોએ અહિં લાભ લીધો એક દિવસ ઝં શાન્તિ ' નો જાપ થયો તથા બન્ને તપસ્વીઓએ ૧-૧ માસની તપશ્ચર્યા કરી રાજકોટ શહેરમાં મુનિ સમાગમથી આનંદ મગળ વર્તાઈ રહ્યો

શાસ્ત્રોદ્ધારસમિતિની ત્રીજી બેઠક રાજકોટમાં મળી હતી રાજકોટમાં આ વખતે શેષકાળમાં શાસ્ત્રોદ્ધાર માટે રૂા છ હજારનો ફાળો થયો હતો

મોરળીના ના મહારાજ સાહેબ, વડીયા તેમજ લખતરના ઠાકોર સાહેબ, તથા અનેક ગાજવીઓ, દિવાન, અને અન્ય અમલદારો વગેરે પૂજ્ય શ્રીના દર્શનાર્થે અનેક વખત પધાર્યા હતા

રાજકોટથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી જામનગર પધાર્યા અહિં પણ જનતાએ તેમનું સુહર સ્વાગત કર્યું અને વ્યાખ્યાન વાણીનો અપૂર્વ લાભ લીધો તે પછી પૂજ્ય શ્રીએ પોતાનું કાઠીયાવાડ પ્રદેશમાં ચોથું ચાતુર્માસ રાજકોટમાં કર્યું

वर्ग १ (१)

१		१
२	टीकाकारप्रतिष्ठा	२
३	शास्त्रपरिचय	३
४	स	५
५	सावधसपर्यानिषेध	७
६		१४
७	आर्यसुधर्मपरिचय	१५
८	सुधर्मजन्मप्रतीति	१७
९	जालिकुमार-वर्णन	२७
१०	भगवानसे गौतम स्वामीका प्रभ	३५
११	(१) अध्ययनसमाप्ति	३८

२ से १० .

१२	मयालि आदि षोडश नौ कुमारोंका वर्णन	३९
१३	(१) वर्गसमाप्ति	४२

द्वितीय वर्ग २

१४	दीर्घसेन खेर	४९
१५	(२) वर्गसमाप्ति	५०

तृतीय वर्ग ३

१६	काकन्दी-वर्णन	५४
१७	मद्र-सारथवाही-वर्णन	५५
१८	और वर्णन	५८
१९	धन्यकुमारविवाह	६१
२०	इन्द्रधेष्ठिरूप	६३
२१	म	६४
२२	वन्दनार्थ	६५

— પ્રાપ્તિસ્થાન —

(૧) શ્રી સ્થાનકવાસી જૈનકાર્યાલય

૫ ચલાઇની પોળ—અમદાવાદ

(૨) શ્રી પ્રભુદાસ મૂળજી દોશી

માડવી ચોક, મોદી ચેરી—ગજકોટ (કાઠીયાવાડ)

પત્રવ્યવહાર કરવાનું સિગ્નાચુ — ગુલાબચંદ પાનાચંદ મહેતા

કાઠાગીયા ગેઇટ, માડવીયા બીરડીંગ—રાજકોટ

वर्ग १ (१)

१		१
२	टीकाकारप्रतिज्ञा	२
३	शास्त्रपरिचय	३
४	स	५
५	सावयसपर्यानिषेध	७
६		१४
७	आर्यसुधर्मपरिचय	१५
८	सुधर्मजन्मप्रश्नोत्तर	१७
९	आलिकुमार-वर्णन	२७
१०	मगवानसे गौतम स्वामीका प्रश्न	३५
११	(१) अध्ययनसमाप्ति	३८

२ से १० .

१२	मयालि आदि घोष नौ कुमारोंका वर्णन	३९
१३	(१) वर्गसमाप्ति	४२

द्वितीय वर्ग २

१४	वीरसेन आदि तेरह	४९
१५	(२) वर्गसमाप्ति	५०

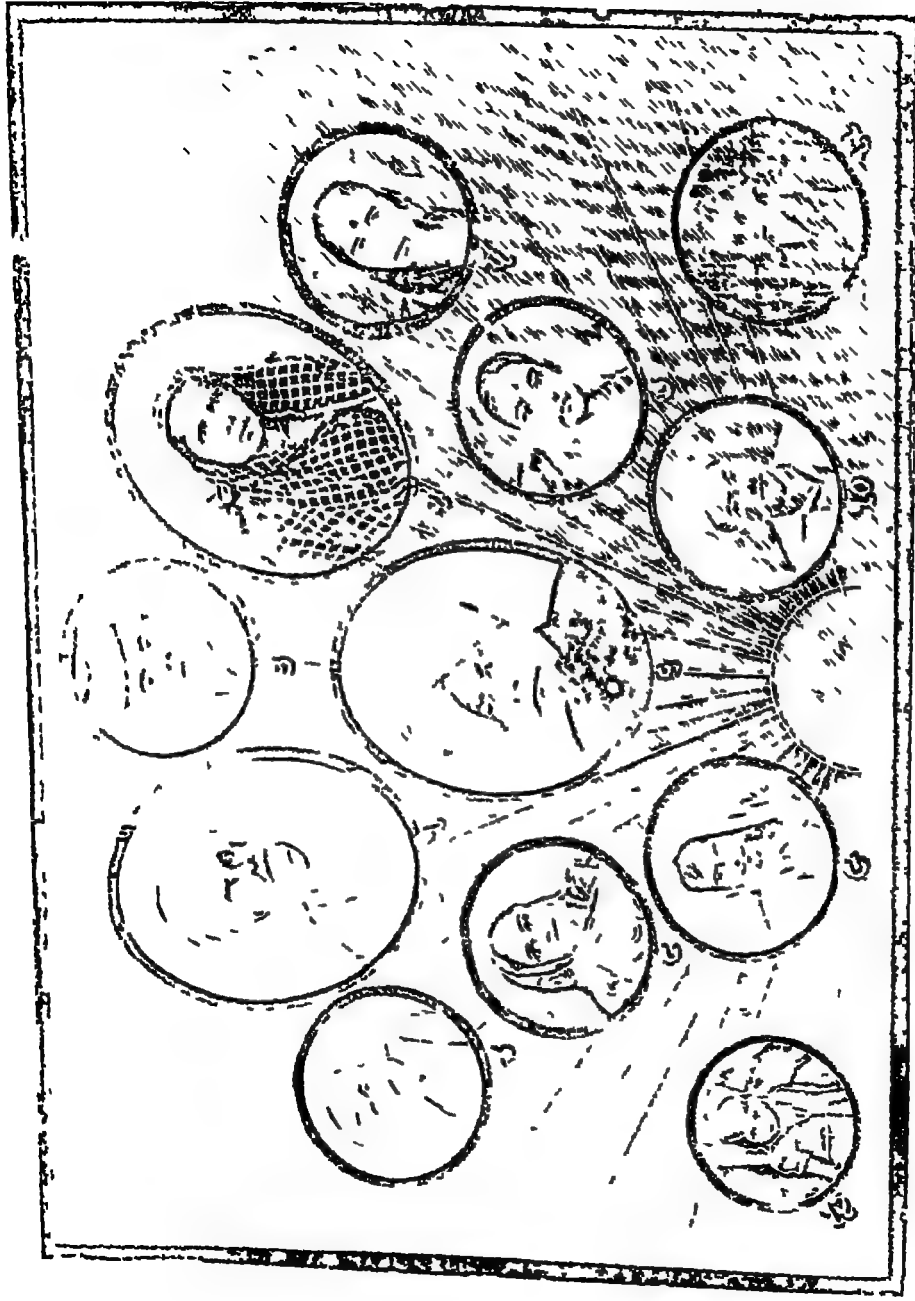
तृतीय वर्ग ३

१६	चक्रवर्ती-वर्णन	५४
१७	मद्रा-सार्थवाही-वर्णन	५५
१८	धन्यकुमारका जन्म और वर्णन	५८
१९	धन्यकुमारविवाह	६१
२०	दम्पधेष्ठित्वरूप	६३
२१	म	६४
२२	वन्दनार्थ	६५

२३	धर्मोपदेश	६६
२४	पुत्ररूपवर्तस्वरूप	६९
२५		८३
२६	धन्यकुमारप्रतिबोध	८७
२७	धन्यकुमारकीक्षा	९०
२८	आयम्बिलके पारणासे धन्यकुमारकी षष्ठ-षष्ठ तपश्चर्या	९९
२९	धन्य अनगारके तपस्वी शरीरका वर्णन	१००
३०	श्रेणिकको सब मुनियोंमें धन्य अनगारकी कथन	१२६
३१	भगवानके अन्यमुनियोंका वर्णन	१३४
३२	श्रेणिककृत धन्य अनगारकी स्तुति	१३७
३३	धन्य और देवलोकनासन	१४४
	वर्ग ३ अध्ययन १ समाप्ति	१५१
३४	आदि शेष नौ कुमारोंका चरित्र	१५२
३५	तृतीय वर्ग और शास्त्रकी समाप्ति	१५७
३६	वृत्तिकार-प्रवृत्ति	१५८-१६०

इति अनुत्तरोपपातिकदर्शनाङ्ग सूत्रका विषयानुक्रम समाप्त ॥

इति ।

૧ જ્યેષ્ઠ અજરોમર ૨ વખતખાત્ર વણાજી ૩ શાન્તીલાલ જ્યેષ્ઠ ૪ ઉમેશજી જ્યેષ્ઠ ૫ મણીભદ્રેન જ્યેષ્ઠ (પોરબંદર) ૬ હરગોવીંદ જ્યેષ્ઠ
 ૭ દેવકીવર તલકચ્ચ (ભાગનગર) ૮ રૂક્મણી કુલચંદ ગોરખી ૯ ભાગુમતી ૧૦ સવાઈલાલ ૧૧ નિતેશચંદ ૧૨ જીવમાળા.

पाठको । स्थानकवासी समाज जैन धर्म का अग होने से इस समाजकी रचना अपने ढंग से बनी है, समाज के किसी भी कार्य में व क्रिया मे भगवान महावीर की आज्ञा के अतिरिक्त दम्बर को ज्ञानी पुरुषोंने जरा भी स्थान नहीं दिया है कि—जैन धर्म वीतराग धर्म है, वीतराग धर्म मे , और दम्भ को भी नहीं है। जिस समाज की क्रिया मे दम्भ रहा हुवा हो, जिस क्रिया के आचरण में का हो, वैसी क्रिया करनेवाली समाज की प्रतिमा वीतराग धर्म मे जरा भी नहीं है। इसी जैन धर्म के प्रणेता वीतराग प्रभुने जैनागमों मे मुनियों के लिये अहिंसा, , अस्तेय, ब्रह्मचर्य, अपरिग्रह आदि पांच महाव्रत और श्रावकों के लिये स्थूल प्राणातिपात विरमण आदि बारह व्रत को पालन करनेकी आज्ञा दी है, इन व्रतों के आचरण में मुनियों व श्रावकोंको किस रहना चाहिये, अथवा तो इन व्रतोंको आचरनेवाले कैसे किस प्रकारसे जीवन बितानेवाले हुए उसका वर्णन पूर्णतः किया है। इसी के विभिन्न धर्मों में व शास्त्रों में जैनागमों की विशेष है।

जैनागमों की गहराई में पूर्ण ज्ञानी व त्यागी के सिवाय और कोई नहीं उतर , जैनागमों मे क्या है वह वही जान है कि जो सम्यग्ज्ञान के त्याग, वैराग्य की को पाया हुवा हो, इसके अतिरिक्त यदि कोई भी जैनागमों की खोज में हो तो निरर्थक व उसके लिये आपत्तिजनक है। आजतक अनेक मनुष्योंने जैनागमों के महत्व का माप छेन्के लिये किया, परन्तु सम्यग्ज्ञानका अभाव होनेसे वे प्रयत्नकर्ता उससे जरा भी नहीं कर सके परन्तु शीतल चन्दन के घिसनेके ज्ञानके अभाव में अग्नि ही मिलती है उसी प्रकार उन को भी मे निष्फरता ही मिली है।

जैनागमोंकी टीका—

स्थानकवासी समाजकी सुदृढ़ रचना जैनागमोंके आधार पर ही है तो फिर आजतक ीय त टीका क्यों नहीं लिखी गई ? स्थानकवासी समाज में मस्कृतज्ञ

विद्वान नहीं । का प्रश्न स्वामाविक उपस्थित हो है । प्रश्न के
 में मतों के शास्त्रोंपर डालेंगे तो सहज ही में हम सकेंगे कि—
 दो वर्ष के पूर्व में प्रत्येक मतों के उसी में थे कि जिस में वे लिखे
 गये थे, उसी से सकते हैं कि हमारे पुराणे आचार्यों में इतना था वे
 भले से जैनागमों के रहस्य को समझनेमें विद्वान थे, और दूसरों को समझानेमें भी
 पूर्ण निपुण थे। उस भी धर्म में शास्त्रों की मूल को समझाने के लिए
 अन्य सहारा लेने की आवश्यकता नहीं समझी गई थी। भी
 व्याकरण का अनुवाद लिखना व छपाना विद्वान् पुरुष ठीक नहीं मानते हैं। परन्तु
 के अन्य भाषाओंका पढ़ना पढ़ाना हुवा तब धर्मशास्त्रों का
 बनाये रखने के लिए धर्मगुरुओं ने वर्तमान भाषाओं में अनुवाद करने का विचार
 किया और उसी वे रत बने।

आजसे कितनीक शताब्दियों के पूर्व मूर्तिपूजक सम्प्रदाय के विभिन्न यतियोंने
 आचार्योंने जैनागमों पर निर्युक्ति, अवचूरि, चूर्णि, भाष्य, टीका लिखी, जिसे
 सैकड़ों वर्ष हो गये, उस की टीका की प्रणाली में और आज की प्रणाली में
 अन्तर होना है, क्यों कि पुरानी टीकाओं में जहाँ सरल विषय था
 कठिन शब्दाढम्बरो से दुबोच करदिया और जहाँ जटिल विषय था विवरण न
 करने से वह भी दुबोच रह , पुरानी टीकाओं में विपर्यास याने सूत्रविरुद्ध अर्थ
 प्रतिपादन करने लगे और जिनभाषित होने , मनमाने
 पथ हो गये और वे मनमाने समझाने लगे—किसीने नि नयको
 व्यवहार को नष्ट कर दिया, तो किसीने व्यवहार को लेकर निश्चय को, किसीने
 किया में ही धर्म बताया तो किसीने नास्तिकवादका ले लिया, इत्यादि
 बातों का वैपरीत्य देखकर को 'भगवान के ब्यार्थ भावोंको करनेवाली
 नवीन टीकाकी रचना हो' ऐसी इच्छा जागृत हुई, तदनुसार जैनाचार्य जैनधर्म-
 दिवाकर पूज्य श्री घासीलालजी महाराज साहेबने इस भगीरथ कार्य को
 और वि १९८४ में बीकानेर चातुर्मास के अन्दर शास्त्रोद्धार के को स्थानकवासी
 सध बीकानेर श्रीमान् दानवीर सेठ मेरूदानजी सेठिया के आग्रह से प्रारम्भ किया, उस
 से यथावसर यह धरि २ चला परन्तु जैसा चाहिये सुचारु रूपसे
 नहीं वि. स १९९२-९३ का चातुर्मास कराची था, तब वहाँ के सधने श्री

सूत्र टीका प्रसिद्ध जिस को दामनगर के सेठ दामोदर
जगजीवन माईने पढ़ी, सेठजी को विचार हुआ कि अपनी स्थानकवासी
में की टीका लिखनेवाले तो क्यों नहीं शास्त्रोद्धारका^८ सुचारु
रूपसे काठियावाड में पूज्य श्री को कराया जाय, इस भावना को प. मुनि श्री
गुलालजी म. ने अंकुरित , 'यादशो तादृशी सिद्धि' के अनुसार राजकोटनिवासी
श्री गुलाबचन्द माई मेहताने सेठजीको प्रोत्साहित करनेके लिए १०
रु. की शास्त्रोद्धार के लिए जाहिर जिससे सेठजीने पूज्य श्रीको काठियावाड
पधारने की विनन्ती भेजी, तदनुसार वि. सं २००१ में पूज्य श्री दामनगर पधारे। वहाँ से
कार्य प्रारंभ हुआ जो ठीक तरहसे है।

दामनगर चातुर्मास में काठियावाड स्थानकवासी के नरवीर श्री छवीलदास
माई कोठारी दर्शनार्थ आए और उन्हें शास्त्रोद्धार का^८ सुचारु रूपसे होना चाहिये
ऐसे विचार स्फुरित हुए, जिस से उन्होंने कार्य को अपने लेकर पूर्ण वेगवान
जिस के श्री अनुत्तरोपपातिक की संस्कृत टीका पूज्य श्री के
हमें हुई।

श्री अनुत्तरोपपातिक —

श्री वीरवाणी के आधार पर ग्रथित जैनागमों के ग्यारह अङ्गों में अन्तर्कृत सूत्र
अङ्ग सूत्र है, में नव्वे महापुरुषोंके जीवन वृत्तान्त है, उसके बाद नववा अग
श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र है, सूत्र के ३ वर्ग और ३३ अध्यायन है। इन ३३
अध्यायनोंमें जालि, मयालि आदि तेतीस महापुरुषों का जीवन वृत्तान्त पढ़ने को मिलता है।

इस के में अरहट के घट की गति कर्मधारी जीव
भ्रमण करते रहते हैं, उन्हें किसी भी आत्मिक गान्ति नसीब नहीं होता, वे अनादि
काल को परम्परा में फसे हुए जन्म, जरा, मरण की आवि न्यावि से नहीं होते।

होने के लिए सम्यग्ज्ञान की प्राप्ति का अभाव होनेसे वे नित्य प्रति अज्ञानबन्ध
दारुण कष्टों को सहते हैं। ज्ञानी पुरुष इसी कारण संसार को असार समझकर वे अपनी
ऐहिक सम्पत्ति के होते भी उसे तुच्छ व जीवन के लिये अहितकर के
त्यागने में ही आत्मकन्याणको देसकर संसार से होने के लिये शीघ्र ही धन, जन
बन्धन को एक में त्याग देते हैं।

विद्वान नहीं ' का प्रश्न स्वामाविक उपस्थित हो है। प्रश्न के
 में मत्तों के शास्त्रों पर ढालेंगे तो सहज ही मैं हम सकेंगे कि—
 दो वर्ष के पूर्व में प्रत्येक मत्तों के उसी में थे कि जिस में वे लिखे
 गये थे, उसी से सकते हैं कि हमारे पुराणे आचार्यों में इतना था कि वे
 भले से जैनागमों के रहस्य को समझने में विद्वान थे, और दूसरों को समझाने में भी
 पूर्ण निपुण थे। उस भी धर्म में शास्त्रों की मूल को समझाने के लिए
 अन्य सहारा लेने की नहीं समझी गई थी। आज भी
 व्याकरण का अनुवाद लिखना व छपाना विद्वान् पुरुष ठीक नहीं मानते हैं। परन्तु जब
 स के अन्य भाषाओं का पढ़ाना हुवा तब धर्मशास्त्रों का
 बनाये रखने के लिए धर्मगुरुओं ने वर्तमान भाषाओं में अनुवाद करने का विचार
 किया और उसी वे रत बने।

आजसे कितनीक शताब्दियों के पूर्व मूर्तिपूजक सम्प्रदाय के विभिन्न यतियों ने
 आचार्यों ने जैनागमों पर निर्युक्ति, अवचूरि, चूर्णि, भाष्य, टीका लिखी, जिसे आज
 सैकड़ों वर्ष हो गए, उस की टीका की प्रणाली में और की प्रणाली में
 अन्तर होना है, क्यों कि पुरानी टीकाओं में जहाँ सरल विषय था
 कठिन शब्दाढम्बरों से दुबोष कर दिया और जहाँ जटिल विषय था विवरण न
 करने से वह भी दुबोष रह गया, पुरानी टीकाओं में विपर्यास याने सूत्रविरुद्ध अर्थ
 प्रतिपादन करने लगे और जिनमाधित छुस्तप्राय होने , मनमाने
 पथ हो गये और वे मनमाने समझाने लगे—किसीने निश्चय नयको
 व्यवहार को नष्ट कर दिया, तो किसीने व्यवहार को लेकर निश्चय को, किसीने
 किया में ही धर्म तो किसीने नास्तिकवाद का ले लिया, इत्यादि
 बातों का वैपरीत्य देखकर को 'भगवान के बथार्थ भावों को करनेवाली
 नवीन टीकाकी रचना हो' ऐसी इच्छा जागृत हुई, तदनुसार जैनाचार्य जैनधर्म-
 दिवाकर पूज्य श्री घासीलालजी महाराज साहेबने इस भरीय को अपनाया
 और वि १९८४ में बीकानेर चातुर्मास के अन्दर शास्त्रोद्धार के को स्थानकवासी
 सघ बीकानेर श्रीमान् दानवीर सेठ मेरूदानजी सेठिया के आग्रह से किया, उस
 से यह धीरे २ परन्तु जैसा चाहिये वैसा सुचारु रूपसे
 नहीं वि म १९९२-९३ का चातुर्मास कराची था, तब वहाँ के सघने श्री

सूत्र टीका प्रसिद्ध की जिसको दामनगर के शास्त्रज्ञ सेठ दामोदर
जगजीवन भाईने पढ़ी, सेठजी को विचार हुआ कि अपनी स्थानकवासी
में की टीका लिखनेवाले तो क्यों नहीं शास्त्रोद्धारका सुचारु
रूपसे काठियावाह में पूज्य श्री को कराया जाय, इस भावना को पं. मुनि श्री
गुलालजी म. ने अकुरित की, 'यादशो तादृशी सिद्धि' के अनुसार राजकोटनिवासी
श्री गुलामचन्द भाई मेहताने सेठजीको प्रोत्साहित करनेके लिए ही १०
रु. की शास्त्रोद्धार के लिए जाहिर जिससे सेठजीने पूज्य श्रीको काठियावाह
पधारने की विनन्ती भेजी, तदनुसार वि. सं २००१ में पूज्य श्री दामनगर पधारे। " से
कार्य प्रारंभ हुआ जो ठीक तरहसे है।

दामनगर चातुर्मास में काठियावाह स्थानकवासी समाज के नरवीर श्री छबीलदास
भाई कोठारी दर्शनार्थ आए और उन्हें शास्त्रोद्धार का सुचारु रूपसे होना चाहिये
ऐसे विचार स्फुरित हुए, जिस से उन्होंने कार्य को अपने लेकर पूर्ण वेगवान
जिस के श्री अनुचरोपपातिक की टीका पूज्य श्री के
हमें हुई।

श्री अनुचरोपपातिक —

श्री वीरवाणी के आधार पर ग्रन्थित जैनागमों के ग्यारह अङ्गों में अन्तर्कृत सूत्र
अङ्ग सूत्र है, में नव्वे महापुरुषोंके जीवन वृत्तान्त है, उसके बाद नववा अग
श्री अनुचरोपपातिक सूत्र है, सूत्र के ३ वर्ग और ३३ अध्यायन हैं। इन ३३
अध्यायनों में जालि, मयालि आदि तेतीस महापुरुषों का जीवन वृत्तान्त पढ़ने को मिलता है।

इस असार के में अरहन्त के घट की शैति कर्मचारी जीव
भ्रमण करते रहते हैं, उन्हें किसी भी आत्मिक शान्ति नसीब नहीं होता, वे अनादि
की परम्परा में फसे हुए जन्म, जरा, मरण की आविष्य व्याधि से नहीं होते।
होने के लिए सम्यग्ज्ञान की प्राप्ति का अभाव होनेसे वे नित्य प्रति अज्ञानबन्ध
दारुण कष्टों को सहते हैं। ज्ञानी पुरुष इसी कारण संसार को असार समझकर वे अपनी
भौतिक सम्पत्ति के होते हुए भी उसे तुच्छ व जीवन के लिये अहितकर के
त्यागने में ही आत्मकल्याणको देखकर संसार से मुक्त होने के लिये शीघ्र ही धन, जन
बन्धन को एक क्षण में त्याग देते हैं।

इस प्रकार के ऐहिक धन-वैभव तथा विगल कुटुम्ब परिवार को त्याग कर भावना से ज्ञान दर्शन चारित्र्यकी आराधना के लिये अभिप्रहयुक्त महान तपश्चर्या कर अनुत्तर विमान को प्राप्त होनेवाले ३३ पुरुषों का जीवन इस अनुत्तरोपपातिक सूत्रपर पूज्य श्री गोलालजी म. मा. ने टीका लिखकर वृद्ध जैन समुदाय के लिये सूत्र जाननेका मार्ग कर दिया है, इसके लिये जैन पूज्य श्री को सहस्रशः अभिनन्दन भेंट करती है।

प्रस्तुत के प्रारम्भ में वीतराग भगवान के रचना का विवरण शका समाधान के लिखकर पाठकवृन्द को ठीक तरहसे है। आजतक वीतरागता के नामपर आरम्भ हिंसा में धर्म मनानेवाले व कहनेवाले को इस ममवसरण विवरणसे अच्छी तरह बोध हो सकेगा, क्यों कि—वीतरागकी पूजा बन्धको व ससारपरिभ्रमण का है।

जैसे के—

जो सावज्ज , महाचाइवीयरागस्स ।
 सो भम्मइ ससारे, दीद्वि जहाजाओ ॥१॥
 पज्जाए, समुब्भवइ जीवहिंसणारंभो ।
 तम्हा इ , तेण य संसारचकसंपाओ ॥२॥

इसी प्रकार—

“पचहिं ठाणेहिं जीवा दुमाइं गच्छन्ति —पाणाइवाएणं,
 अदिआदाणेण, मेहुणेण, परिमाहेणं ।”

(स्थानाङ्ग ५ स्था, १ उ०,)

सासारिक कार्य करने में भी जब पांच कारणों से जीव को दुर्गति होती है तो फिर वीतराग धर्म के नामपर हिंसा आरम्भ हो तो धर्म कैसे माना जाय। यदि कोई यू कहें कि—भक्तिवग धर्मकार्य करते हुए, प्रसुअर्चना करने में होनेवाली हिंसा कर्मबन्धका कारण नहीं परन्तु कर्मनिजरा का ही माना है।

तब तो कालिका, अम्बा, मैरव आदि लौकिक देवों के सामने उनको माननेवाले

भक्ति वशसे बकरे, पाखे चढाते हो—मारते हो—तो
मानी ! ।

में भी कर्मनिर्जरा ही

यदि उन लौकिक देवों के नाम पर होनेवाली हिंसा में पाप मानते हैं तो फिर
जिन वीतराग प्रभुने पदार्थों के भोगोपभोगोंको त्यागकर से मुक्त प्राप्त की,
उन्हीं के करने में धर्म कैसे हो है ? । विषय को टीकाकारने
ठीक से प्रतिपादित किया है । प्रकार के अभिगम में भी पहले सचित्तद्रव्य को
त्यागने का ही शास्त्रोक्त विधान है । इस प्रकार समवसरण प्रकरण में सावध
पूजा का निषेध ठीक तरह से है ।

जिन के प्रतापसे द्वादशशक्ती की वाचना हमें प्राप्त हुई उन सुधर्मस्वामी का
परिचय -सिद्धिद्वारा गया है । उन्हीं के पदशिष्य श्री जम्बूस्वामी श्रेणिक
के राजगृहनगर के बाहर गुणशिल उद्यान में विराजकर श्री सुधर्मस्वामी से विनय के
अन्तर्कृतसूत्र सुनलेने के अनुत्तरोपपातिक को सुन रहे हैं, सुनने के
उनकी गुरुभक्ति और नवीन जानने की हार्दिक जिज्ञासा दिखाई देती है,
उन्हें श्री महावीर के प्रति आदर्श कैसे थे इसके लिये आद्य स्तुति की पक्किबद्ध
रचना करने योग्य है ।

—: वर्ग :-

(१) श्री जम्बूस्वामी को जालि, भयालि, उपजालि, पुरुषसेन, वारिषेण, दीर्घदान्त,
लघुदान्त, वेहछ, वैहायस और अभयकुमार, इन संपत्तीशाली राजकुमारों का जीवन-
वृत्तान्त जानने की इच्छा से जालायित जानकर श्री सुधर्मस्वामी उसी समय विना संकोच
गिष्य का ज्ञान विकाश के लिये भविजीवों के उपकार के लिए जालिकुमार का
वर्णन अनुक्रमसे सुनाते हैं ।

किसी भी त्यागी पुरुषकी जीविका का सम्बन्ध उनके आद्यजीवन से जुड़ा
हुवा रहता है, सुननेवाला जबतक पूर्वदशा को जान न ले तब जीवनकी उत्तर दशा को
भलीभाँति नहीं , इसी श्री सुधर्मस्वामी—‘उस , उस समय’
‘राजगृह नगर’ ‘गुणशिल उद्यान’ ‘श्रेणिक राजा’ ‘धारिणी देवी’ आदि का नाम
दे दे कर उस की स्थिति का ठीक तरहसे ज्ञान कराते हैं ।

इस प्रकार के ऐहिक धन-वैभव तथा विंगल कुटुम्ब परिवार को त्याग कर उच्च भावना से ज्ञान दर्शन चरित्रकी आराधना के लिये अभिप्रहयुक्त महान तपश्चर्या धारण कर अनुत्तर विमान को प्राप्त होनेवाले ३३ पुरुषों का जीवन वृत्तान्त इस अनुत्तरोपपातिक सूत्रपर पूज्य श्री घासीलालजी म. मा. ने संस्कृत टीका लिखकर आबाल वृद्ध जैन समुदाय के लिये सूत्र पाठ जाननेका सरल मार्ग कर दिया है, इसके लिये जैन समाज पूज्य श्री को सहस्रश अभिनन्दन भेंट करती है।

प्रस्तुत के प्रारम्भ में वीतराग भगवान के रचना का विवरण गका समाधान के साथ लिखकर मन्थ पाठकवृन्द को ठीक तरहसे गया है। आजतक वीतरागता के नामपर आरम्भ हिंसा में धर्म मनानेवाले व कहनेवाले को इस समवसरण विवरणसे अच्छी तरह बोध हो सकेगा, क्यों कि—वीतरागकी पूजा कर्म बन्धका व ससारपरिभ्रमण का कारण है।

जैसे के—

जो सावज्ज , महाचाइवीयरागस्स ।

सो भम्मइ संसारे, दीह जहाजाओ ॥१॥

पज्जाए, समुन्भवइ जीवहिंसणारंभो ।

। वज्झइ , तेण य संसारचकसेपाओ ॥२॥

इसी प्रकार—

“पचहिं ठाणेहिं जीवा दुग्गइं गच्छन्ति —पाणाइवाएणं, ,
अदिआदाणेण, मेहुणेण, परिग्गहेण ।”

(स्थानाङ्क ५ स्था, १ उ०,)

मासारिक कार्य करने में भी जब पांच कारणों से जीव को दुर्गति होती है तो फिर वीतराग धर्म के हिंसा आरम्भ हो तो धर्म कैसे माना जाय। यदि कोई यू कहें कि—भक्तिवग धर्मकार्य करते हुए, प्रभुअर्चना करने में होनेवाली हिंसा कर्मबन्धका नहीं परन्तु कर्मनिबरा का ही कारण है।

तब तो कालिका, , भैरव आदि लौकिक देवों के सामने उनको माननेवाले

भक्ति वशसे बकरे, पाडे चढ़ाते हों—मारते हों—तो क्या मैं भी कर्मनिर्जरा ही मानी १।

यदि उन लौकिक देवों के नाम पर होनेवाली हिंसा मे पाप मानते हैं तो फिर जिन वीतराग प्रभुने पदार्थों के भोगोपभोगोंको त्यागकर संसार से मुक्त दशा प्राप्त की, उन्हीं के करने में धर्म कैसे हो है १। इस विषय को टीकाकारने से प्रतिपादित किया है। प्रकार के अभिगम मे भी पहले सचित्तद्रव्य को त्यागने का ही शास्त्रोक्त विधान है। इस प्रकार समवसरण प्रकरण में सावध पूजा का निषेध ठीक तरह से गया है।

जिन के प्रतापसे द्वादशाङ्गी की वाचना हमें हुई उन सुधर्मस्वामी का परिचय -सिद्धिद्वारा गया है। उन्हीं के पट्टशिष्य श्री जम्बूस्वामी श्रेणिक के राजगृह्नगर के गुणशिल उद्यान मे विराजकर श्री सुधर्मस्वामी से विनय के सुनलेने के बाद अनुत्तरोपपातिक सूत्र को सुन रहे हैं, सुनने के उनकी गुरुभक्ति और नवीन जानने की हार्दिक जिज्ञासा दिखाई देती है। उन्हें श्री महावीर के प्रति आदर्श भाव कैसे ये इसके लिये आद्य स्तुति की पक्तिबद्ध करने योग्य है।

—: वर्ग :-

(१) श्री जम्बूस्वामी को जालि, मयालि, उपजालि, पुरुषसेन, वारिवेण, दीर्घदान्त, , वेहल्ल, वैहायस और अमयकुमार, इन संपत्तीशाली राजकुमारों का जीवन-जानने की से छाछाधित जानकर श्री सुधर्मस्वामी उसी विना संकोच शिष्य का विकाश के लिये भविष्यो के उपकार के लिए जालिकुमार का वर्णन अनुक्रमसे सुनाते है।

भी त्यागी जीवनिका का उनके आद्यजीवन से जुड़ा है, सुननेवाला पूर्वदशा को जान न ले तब जीवनकी उत्तर दशा को मछीमौति नहीं , इसी श्री सुधर्मस्वामी—‘उस , उस ’ ‘राजगृह्न ’ ‘गुणशिल ’ ‘श्रेणिक राजा’ ‘वारिणी देवी’ आदि का नाम दे दे कर की स्थिति का तरहसे कराते हैं।

अनुचरोपपातिक के वर्ग में वर्णित जालिकुमार
 कोई व्यक्ति नहीं था, मगधाधिपति श्रेणिक का स्वरूपवान्
 पुत्र था। में वर्णित मेघकुमार

‘उन के जीवन की हर व्यक्ति सके’ अमिप्राय
 किया है। ही नहीं उस राजकुमार का, लावण्यवती
 राजकन्याओं के विवाह और को वह कुमार में
 पूर्वपुण्योपाजित दि विषयों का अनुभव आनन्द निमग्न था, ऐसे
 श्री महावीर का दर्शन उपदेश सुनने के लिये उत्साहित होकर
 जाना, आजके धनिकों के महान आदर्श और उपदेश का है।
 धनीपन की सार्थकता धर्मी होने में है, न कि होकर सुरापान, मांसाहार और
 विषय के मार्ग की प्रवृत्ति में।

का धनिक वर्ग त्यागकी अपेक्षा भोगों में ही मनुष्य की
 सार्थकता है, वे जो जीवन के पहले में ही
 सत्कार का उपदेश उसी वे को से तोड़कर विरक्त
 बनजाते और भवोभव उपद्रवी कर्मों का करने के लिये तप को
 अङ्गीकार करलेते थे। तप भी कोई नहीं परन्तु आदि कठिन
 तप को अङ्गीकार करने में ही वे अपने जीवन की महत्ता समझते थे। जालिकुमारने
 तप को किया। वे ऐसे शरीर का ही नहीं परन्तु कर्मों का शोषण -
 करके में सर्वार्थ-सिद्ध विमान को और, भविष्य में मोक्ष करेगे। -
 इसी शेष नव जो श्रेणिक के ही थे—उनका भी वर्णन इसी
 वर्ग में है।

—: द्वितीय वर्ग :—

(२) दूसरे वर्ग में भी नगर के अधिपति श्रेणिक, चारिणी रानी के
 पुत्र दीर्घसेन, महासेन, , गृहवान्त, श्रद्धवान्त, , , हुमसेन, महाहुमसेन,
 सिंह, सिंहसेन, महासिंहसेन, पुण्यसेन, इन तेरह राजकुमारों का वर्णन जालिकुमार की
 होनेसे सक्षिप्त प्रकारसे है।

—:तृतीय वर्ग:—

(३) तीसरे वर्ग के पहले में धन्यकुमार का वर्णन लौकिक लोकोत्तर संपत्ति से अच्छे का होने से पाठकों को इस यन में निम्नोक्त उचित से समझने को मिलेगी।

- १ धन्यकुमार धनसंपत्ति।
- २ धन्यकुमार का उपदेशश्रवण।
- ३ उपदेश में पुद्गल—परावर्त का ।
- ४ —परित्याग।
- ५ भीष्म अभिग्रह।
- ६ कठिन तपश्चर्या।
- ७ तपश्चर्या से शरीर की निर्बलता।
- ८ सर्वार्थसिद्ध में होना।
- ९ महाविदेह क्षेत्र में जन्म लेकर मोक्ष करना।

श्री अनुत्तरोपपातिक का करनेवाले मुमुक्षुओं को इस में होनेवाली सामग्री से आत्मिक ज्ञान होगा, का समझने से मोहत्याग की भावना जागृत होगी, त्यागियों को धन्य अनगार के त्याग से अपने की तुलना करने का स्वयं ज्ञान होगा और संयम तप की क्रियाशुद्धि के विवेक की प्राप्ति होगी।

॥ काकन्वी नगरी (जनश्रुति से वर्तमान में आरवाद के अन्दर केकीन्द के नाम से पहचानी जाती है) में नामकी सार्ववाही रहती थी, सार्ववाही अधिकारिणी होकर अपने गृहकार्य को पूर्ण से सम्भालती थी, उसी के देख-रेख में व्यापार होता था व के देशों में बाहणों भेजा जाता व भगाया था, सर्वकलानिपुण होने से सभीों को पूर्ण रूपसे सम्भालती थी। इससे अच्छी संकेतों के जियों का इतना था कि वे की मांति कार्य सम्भाल सकती थी। नारीजीवन में नारी अज्ञानता का दोषारोपण कर उन्हें बुद्धिचातुर्य व कलाओं से हीन बताकर जियों का अपमान बुद्धिमानों का नहीं है। हमारे भारत वर्ष के नारीसमाज में अनोपाजन व धर्मसम्बन्धीों में

से पूर्ण निपुण व जीवन बीतानेवाली ऐसी अनेक नारियों का अनोखा वृत्तान्त होता है, । साथवाही गणिम, धरिम, मेय, परिछेय (इन सबों का अर्थ टीका में देखें) इन चारों का व्यापार करती थी। 'अपरिमृशा' अर्थात् सार्थक अत्यधिक धन धन्य, शील रूपी गुणों से प्रकाशित अपना गौरव से युक्त थी। के विपुल, सिंहासन गाड़ी-रथ, हाथी-घोड़ा, गाय-बेल, चान्दी-सोना, व शबरात थे। भी ऐसी थी कि अपने धनद्वारा अनेकों का करती थी, की भोजनसामग्री में से गरीब मिस्त्रारियों को प्रतिदिन भर-पेट भोजन मिलता था, साधर्मियों को व जाहिर में सहायता देती थी। इसी से उस की श्रीमन्ताइ और धर्म जानी जाती है।

उस सार्थवाही के से सर्वाङ्गसुन्दर जन्मा, व का 'भगवती' में वर्णित महाबल कुमार के है, उन सर्व गुणों से शोभित धन्यकुमार का विवाह युवावस्था के प्रारम्भ में अपने जैसे धनपति ३२ श्रीमन्त सेठों की सुकुमारिकाओं से ही, ही दिन में था।

युवावस्था के में विवाह विधान से सकते हैं व में किये जानेवाले विवाह धर्मदृष्टि से भी अयोग्य है। इसी विवाह उन्हीं कन्याओं के होता था कि जो की समानतावाली हो और धर्म, गुण जाति में समान हो, से विपरीत विवाह को अनमेल विवाह था।

उन्हें बचीस करोड़ सोनैया पक्ष से दहेज में मिले थे, उन के निजी धन भी इतना था कि जिस की व आजके शून्य-द्वंद्वी से होना दुष्कर ही नहीं परन्तु है। वे धन्यकुमार सुलक्षणी पत्नियों के महल में जीवन के ऐहिक सुखों का अनुभव करते मनोज्ञानुकूल अनेक राग-रागिनियों को सुनते सुखमय बिता रहे थे।- देखे श्री महावीर जनपदकी से और उस में भी विशेषकर को भव से पार करने के लिए पधारे।

कल्याणकारी भगवान का पदार्पण सुनकर काकन्दी नगरी से जनसमूह
 जितशत्रु राजा पतित-पावनी बाणी को सुनने के लिए आए। एक ही दिशा में अनेक
 वृन्दों में युक्त विविध करते हुए उन नगरनिवासियों की च्वनि श्री धन्वाजीने
 अपने महलों में सुनी और अनुचरोद्वारा वृत्तान्त जाना। धन्यकुमारने भगवान महा-
 वीर का पदार्पण सुनकर हर्षचित्त हो उसी अपने अनुचरो के परिवार से जहां
 भगवान थे वहां गये और विधिपूर्वक वन्दन कर सर्व परिषद् के साथ दत्तचित्त उपदेश
 सुनने लगे। महावीर प्रसुने आज के उपदेश से धन्वाजी को वैराग्यवान बनाने के लिये
 अनुष्य की मोक्षसाधना स्वरूप— १ मनुष्य जन्म, २ आर्य क्षेत्र, ३ उत्तम कुल,
 ४ दीर्घ आयुष्य, ५ इन्द्रियों की पूर्णता, ६ शरीर स्वास्थ्य, ७ साधुसमागम, ८ सूच-
 , ९ , १० धर्म कार्य में पराक्रम, इन दस बोलों की दुर्लभता
 समझाई, की मोह निद्रा से जागृत बनने के लिये पुद्गल-परावर्त का स्वरूप श्री
 धन्वाजी के धूलने पर श्री महावीर स्वामीने फरमाया।

शरीर को छोड़कर औदारिक आदि शरीर की वर्गजातों के योग्य चौदह
 रज्जु लोकवर्ती सारे परमाणुओं का रूपसे सम्मिलन ही पुद्गल-परावर्त है। वह
 चितने से होता हो वह भी पुद्गल-परावर्त कहलाता है, इसका परिमाण
 उत्सर्पिणियाँ और अवसर्पिणियाँ है।

पुद्गल-परावर्तन प्रकार का है, और , क्षेत्र, के भेदसे
 अट्ठाईस सूक्ष्म के भेदसे इस के ५६ भेद होते हैं।

पुद्गल-परावर्तन का खूब समझाया है, से मनुष्य जीवों को
 मनुष्य भव की दुर्लभता का भान अच्छा होता है। विषय के सुनने के
 धन्वाजी को के विचार

मे प्राणिमात्र , , के दुः हैं। गर्भावस्था, चाल्था-
 , यौवनावस्था व वृद्धावस्था आदि में दुःखों की परम्परा के आत्मा को शान्ति
 नहीं मिलती, फिर भी अज्ञानात्मा , पित्त, , वीर्य के
 कामभोगों की हो तो जैसा नीच में और कौन होगा
 क्यों कि संसार में दुःखों से देनेवाला कोई नहीं , यदि -दाता है
 वो वीतराग धर्म ही है। -कल्याण के सुखे धर्म के नायक

की ही ग्रहण करनी चाहिये। विचार करके महावीर से
 अर्ज की कि—हे भगवन्! अपनी से आज्ञा कर को
 के समीप दीक्षित बनूंगा। धन्वाजी की भावना को सुनकर प्रसुने यही
 जैसा हो वैसा करो परन्तु धर्म कार्य में ढील न करो। यह आदेश के वचन में
 निर्म है।

यहाँ भी हमें शिक्षा मिलती है कि ११ इतने वय आदिसे बड़े होते
 हुए भी कितने विनीत है जो धर्म के में भी माता को पूछते हैं, क्यों कि ' में
 प्रत्येक माता-पिता की आज्ञा से ही करना परम नीति है। माता और पुत्र का प्रेम,
 दोनों के परस्पर हुई बातों से हम ठीक तरह जान सकते हैं ऐसे प्रेम बन्धन से बन्धे हुए
 भी वे उसी आज्ञा प्राप्तकर महावीर के समीप कल्याणकारी को धारण
 करते हैं। दीर्घकाल के मोह बन्धन को व अखूट धन को तथा बत्तीस स्त्रियों को त्याग कर
 उन्होंने हमें के से मुक्त होने का बोध दिया है।

को छोड़कर संयमी बनने के पश्चात् मुनियों को कैसे २ परीषद् उपसर्ग
 सहने पड़ते हैं तद्विषयक ज्ञान अणुगार के जीवन से हमें मिलता है।

दीक्षा लेते ही यावज्जीवन पर्यन्त बड़े-बड़े पारणे में आयम्बिल करने की उन की
 प्रतिज्ञा सुनकर थरथराने लगना है, ' तो ऊँचे महलों में सासारिक सुखों का
 विविध अनुभव, मनोज्ञकूल राग-रागिनियों का सुनना, कहां विविध नाटकों का
 और कहां इसी जीवन में भूमि-शय्या, खुले पाव चलना, शीत का सहना ऐसे
 उग्र तप को धारण कर विचरना। जो विविध के भोजन का आस्वादन करते थे वेही
 उसी जीवन में आहार को खाते और उसे भी २१ बार चोकर आयम्बिल में आहार
 करते, यह और तप की नहीं तो और क्या है? उन के तपोजीवन से
 हमें उपदेश मिलता है कि—व्यागियों को रस-लोलुपता जरा भी नहीं होनी चाहिये, उन्हें
 निरवध अशनादि जैसा भी मिल उसी को भाव से ग्रहणकर अ करना
 चाहिये। उग्र तपस्वर्या के करने से उन के शरीर के पाव, पंथों की अगलियाँ,
 (गिण्डी) घुटने, उर (') कटि (कमर) पेट, की पसलियों, पीठ, , भुजायें,
 , हाथों की अंगलियाँ, गर्दन, दाढ़ी, ओष्ठ, जिह्वा, नासिका, आँखें, ,
 आदि अंग रक्त के जाने से किस की को

विषय पाठकों को पूर्णध्यान-पूर्वक पढ़ना चाहिये। इस प्रकार की शरीर-स्थिति तपश्चर्या प्राप्त होने पर भी उन की अन्तरात्मा किस प्रकार दीप्त थी वह श्रेणिक राजा के दर्शन करने पर उन की गई स्तुति के पढ़ने से मली-भांति माखम हो सकेगी। इसी महावीर प्रसुद्धा द्वारा बताई हुई १४ हजार मुनियों के बीच की मुख्यता भी स्वीकार किये बगैर रह नहीं सकते। तभी तो राजा श्रेणिक भी सभी मुनियों में अति दुष्कर करनी करनेवाले मुनि को देखकर हर्षोन्मत्त बन उसी समय उन की स्तुति की।

धन्ना अनगार अपने शरीर की जर्जर हालत देख सथारा करने के लिए भगवान की आज्ञा ली और अन्त में एक मास का संथारा कर सर्वार्थसिद्ध विमान को प्राप्त हुए। ऐसे भावितात्मा की जीविका पढ़ने मात्र से कर्म की निर्जरा होती है तो फिर वैसी करनी करे तो जरूर वह ससार का अन्त कर मोक्ष को प्राप्त है, इस लिये धन्ना अनगार का सविस्तर वर्णन पठनीय एवं माननीय है।

अनगारकी तरह सुनक्षत्र, ऋषिदास, पेल्लक, रामपुत्र, चन्द्रिक, पृष्ठिमातृक, पेदाळपुत्र, पोडिल, वेहुल्ल आदि नवों कुमारों का संक्षिप्त वर्णन तीसरे वर्ग के अन्त में किया है। ये दसों कुमार वन धान्य आदिसे पूर्ण सुखी थे। इन का जीवन-वर्णन धन्यकुमार के समान ही बताया गया है।

प्रकार ३३ महापुरुषों का जीवन-श्री अनुत्तरोपपातिक पर अर्थबोधिनी टीका लिखकर इन्द्रों को से सम्पादन कराने की पूज्य श्री की महती हमारे लिये आदरणीय है, सूत्र-संस्कृत, हिन्दी, गुजराती के जाननेवाले प्रत्येक व्यक्ति को परम हितकर होगा। हम करते हैं कि जैन-समाज इस सूत्र का -पाठनद्वारा कल्याण प्राप्त करेगा।

सूत्र के पढ़ने से पाठकों को मिलेगा, वैराग्य होगा, तीव्रतर तप करनेकी जिज्ञासा जगेगी, समयियों को प्रति सुदृढता बढेगी, क्यों कि पूज्य श्री घासीलालजी म. सा. ने साहित्य, न्याय, व्याकरण से त और सुललित में विषयको स्फुट कर है।

राजकोट,
आर्तिक धनतेरस दि. स १००४ }

समीर .

की ही करनी चाहिये। विचार के महावीर से
 अर्ज की कि—हे भगवन्! अपनी से कर को
 के समीप दीक्षित बनूंगा। धन्नाजी की को सुनकर प्रसुने यही
 जैसा हो वैसा करो परन्तु धर्म में ढील न करो। आदेश के में
 निर्म है।

यहाँ भी हमें शिक्षा मिलती है कि धन्नाजी इतने वय आदिसे बड़े होते
 हुए भी कितने विनीत हैं जो धर्म के में भी को पूछते हैं, क्यों कि में
 प्रत्येक -पिता की आज्ञा से ही करना परम नीति है। माता और पुत्र का प्रेम,
 दोनों के परस्पर हुई बातों से हम ठीक तरह जान सकते हैं ऐसे प्रेम बन्धन से बन्धे हुए
 भी वे उसी प्राप्तकर महावीर के समीप कल्याणकारी समय को धारण
 करते हैं। दीर्घकाल के मोह बन्धन को व अखूट धन को तथा बचीस स्त्रियों को कर
 उन्होंने हमें के से होने का बोध दिया है।

को छोड़कर संयमी बनने के पश्चात् मुनियों को कैसे २ परीषद् उपसर्ग
 सहने पड़ते हैं तद्विषयक ज्ञान के जीवन से हमें मिलता है।

दीक्षा लेते ही यावज्जीवन पर्यन्त बेले-बेले पारणे में आयम्बिल करने की उन की
 प्रतिज्ञा सुनकर थरथराने लगना है, तो ऊँचे महलों में सासारिक सुखों का
 विविध अनुभव, मनोऽनुकूल राग-रागानियों का सुनना, कहाँ विविध नाटकों का
 और इसी जीवन में भूमि-शय्या, खुले पाँव चलना, शीत का सहना ऐमे
 उग्र तप को धारण कर विचरना। जो विविध के भोजन का आस्वादन करते थे वेही
 उसी जीवन में शुष्क आहार को खाते और उसे भी २१ बार घोंकर आयम्बिल में आहार
 करते, यह त्याग और तप की नहीं तो और क्या है?। उन के तपोजीवन से
 हमें उपदेश मिलता है कि—त्यागियों को रस-छोलपता जरा मो नहीं होनी चाहिये, उन्हें
 निरवष अशनादि जैसा भी मिल जाय उसी को से ग्रहणकर अ करना
 चाहिये। उग्र तपस्वर्या के करने से उन के शरीर के पाव, पर्वों की ऊँगलियाँ,
 (गिण्डी) घुटने, उर () कटि () पेट, की पसलियाँ, पीठ, , मुबायें,
 , हाथों की ऊँगलियाँ, गर्दन, दाढ़ी, ओष्ठ, जिह्वा, नासिका, आँखें, ,
 आदि अंग रक्त के जाने से किस की स्थिति को

विषय पाठकों को पूर्ण ध्यान-पूर्वक पढ़ना चाहिये । इस प्रकार की शरीर-स्थिति तपश्चर्या प्राप्त होने पर भी उन की अन्तरात्मा किस प्रकार दीप्त थी वह श्रेणिक राजा के क्ष दर्शन करने पर उन की गई स्तुति के पढ़ने से भली-भांति मालूम हो सकेगी । इसी महावीर प्रभु द्वारा बताई हुई १४ हजार मुनियों के बीच की मुख्यता भी स्वीकार किये रह नहीं सकते । तभी तो राजा श्रेणिक भी सभी मुनियों में अति दुष्कर करनी करनेवाले पुनि को देखकर हर्षोन्मत्त बन उसी उन की स्तुति की ।

धन्ना अनंगार अपने शरीर की जर्जर हालत देख संभारा करने के लिए भगवान की आज्ञा ली और अन्त में एक मास का स कर सर्वार्थसिद्ध विमान को प्राप्त हुए । ऐसे भावितात्मा की जीवनिका पढ़ने मात्र से कर्म की निर्जरा होती है तो फिर वैसी करनी करे तो जरूर वह ससार का अन्त कर मोक्ष को प्राप्त करता है, इस लिये धन्ना अनंगारका सविस्तर वर्णन पठनीय एवं माननीय है ।

धन्ना अनंगारकी तरह सुनश्चत्र, ऋषिदास, पेडक, रामपुत्र, चन्द्रिक, पृष्ठिमातृक, पेढालपुत्र, पोडिल, वेहल आदि नवों कुमारों का संक्षिप्त वर्णन तीसरे वर्ग के अन्त में किया है । ये दसों कुमार धन धान्य आदिसे पूर्ण सुखी थे । इन का जीवन-वर्णन धन्यकुमार के समान ही बताया गया है ।

इस ३३ महापुरुषों का जीवन-वृत्तान्त वाला श्री अनुत्तरोपपातिक पर अर्थबोधिनी टीका लिखकर बुद्धों को से ज्ञान सम्पादन कराने की पूज्य श्री की महती हमारे लिये आदरणीय है, यह सूत्र-संस्कृत, हिन्दी, गुजराती भाषा के जाननेवाले प्रत्येक व्यक्ति को परम हितकर होगा । आशा करते हैं कि जैन-समाज इस सूत्र का -पाठनद्वारा कल्याण प्राप्त करेगा ।

सूत्र के पढ़ने से पाठकों को मिलेगा, वैराग्य होगा, तीव्रतर तप करनेकी जिज्ञासा जगेगी, सयमियों को प्रति मुहूर्तता बढ़ेगी, क्योंकि पूज्य श्री घासीलालजी म. सा. ने साहित्य, न्याय, व्याकरण से त और सुललित भाषा में विषयको स्फुट कर है ।

राजकोट,
आर्तिक धनतेरस दि. स १००४ }

समीर .

की ही ग्रहण करनी चाहिये। विचार कर के महावीर से
 'की कि—हे मगवन्! अपनी से प्राप्त कर असार को
 के समीप दीक्षित बनूगा। घन्नाजी की भावना को सुनकर प्रसुने यही कि
 बैसा हो बैसा करो परन्तु धर्म कार्य में ढील न करो। यह आदेश के में
 निर्म है।

यहाँ भी हमें शिक्षा मिलती है कि ती इतने वय आदिसे बड़े होते
 भी कितने विनीत हैं जो धर्म के में भी माता को पूछते हैं, क्यों कि में
 प्रत्येक माता-पिता की आज्ञा से ही करना परम नीति है। माता और पुत्र का प्रेम,
 दोनों के परस्पर दुर्द्द बातों से हम ठीक तरह जान सकते हैं ऐसे प्रेम बन्धन से बन्धे हुए
 भी वे उसी आज्ञा प्राप्तकर महावीर के समीप कल्याणकारी समय को धारण
 करते हैं। दीर्घ के मोह बन्धन को व अखूट धन को तथा बत्तीस स्त्रियों को त्याग कर
 उन्होंने हमें ससार के से होने का बोध दिया है।

को छोड़कर संयमी बनने के पश्चात् मुनियों को कैसे २ परीषद्
 सहने पड़ते हैं तद्विषयक ज्ञान अणगार के जीवन से हमें मिलता है।

दीक्षा लेते ही यावज्जीवन पर्यन्त बेले-बेले पारणे में आयम्बिल करने की उन की
 प्रतिज्ञा सुनकर धरधराने लगना है, तो ऊँचे महलों में सांसारिक सुखों का
 विविध अनुभव, मनोज्ञकुल राग-रागणियों का सुनना, कहां विविध नाटकों का
 और इसी जीवन में भूमि-शय्या, खुले पांव चलना, शीत का सहना ऐसे
 उग्र तप को धारण कर विचरना। जो विविध प्रकार के भोजन का आस्वादन करते थे वेही
 उसी जीवन में शुष्क आहार को खाते और उसे भी २१ बार घोंकर आयम्बिल में आहार
 करते, यह त्याग और तप की नहीं तो और क्या है? उन के तपोजीवन से
 हमें उपदेश मिलता है कि—त्यागियों को रस-छोलपता जरा भी नहीं होनी चाहिये, उन्हें
 निरवष अशनादि जैसा भी मिल उसी को भाव से ग्रहणकर अ करना
 चाहिये। उग्र तपश्चर्या के करने से उन के शरीर के पाव, पाँवों की उगलियाँ,
 (भिण्डी) घुटने, सरु () कटि () पेट, की पसलियों, पीठ, , मुजायें,
 हाथ, हाथों की उंगलियाँ, गर्दन, दाढ़ी, ओष्ठ, जिह्वा, नासिका, आँखें,
 आदि अंग रक्त के जाने से किस की स्थिति को

विषय पाठकों को पूर्ण ध्यान-पूर्वक पढ़ना चाहिये। इस प्रकार की शरीर-स्थिति तपश्चर्या होने पर भी उन की अन्तरात्मा किस प्रकार दीप्त थी वह श्रेणिक राजा के दर्शन करने पर उन की गई स्तुति के पढ़ने से मली-भांति माछम हो सकेगी। इसी महावीर प्रभु द्वारा बताई हुई १४ हजार मुनियों के बीच भी मुख्यता भी स्वीकार किये वगैरह रह नहीं सकते। तभी तो राजा श्रेणिक भी सभी मुनियों में अति दुष्कर करनी करनेवाले मुनि को देखकर हर्षोन्मत्त बन उसी समय उन की स्तुति की।

धन्ना अनगर अपने शरीर की जर्जर हालत देख सधारा करने के लिए भगवान की आज्ञा ली और अन्त में एक मास का स कर सर्वार्थसिद्ध विमान को प्राप्त हुए। ऐसे भावितात्मा की जीवनिका पढ़ने मात्र से कर्म की निर्जरा होती है तो फिर वैसी करनी करे तो जरूर वह ससार का अन्त कर मोक्ष को प्राप्त करता है, इस लिये धन्ना अनगर का सविस्तर वर्णन पठनीय एवं माननीय है।

अनगर की तरह सुनक्षत्र, ऋषिबास, पेण्डक, रामपुत्र, चन्द्रिक, पृष्ठिमातृक, पेढालपुत्र, पोडिल, वेदुल आदि नवों कुमारों का संक्षिप्त वर्णन तीसरे वर्ग के अन्त में किया है। ये दसों कुमार वन चान्य आदिसे पूर्ण सुखी थे। इन का जीवन-वर्णन धन्यकुमार के ही बताया गया है।

३३ महापुरुषों का जीवन-वाला श्री अनुत्तरोपपातिक

पर अर्थबोधिनी टीका लिखकर बृद्धों को से सम्पादन कराने की पूज्य श्री की महती हमारे लिये आदरणीय है, यह सूत्र-संस्कृत, हिन्दी, गुजराती भाषा के जाननेवाले प्रत्येक व्यक्ति को परम हितकर होगा। हम आशा करते हैं कि जैन-समाज इस सूत्र का पठन-पाठनद्वारा कल्याण प्राप्त करेगा।

इस सूत्र के पढ़ने से पाठकों को मिलेगा, वैराग्य होगा, तीव्रतर तप करने की जिज्ञासा जगेगी, समझियों को सयम प्रति मुद्दता बढेगी, क्यों कि पूज्य श्री घासीलालजी म. सा. ने साहित्य, न्याय, व्याकरण से और सुललित भाषा में विषयको स्फुट कर समझाया है।

राजकोट,
आर्तिक धनतेरस दि. स २००४

समीर .

॥ श्री० ॥

जैनगमवारिधि-जैनधर्मदिवाकर-जैनाचार्य-पूज्य-श्री आत्मारामजी
महाराजानां ()स्थानामनुत्तरोपपातिकसूत्राणा-
मर्थबोधिनीनामटीकायामिदम्-

— सम्मतिपत्रम्. —

आचार्यवर्यै श्री घासीलालमुनिभिः सङ्कलिता अनुत्तरोपपातिकसूत्राणामर्थ-
बोधिनीनाम्नी बृत्तिरूपगोपपूर्वक सकलाऽपि स्वशिष्यमुखेनाऽश्रावि मया, इयं हि वृत्ति-
मुनिवरस्य वैदुष्यं प्रकटयति । श्रीमद्भिर्मुनिभिः सूत्राणामर्थान् स्पष्टयितुं यः प्रयत्नो व्यधायि
तदर्दमनेकशो बन्धवादानहन्ति ते । चेयं वृत्तिः सुबोधिनी च तथा सारवत्यपि
त्वाध्यायेन निर्वाणपदमभीप्सुमिर्निर्वाणपदमनुसरद्विज्ञान-दर्शन-चारित्र्येषु प्रयत्नमानै-
मुनिभिः श्रावकैश्च दर्शन-चारित्र्याणि स सम्प्राप्याऽन्ये प्रवर्तयिष्यन्ते ।

आशासे श्रीमदाशुकविर्मुनिवरो गीर्वाणवाणीजुषां विदुषां मनस्तोषाय जैनगमसूत्राणां
सारावबोधाय च अन्येषामपि जैनगमनामित्थं सुस्पष्टाश्च वृत्तीर्विधाय तास्तान्
सूत्रग्रन्थान् देवगिरा सुस्पष्टयिष्यति ।

अन्ते च “मुनिवरस्य परिश्रमं सफल्यितुं सरलां सुबोधिनीं चेमां सूत्रवृत्तिं
येन सनाययिष्यन्त्यवश्यं सुयोग्या हसनिमा. ।” इत्याशास्ते—

विक्रमान्द २००२
अतिपदा
छापियाना.

}

आत्मारामो जैनमुनिः ।

॥ श्री वीतरागाय नम ॥

जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर पूज्य-श्री-ग्रासीलालत्रतिविरचितया-
अर्थवोधिन्याख्यया व्याख्यया समलङ्कृत

नवमाहम्

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग-सूत्रम्.

मङ्गलाचरणम्.

(मालिनीछन्द)

गुणनिकरनिधानं, कल्पवृक्षोपमान,
नमित्तसुरसमाजं, सिद्धिसौधाधिराजम् ।
कलिकलिलविनाशं, भव्यवोधप्रकाशं,
शिवसुखदमुनीन्द्रं, नौमि वीरं जिनेन्द्रम् ॥१॥

सुरगण करते है वन्दना जिन जिनोकी
सुवन प्यारे वन्द्य वे है हमारे ॥

हृदयतिमिरमालनाशकारी सदा जो
उन जिन चरणोमे वन्दनाए विराजे ॥१॥

हिन्दी-भाषानुवाद.

(१) जो अनेक दिव्य गुण समूहकी खान है। जो कल्प वृक्षके समान स
मनोरथको पूर्ण करनेवाले है। जो देवताओंके वन्दनीय है। जो मोक्षरूपी ऊँचे महल पर
सुगोमित है। जो अनेक भवोंके समस्त पापों एव दुःखोंका विनाश करनेवाले है। जो भव्य-

गुजराती भाषानुवाद.

(१) જે અનેક શુભ સમૂહની ખાણ છે, જે કલ્પવૃક્ષ સમાન સકળ મનોરથને
પૂર્ણ કરવાવાળા છે, જે દેવતાઓને વન્દનીય છે તેમજ જે મોક્ષરૂપી
મહેલ પર સુશોભિત છે,-

જયળટ્ટ મુહપત્તિ, સદોરગં વંધપ મુદ્દે નિશ્ચં ।
જો મુકરાગદોસો, વદે તં ગુરુવરં ॥૨॥

અનુત્તરોપપાતીય, -મૂત્રટીકાઽર્થબોધિની ।
મળ્યાના મુલ્લબોધાય, ઘાસીલાલેન તન્યતે ॥૩॥

ધરતે સદોરકવલિકા પૈ અર્હિસા કે લિયે ।
કરુણાસુધામયચિત્ત જો રહતે સદા સબકે લિયે ।
ગતરાગદ્વેષ ગુરુવર પદપાથોજમે
મકરન્દપાયિમિલિન્દ તુલ્ય પ્રણામ રાજે ઓજમે ॥૨॥

અનુત્તરોપપાતિકસૂત્રકી ટીકા શુમાર્થવિબોધિની
અલ્પજ્ઞ જનતાકે લિયે સુગમાર્થ માવવિકાશિની ॥
કરતે મુનિવ્રત “ઘાસીલાલ” યહ કૃતિ ચલ્સે
સુબુદ્ધિજન હોમે મહા ઇસ રલ્સે ॥૩॥

જનોંકો અપને જ્ઞાનરૂપી દિવ્યપ્રકાશસે સન્માર્ગ પ્રદર્શિત કરનેવાળે હૈ । ઓર જો શ્રેષ્ઠ
જાનકારી મુલ્લ કો દેનેવાળે મુનિયોંકે નાથ હૈ । એસે ચરમતીર્થકર જિનેન્દ્ર મગવાન
મહાવીર સ્વામીકો નમસ્કાર કરતા હૂં ॥૧॥

(૨) જો જીવોંકી રક્ષા અર્થાત્ યતનાકેલિયે મુલ્લપર સદૈવ હોરે સહિત
વલિકા બાંધતે હૈ, તથા જો રાગદ્વેષસે રહિત હૈ, એસે નિર્મલ આચારકો પાલનેવાળે સુગુરુકો
મેં નમસ્કાર હૂં ॥૨॥

(૩) મેં “ઘાસીલાલ” મુનિ મળ્યજીવોંકે મુલ્લપૂર્વક જ્ઞાન પ્રાપ્તિ કે લિયે શ્રી
અનુત્તરોપપાતિકસૂત્રકી અર્થબોધિની ટીકા બનાતા હૂં ॥૩॥

વળી અનેકભવના સમસ્ત પાપો એવ હુ ખોનો બિનાશ કરવાવાળા છે,
જે ભલ્ય જીવોંને પોતાના જ્ઞાનરૂપી દિવ્ય પ્રકાશથી સન્માર્ગ પ્રદર્શિત
કરવાવાળા છે, અને જે શ્રેષ્ઠ કલ્યાણકારી સુખ દેવાવાળા મુનિયોંના નાથ છે
એના ચરમ તીર્થકર જિનેન્દ્ર મગવાન મહાવીરસ્વામીને નમસ્કાર કરૂ છુ (૧)

(૨) જે જીવોંની રક્ષા અર્થાત્ યતનામાટે દોશ સહિત સદા સુખવલ્લિકા સુખ પર
માધે છે તથા જે રાગ દ્વેષથી રહિત છે એવા નિર્મળ આચાર પાળવા
વાળા સુગુરુને હુ નમસ્કાર કરૂ છુ (૨)

इहानुत्तरोपपातिकसूत्रे भगवता यस्य यस्य विषयस्य वर्णनमकारि तस्य
न सक्षेपतस्तावन्निर्दिशामः ।

एतद्विषये नन्दिसूत्रे यथा—राजगृहादीनि नगराणि, तत्रतत्रावस्थितानि उद्यानानि,
वनानि, वनखण्डानि, समवसरणानि, राजानः. मातापितरौ, धर्माचार्याः.
धर्मकथाः, इहलोकापरलोकीया ऋद्विविशेषा. भोगपरित्यागाः. प्रव्रज्याः, श्रुत-

उપોક્ત શ્લોકોમે મજ્જલાચરણ તથા વિષય, સમ્મન્થ, પ્રયાજન ઔર અધિકારી એ
મુખ્ય પાંચ વાતે વર્તાઈ છે, જો કે પ્રત્યેક ગ્રન્થમે આવશ્યક છે.

इस अनुत्तरोपपातिक दशाङ्ग सूत्रमे भगवान्ने जिस जिस विषयका वर्णन किया है
उस उसका सक्षेपसे नाम निर्देश करते हैं—

यह विषय, नन्दिसूत्रमे इस प्रकार है—

राजगृह आदि नगर, वहाँ वहाँ अवस्थित उद्यान (वगीचे) यक्षायतन वनखण्ड, समवसरण,
राजाओंके और माता पिताओंके नाम, धर्माचार्य, धर्मकथा, ऐहलौकिक तथा पारलौकिक
वैभव, भोगपरित्याग, दीक्षा, श्रुतपरिग्रह, (श्रुतग्रहण) तप, प्रतिज्ञा, उपसर्ग, सखेखना
(संशारेका प्रयोग) आहारका त्याग, बिना शरीरको कम्पित किये वृक्षादिके समान एक
पर स्थित रहने रूप पादपोषगमन सथारा, अनुत्तर विमानमे उत्पन्न होना, सुकुल मे,
फिर जन्म लेना, सम्यक्त्व प्राप्त होना और मोक्ष प्राप्त करना आदि।

(૩) “હું ઘાસીલાલ” મુની બબ્બે જીવેને સુખપૂર્વક જ્ઞાન પ્રાપ્તિને માટે શ્રી
‘અનુત્તરોપપાતિક સૂત્ર’ની ‘અર્થ બોધિની’ ટીકા બનાવુ છું (૩)

ઉપરોક્ત શ્લોકોમા મહાચરણ તથા વિષય, સમ્મન્થ, પ્રયોજન અને
અધિકારી, એ મુખ્ય પાંચ વાતો બતાવી છે જે કે પ્રત્યેક ગ્રન્થમા તે આવશ્યક છે
આ ‘અનુત્તરોપપાતિક દશાંગ સૂત્ર’મા, ભગવાને જે જે વિષયનું વર્ણન કર્યું છે તે
તેનું સક્ષેપથી નામ નિર્દેશ કરે છે—

આ વિષય નન્દિસૂત્રમા આ પ્રમાણે કહ્યું છે —

રાજગૃહ આદિ નગર, ત્યાં રહેલા ઉદ્યાન (બગીચા) યક્ષાયતન, વનખંડ,
સમવસરણ, સમ્મન્થોના અને માતાપિતાઓના નામ, ધર્માચાર્ય, ધર્મકથા, આ લોક
સખધી તથા પરલોક સખધી વૈભવ, ભોગ પરિત્યાગ, દીક્ષા, શ્રુતપરિગ્રહ (શ્રુત-
ગ્રહણ) તપ, ઉપધાન, પ્રતિજ્ઞા, ઉપસર્ગ, સલેખના (સથારાનો પ્રયોગ) આહારનો
ત્યાગ, શરીરને હલાવ્યા વિના વૃક્ષાદિની માફક એક સ્થાન પર સ્થિર રહેવારૂપ
પાદપોષગમન મંથારો, અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થવું, ફરી સુકુળમા જન્મ લેવો,
સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થવી, અને મોક્ષ મેળવવો આદી

પરિગ્રહાઃ, તપઽપધાનાનિ, પ્રતિજ્ઞાઃ, ઉપસર્ગાઃ, સલેખનાઃ, ભક્તપ્રત્યાઝ્ઞાનાનિ, પાદપોપગમનાનિ, અનુત્તરોપપાતઃ, સુકુલજન્મ, વૉધિલામઃ, અન્તક્રિયા ચેત્યાદિ । ઇહ નવમાઙ્ગેષ્કઃ શ્રુતસ્કન્ધઃ, ત્રયો વર્ગાઃ, અધ્યયનસમૂહો વર્ગઃ, તત્ર પ્રથમે દશાધ્યયનાનિ દ્વિતીયે ત્રયોદશાધ્યયનાનિ । તૃતીયે દશાધ્યયનાનિ । ઉદ્દેશનકાલા-સ્ત્રયઃ, સમુદ્દેશનકાલા અપિ ત્રયઃ । સહસ્રાષ્ટાધિકષટ્ચત્વારિશ્લક્ષ-૪૬૦૮૦૦૦ પ્રમાણાનિપદાનિ ।

સમવાયાઙ્ગસૂત્રેઽપ્યનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગવિષયાણામેવમેવ ક્રમો લભ્યતે ।

સમવસરણમુપક્રમ્ય કિંચિદ્ વર્ણયતે—સમ્યક્—એકીભાવેનાવસરણમ્ એકત્રગમનં સમિલન દેવમનુષ્યાદીનાં સમવસરણમ્ । યદ્વા—સમવસરન્તિ—અવતરન્તિ ધર્મશ્રવણાર્થ દેવાદયો યત્ર, તત્ સમવસરણમ્ ।

इस नवमाङ्ग—अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गमे एक श्रुतस्कन्ध है। तीन वर्ग है। अध्ययनोके समूहको वर्ग कहते हैं। वर्गमे दश, द्वितीय वर्गमे तेरह, और तृतीयमे दश अध्ययन है। उद्देशन तीन है। जिस स्कन्धमे जितने वर्ग होते हैं उसके उतनेही उद्देशन होते हैं। समुद्देशन भी तीन है। समस्त छियालीस लाख, आठ हजार—४६०८००० पद प्रमाण है।

સમવાયાઙ્ગ સૂત્રમે મી અનુત્તરોપપાતિક દશાઙ્ગ કે વિષયોકા યહી ક્રમ મિલતા હૈ ।

સમવસરણ ગ્રંથકી વ્યુત્પત્તિ નિમ્ન પ્રકાર હૈ—‘સમ્યક્ એકીભાવેનાવસરણમ્-એકત્ર ગમન સમિલન દેવમનુષ્યાદીના સમવસરણમ્’ । અર્થાત્ જહાં સમ્મિલિત રૂપસે એક હી ઉદ્દેશ્યસે દેવતા, મનુષ્ય આદિ એકત્રિત હોતે હોં ઉસે સમવસરણ કહતે હૈ ।

આ નવમાઙ્ગ અનુત્તરોપપાતિક દશાઙ્ગમા એક શ્રુતસ્કંધ છે, ત્રણ વર્ગ છે અધ્યયનોના સમૂહને વર્ગ કહે છે, પ્રથમ વર્ગમા દશ, બીજા વર્ગમા તેર, અને ત્રીજામા દશ અધ્યયન છે, ઉદ્દેશન કાળ ત્રણ છે જે સ્કંધમા જેટલા વર્ગ હોય છે તેના તેટલાજ ઉદ્દેશન કાળ હોય છે, સમુદ્દેશન કાળ પણ ત્રણ છે બધા મળીને છેતાળીસ લાખ આઠ હજાર, ૪૬૦૮૦૦૦ પદ પ્રમાણ છે

સમવાયાઙ્ગ સૂત્રમા પણ અનુત્તરોપપાતિક દશાઙ્ગના વિષયોનો આજ ક્રમ મળે છે સમવસરણ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ નીચે પ્રમાણે છે —

સમ્યક્—એકીભાવેનાવસરણમ્ એકત્ર ગમન સમિલનમ્ દેવમનુષ્યાદીના—સમવસરણમ્ અર્થાત્ બધા સમ્મિલિત રૂપથી એકજ ઉદ્દેશથી દેવના મનુષ્ય આદિ એકત્રિત થાય છે તેને સમવસરણ કહે છે

યત્ર ક્ષેત્રે ગ્રામે નગરે વા સમવસરણં ભવતિ. તત્ર ભગવદાગમનાત્ પ્રાગ્ આમિયોગ્યા દેવાઃ સમાગત્યાચિત્તાન્યેવ-ત્રાયુ-જલ-પુષ્પાણિ વિકુર્વન્તે, વૈક્રિય-વાયુજલપુષ્પાદીનાં સચિત્તત્વાભાવાત્. કેચિન્ તત્રત્યરેણુવ્યપનોદનાય ત્રાયુ વિકુર્વન્તે. કેચિદ્ ભાવિરેણુપશાન્ત્યર્થમુદકં વિકુર્વન્તે. કેચિન્ પુષ્પવૃષ્ટિં ચ પરિપદુપવેગનાર્થં વિકુર્વન્તે, યથા પુષ્પપુષ્પઃ પરિપદો જાનુદગ્નો ભવતિ ।

યદિ સચિત્તજલપુષ્પાદિવૃષ્ટિદેવકૃતા સમવસરણે ભવેત્ તર્હિ સચિત્ત-

અથવા “સમવસરન્તિ=અવરન્તિ ધર્મશ્રવણાર્થં દેવાદયો યત્ર ત-સમવમરણમ્”
અર્થાત્ જહો ધર્મકથાકો મુનનેકે લિયે દેવતા આદિ આતે હો ઉસે સમવસરણ કહતે હૈ ।

જિસ સ્થાન (ક્ષેત્ર), ગ્રામ ઓર નગરમે સમવસરણ હોતા હૈ વહો મગવાન્ કે આગમન કે પૂર્વ હી આમિયોગિક દેવતા (સેવક દેવતા) આકર કે અચિત્ત વાયુ, જલ, તથા પુષ્પ આદિ વૈક્રિય રૂપસે ઉત્પન્ન કરતે હૈ । વૈક્રિય શક્તિકે દ્વારા ઉત્પન્ન કિયે હુપ વાયુ, જલ તથા પુષ્પ સચિત્ત નહોં હોતે હૈ । કોઈ દેવ વહોં કી ઘૂલ (કચરા આદિ) દૂર કરને કે લિયે વાયુકી વિકુર્વણા કરતા હૈ । કોઈ દેવતા ઘૂલિકો ઉપગાન્ત કરને કે લિયે જલવૃષ્ટિ કરતા હૈ । કોઈ પરિષદકે વૈઠને કે લિયે પુષ્પવૃષ્ટિ કરતા હૈ જિસસે-પરિષદમે વૈઠે હુપ શ્રોતાઓકે નીચે છુટનોં તક ફુલોંકા ઢેર હો જાતા હૈ ।

યદિ દેવતાઓ કે દ્વારા નિર્મિત સમવસરણમે સચિત્ત જલ પુષ્પાદિ કો વૃષ્ટિ હો

અથવા “સમવસરન્તિ=અવતરન્તિ ધર્મશ્રવણાર્થં દેવાદયો યત્ર તત્સમવસરણમ્”
અર્થાત્ જ્યા ધર્મકથા સાભળવા માટે દેવતા આદિ આવે છે, તેને સમવસરણ કહે છે

જે સ્થાન (ક્ષેત્ર) ગામ અને નગરમા સમવસરણ થાય છે, ત્યા ભગવાનના આગમન પહેલાજ આમિયોગિક દેવતા (સેવક દેવતા) આવીને અચિત્ત વાયુ જળ તથા પુષ્પ આદિ વૈક્રિય રૂપથી ઉત્પન્ન કરે છે, વૈક્રિય શક્તિદ્વારા ઉત્પન્ન કરેલ પવન, પાણી તથા ફૂલ સચેત હોતા નથી

કોઈ દેવ ત્યાની ધૂળ (કચરો આદિ) દૂર કરવા માટે વાયુની વિકુર્વણા કરે છે, કોઈ દેવતા ધૂળને ઉપશાન્ત કરવા (ખેસાડી દેવા) જળવૃષ્ટિ કરે છે, કોઈ પરિષદને ખેસવા માટે પુષ્પવૃષ્ટિ કરે છે જેમી પરિષદમા બેઠેલ શ્રોતાઓની નીચે ઠીચણ મુકી ફૂલોનો ઢગ થઈ જાય છે

કદાચ જે દેવતાઓદ્વારા નિર્મિત (નિર્માણ કરાયેલ-રચેલ) સમવસરણમા સચેત પાણી પુષ્પાદિની વૃષ્ટિ થાય તો સચેત પાણીથી લીની થએલી પૃથ્વી તથા

જલાદ્રાયાં ભૂમૌ સચિત્તપુષ્પસમાજ્ઞાદિતે સ્થાને ચ સાધૂનાં સાધ્વીનાં પ્રતિજ્ઞા-
ધારિણા શ્રાવકાણાં તથા શ્રાવિકાણાં ચ : । પરિષદિ ચ મુખ્યાઃ
સાધ્વાદયઃ, તસ્માદ્ દેવકૃતા સચિત્તજલપુષ્પાદીનાં દૃષ્ટિર્ન ભવતીતિ નિશ્ચીયતે ।

નનુ-દેવાઃ સ્વસ્વરૂપ વિવિધરૂપ વિકૃર્વન્તિ. સચિત્ત તર્હિ સમવસર-
નાર્થ પુષ્પાદીના દૃષ્ટિઃ સચિત્તાનાં કશ્ચં ન સ્યાત્ ? અન્યતે—દેવાનાં સ્વાકાર-
સદૃશે પરાકારસદૃશે વા વૈક્રિયે પે સ્વાત્મપ્રદેશાઃ સન્તુ તાવત્, તેપામા-

તો સચિત્ત જલસે મીંગી હુઈ પૃથ્વી તથા સચિત્ત ફૂલોસે આજ્ઞાદિત સ્થાન પર સાધુ
સાધ્વિયોઝા—તથા જિન્હોને વ્રતોંકો ધારણ કર રક્ષાહૈ એસે પ્રતિજ્ઞાધારી શ્રાવક શ્રાવિકાઓ
કા—આગમન સર્વથા અસન્મવ હૈ । પરિષદમે મુખ્ય અક્ષ સાધુ હૈ, અત દેવતાઓં કે
દ્વારા સરણ મે સચિત્ત જલ તથા સચિત્ત ફૂલોં આદિકી વર્ષાં નહીં હોતી હૈ પરન્તુ
અચિત્ત હી હોતી હૈ, એસા નિશ્ચિ હૈ ।

અબ યહોં યહ પ્રશ્ન ઉત્પન્ન હોતા હૈ કિ દેવતા જો અપને કો હાથી, મૃગ,
સર્પ આદિ નાના પ્રકારકે રૂપોમે અપની વૈક્રિય શક્તિકે દ્વારા પરિણત કરતે હૈ, વે વિવિધ-
રૂપતો સચિત્ત હોતે હૈ ફિર સમવસરણ કે લિયે કી 'દૃષ્ટિ સચિત્ત ક્યોં નહીં' હસકા
પ્રત્યુત્તર યહી હૈ કિ દેવતાઓં કે અપને આકાર કે અથવા દૂસરે કે આકાર કે
વૈક્રિય શરીરમે અપને આત્મપ્રદેશ હોતે હૈ, અત વે સચિત્ત હૈ । કિન્તુ ડન ફૂલોંમે

સચેત કૃતોથી આજ્ઞાદિત સ્થાન પર સાધુ સાધ્વિયો તથા જોઓએ વ્રતો અગિકાર
કરી રાખ્યા છે એવા પ્રતિજ્ઞાધારી શ્રાવક શ્રાવિકાઓનું આગમન સર્વથા અસન્મવ
છે પરિષદમા મુખ્ય અગ તો સાધુજ છે એટલે દેવતાઓદ્વારા સમવસરણમા
સચેત પાણી તથા સચેત કૃદ આદિની વર્ષાં નથી હોતી પરન્તુ અચેતજ હોય છે
એવુ નિશ્ચિત થાય છે

હવે અહીં એ પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થાય છે કે, દેવતા એ પોતાના સ્વરૂપને હાથી,
મૃગ, સર્પ આદિ નાના પ્રકારના રૂપોમા પોતાની વૈક્રિય શક્તિદ્વારા પરિણત કરે
છે, તે વિવિધ રૂપ તો સચેત હોય છે તો સમવસરણને માટે કરેલ દૃષ્ટિ સચેત
કેમ નહીં? તેનો પ્રત્યુત્તર એજ છે કે—દેવતાઓને પોતાના આકાર જેવા અથવા
બીજાના આકાર જેવા વૈક્રિય શરીરમા પોતાના આત્મ પ્રદેશ હોય છે એટલે તે
સચેત છે પણ તે કૃતોમા તથા પાણીમા તેના આત્મપ્રદેશ ન હોવાથી તે અચેત ,

ત્મપ્રદેશસત્તાયા અનુપલભ્યમાનત્વાદ્ વૈક્રિયશક્તિસમુદ્ભાવિતે જલપુષ્પાદાવેકેન્દ્રિયા-
દયો जीवाः सन्तीति न लभ्यन्ते शास्त्रे, ।

यदि देवाः सरित्समुद्रादिभ्यो जलं, लतावृक्षेभ्यश्च पुष्पाणि समानीय
वर्पन्तीत्यागमे प्रतिबोधितं भवेत् - तर्हि सचित्तजलपुष्पानुमानं संभवति. ।

किंच- वीतरागस्य सावद्यसपर्यां शास्त्रे प्रतिषिद्धा । पट्कायजीवारम्भेण
या सपर्यां भव सा सावद्या । अत एव सावद्यसपर्यां वीतरागस्य न कल्पते.
: कर्मबन्धहेतुत्वात् । - पर्यां संसारपरिभ्रमणाय जायते ।

તથા જલમે ઉન કે આત્મપ્રદેશ નહીં હોનેસે વે અચિત્ત હૈ । વૈક્રિય શક્તિ કે દ્વારા ઉત્પન્ન
વાયુ, ફૂલોમે એકેન્દ્રિય આદિ જીવ હોતે હૈ એસા શાસ્ત્રોમે કોઈ પ્રમાણ
નહીં મિલતા ।

यदि देवता नदी समुद्र आदि से जल, लता वृक्षादि से फूल लाकर वर्षा करते
है ऐसा आगममें लिखा हुआ हो तो सचित्त जल पुष्प आदि का अनुमान सम्भव हो
सकता है, अन्यथा नहीं ।

और भी-जिनेश्वर वीतराग भगवानकी सावध पूजा शास्त्रों में निषिद्ध है । छ
कायों के समारम्भ से जो पूजा होती है वह सावध कहलाती है । अत भव्य जीवों को
वीतरागकी सावधपूजा करना नहीं कल्पता है, क्योंकि वह कर्मबन्धका हेतु है ।
सावधपूजा ससार परिभ्रमण का कारण है ।

છે વૈક્રિય શક્તિદ્વારા ઉત્પન્ન થએલ વાયુ, જળ તથા કૃદ્દોભા એકેન્દ્રિય આદિ
શુદ્ધ હોય છે એ વિષયનું શાસ્ત્રોમા કોઈ પ્રમાણ મળતું નથી

એ દેવતા નદી સમુદ્રો આદિથી પાણી, લતા, વૃક્ષ આદિથી ફૂલ લાવીને
વર્ષા કરે છે એવું આગમમા ક્યાંય લખ્યું હોય તો તે સચેત પાણી પુષ્પાદિનું
અનુમાન સંભવિત હોઈ શકે, અન્યથા નહીં

ફેર પશુ-જિનેશ્વર વીતરાગ ભગવાનની સાવધ પૂજા શાસ્ત્રોમા નિષિદ્ધ છે
છકાયોના સમારંભથી જે પૂજા થાય છે તે સાવધ કહેવાય છે માટે ભવ્ય શુદ્ધોને
વીતરાગની સાવધ પૂજા કરવી કલ્પતી નથી કેમકે તે કર્મ બન્ધનો હેતુ છે અ-
ર્થાત્ સાવધ પૂજા સ સાર પરિભ્રમણનું કારણ છે

અત્રૈવ કાર્યકારણભાવપરમ્પરા—સાવધસપર્યયા પદ્મજીવનિકાયારમ્ભઃ, પદ્મજીવનિકાયારમ્ભેણ હિંસા, હિંસગા-ચિક્ષણકર્મબન્ધઃ, ચિક્ષણકર્મબન્ધેન નરકનિગોદા-ઘનતદુઃસ્વસમૃત-ચતુર્ગતિરૂપાનન્તસસારપરિભ્રમણમ્ ।

અતો વીતરાગસ્ય સાવધસપર્યાં શાસ્ત્રે પ્રતિષિદ્ધા । ચોક્તમ્ -
દશાક્ષમૂત્રસ્યાગારધર્મસંજીવન્યામ્—

જો સાવજ્ઞસપજ્ઞં, કુણં મહાચાઈવીયરાગસ્ય ।
સો મમ્મં સંસારે, દીર્ઘ કાલં જહાજાઓ ॥૧॥
સાવજ્ઞસપજ્ઞાપ, સમુબ્ભવં જીવહિંસનારંભો ।
તમ્હા વજ્ઞં, તેણ ય સસારચક્કસંપાઓ ॥૨॥ ઇતિ ।

છાયા

યઃ સાવધસપર્યાં કરોતિ, મહાત્યાગિવીતરાગસ્ય ।
સ આમ્યતિ સંસારે, દીર્ઘ કાલં : ॥૧॥
ર્યાં સમુદ્ભવતિ જીવહિંસનારમ્ભઃ ।
તસ્માદ્ બધ્યતે કર્મ તેન ચ સંસારચક્કસંપાતઃ ॥૨॥ ઇતિ ।

યહોં કાર્યકારણભાવ ઇસ પ્રકાર હૈ—

પૂજા છ જીવનિકાય કે આરમ્ભ સે હોતી હૈ, છ જીવનિકાય કે આરમ્ભ સે હિંસા હોતી હૈ । હિંસા સે ચિક્ષને કર્મો કા બન્ધન હોતો હૈ । ચિક્ષને કર્મોં કે બન્ધન સે નરક નિગોદ આદિ અનન્ત દુ સ્વો સે યુક્ત ચતુર્ગતિરૂપ સસાર મે પરિભ્રમણ કરના હૈ । ઇસ લિયે જિનેશ્વર વીતરાગ ભગવાન્ કી સાવધ પૂજા શાસ્ત્રોં મેં નિષિદ્ધ હૈ । જૈસે કિ ઉપાસકદશાક્ષ સૂત્ર કી અગારધર્મસંજીવની નામક ટીકામે કહા હૈ—“જો મહાત્યાગી

અહિ કાર્ય કારણ ભાવ આ પ્રમાણે છે —

સાવધ પૂજા છકાયના આરભથી થાય છે અને છકાયના આરભથી હિંસા થાય છે, હિંસાથી ચિક્ષા કર્મો બધાય છે અને ચિક્ષા કર્મોના બન્ધથી નરક નિગોદ આદિ અનન્ત દુ ખોથી યુક્ત ચતુર્ગતિરૂપ સસારમા પરિભ્રમણ કરવું પડે છે માટે જિનેશ્વર વીતરાગ ભગવાનની સાવધ પૂજાના શાસ્ત્રોમા નિષેધ છે જેમકે ઉપાશકદશાક્ષની “અગારધર્મસંજીવની” નામની ટીકામા કહ્યું છે —“જો મહાત્યાગી

સ્થાનાઙ્ગમૂત્રે ચ - (૫ સ્થા. ૧ ડ.).

પંચર્હિ ઠાણેર્હિ જીવા દુગ્ગડ ગચ્છન્તિ તં જઠા-પાણાઙ્ગવાપ્ણં, મુસાવાપ્ણં,
અદિન્નાદાણેણં, મેહુણેણં, પરિગ્ગહેણં । રતિ,

ઢાયા-પશ્ચભિઃ સ્થાનૈઃ જીવા દુર્ગતિ ગચ્છન્તિ તદ્વથા-પ્રાણાતિપાતેન,
મૃપાવાદેન, અદત્તાદાનેન, મૈથુનેન, પરિગ્રહેણ ।

હિસાકરણેન દુર્ગતિર્ભવતીતિ સાવધસપર્યા સર્વથા પ્રતિપિદ્ધા ભગવતા,
એવચ ભગવચ્ચરણાનુરાગિણઃ શુભગત્યમિલાશિણઃ મુરનિકાયાઃ વીતરાગસ્ય ભગવતઃ

જિનેશ્વર વીતરાગદેવકી સાવધ પૂજા કરતા હૈ વહ ડમ ચતુર્ગતિ રૂપ સસારમે અનેક પ્રકાર
કે જન્મ મરણ કરતા હુઆ લીધકાલ તરુ પરિભ્રમણ કરતા હૈ ” ।

સાવધ પૂજા સે છ કાયકા આરમ્મ હોતા હૈ । આરમ્મ સે કર્મબન્ધ હોતા હૈ.
કર્મબન્ધસે જીવ કો હસ સસારરૂપી ચક્ર મે ગિરના પડતા હૈ । ભગવાનને ડસી વાત કો
સ્થાનાઙ્ગ સૂત્ર (૫ સ્થા ૧ ડ) મે કહ્વા હૈ—

“પાંચ કારણોસે જીવ દુર્ગતિ મે જાતે હૈ જૈસે—કિ જીવ હિંસાસે, છુઠસે, ચોરીસે,
મૈથુનસે તથા પરિગ્રહસે” ।

હિંસા કરનેસે દુર્ગતિ હોતી હૈ । અતઃ સાવધ પૂજા સર્વથા નિષિદ્ધ હૈ । હસ પ્રકાર
ભગવાન્ કે ચરણો મે સદૈવ પ્રેમ રસનેવાલે તથા શુભગતિ કે હચ્છુક દેવતા વીતરાગ

જિનેશ્વર વીતરાગ દેવની સાવધ પૂજા કરે છે તે આ ચતુર્ગતિરૂપ સસારમા
અનેક પ્રકારના જન્મ મરણ કરતા કરતા લીધકાળ સુધી પરિભ્રમણ કરે છે ”

સાવધ પૂજાથી છકાયનો આરભ થાય છે આરભથી કર્મ બન્ધ થાય છે
કર્મ બન્ધથી જીવને આ સસાર રૂપી ચક્રમા પડવુ પડે છે ભગવાને આ વાત
સ્થાનાઙ્ગસૂત્ર (સ્થા ૫ ઉદ્ધે ૧) મા કહી છે —

“પાંચ કારણે જીવ દુર્ગતિમા બાય છે જેમકે—જીવહિંસાથી, છુઠથી,
ચોરીથી, મૈથુનથી અને પરિગ્રહથી ”

હિંસા કરવાથી દુર્ગતિ થાય છે, માટે સાવધ પૂજા સર્વથા નિષિદ્ધ છે
એ રીતે જે ભગવાનના ચરણોમા સદા પ્રેમ રાખનાવાળા તથા શુભ ગતિના

સમવસરણે સચિત્તજલપુષ્પાદિદૃષ્ટિસમારમ્ભં કુર્વન્તીતિ વાર્તા ન મપિ યુક્તિ-
પથમારોહતિ ।

અત્રેદમનુમાનવાક્યમ્—

આમિયોગ્યા દેવાઃ સમવસરણે સચિત્તપરિહારિણઃ, મગવન્મતાનુયાયિત્વાત્
તુગિકાનગરીશ્રાવકવત્ । વત્તંચ—

અચિત્તજલપુષ્પાણં, વૃદ્ધિં વિક્લુન્વણ ૧

સમોસરણમજ્ઞે ચ, સચિત્તં જિણવારિયં ॥૧॥

છાયા—અચિત્તજલપુષ્પાણાં, વૃદ્ધિં વિક્લુર્વતે સુરાઃ ।

સમવસરણમધ્યે તુ, સચિત્તં જિનવારિતમ્ ॥૧॥

મગવાન્ કે સમવસરણમે સચિત્ત જલ પુષ્પ આદિકી વર્ષા કરતે હૈ, યહ વાત કિસીમી
યુક્તિસે સિદ્ધ નહીં હો સકતી હૈ ।

અનુમાન પ્રમાણસે મી યહી વાત સિદ્ધ હોતી હૈ । જૈસે તુગિકા નગરી કે
, મગવાન્ કે સમવસરણમે પાચ કે અમિગમપૂર્વક અર્થાત્ સચિત્ત કા
પરિહાર કરકે જાતે થે, ઉસી મગવાન્ કે અનુયાયી આમિયોગિક દેવતા મી
સમવસરણમે સચિત્ત પુષ્પ આદિ કી વૃદ્ધિ નહીં કરતે હૈ, યહ તીર્થકરો કી મર્યાદા હૈ ।
કહા મી હૈ —

“સમવસરણમે દેવતા અચિત્ત જલ, પુષ્પ આદિકી વૃદ્ધિ કરતે હૈ । ક્યોં કિ
સચિત્ત વસ્તુકે લિયે જિનેન્દ્ર મગવાન્ને નિષેધ કિયા હૈ ।”

ધ્રુવક દેવતા વીતરાગ ભગવાનના સમવસરણમા સચેત પાણી પુષ્પ આદિની વર્ષા
કરે છે, આ વાત કોઈ પણ યુક્તિથી સિદ્ધ થઈ શકતી નથી.

અનુમાન પ્રમાણથી પણ આ વાત સિદ્ધ થાય છે કે— જોમ તુગિયા
નગરીના શ્રાવક, ભગવાનના સમવસરણમા પાચ પ્રકારના ‘અમિગમ’ પૂર્વક
અર્થાત્ સચેત દ્રવ્યો (વસ્તુઓ) નો ત્યાગ કરીને જતા હતા તેજ રીતે
ભગવાનના અનુયાયી આમિયોગિક દેવતા પણ સમવસરણમા સચેત પાણી પુષ્પ
આદિની વૃદ્ધિ કરતા નથી આ તીર્થ કરેની મર્યાદા છે કહ્યું પણ છે .—

“ સમવસરણમા દેવતા અચેત પાણી, પુષ્પ આદિની વૃદ્ધિ કરે છે કેમકે
સચેત વસ્તુને માટે જિનેન્દ્ર ભગવાને નિષેધ કરેલ છે

પ્રમોઃ પાર્શ્વનાથસ્ય : સ્થવિરો ભગવાન્ તુંગિકાનગર્યાં ઉદ્યાને
સમાજગામ । તન્નગરીનિવાસિનઃ શ્રાવકાઃ સ્થવિરં ભગવન્તં વન્દિતું પશ્ચવિત્રેનામિ-
ગમેન તત્રાભિગચ્છન્તિ . ।

ઉક્તંચ ભગવત્પાં (. ૨, ઉ. ૫, સૂ. ૧૦૮)

“ જેણેવ પુષ્પવર્દૈ નામં વેદ્ય હોત્યા તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ ઉવા-
ગચ્છિત્તા થેરે ભગવંતે પંચવિદેણં અભિગમેણં અભિગચ્છંતિ, તં જહા—

- ૧— સચિત્તાણં દઘ્વાણં વિહસરણયાપ,
- ૨— અચિત્તાણં દઘ્વાણં અવિહસરણયાપ,
- ૩— ઇગમાદિપ્પણં ઉત્તરાસંગકરણેણં,
- ૪— ચક્કવુપ્પાસે અજલિપ્પગદ્દેણં,
- ૫— મણસો ઇગત્તીકરણેણં,

ભગવાન્ પાર્શ્વનાથ કે સતાનીક સ્થવિર ભગવાન્ તુગિકા નગરીકે ઉદ્યાન મે પધરે।
ઉસ નગરી કે નિવાસી સ્થવિર ભગવાન્ કો વન્દન કરને કે લિયે પાંચ પ્રકાર કે અભિગમ
પૂર્વક ગયે। ભગવતી (જ ૨ ઉ ૫ સૂ ૧૦૮) મે કહા હૈ। “જિસ ઓર પુષ્પવતી નામક
ઉદ્યાન હૈ, વહાં આકર વે સ્થવિર ભગવાન્ કો પાંચ પ્રકારકે અભિગમ પૂર્વક વન્દન કરતે હૈ।
અર્થાત્ સ્થવિર ભગવાન્ કો વન્દનાર્થ જાતે હુએ, ઇન પાંચ વાતોં કા ધ્યાન રહતે હૈ
જૈસે કિ —(૧) સચિત્ત દ્રવ્યોં કો દૂર રહતે હૈ। (૨) અચિત્ત દ્રવ્યોં કો ઘારણ કરતે હૈ।
(૩) એક શાટિક—બિના જોડ વાલે—કપડે કા જયણાં કે લિયે ઉત્તરાસન્ન કરતે હૈ।
(૪) દૂરસે ભગવાન્ કે દૃષ્ટિગોચર હોતેહી હાથ જોડતે હૈ। (૫) મન કો એકાગ્ર કરતે હૈ।”

ભગવાન્ પાર્શ્વનાથના સતાનીક સ્થવિર ભગવાન્ તુગિકા નગરીના પુષ્પવતી
નામના ઉદ્યાનમા પધાર્યા, તે નગરીના નિવાસી સ્થવિર ભગવાનને વન્દન કરવા
પાંચ પ્રકારના અભિગમ પૂર્વક ગયા ભગવતી (જ ૨, ઉ ૫, સૂ ૧૦૮) મા
કહ્યું છે બધા પુષ્પ નામનું ઉદ્યાન છે ત્યા આવી તે સ્થવિર ભગવાનને પાંચ
પ્રકારના અભિગમ પૂર્વક વન્દન કરે છે અર્થાત્ સ્થવિર ભગવાનને વન્દના કરવા
જતા આ પાંચ વાતોનું ધ્યાન રાખે છે, જેમકે —(૧) સચેત દ્રવ્યોને દૂર રાખે છે,
(૨) અચેત દ્રવ્યોને ધારણ કરે છે, (૩) એક આખા બેઠ્યા વગરના કાપડનું
(સાધ્યા શિવાય એક સળંગ) જતના માટે ઉત્તરાસન કરે છે, (૪) દ્રશ્ય ભગ-
વાનને દ્રષ્ટિગોચર થતાજ-દેખતાજ, હાથ બેડે છે, (૫) મનને એકાગ્ર કરે છે

ઉપાસકદગાક્ષસૂત્રે—(૧ અ.)ડપિ પ્રસિદ્ધમેતદ્—મગવન્ત મહાવીરં નન્દિતું-
જિતશત્રુનામધેયો નૃપઃ પશ્ચવિધાભિગમેન જગામ । સચિત્તપુષ્પતામ્બૂલાદીનાં
ત્યાગેન શ્રાવકા અભિગચ્છન્તીતિવચનાદ્ મગવત્સમવસરણસમાગતાનાં દેવાનાં
સચિત્તજલપુષ્પાદિદૃષ્ટિકરણં નોપપદ્યતે ।

ચપાનગર્યાં મગવન્મહાવીરસમવસરણાવસરે નરેન્દ્રશિરોમણિઃ કૂણિકશ્ચતુરજ્ઞ-
સેનાસમન્વિતઃ પશ્ચવિધેનાભિગમેન મગવન્તં વન્દિતું સાદરં સવિનયં ચાભિજગામ ।
સૈવં પશ્ચવિધોડભિગમ ઔપપાતિકમૂત્રે નિર્દિષ્ટઃ —

“તણં સે કૂણિણ રાયા જેણેવ સમણે મગવ મહાવીરે, તેણેવ ઉવાગચ્છઈ,

ઉપાસકદગાક્ષ સૂત્રમે મી યહ વાત પ્રસિદ્ધ હૈ । પ્રથમ અધ્યયનમે આતા હૈ કિ—
‘જિતશત્રુ’ નામક રાજા પાચ પ્રકાર કે અભિગમપૂર્વક મગવાન્ કો વન્દન કરને કે લિયે
ગયા । શ્રાવકગણ મી મગવાન્ વીર કો વન્દનાર્થ સચિત્ત પુષ્પ, પાન આદિકા ત્યાગ કર કે
હી જાતે હૈ । ઉપરોક્ત પ્રમાણોસે મગવાન્ કે સમવસરણ મે આયે હુણ દેવતાઓ કે દ્વારા કી
ગયી સચિત્ત જલ, પુષ્પ આદિ કી દૃષ્ટિ સિદ્ધ નહીં હોતી ।

ચમ્પા નગરીમે શ્રમણ મગવાન્ મહાવીર કે સમવસરણ કે અવસર પર સમ્રાટ્
કુણિક અપની ચતુરજ્ઞિની સેના કે સાથ પાચ પ્રકાર કે અભિગમપૂર્વક મગવાન કો વન્દન
કરને કે લિયે અત્યન્ત આદર ઇવ વિનય કે સાથ ગયે થે । વહ પાંચ પ્રકારકા અભિગમ
ઔપપાતિક સૂત્રમે હસ પ્રકાર કહા ગયા હૈ, જૈસે—

જહૌ શ્રમણ મગવાન્ મહાવીર વિરાજતે હૈ વહૌ કુણિક રાજા આયે, આકર

ઉપાસ ૧ગસૂત્રમા પશુ આ વાત પ્રસિદ્ધ છે પ્રથમ અધ્યયનમા આવે
છે કે —“જિતશત્રુ” નામે રાજા પાચ પ્રકારના અભિગમપૂર્વક ભગવાનને વન્દન
કરવા ગયા શ્રાવકગણુ પશુ વીરને વન્દન કરવા માટે સચેત પુષ્પ પાન આદિના ત્યાગ
કરીને પછીજ બાય છે, ઉપરોક્ત પ્રમાણોથી ભગવાનના સમવસરણમા આવેલ
દેવતાઓદ્વારા કરેલી સચેત પુષ્પ પાણી આદિની દૃષ્ટિ સિદ્ધ થતી નથી

અપા નગરીમા શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરના સમવસરણને અવસરે
સમ્રાટ કુણિક પોતાની ચતુરગિણી સેના સાથે પાચ પ્રકારના અભિગમપૂર્વક
ભગવાનને વન્દન કરવા અત્યન્ત આદર તેમજ વિનય સહિત ગયા હતા તે પાચ
પ્રકારનો અભિગમ ઔપપાતિક સૂત્રમા એ પ્રમાણે કહેલ છે, જેમકે—

જ્યા શ્રમણુ ભગવન્ત મહાવીર મિગજે છે ત્યા કુણિક રાજા આવ્યા આવીને

उत्ताराञ्छिता समणं भगवं महावीरं पचविहेणं अभिगमेणं अभिगच्छे, तं जहा—

- १- सचित्ताणं दब्बाणं विउसरणयाए.
- २- अचित्ताणं दब्बाणं अविउसरणाए,
- ३- एगसाडिणं उत्तरासंगकरणेण,
- ४- चक्खुप्फासे लिप्पगहेणं,
- ५- मणसो एगत्तीभावकरणेण " इत्यादि ।

एवमन्येऽप्यागमा अनुसंधेयाः ।

अथानुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य शब्दार्थः प्रदर्श्यते—

अमण भगवान् महावीर को पांच प्रकार के अभिगम पूर्वक वन्दन करते हैं। वे पांच अभिगम निम्न हैं—

- (१) सचित्त द्रव्यो को दूर रखते हैं।
- (२) अचित्त द्रव्यो को धारण करते हैं।
- (३) एक गाटिक बिना जोड़वाले-कपड़ेका जयणा के लिये उत्तरासङ्ग करते हैं।
- (४) भगवान् के दृष्टिपथ होनेपर हाथ जोड़ते हैं।
- (५) मन को एकत्र करते हैं।

विकोप ज्ञान के लिये इसी प्रकार दूसरे आगमो मे अनुसन्धान करना चाहिये। अब यहाँ अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग का शब्दार्थ बताया जाता है —‘अन्’=नहीं,

भगवान् महावीरने पांच प्रकारना अभिगमपूर्वक वन्दन करे छे ते पांच अभिगम निचे सुब्ब छे—

- (१) सचेत द्रव्यो (पदार्थो) ने दूर राखे छे
- (२) अचेत द्रव्योने धारण करे छे
- (३) ऐकशाटिक-साधा विनानु ओक सणग आयु कपडु, तेनु ब्यथ्ठा भाटे उत्तरासङ्ग करे छे
- (४) भगवान् द्रष्टिगोचर थतान् हाथ जोडे छे
- (५) मनने ओकात्र करे छे

विशेष ज्ञान भाटे आन् प्रभावे णीब्ब आगमोभा अनुसन्धान करतु ओधओ हुवे अहिं अनुत्तरोपपातिक दशाङ्गनो शब्दार्थ बताववामा आवे छे —

ઉત્તરાણિ=શ્રેષ્ઠાણિ ન સન્તિ યેભ્ય इत्यनुत्तराणि=વિજય-વૈજયન્ત-જયન્તા-પરાજિત-સર્વાર્થસિદ્ધામિધાણિ વિમાનાણિ, તેષુ ડ =ઉત્પત્તિઃ સ વિદ્યતે યેષાં તે-અનુત્તરોપપાતિકાઃ, અનુત્તરોપપાતિકાનાં જાલિકુમારાદીનાં દશ=દશાધ્યયનાત્મકપ્રથમવર્ગોપલક્ષિતકથાઃ-અનુત્તરોપપાતિકદશાઃ। અત્ર દશનશબ્દો લક્ષણયા પાર્યબોધકઃ, મગવતાઽસ્યાઙ્ગસ્ય ધર્મકથારૂપસ્યૈવ પ્રતિબોધિતત્વાત્ । “ સંખ્યાયાસ્તત્પુરુષસ્ય વાચ્યઃ ” ઇતિ । તાસામ્-અનુત્તરોપપાતિકદશાનાં નવમસ્યાઙ્ગસ્યેદમાર્થ સૂત્રમ્-‘તેણં કાલેણં’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્. ।

તેણં કાલેણ તેણં ઇણં રાયગિદે ણયરે અજ્જમુહમ્મસ્સ સપોસરણં ।
પરિસા નિગયા જાવ જવૂ પઙ્ગુવાસહ । एवं वयासो-जह ण भते । समणेण
जाव सपत्तेणं अट्ठमस्स दसाण अयमट्ठे पण्णसो, णं भंते
अंगस्स अणुचारोववाद्यदसाणं णेण जाव संपत्तेणं के अट्ठे पण्णत्ते ? ॥१॥

‘ઉત્તરાણિ’=શ્રેષ્ઠ, જિન સ, એસે વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત, ઔર સર્વાર્થસિદ્ધ નામક વિમાન, ‘ઉપપાત’=ઉત્પન્ન હોના, અર્થાત્ વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત, ઔર સર્વાર્થસિદ્ધ નામક સર્વશ્રેષ્ઠ વિમાનોમે હોને વાલે ‘અનુત્તરોપપાતિક’ હૈ। અનુત્તર વિમાનો મે ઉત્પન્ન હોનેવાલે જાલિકુમાર આદિ દશ અધ્યયનવાલા જિસ કા પ્રથમ વર્ગ હૈ વહ ‘અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસૂત્ર’ હૈ। યહો દશ શબ્દ, લક્ષણા સે કથાવસ્તુકા જ્ઞાન કરાનેવાલા હૈ, ક્યોં કિ મગવાન્ કે દ્વારા હિસ અઙ્ગ કા ધર્મકથારૂપસે ઉપદેશ દિયા ગયા હૈ। હિસ નવમે અઙ્ગ કા યહ પહલા મૂત્ર હૈ— ‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ।

અન્=નહી ઉત્તરાણિ=શ્રેષ્ઠ જેનાથી, એવા વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત અપરાજિત, અને સર્વાર્થસિદ્ધ, નામના વિમાન, =ઉત્પન્ન થવું અર્થાત્ વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત, અને સર્વાર્થસિદ્ધ, નામના સર્વ શ્રેષ્ઠ વિમાનોમા ઉત્પન્ન થવાવાળા ‘અનુત્તરોપપાતિક’ છે અનુત્તર વિમાનોમા ઉત્પન્ન થવાવાળા જાલિકુમાર આદિ દશ અધ્યયન વાળો જેનો પ્રથમ વર્ગ છે તે ‘અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસૂત્ર’ છે અહિં દશ શબ્દ લક્ષણાથી કથાવસ્તુનું જ્ઞાન કરાવવાવાળો છે કેમકે મગવાન્-દ્વારા આ અગનો ધર્મકથાઉપે ઉપદેશ દેવાએલ છે તે નવમા અંગનો આ પ્રથમ મૂત્ર છે ‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ।

છાયા

તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે રાજગૃહં નગરમ્, આર્યમુધર્મણઃ સમવસરણમ્ ।
પરિષન્નિર્ગતા યાવજ્જમ્બૂઃ પર્યુપાસ્તે । એવમવાદીન્—યદિ સ્વલુ ભદન્ત ! શ્રમ-
ણેન યાવત્ પ્તેનાષ્ટમસ્યાન્નસ્યાન્તકૃતદશાનામયમર્થઃ પ્રજ્ઞસઃ, ન સ્ય સ્વલુ
ભદન્ત ! અન્નસ્યાન્નુતરોપપાતિકદશાનાં યાવત્ સંપ્રાપ્તેન કોઽર્થઃ પ્રજ્ઞસઃ ॥૧॥

ટીકા

યસ્મિન્ કાલે યસ્મિન્ સમયે ચ રાજગૃહનામધેય નગરમાસીત્, તસ્મિન્
કાલે=ચતુર્થારકલક્ષણે તસ્મિન્ સમયે=હીયમાનરૂપે, રાજગૃહે નગરે તદ્વહિઃપ્રદેશે
ગુણશિલકર્નામ્નિ ચૈત્યે, આર્યસુધર્મણઃ=શ્રીમહાવીરમગવતઃ પશ્ચમો ગણધરઃ
સુધર્મા સ્વામી; સ ચ જ્ઞાનાચારાદિયુક્તત્વાદાર્યઃ । શોભનો ધર્મો યસ્ય સ સુધર્મા ।
“ ધર્માદનિચ્કેવલાત્ ” इत्यनिच्प्रत्ययः । આર્યશ્વાસૌ સુધર્મા, આર્યસુધર્મા, તસ્ય
આર્યસુધર્મણઃ સમવસરણં ધમૂવ । एतत्परिचयस्त्वेवम्—

उस उस समयमे राजगृह नामक नगर था । उस काल उस समय अर्थात्
चतुर्थ आरेका हीयमानरूप समय था । (जिस में आयुष्य, अवगाहना, वर्ण, रूप, रस,
ज्ञान और शक्ति आदिका हास होता हो उसे हीयमान कहते हैं) । उस समय राजगृह
नगर के बाहिर गुणशिल नामक उद्यान में श्रमण भगवान् महावीर के पश्चम गणधर आ
आर्य सुधर्मा स्वामी पधारे । जो ज्ञानाचार दर्शनाचार आदि आचाररूप गुणों से संयुक्त
हो उसे आर्य कहते हैं । वे इन गुणों से अलङ्कृत थे अतः उन को आर्य शब्द से
कहते हैं । जिसका श्रेष्ठ धर्म हो उसे सुधर्मा कहते हैं । सुधर्मा स्वामी का संक्षिप्त परिचय
इस प्रकार है—

તે સમય તે કાળમા રાજગૃહ નામે નગર હતુ તે કાળ તે સમય અર્થાત્
ચોથા આરોનો હીયમાન રૂપ સમય હતો, જેમા આયુષ્ય, અવગાહના વર્ણ, રૂપ,
રસ જ્ઞાન અને શક્તિ આદિના હાસ થતો હોય તેને હીયમાન કહે છે, તે સમયે
રાજગૃહ નગરની બાહર ગુણશિલ નામના ઉદ્યાનમા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના
પાશ્વમા ગણધર શ્રી આર્ય સુધર્મા સ્વામી પધાર્યા, જે જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર,
આદિ આચાર રૂપ ગુણોથી યુક્ત હોય તેને આર્ય કહે છે, તે આ ગુણોથી અલ-
કૃત હતા માટે તેમને આર્ય શબ્દથી બોલાવવામા આવતા હતા જેનો ધર્મશ્રેષ્ઠ
હોય તેને સુધર્મા કહે છે એવા આર્ય સુધર્મા સ્વામી ત્યા પધાર્યા તેમનો સંક્ષિપ્ત
પરિચય આ પ્રમાણે છે—

કોણાકસન્નિવેશે ધમ્મિલ્લવિપ્રસ્ય માર્યા મહિલા । તયોઃ પુત્રો
શ્રી સુધર્માઽઽસીત્, સ પચ્ચાશદ્વર્ષાન્તે પ્રવ્રજિતઃ । તેન ત્રિંશદ્વર્ષાણિ વીરસેવા ।
ચતુર્દશપૂર્વધરો જાત્રઃ । સ વીરનિર્વાણાદ્ દ્વાદશવર્ષાન્તે જન્મતો દ્વિનવતિવર્ષાન્તે
ચ કેવલજ્ઞાનં , તતોઽષ્ટૌ વર્ષાણિ કેવલિત્વં પરિપાલ્ય શતવર્ષાયુષિ શ્રી સુધર્મા-
સ્વામી જમ્બૂસ્વામિનં સ્વપદે યાપ્ય શિવં : ।

અથ શ્રી સુધર્મસ્વામિનં વન્દિતું ધર્મકથાશ્રવણાર્થ ચ પરિષદ્દૃન્દરૂપેણ
જનસંહતિઃ પચ્ચવિધામિગમપુરસ્સરં નગરાત્ નિર્ગતા નિઃ । સા તત્સમીપ-
માગત્ય સવિધિવન્દનપુરસ્સરં ધર્મકથાં શ્રુત્વા સ્વસ્વસ્થાનં પ્રતિગતા । તસ્મિન્ કાલે

‘કોણાક’ નામક સન્નિવેશ મે ‘ધમ્મિલ્લ’ નામ કે એક બ્રાહ્મણ રહતે થે। ઉનકી
હી કા નામ ‘મહિલા’ થા। ઉન કે પુત્ર સુધર્મા નામક થે। ઉન્હીને પચાસ વર્ષ કી
અવસ્થા મે શ્રમણ મગવાન્ મહાવીર સે દીક્ષા ગ્રહણ કી। તીસ વર્ષ પર્યન્ત મગવાન્ મહાવીર
કી સેવા કી। વે ચૌદહ પૂર્વ કે ધારી હુણ। વીરનિર્વાણ કે બારહ વર્ષ કે પચ્ચાન્ જન્મ સે
૧૨ વર્ષ કી અવસ્થામે ઉન કો કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત હુઆ। આઠ વર્ષ પર્યન્ત કેવલીપદ કો
પાલકર પૂરે સૌ વર્ષ કા આયુષ્ય પૂર્ણ કરકે શ્રી આર્ય જમ્બૂ સ્વામી કો અપને પદ પર
પ્રતિષ્ઠિત કર મોક્ષ પધારેથે। એસે આર્ય સુધર્મા સ્વામી વહા પધારે।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કા પધારના જાનકર નગરનિવાસી લોગ વન્દન તથા ધર્મ-
કરને કે લિયે નિકલે। ધર્મકથા સુનકર અપને ૨ સ્થાન પર ગયે। ઉસ

‘કોણાક’ નામે સન્નિવેશમા ‘ધમ્મિલ્લ’ નામનો એક બ્રાહ્મણ રહેતો
હતો, તેની સ્ત્રીનું નામ ‘મહિલા’ હતું તેમના પુત્ર સુધર્મા હતા, તેમણે
પચાસ વર્ષની ઉંમરે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી ત્રીશ
વર્ષ સુધી ભગવાન મહાવીરની સેવા કરી અને તેઓ ચૌદ પૂર્વના ધારી થયા
વીર નિર્વાણના બાર વર્ષ પછી જન્મથી બાણ્ણ ૯૨, વર્ષની અવસ્થાએ તેમને કેવળ
જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું આઠ વર્ષ સુધી કેવળીપદને પાળી પૂરા સો વર્ષનું આયુષ્ય
પૂર્ણ કરી શ્રી આર્ય જમ્બૂસ્વામીને પોતાના પદ ઉપર પ્રતિષ્ઠિત કરીને
મોક્ષ પધાર્યા

શ્રી સુધર્મા સ્વામીનું પધારણ બાણ્ણી નગરનિવાસી લોક વન્દના કરવા
તથા ધર્મકથા સાંભળવા નિકળ્યા, ધર્મકથા સાંભળી સૌ પોત-પોતાના સ્થાને

तस्मिन् समये श्रीसुधर्मस्वामिना ज्येष्ठोऽन्तेवासी जम्बूरनगरस्तददूरसामन्ते
: कृताञ्जलिपुटश्रोर्ध्वजानुर्ध्यानकौष्ठोपगतः संघमेन तपसाऽऽत्मानं
भावयन् विहरति ।

ततोऽसौ जातसंजातोत्पन्न त्पन्नश्रद्धो जातसंजातोत्पन्नसमुत्पन्नसंगयो
जातसंजातोत्पन्नसमुत्पन्नकुतूहलः सन् श्री सुधर्मस्वामिनमुपागत्य सविधि वन्दनं
विधायामिमुखं लिः पर्युपास्ते=सेवते । एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत्=

उस समय मे श्री सुधर्मा स्वामीके ज्येष्ठ शिष्य श्री जम्बू अनगर उन के अवग्रह मे नत-
मस्तक हो दोनो हाथ जोड़े हुए अपने घुटने को ऊंचा कर के ध्यान मे अवस्थित समय
और तप पूर्वक आत्माको भावित कर रहे है ।

परिषद् जानेके बाद वे जम्बू अनगर जिन्हे श्रद्धा थी, जो जिज्ञासु थे, और
जिन्हे जिज्ञासा के कारण कौतूहल हुआ था, जिन्हे श्रद्धा उत्पन्न हुई, संगय (जिज्ञासा)
उत्पन्न हुआ, और कौतूहल उत्पन्न हुआ था, जिन्हे भलीभाँति श्रद्धा थी, भलीभाँति संगय
था, और भलीभाँति कौतूहल था, वे श्री सुधर्मा स्वामीके समीप आकर सविधि वन्दना
कर के सन्मुख दोनो हाथ जोड़कर सेवा करने लगे और इस प्रकार बोले —

हे भवन्त! धर्मकी आदि करनेवाले, धर्म तीर्थ की स्थापना करनेवाले, अपने
आप बोध को प्राप्त करने वाले, पुरुषों मे श्रेष्ठ, पुरुषों मे सिंह के समान, पुरुषों मे
गया, ते काय ते समय श्री सुधर्मा स्वामीना भोग्ना शिष्य श्री जम्बू अणुगार तेभना
अवग्रहमा आमेव नतमस्तक अर्थात् नेतुं मस्तक नमस्कृत्य छे अने हाथ जोड़े
छे अने पाताना दी यबुने छे राणी ध्यानमा अवस्थित समय अने तपमा
आत्माने भावित करी रह्या छे

परिषद् गया पछी ते जम्बू अनगर, नेभने श्रद्धा छती, ने जिज्ञासु
छता, अने नेभने जिज्ञासाने कारणे कुतूहल थयु छतु, नेभने श्रद्धा उत्पन्न थयु,
संगय (जिज्ञासा) उत्पन्न थयो छतो, अने कुतूहल उत्पन्न थयु छतु, नेभने सारी
पेठे श्रद्धा छती, सारी पेठे संगय छतो अने सारी पेठे कुतूहल छतु ते श्री
सुधर्मा स्वामीनी समीप आवी सविधि वन्दना करीने सामे गेठ हाथ जोड़ी सेवा
करवा लाय्या अने आ प्रभाण्ये भोक्ष्या —

हे भगवन्त! धर्मनी आदि करवावाणा, धर्मतीर्थनी स्थापना करवावाणा,
पातानी भेजे स्वयं बोधने प्राप्त करवावाणा, पुरुषोभा श्रेष्ठ, पुरुषोभा सिंह-

उक्तवान्—यदि भदन्त! हे भगवन्!, इदं गुरोः संबोधनम्. श्रमणेन भगवता महावीरेण, यावत् आदिकरेण, तीर्थकरेण, स्वयंसंबुद्धेन, पुरुषोत्तमेन, पुरुषसिंहेन, पुरुषवरपुण्डरीकेण, पुरुषवरगन्धहस्तिना, लोकोत्तमेन, लोकनाथेन, लोकहितेन, लोकप्रदीपेन, लोकप्रद्योतेन, अमयदेन, चक्षुर्देन, मार्गदेन, शरणदेन, जीवदेन, बोधिदेन, धर्मदेन, धर्मदेशनादेन, धर्मनायकेन, धर्मसारथिकेन, धर्मवरचतुरन्त-चक्रवर्तिकेन, द्वीप—शरणगति—प्रतिष्ठेन, अप्रतिहतज्ञानदर्शनधरेण, व्यावृत्त-जिनेन, जायकेन, तीर्णेन, तारकेण, बुद्धेन, बोधकेन, मुक्तेन, मोचकेन,

पुण्डरीक के समान, पुरुषों में गन्धहस्ती के समान, लोक में , लोक के नाथ, लोकहितैषी, लोकप्रदीपक, लोक को ज्ञान रूपी आलोक (प्रकाश) से प्रकाशित करने वाले, अमय देने वाले, ज्ञानरूपी नेत्र देने वाले, मोक्षमार्ग को बतानेवाले, शरण देने वाले, सयमरूपी जीवन प्रदान करने वाले, सम्यक्त्व देने वाले, धर्म के दातार, धर्म देशना देनेवाले, धर्मनायक, धर्मरूपी रथ के सारथी, धर्म में प्रधान तथा चार गति का अन्त करने वाले चक्रवर्ती समान, संसाररूपी समुद्र में द्वीप (बेट) के सदृश, शरण में आये हुए के आधारभूत, अप्रतिहत श्रेष्ठ ज्ञान दर्शन के धारण करने वाले, छद्म अर्थात् घाति कर्म रहित, स्वयं रागद्वेषको जीतने वाले, तथा दूसरों को भी जीताने वाले, स्वयं संसाररूपी समुद्र के तिरने वाले, तथा दूसरोंको भी तारने वाले, स्वयं बोध प्राप्त किये हुए तथा दूसरों को भी बोध प्राप्त करानेवाले, स्वयं कठिन कर्मबन्धनसे मुक्त तथा दूसरों को भी

समान, पुण्डरीक पुण्डरीक कमल समान, पुण्डरीक गन्धहस्ती समान, लोकना उत्तम, लोकना नाथ, लोकहितैषी, लोकप्रदीपक, लोकने ज्ञानरूप आवलोक (प्रकाश)थी प्रकाशित करवावाणा, अक्षय देवावाणा, ज्ञानरूपी अक्षुणा देवावाणा, मोक्ष मार्ग बतानेवावाणा, शरण देवावाणा, सयमरूपी जीवन प्रधान करवावाणा, सम्यक्त्व देवावाणा, धर्मना दातार, धर्मदेशना देवावाणा, धर्मनायक, धर्मरूपी रथना सारथी, धर्मना प्रधान, तथा चार गतिना अन्त करवावाणा, चक्रवर्ती समान, संसार रूपी समुद्रना द्वीप (बेट) समान शरण देवावेदाने आधारभूत, अप्रतिहत श्रेष्ठ ज्ञान दर्शनने धारण करवावाणा, छद्म अर्थात् घाति कर्म रहित, स्वयं राग द्वेषने छूतवावाणा तथा जीतने पक्ष उताववावाणा, स्वयं संसाररूपी समुद्रने तरवावाणा तथा जीतने पक्ष तारवावाणा, स्वयं बोध प्राप्त तथा जीतने पक्ष बोध प्राप्त कराववावाणा, स्वयं कठिन कर्मबन्धनथी मुक्त तथा जीतने पक्ष कर्मथी मुक्त करवावाणा, सर्वज्ञ, सर्वदर्शी, कल्याणस्वरूप,

સર્વજ્ઞેન, સર્વદર્શિના, શિવમચલમરુજમનન્તમશ્ચયમવ્યાવાધમપુનરાવૃત્તિકં સિદ્ધિગતિ-
નામધેયં સ્થાનં ' એન અદ્રમસ્યાદ્રસ્ય અન્તકૃતદશાનામ્=યૈરાયુપોઽન્તસમયે કેવલ-
જ્ઞાનં પ્રાપ્તમ્, અતએવ ભવ્યજીવાનાં ધર્મદેશનાં કર્તુમશ્મતયા મૂકકેવલિનો ભૂત્વા
મુક્તિપદં પ્રાપ્તાઃ, તે કર્મણસ્તત્ફલરૂપસ્ય સંસારસ્ય ચ વિનાશં કૃતવન્ત, અતોઽન્તઃ=
';, સંસારસ્ય ચ ;, કૃતો યૈસ્તેઽન્તકૃતાઃ. ઇતિ વ્યુત્પત્તિલબ્ધનામ્ના પ્રસિદ્ધાઃ
તેષાં દશાઃ=દશાધ્યયનાત્મકમથમવર્ગોપલક્ષિતકથાઃ, અન્તકૃતદશાઃ, તાસામ્=
અન્તકૃતદશાનામ્ અન્તકૃતદશાલ્યસ્ય, અયમર્થઃ પ્રજ્ઞપ્તઃ=કથિતઃ. । હે મદન્ત !
હે ભગવન્ ! નવમસ્ય અદ્રસ્ય અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્=અનુત્તરોપપાતિકદશા-
લ્યસ્ય યાવત્-સકલગુણસંપન્નેન, સંપ્રાપ્તેન=મુક્તિ પ્રાપ્તવતા ભગવતા કોઽર્થઃ
:=કથિતઃ ? ॥૧॥

મૂલમ્ ।

તપ્તણં સે મુહુર્મે અણગારે જમ્બૂ-અણગારં એવં વયાસી-એવં ચલુ જમ્બૂ !
સમણેણં સંપત્તેણં ' અણુત્તરોવવાઇયદસાણ તિન્નિ વગ્ગા પણ્ણત્તા ।
જહ્ણં મંતે ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં નવમસ્સ ંગસ્સ અણુત્તરોવવાઇયદસાણ
તયો પણ્ણત્તા, પઢમસ્સણં મંતે ! વગ્ગસ્સ અણુત્તરોવવાઇયદસાણં કહ્ અજ્ઞ-
પણ્ણત્તા ? । એવ જંબૂ ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં અણુત્તરોવવાઇયદસાણં
અજ્ઞયણા પણ્ણત્તા, તંજહા- (૧) જાલી (૨) મયાલી (૩)

મક્ત કરને વાલે, સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી, કલ્યાણસ્વરૂપ સ્થિર, રોગરહિત, અન્તરહિત, અક્ષય,
અવ્યાવાધ, પુનરાગમનરહિત, એસે સિદ્ધિગતિ નામક પરમ પદ (મોક્ષ)કો પ્રાપ્ત કરને વાલે,
શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને આઠવે અદ્ર અન્તકૃતદશા કા એસા અર્થ કહા હૈ તો હે ભગવન્ !
મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને હસ નવમે અદ્ર 'અનુત્તરોપપાતિકદશાજ્ઞ સૂત્રકા
કૌનસા અર્થ પ્રરૂપિત કિયા હૈ' ॥૧॥

સ્થિર, રોગરહિત, અન્ત રહિત, અક્ષય, અવ્યાવાધ, પુનરાગમનરહિત, એવા સિદ્ધિ
ગતિ નામે પરમપદ (મોક્ષ)ને પ્રાપ્ત કરવાવાળા, શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે
આઠમા અગ અન્તકૃતદશાને આ અર્થ કહ્યો છે તો હે ભગવન્ ! મુક્તિપ્રાપ્ત
શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે આ નવમા અનુત્તરોપપાતિકદશાજ્ઞ સૂત્રના શુ શુ અર્થ
પ્રરૂપિત કર્યા છે ? ॥૧॥

ચવચાલી (૪) પુરિસસેળે ચ (૫) વારિસેળે ચ (૬) દીઠદતે ચ (૭) લઘ્વદતે ચ (૮) વેઠલે (૯) વેઠાસે (૧૦) અમયે વિ ચ કુમારે ॥૨॥

(છાયા)

: સ્વલુ સ સુધર્માડનગારો જમ્બૂમનગારમેવમવાદીત્— “ એવ સ્વલુ જમ્બુ: ! ણેન યાવત્સંપ્રાપ્તેન નવમસ્યાઙ્ગસ્ય અનુત્તરોપપાતિકદ ાં ત્રયોવર્ગા:

: । યદિ મદન્ત ! શ્રમણેન યાવત્સંપ્રાપ્તેન નવમસ્યાઙ્ગસ્ય અનુત્તરોપપાતિકદશાનાં ત્રયો વર્ગા: મજ્જપ્પા: , પ્રથમસ્ય સ્વલુ મદન્ત ! વર્ગસ્ય અનુત્તરોપપાતિકદશાનાં, કત્યધ્યયનાનિ મજ્જપ્પાનિ ? । એવં સ્વલુ જમ્બુ: ! શ્રમણેન યાવત્સંપ્રાપ્તેનાનુત્તરોપપાતિકદશાનાં પ્રથમસ્ય વર્ગસ્ય દશાધ્યયનાનિ જ્ઞાનિ, તથા— (૧) જાલિ: (૨) મયાલિ: (૩) રૂપજાલિ: (૪) પુરુષસેન: (૫) વારિવેળશ્ચ (૬) દીર્ઘદાન્તશ્ચ (૭) લઘ્વદાન્તશ્ચ (૮) વેઠલ: (૯) વેઠાયસ: (૧૦) અમયોપિ ચ કુમાર: ॥૨॥

ટીકા

‘ તણ સે ’ ઇત્યાદિ—

: જમ્બૂસ્વામિપૃચ્છાનન્તરમ્ સ=યસ્ય ભગવત્કથિતાર્થવાચના મૂલાગમરૂપેણ જિનજ્ઞાસનેડ્ઢુના મનર્તમાના વિદ્યતે સ: , સુધર્મા=સુધર્મેતિના પ્રસિદ્ધ:

‘ તણ સે ’ ઇત્યાદિ

યહા પ્રથમ સુધર્મા ત્વમી કૈસે હૈ જિસકા કુલ્લ વર્ણન ક્રિયા જાતા હૈ—જિન્હો ને મગવાન્ કે દ્વારા કહી હુઈ અર્થરૂપવાણી કો મૂલાગમ રૂપ સે પ્રચિત્ત ક્રિયા હૈ। જો શ્રેષ્ઠ ધર્મ કો માનને વાલે સુધર્મા નામ સે પ્રસિદ્ધ હૈ। યહૌ સુધર્મા સ્વામી કો અનગાર વિશેષણસે કયો સમ્બોધિત ક્રિયા ગયા હૈ: વહ કૈતે હૈ — જો સુલ્લ સમાધિ રહતે હુપ વિહાર કે

તણ સે’ ઇત્યાદિ

અહિ પ્રથમ સુધર્મા સ્વામી કે, છે તેનુ થોડુ વર્ણન કરવામા આવે છે— જેમણે ભગવાનદ્વારા કહેલી અર્થરૂપ વાણી ને મૂલાગમ રૂપે પ્રચિત્ત કરી છે ને શ્રેષ્ઠ ધર્મને માનવાવાળા સુધર્મા નામથી પ્રસિદ્ધ છે અહિ સુધર્મા સ્વામીને અણુગાર વિશેષણથી શા માટે સમ્બોધિ કરેલ છે તે કહે છે:—

अनगारः=सुखसमाधिना साधुनां नवकल्पविहारमर्यादाति प्रतिषेधानियतवास-
रहितः। जम्बूम्=जम्बूनाम्ना प्रसिद्ध, जिनवचनपीयूषपिपासुम् अनगारं=नियतवास-
रहित संयमिनम् एवम्=वक्ष्यमाणप्रकारं वचनम् अवादीत्=उक्तवान्—

हे जम्बूः ! यावत्=उक्तगुणवता संप्राप्तेन=सुक्तिं लब्धवता श्रमणेन
वता महावीरेण नवमस्याङ्गस्य, अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिक-
दशाङ्गस्य त्रयो वर्गाः :=कथिताः । अध्ययनसमूहो वर्गः ।

अथ— सोत्साह सविनय जम्बूस्वामी सुधर्मस्वामिनं पप्रच्छ— वदन्त !
हे भगवन् यदि यावत्=उक्तगुणवता संप्राप्तेन=सुक्तिं लब्धवता, श्रमणेन=दुश्चर-

नव कल्पों की मर्यादा का उल्लङ्घन न कर के नियतवासरहित अर्थात् एक निश्चित स्थान
पर स्थायी रूपसे न रहकर पवनसमान अप्रतिबन्ध विहार करते रहते हैं उन्हें अनगार
कहते हैं। जम्बू स्वामी कैसे है ? — जो जिनवचनामृत के अत्यन्त पिपासु है जो
संयम में दृढ एव नियतवासरहित अनगार है। श्री जम्बूस्वामी के पूछने पर पूर्वोक्त
गुणयुक्त श्री सुधर्मा स्वामी बोले—हे जम्बू ! उपरो महान् गुणों से अलङ्कृत, निर्वाण
पदप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने नवमाङ्ग श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के तीन वर्ग
कहे हैं। कई अध्ययनों के समूह को वर्ग कहते हैं।

पूछे हुए प्रश्न का गुरुद्वारा समीचीन उत्तर पाकर श्री जम्बू स्वामीने पुन नवीन
उत्साह एव जिज्ञासा के विनयसहित श्री सुधर्मा स्वामीसे पूछा —

अणुगार — सुभ समाधि रहेता विहारना नव कल्पेनी मर्यादानु उद्वेगधन
न करी नियतवासरहित अर्थात् एक निश्चितस्थाने स्थायीरूप न रहेता पवन
समान अप्रतिबन्ध विहार करता रहे, तेने अणुगार कहे छे जम्बूस्वामी केवा छे ?
जे जिनवचनामृतना अत्यन्त पिपासु छे जे संयममा दृढ तेमज नियतवास
रहित अणुगार छे श्री जम्बू स्वामीना पूछवाथी पूर्वोक्त शुद्धाथी युक्त श्री
सुधर्म स्वामी जेहवा — हे जम्बू ! उपरोक्त शुद्धाथी अलङ्कृत निर्वाणपद
प्राप्त श्रमण भगवन् महावीर नवमा अंग श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रना
त्रय वर्ग कहे छे अध्ययनेना समूहने वर्ग कहे छे

पूछेवा प्रश्नो गुरुद्वारा यथार्थ उत्तर प्राप्त करी श्री जम्बू स्वामीजे
करी नवीन उत्साह तेमज जिज्ञासा साथे विनय सहित श्री सुधर्मा स्वामीने पूछथुं—

અવયાલી (૪) પુરિસસેણે ચ (૫) વારિસેણે ચ (૬) દીઘદંતે ચ (૭) લઘ્વદંતે ચ (૮) વેહલ્લે (૯) વેહાસે (૧૦) અમયે વિ ચ કુમારે ॥૨॥

()

: સ્વલ્લ સ મુધર્માડનગારો જમ્બૂમનગારમેવમવાદીત્— “ એવ સ્વલ્લ જમ્બૂ: ! જેન યાવત્સંપ્રાપ્તેન સ્યાદ્ગ્રસ્ય અનુત્તરોપપા કદશ્ચાનાં ત્રયો વર્ગા: : । યદિ મદન્ત ! શ્રમણેન યાવત્સંપ્રાપ્તેન નવમસ્યાદ્ગ્રસ્ય અનુત્તરોપપાતિકદશ ત્રયો વર્ગા: ;, સ્ય સ્વલ્લ મદન્ત ! વર્ગસ્ય અનુત્તરોપપાતિકદશાનાં, કત્યધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞસાનિ ? । એવં સ્વલ્લ જમ્બૂ: ! શ્રમણેન યાવત્સંપ્રાપ્તેનાનુત્તરોપપાતિકદશાનાં સ્ય વર્ગસ્ય દશાધ્યયનાનિ સાનિ, — (૧) જાલિ: (૨) લિ: (૩) ઉપજાલિ: (૪) પુરુષસેન: (૫) વારિષેણશ્ચ (૬) દીર્ઘદાન્તશ્ચ (૭) લઘ્વદાન્તશ્ચ (૮) વેહલ્લ: (૯) વૈહાયસ: (૧૦) અમયોપિ ચ કુમાર: ॥૨॥

ટીકા

‘ તણ સે ’ ઇત્યાદિ—

: = જમ્બૂસ્વામિપૃચ્છાનન્તરમ્ સ = યસ્ય મગવત્કથિતાર્થવાચના મૂલાગમરૂપેણ જિનજ્ઞાસનેડધુના પ્રવર્તમાના વિષયતે સ: , મુધર્મા = મુધર્મેતિના પ્રસિદ્ધ:

‘ તણ સે ’ ઇત્યાદિ

યહાં પ્રથમ મુધર્મા સ્વામી કૈસે હૈ જિસકા વર્ણન કિયા જાતા હૈ—જિન્હોં ને મગવાન્ કે દ્વારા કહી હુઈ અર્થરૂપ વાણી કો મૂલાગમ રૂપ સે પ્રથિત કિયા હૈ । જો શ્રેષ્ઠ ધર્મ કો માનને વાલે મુધર્મા નામ સે પ્રસિદ્ધ હૈ । યહોં મુધર્મા સ્વામી કો અનગાર વિશેષણસે ક્યોં સમ્બોધિત કિયા ગયા હૈ? વહ કહતે હૈ — જો સમાધિ રહતે હુઈ વિહાર કે

‘ તણ સે ’ ઇત્યાદિ

અહિ પ્રથમ મુધર્મા સ્વામી કેવા છે તેનુ થોડુ વર્ણન કરવામા આવે છે — જેમણે મગવાનદ્વારા કહેલી અર્થરૂપ વાણી ને મૂલાગમ રૂપે પ્રથિત કરી છે ને શ્રેષ્ઠ ધર્મને માનવાવાળા મુધર્મા નામથી પ્રસિદ્ધ છે અહિ મુધર્મા સ્વામીને અણુગાર વિશેષણથી શા માટે સમ્બોધિત કરેલ છે તે કહે છે.—

અનગારઃ=સુખસમાધિના સાધુનાં નવકલ્પવિહારમર્યાદાતિ પ્રતિપેધાનિયતવાસ-
રહિતઃ। જમ્બૂસ્=જમ્બૂનામ્ના પ્રસિદ્ધ, જિનવચનપીઘૂપપિપાસુમ્ અનગારં=નિયતવાસ-
રહિત સંયમિનમ્ एवम्=વક્ષ્યમાણપ્રકારં વચનમ્ અવાદીત્=ઉક્તવાન્—

હે જમ્બૂ! યાવત્=ઉક્તગુણવતા સંપ્રાપ્તેન=મુક્તિ લબ્ધવતા શ્રમણેન
મહાવીરેણ નવમસ્પાન્નસ્ય, અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્=અનુત્તરોપપાતિક-
દશાન્નસ્ય ત્રયો વર્ગઃ પ્રજ્ઞપ્તાઃ=કશિ :। અધ્યયનસમૂહો વર્ગઃ।

— સોત્સાહ સવિનય જમ્બૂસ્વામી સુધર્મસ્વામિનં પપચ્છ— યદન્ત !
હે ભગવન્ યદિ યાવત્=ઉક્તગુણવતા સંપ્રાપ્તેન=મુક્તિ લબ્ધવતા, શ્રમણેન=દુશ્વર-

નવ કલ્પોં કી મર્યાદા કા ઉલ્લક્ષ્ણ ન કર કે નિયતવાસરહિત અર્થાત્ એક નિશ્ચિત સ્થાન
પર સ્થાયી રૂપસે ન રહકર પવનસમાન અપ્રતિબન્ધ વિહાર કરતે રહતે હૈં ઉન્હે અનગાર
કહતે હૈં। જમ્બૂ સ્વામી કૈસે હૈં — જો જિનવચનામૃત કે અત્યન્ત પિપાસુ હૈં જો
સયમ મેં દૃઢ एव નિયતવાસરહિત અનગાર હૈં। શ્રી જમ્બૂસ્વામી કે પૂછને પર પૂર્વોક્ત
ગુણયુક્ત શ્રી સુધર્મા સ્વામી બોલે—હે જમ્બૂ! ઉપરો મહાન્ ગુણો સે અલદ્વૃત, નિર્વાણ
પદપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને નવમાન્ન શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાન્ન સૂત્ર કે ત્રીન વર્ગ
કહે હૈં। કઈ અધ્યયનોં કે સમૂહ કો વર્ગ કહતે હૈં।

પૂછે હુએ પ્રશ્ન કા ગુરુદ્વારા સમીચીન ઉત્તર પાકર શ્રી જમ્બૂ સ્વામીને પુન નવીન
ઉત્સાહ एवं જિજ્ઞાસા કે વિનયસહિત શ્રી સુધર્મા સ્વામીસે પૂછા —

અણુગાર — સુખ સમાધિ રહેતા વિહારના નવ કલ્પોની મર્યાદાનું ઉલ્લેખન
ન કરી નિયતવાસરહિત અર્થાત્ એક નિશ્ચિતસ્થાને સ્થાયીરૂપ ન રહેતા પવન
સમાન અપ્રતિબન્ધ વિહાર કરતા રહે, તેને અણુગાર કહે છે જમ્બૂસ્વામી કેવા છે ?
જે જિનવચનામૃતના અત્યન્ત પિપાસુ છે જે સયમમા દૃઢ તેમજ નિયતવાસ
રહિત અણુગાર છે શ્રી જમ્બૂ સ્વામીના પૂછવાથી પૂર્વોક્ત ગુણોથી યુક્ત શ્રી
સુધર્મા સ્વામી જોડ્યા — હે જમ્બૂ! ઉપરોક્ત ગુણોથી અલદ્વૃત નિર્વાણપદ
પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીરે નવમા અગ શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાગ સૂત્રના
ત્રણ વર્ગ કહ્યા છે અધ્યયનોના સમૂહને વર્ગ કહે છે

પૂછેલા પ્રશ્નો ગુરુદ્વારા યથાર્થ ઉત્તર પ્રાપ્ત કરી શ્રી જમ્બૂ સ્વામીએ
ફરી નવીન ઉત્સાહ તેમજ જિજ્ઞાસા સાથે વિનય સહિત શ્રી સુધર્મા સ્વામીને પૂછ્યું—

તપશ્ચર્યાપ્રસિદ્ધેન મહાવીરેણ ભગવતા નવમસ્યાક્ષસ્ય અત્તુરોપપાતિકદશાક્ષનામ્=અત્તુ-
ત્તરોપપાતિકદશાક્ષસ્ય ત્રયો વર્ગાઃ : કથિતાઃ, તર્હિ મદન્ત ! =હે મગવન્ !
અત્તુરોપપાતિકદશાક્ષનામ્=અત્તુરોપપાતિકદશાક્ષસ્ય વર્ગસ્ય સ્વલુ કતિ
અધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞપ્તાનિ=પ્રોક્તાનિ ?

સુધર્મા સ્વામી પ્રાહ— હે જન્મ્બૂ ! એવં યાવત્—ઉક્તગુણવતા, સમ્પ્રા-
પ્તેન=સિદ્ધિગતિં ગતેન, શ્રમણેન=ઘોરપરિષદ્સહનશીલેન મહાવીરેણ ભગવતા અત્તુ-
ત્તરોપપાતિકદશાક્ષસ્ય વર્ગસ્ય દશાધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞપ્તાનિનિગદિતાનિ । તદ્

— યત્પ્રકારં યન્નામકમ્ અધ્યયન તદ્ પ્રદર્શયતે— (૧) જાલિઃ (૨) મયાલિઃ
(૩) ઉપજાલિઃ (૪) પુરુષસેનઃ (૫) વારિષેણઃ (૬) દીર્ઘદાન્તઃ (૭) લઘ્વદાન્તઃ
(૮) વેહલ્લઃ (૯) વૈહાયસઃ (૧૦) અમયોઽપિ ચ કુમારઃ । કુમાર ઇતિ પ્રત્યેક

હે મગવન્ ! મુક્તિપ્રાપ્ત ભગવાન્ મહાવીરને નવમાક્ષ શ્રી અત્તુરોપપાતિક
દશાક્ષ કે ત્રીન વર્ગ કહે છે, તો હે મગવન્ ! અત્તુરોપપાતિકદશાક્ષ કે વર્ગ કે
કિતને અધ્યયન કહે છે ? ।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી બોલે —હે જન્મ્બૂ ! ઉપરોક્ત મહાન્ ગુણોસિ યુક્ત, મુક્તિ
પ્રાપ્ત, ઘોર પરિષદ્નો કો સહન કરને વાલે મગવાન્ મહાવીરને શ્રી અત્તુરોપપાતિક
સૂત્ર કે વર્ગ કે દશ કહે છે. વે યહ્ણં બતાવે જાતે છે— (૧) જાલિ
(૨) મયાલિ (૩) ઉપજાલિ (૪) પુરુષસેન (૫) વારિષેણ (૬) દીર્ઘદાન્ત (૭) લઘ્વદાન્ત
(૮) વેહલ્લ (૯) વૈહાયસ (૧૦) ઓર અમયકુમાર ।

હે ભગવન્ ! મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરે નવમા અગ શ્રી અત્તુર-
રોપપાતિક દશાક્ષના ત્રણ વર્ગ કહ્યા છે તો હે ભગવન્ ! અત્તુરોપપાતિક
દશાક્ષના પ્રથમ વર્ગના કેટલા અધ્યયન કહ્યા છે ?

શ્રી સુધર્મા સ્વામી બોલ્યા —હે જન્મ્બૂ ! ઉપરોક્ત મહાન્ ગુણોથી યુક્ત,
મુક્તિપ્રાપ્ત ઘોર પરિષદ્નો સહન કરવાવાળા શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરે શ્રી અત્તુર-
રોપપાતિક દશાક્ષ સૂત્રના પ્રથમ વર્ગના દશ અધ્યયન કહ્યા છે તે અહીં બતાવે છે—
(૧) જાલિ, (૨) મયાલિ, (૩) ઉપજાલિ, (૪) પુરુષસેન, (૫) વારિષેણ, (૬) દીર્ઘ-
દાન્ત, (૭) લઘ્વદાન્ત, (૮) વેહલ્લ, (૯) વૈહાયસ અને (૧૦) અમયકુમાર

સંવધ્યતે—જાલિકુમારો, મયાલિકુમારઃ, इत्यादि । अनेनैव क्रमेणाध्ययनविषयो बोद्धव्यः, च—जालिकुमाराध्ययनम्, मयालिकुमाराध्ययनमित्यादिक्रमेण दक्षाध्ययनानि कथितानीत्यर्थः ।

अस्याङ्गस्याध्ययनेन जालिकुमारादिचरित्रावबोधनतस्तपःसंयमाराधने प्रवृत्तिर्भवति । तथा चाष्टविधकर्मनिर्जरा जायते । तथा च सकलकर्मक्षयस्ततश्च मोक्षप्राप्तिः । एव चास्य फलं मोक्षप्राप्तिर्विषयश्च जालिकुमारादिचरित्र-
भव्यैरधिगन्तव्यम् ॥२॥

મૂલમ્, ।

जदणं भंते णेणं जाव संपत्तेणं अनुत्तरोववाइयदसाणं पढमस्स

यहाँ 'कुमार' शब्द का प्रत्येक के साथ सम्बन्ध करना चाहिये, जैसे—जालिकुमार, मयालिकुमार आदि । इसी क्रम से अध्ययनो का विषय जानना चाहिये, जैसे कि—जालि कुमार अध्ययन, मयालिकुमार अध्ययन आदि, इस क्रम से दणों अध्ययन कहे गये हैं ।

इस अनुत्तरोपपत्तिकदशाङ्ग सूत्र के अध्ययन से अर्थात् जालिकुमार आदि कुमारों के चरित्रज्ञान से सयम तथा तप मार्ग में प्रवृत्ति होती है । तप सगम में प्रवृत्ति होने से आठों ही प्रकार के कर्मों की निर्जरा होती है । निर्जरा से कर्म क्षय होते हैं । समस्त कर्मों के क्षय होने पर परम पद (मोक्ष) की प्राप्ति, होती है । उक्त प्रकारसे इस शास्त्रका फल मोक्ष प्राप्ति और विषय जालिकुमार आदि का चरित्र है, यह मव्य जनो को जानना चाहिये ॥ २ ॥

આહિ “કુમાર” શબ્દથી પ્રત્યેકને સંબંધિત કરવા બોધ્યો જેમ બલિ કુમાર, મયાલિકુમાર આદિ, આજ ક્રમથી અધ્યયનોનો વિષય બાણુવો બોધ્યો જેમકે — બલિકુમાર અધ્યયન, મયાલિકુમાર અધ્યયન આદિ, આ ક્રમથી હશેય અધ્યયન કહેલા છે

આ અનુત્તરોપપતિકદશાંગ સૂત્રના અધ્યયનથી અર્થાત્ બલિકુમાર આદિ કુમારોના ચરિત્રજ્ઞાનથી સયમ તથા તપ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે તપ સયમમાં પ્રવૃત્તિ થવાથી આદ્ય કર્મોની નિર્જરા થાય છે નિર્જરાથી સમસ્ત કર્મો ક્ષય થાય છે સમસ્ત કર્મો ક્ષય થવાથી પરમપદ (મોક્ષ) ની પ્રાપ્તિ થાય છે ઉક્ત પ્રકારથી આ શાસ્ત્રજ્ઞાનનું ફલ મોક્ષપ્રાપ્તિ અને વિષય બલિકુમાર આદિનું ચરિત્ર છે એમ ભવ્ય શ્રવેને બાણુ બોધ્યો ॥૨॥

વગ્ગસ્સ દસ અઙ્ગયણા પ્ણત્તા, પઢ મંતે અઙ્ગયણસ્સ અનુત્તરોવવાઈ-
દસાણ સમણેણં જાવ સંપત્તેણં કે અદ્દે પ્ણત્તે? ॥૩॥

()

યદિ મદન્ત ! શ્રમણેન યાવન્ સંપ્રાપ્તેન અનુત્તરોપપાતિકદશાનાં
પ્રથમસ્ય વર્ગસ્ય દશાધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞપ્તાનિ, સ્વલુ મદન્ત ! અધ્યયનસ્યાનુ-
ત્તરોપપાતિકદ શ્રમણેન યાવન્ પ્ણેન કોઽર્થઃ :? ॥૩॥

॥ ટીકા ॥

‘ જહ્ણં મંતે ’ इत्यादि,

हे भदन्त ! = हे भगवन् ! यदि यावत्-पूर्वोक्तगुणवता संप्राप्तेन=
मुक्तिं , श्रमणेन महावीरेण, अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोप-
पातिकदशाङ्गस्य प्रथमस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि=कथितानि, हे भदन्त !
अनुत्तरोपपातिकदशानाम् = अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य प्रथमस्याः यावत्
पूर्वोक्तगुणवता संप्राप्तेन=मुक्तिं लब्धवता, श्रमणेन भगवता महावीरेण कोऽर्थः

શ્રી જમ્બૂ સ્વામી પુન પ્રશ્ન કરતે હે— ‘જહ્ણં મતે’ इत्यादि।

हे भगवन् ! पूर्वोक्त गुणों से युक्त निर्वाणपदप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने
अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के प्रथम वर्ग के दश अध्ययन कहे हैं तो हे भगवन् !
पूर्वोक्त गुणों से अलङ्कृत मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग के
प्रथम अध्ययन का क्या अर्थ प्ररूपित किया है अर्थात् उसमें क्या वर्णन किया है ?

यहाँ प्रश्न करते हुए “पूर्वोक्त गुणों से सयुक्त” “मुक्ति प्राप्त” “श्रमण भगवान्
महावीर” आदि शब्दों का बारबार प्रयोग करना भगवान् के प्रति अ-यन्त भक्ति का व्यक्त

શ્રી જમ્બૂ સ્વામી ફરીથી પ્રશ્ન કરે છે - ‘જહ્ણં મતે’ इत्यादि-

હે ભગવાન ! પૂર્વોક્ત ગુણોથી સયુક્ત નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત શ્રમણ
ભગવાન મહાવીરે અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્રના પ્રથમ વર્ગના દશ અધ્યયન
કહ્યા છે તો હે ભગવન્ ! પૂર્વોક્ત સુચુક્ત એના શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે
અનુત્તરોપપાતિક દશાઙ્ગના પ્રથમ અધ્યયનના શુ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે ? અર્થાત્
તેમાં શુ વર્ણન કર્યું છે ?

અહિં પ્રશ્ન કરતા “પૂર્વોક્ત ગુણોથી સુક્ત” “મુક્તિ પ્રાપ્ત” “શ્રમણ ભગ-
વાન મહાવીર ” આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ વારવાર કરવામાં આવ્યો છે તે ભગવાન

:=कथितः?। 'श्रमणेन यावत् मंग्राप्तेन' त्यादिपदानां पुनः पुनः कथनं भगवद्भक्तिप्रकर्षमावेदयति । ि -वाक्यमेदेन पुनरुक्तिर्न दोषाय भवति । अपरञ्च-'भगवद्गुणानां पुनः पुनरनुस्मरणं भव्यानां भवतु' इतीच्छया पुनः पुनरुच्चारणं एव । अन्यच्च-अन्यविषयेभ्यो : समाकृष्य विवक्षितविषयावधानार्थं पुनः पुनरुच्चारणम् । तीर्थकरोक्तभावानां बहुगोऽनुकीर्तनं-सम्यक्त्वतपःसंयमादिविशुद्ध-परिणामानां पुष्टिकरं, मोहव्याधिविनाशनं, रागादिविषहरं च भवति । यथा-विषापहरणार्थं पुनःपुनरेक एव मन्त्रः समुच्चार्यते, मन्त्रसिद्ध्यर्थं जपकर्मणि पुनः-पुनरेक एव मन्त्रो जप्यते । व्याधिनिवृत्त्यर्थं तदेवौषधं पुनःपुनरासेव्यते,

करता है। अथवा वाक्यमेदसे बारबार कथन पुनरुक्ति दोष का कारण भी नहीं होता है। और अत्यन्त इच्छा एव भक्ति के भगवान् के गुणों का बारबार स्मरण करना गुण ही होता है। तथा दूसरे विषयों से मन को खींचकर किसी एक विषय पर सावधान करने के लिये बार २ उच्चारण किया जाता है।

तीर्थङ्कर द्वारा कथित भावों का बार २ न, सम्यक्त्व, संयम और तप आदि विशुद्ध भावों को परिपुष्ट करने वाला, मोहरूपी भयङ्कर व्याधि को नष्ट करने वाला और रागादिरूपी विष को दूर करने होता है। जिस प्रकार विष को दूर करने के लिये एक ही मन्त्र का उच्चारण बारबार किया जाता है, मन्त्र सिद्धि के लिये जप करते हुए एक ही मन्त्रका बार २ जप किया जाता है, रोग को दूर करने के लिये वही औषधी

प्रत्ये अत्यन्त लज्जितने व्यक्त करे छे वाक्यबोद्धी वार वार कथन पुनरुक्ति-दोषनुं कारखु पखु थतु नथी अने अत्यन्त ध्विन्ना तेमज्ज लज्जित साथे भगवानना शुद्धानुं वार वार स्मरण करता शुद्ध थाय छे तथा पीत्त विचारोधी मनने जे थो केछि पखु ओक विषय पर मनने ओकाथ करवा भाटे वार वार उच्चारण करवाभा आवे छे

तीर्थकरोद्वारा कथित भावोंनु वार वार कथन सम्यक्त्व संयम अने तप आदि विशुद्ध भावोंने परिपुष्ट करवावाणै, मोहरूपी भय कर व्याधिने नाश करवावाणै, अने रागादिरूपी विषने दूर करवावाणै होय छे जेवी रीते विषने दूर करवा भाटे ओकज्ज मन्त्रनु उच्चारण वार वार कराय छे मन्त्रसिद्धि भाटे जप करता ओकज्ज मन्त्रनो वार वार जप करवाभा आवे छे रोगने दूर करवा भाटे जेनी ओज्ज

કર્મક્ષયાર્થ ચ તાવેવ તપઃસંયમૌ પુનઃપુનરત્તુદિન સમાચર્યેતે, તદેવાર્હદ્ભગવદ્ધ્યાન
સ્વાત્મસ્વરૂપપ્રકટનાર્થ પુનઃપુનરુપાદીયતે. તથૈવાદેશોપદેશશુણસંકીર્તનાદાવુક્ત-
પદાનાં પુનઃપુનરુચ્ચારણં શુભપરિણામપ્રવર્તકમશુભપરિણામનિવર્તકં ચ ભવત્ ।
ઉપદેશપ્રદાનસમયે તીર્થંકરગણધરાણામભિપ્રાયશ્ચ મન્યાનાં તત્ત્વજ્ઞાનસંસ્કારાવિ-
ર્ભાવાર્થ મોહવ્યાધિવિનાશનાર્થ રાગવિષાપહરણાર્થ ચ ભવતિ । :પુનરુચ્ચારણેન
સમ્યક્ત્વાદિશુણપોષણાદિકં ભવતીતિ તદાવશ્યકમેવ ॥૩॥

મૂલમ્ ।

एव खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएण रायगिहे णगरे, रिद्धत्थि-
मियसमिद्धे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, धारिणी देवी, सीहो सुमिणे, जालि
कुमारो जहा मेहो, ७ दाओ, जाव उप्पि ० विहरइ, सामी समोसदे,
सेणिओ निग्गओ, जहा मेहो जाली वि निग्गओ, तहेव निखंतो

વાર ૨ સેવન ક્ષી જાતી છે । કર્મ ક્ષય કરને કે લિયે ઉસી તપ ક્ષી આરાધના વાર ૨
ક્ષી જાતી છે, અપને આત્મસ્વરૂપ કો પ્રગટ કરને કે લિયે ઉન્હીં પરમ પ્રસુ અરિહન્ત
આદિ કા વાર ૨ ધ્યાન કિયા જાતા છે, ઉસી આજ્ઞા, ઉપદેશ ગુણકીર્તન
આદિ મેં ઉપરોક્ત ઉન પદો કા વાર ૨ ઉચ્ચારણ શુભફલદાયક તથા અશુભ કા નિવર્તક
હોતા છે, ઉપદેશ દેતે હુણ તીર્થંકરો કા ગણધરો કા અભિપ્રાય મન્યજનોં કે તત્ત્વજ્ઞાન
સંસ્કારોં કો કરને કે લિયે, મોહરૂપી વ્યાધિકા વિનાશ કરને કે લિયે ઓર રાગ
રૂપી વિષ કો દૂર કરને કે લિયે હોતા છે । વાર વાર ઉચ્ચારણ સે સમ્યક્ત્વ આદિ ગુણોં કા
પોષણ હોતા છે, અત ઉપરોક્ત શબ્દો કા પુન પુન પ્રયોગ આવશ્યક છે ।

ઓષધીનું વારવાર સેવન કરવામા આવે છે કર્મ ક્ષય કરવા માટે તપ સયમની
આરાધના વારવાર કરવામા આવે છે નિજ આત્મસ્વરૂપને પ્રગટ કરવા માટે
પરમ પ્રભુ અરિહંત આદિનું વારવાર ધ્યાન કરવામા આવે છે તેજ રીતે આજ્ઞા
ઉપદેશ તથા શુણકીર્તન આદિમા ઉપરોક્ત એ પદોનું વારવાર ઉચ્ચારણ શુભ
ફલદાયક તથા અશુભ ક્ષણને દૂર કરવાવાળું થાય છે ઉપદેશ હેતા તીર્થંકરો તથા
ગણધરોના અભિપ્રાય - ભવ્યજનોના તત્ત્વજ્ઞાન સંસ્કારોને ઉત્પન્ન કરવા માટે,
મોહરૂપી વ્યાધિનો વિનાશ કરવા માટે અને રાગ રૂપી વિષને દૂર કરવા માટે
હોય છે વારવાર ઉચ્ચારણથી સમ્યક્ત્વ આદિ શુણોનું પોષણ થાય છે એટલે
ઉપરોક્ત શબ્દોનું વારવાર પ્રયોગ આવશ્યક છે

मेहो, एकारस अंगाई अहिज्जइ, गुणरयणं तवोक्कम्मं जहा चेव खंदगवत्तव्वया
सा चेव चित्तणा, आपुच्छणा, थेरेहिं सद्धिं विउलं तहेव दुरुहद, नवरं सोलस
वासाइ गपरियागं पाउणिता, कालमासे कालं किच्चा उहुं चंदिमसोह-
म्मीसाण जाव आरणच्चुए कप्पे नवयगेविज्जे विमाणपत्थडे उहुं दूर वीइवत्ता
विजए विमाणे देवत्ताए उन्नवण्णे ॥४॥

॥ छाया ॥

एवं जम्बू ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृह नगरं ऋद्धस्ति-
मितसमृद्धं, गुणशिलं चत्य, श्रेणिको राजा, धारिणी देवी, सिंहः स्वप्ने, जालि-
कुमारो, मेघः, अष्टाष्टको दायः, यावदुपरि प्रासादः विहरति । स्वामी समव-
ः। श्रेणिको निर्गतः, यथा मेघस्तथा जालिरपि निर्गतः । तै निष्क्रान्तः, यथा
मेघः, एकादश अङ्गानि अधीते । गुणरत्नं : कर्म यथैव स्कन्दकवत्तव्यता सैव
चिन्तना, आपुच्छना, स्वचिरैः साद्ध विपुलं तथैव दूरोहति, नवर (विशेषः) — षोडश
वर्षाणि ण्यपर्याय पालयित्वा कालमासे कालं कृत्वा ऊर्ध्वं चन्द्रमः —
सौधर्मेशान-यावत्-आरणाच्युते कल्पे नवकप्रवेयके विमानमस्तरे ऊर्ध्वं दूरं व्यति-
विजये विमाने देवत्वेन उत्पन्नः ॥४॥

॥ टीका ॥

जम्बूस्वामिनः पृच्छानन्तरं आ सुधर्मा स्वामी प्रावोचत् — ' एवं
' इत्यादि ।

हे जम्बू ! एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण खलु=निश्चयेन प्रथमाध्ययनस्यार्थो
कथितः—तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नाम नगरमासीत् । कीदृशं

श्री जम्बू स्वामी के पूछने के पश्चात् श्रीसुधर्मा स्वामी बोले—'एव खलु' इत्यादि ।

हे जम्बू ! इस प्रकार निश्चय ही भगवानने प्रथम अध्ययन का निम्न अर्थ कहा है—

उस उस समय मे धन धान्य ऐश्वर्य वैभव सम्पन्न, अनेक गगनचुम्बी प्रासादों से

श्री जम्बू स्वामी तरक्ष्णी प्रश्न यत्ता श्री सुधर्मा स्वामी ज्ञात्वा—
' एवं ' इत्यादि

हे जम्बू ! आ रीते निश्चय ही भगवाने प्रथम अध्ययनना निम्ने सुबोध
अर्थ कहा छे—ते काल ते समयमा धन धान्य औश्वर्य वैभव सम्पन्न अनेक

तन्नगरम् ? ऋद्धस्तिमितसमृद्धम्— ऋद्धं=नभःस्पर्शिवहुलप्रासादयुक्तं बहुलजनसंकुलं च, स्तिमितं=स्वपरचक्रभयरहितम्, समृद्धं=वनधान्यादिपरिपूर्णम् । तत्रेशानकोणे गुणशिलं=तन्नाम्ना प्रसिद्धं चैत्यम्=उद्यानमासीत् । तस्मिन् नगरे श्रेणिकः= श्रेणिकनामा राजा=राजगृहनगराधिपतिः, देवी=पद्महिषी धारिणी= धारिणीनाम्नी शीलादिगुणशालिनी चासीत् । कदाचित् शुभवेलायां स्वप्ने= वस्यायां सिंहः=पृगेन्द्रः : । श्रेणिकभूपस्य धारिणीदेव्यां तत्स्वप्नदर्शन-फलस्वरूपो जालिकुमारः पुत्रो : । ययामेघः=मेघकुमारवत् जन्म, पञ्चधात्रीभिः परिपालनं, द्व तिकला, विव, विवाहे-अष्टाष्टको दायः= : चक्षुश्चक्षुरप्रदत्तवस्त्राभरणरत्नयानादियौतुकसमूहो विज्ञेयः । स च-उपरि प्रासादः=प्रसादवरगतः सन् पूर्वजन्मोपार्जितसुकृतफलं मुञ्चानो

अलङ्कृत तथा स्वपरचक्रभयरहित 'राजगृह' नामका नगर था । उस नगरके ईशान कोणमें 'गुणशिल' नामक प्रसिद्ध उद्यान था । वहा 'श्रेणिक' नामका राजा था । उस की पटरानी का नाम 'धारिणी देवी' था, जो शील आदि गुणों से सुशोभित थी । उस ने एक बार स्वप्न में सिंह देखा । राजा 'श्रेणिक' के पद्महिषी 'धारिणी देवी' के इस स्वप्न के 'जालिकुमार' नामक पुत्र हुआ । मेघकुमार के समान ही जन्मोत्सव, पांच धाइयोद्वारा, बहत्तर कलाओं का अभ्ययन विवाह आदि कार्य हुए । चक्षुर के दहेज में, अलङ्कार, रत्न आदि आठ २ प्रकारकी वस्तुएं मेघकुमार के समान ही इनको विवाह में प्राप्त थीं । वह 'जालिकुमार'

आकाशस्पर्शी बननाथी शोभित तथा स्वपरचक्रभय रहित, राजगृह नामक नगर હતું તે નગરની ઈશાન કોણમાં ગુણશિલ નામનું પ્રસિદ્ધ ઉદ્યાન હતું ત્યાં શ્રેણિક નામે રાજા હતો, તેની પટરાણીનું નામ ધારણીદેવી હતું જે શીલ આદિ ગુણોથી સુશોભિત હતી તેણે એક વખત સ્વપ્નામાં સિંહ જોયો રાજા 'શ્રેણિક' ની પટરાણી 'ધારણી દેવી' ને આ શુભ સ્વપ્નના કળા સ્વરૂપ 'જાલિકુમાર' નામે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો મેઘકુમારની માફક જ જન્મોત્સવ, પાંચ ધાઈઓ દ્વારા લાલન પાલન, બહોતેર કળાઓનું અભ્યયન તથા વિવાહ આદિ કાર્ય સમ્પન્ન થયા ચ્વસુર તરફથી દાયબામાં વસ્ત્ર, અલંકાર, રત્ન આદિ આઠ આઠ પ્રકારની વસ્તુઓ, મેઘકુમારની માફક જ તેમને લગ્નમાં પ્રાપ્ત થઈ હતી તે 'જાલિકુમાર' પોતાના મહેલોમાં પૂર્વ જન્મ ઉપાર્જિત શુભ કર્મોને કારણે

विहरति=क्रीडति । तदा स्वामी : । राजगृहनगरस्य गुणशिलचैन्ये
भगवतो गीरस्वामिनः समवसरणं वभूवेत्यर्थः ।

श्रेणिकः=श्रेणिकभूपतिः भव्यदितकरं चरमतीर्थकरं सुधीरं सुधीरजनपरं
गुणगम्भीरं श्रीमहावीरं पञ्चाभिगमपुरस्सरं वन्दितुं चतुरङ्गसैन्यसहितः परिवार-
परिवृतः, निर्गतः=निस्सृतः श्रीभगवतः समीपं समाजगाम । यथा मेघस्तथा जालि-
रपि निर्गतः=यथा पूर्वं मेघकुमारः श्रीमहावीरं वन्दितुं निर्गतस्तत्र समाजगाम
जालिकुमारोपि नगराभिस्सृत्य समाजगाम ।

निजमहलो मे अपने पूर्व जन्म के उपार्जित शुभ कर्मों के कारण अत्युत्तम गीतनृत्यादि
पांच प्रकार के अनुपम विषयसुखों का अनुभव करता हुआ विचरता था । उस समय
राजगृह के 'गुणशिल' नामक उद्यान में श्रमण भगवान् महावीर स्वामी पधारे ।

राजा 'श्रेणिक' अपने समस्त परिवार तथा चतुरङ्गिनी सेना के साथ भव्यजनों
का कल्याण करने वाले, भव्यजनों के मन को रञ्जन करने वाले, गुणगम्भीर, चरमतीर्थङ्कर
श्रमण भगवान् महावीर का आगमन जानकर उन को वन्दन तथा नमस्कार करने के लिये
निकला और पांच अभिगमपूर्वक भगवान् की सेवामें उपस्थित हुआ ।

जिस प्रकार 'मेघकुमार' इन को वन्दन नमस्कार करने निकला था, उसी
प्रकार 'जालिकुमार' भी भगवान् को वन्दन नमस्कार करने के लिये नगरसे निकलकर
भगवान् जहाँ विराजित थे वहाँ आये । मेघकुमार के समान उनको भगवान् की अनुपम

अत्युत्तम गीतनृत्यादि पांच प्रकारना अनुपम विषयसुखोंनु अनुभव करता
विचरता होता

ते समये राजगृहना 'शुशुशित' नामना उद्यानमां श्रमण भगवान् महावीर
स्वामी पधार्या

राजा 'श्रेणिक' पोताना समस्त परिवार तथा चतुरङ्गिणी सेना साथ
भव्य सुखोंनु कल्याण करवावाणा, भव्यजनोना मनने रञ्जन करवावाणा शुशु-
गम्भीर, चरम तीर्थङ्कर श्रमण भगवान् महावीरनु आगमन जान्छी तेमने
वन्दन नमस्कार करवा भाटे निकल्या अने पांच अभिगमपूर्वक भगवान् की सेवामा
उपस्थित था

जेवी रीते पहुँचा 'मेघकुमार' भगवान् ने वन्दन नमस्कार करवा निकल्या
हता तेज रीते 'जालिकुमार' पण भगवान् ने वन्दन नमस्कार करवा भाटे नगरधी
निकली भगवान् ब्या विराजता होता था आब्या

तन्नगरम् ? ऋद्धस्तिमितसमृद्धम्— ऋद्धं=नभःस्पर्शिवहुलप्रासादयुक्तं बहुलजनसंकुलं च, स्तिमितं=स्वपरचक्रभयरहितम्, समृद्धं=धनधान्यादिपरिपूर्णम् । तत्रेजानकोणे गुणशिलं=तन्नाम्ना प्रसिद्धं चैत्यम्=उद्यानमासीत् । तस्मिन् नगरे श्रेणिकः=श्रेणिकनामा राजा=राजगृहनगराधिपतिः, देवी=पद्महिषी धारिणी=धारिणीनाम्नी शीलादिगुणशालिनी चासीत् । कदाचित् शुभवेलायां स्वप्ने=वस्यायां सिंहः=पृगेन्द्रः : । श्रेणिकभूपस्य धारिणीदेव्यां तत्स्वप्नदर्शन-फलस्वरूपे जालिकुमारः पुत्रो : । यथामेघः=मेघकुमारवत् जन्म, पञ्चधात्रीभिः परिपालन, इ तिकलाध्य, विवाहश्च, विवाहे-अष्टाष्टको दायः=अष्टाष्टसंख्यकः श्वश्रूश्चतुरप्रदत्तवस्त्राभरणरत्नयानादियौतुकसमूहो विज्ञेयः । स च-उपरि प्रासादं=प्रसादवरगतः सन् पूर्वजन्मोपाजितमुकृतफलं भुञ्जानो

अलङ्कृत तथा स्वपरचक्रभयरहित 'राजगृह' नामका नगर था । उस नगरके ईशान कोणमे 'गुणशिल' नामक प्रसिद्ध उद्यान था । वहां 'श्रेणिक' नामका राजा था । उस की पटरानी का नाम 'धारिणी देवी' था, जो शील आदि गुणों से सुशोभित थी । उस ने एक बार स्वप्न मे सिंह देखा । राजा 'श्रेणिक' के पद्महिषी 'धारिणी देवी' के इस स्वप्न के 'जालिकुमार' नामक पुत्र हुआ । मेघकुमार के समान ही जन्मोत्सव, पांच षाड़योद्धारा, बहत्तर कलाओं का अभ्ययन विवाह आदि कार्य हुए । श्वशुर के दहेज मे वस्त्र, अलङ्कार, रत्न आदि २ प्रकारकी वस्तुएँ मेघकुमार के समान ही इनको विवाह में प्राप्त थीं । वह 'जालिकुमार'

आकाशस्पर्शी बननाथी शोभित तथा स्वपर य रहित, राजगृह नामनु नगर હતુ તે નગરની ઈશાન કોણુમાં શુણ્ણશિલ નામનુ પ્રસિદ્ધ ઉદ્યાન હતું ત્યાં શ્રેણિક નામે રાજા હતો, તેની પટરાણીનું નામ ધારણીદેવી હતુ જે શીલ આદિ ગુણોથી સુશોભિત હતી તેણે એક વખત સ્વપ્નામાં સિંહ જોયો રાજા 'શ્રેણિક' ની પટરાણી 'ધારણી દેવી' ને આ શુભ સ્વપ્નના કળા સ્વરૂપ 'જલિકુમાર' નામે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો મેઘકુમારની માફક જન્મોત્સવ, પાંચ ધાઈઓ દ્વારા લાલન પાલન, બહોતેર કળાઓનું અભ્યયન તથા વિવાહ આદિ કાર્ય સમ્પન્ન થયા શ્વશુર તરફથી હાયબભા વસ્ત્ર, અલંકાર, રત્ન આદિ આઠ આઠ પ્રકારની વસ્તુઓ, મેઘકુમારની માફકજ તેમને લગ્નમાં પ્રાપ્ત થઈ હતી તે 'જલિકુમાર' પોતાના મહેલોમાં પૂર્વ જન્મ ઉપાજિત શુભ કર્મોને કારણે

विहरति=क्रीडति । तदा स्वामी : । राजगृहनगरस्य गुणशिलचैन्ये भगवतो रीरस्वामिनः समवसरणं वभूवेत्यर्थः ।

श्रेणिकः=श्रेणिकभूपतिः भव्यद्वितकरं चरमतीर्थकरं सुधीरं सुधीरञ्जनपरं गुणगम्भीरं श्रीमहावीरं पञ्चाभिगमपुरस्सरं वन्दितुं चतुरङ्गसैन्यसहितः परिवार-परिवृतः, निर्गतः=निःसृतः श्रीभगवतः समीपं समाजगाम । यथा मेघस्तथा जालि-रपि निर्गतः=यथा पूर्वं मेघकुमारः श्रीमहावीरं वन्दितुं निर्गतस्तत्र समाजगाम तथा जालिकुमारोपि नगराभिः सृत्य समाजगाम ।

निजमहलो मे अपने पूर्व जन्म के उपार्जित शुभ कर्मों के कारण अत्युत्तम गीतनृत्यादि पांच प्रकार के अनुपम विषयसुखों का अनुभव करता हुआ विचरता था । उस समय राजगृह के 'गुणशिल' नामक उद्यान में श्रमण भगवान् महावीर स्वामी पधारे ।

राजा 'श्रेणिक' अपने समस्त परिवार तथा चतुरङ्गिणी सेना के भव्यजनों का कल्याण करने वाले, भव्यजनों के मन को रक्षन करने वाले, गुणगम्भीर, चरमतीर्थङ्कर श्रमण भगवान् महावीर का आगमन जानकर उन को वन्दन तथा नमस्कार करने के लिये निकला और पांच अभिगमपूर्वक भगवान् की सेवामें उपस्थित हुआ ।

जिस प्रकार 'मेघकुमार' जो को वन्दन नमस्कार करने निकला था, उसी प्रकार 'जालिकुमार' भी भगवान् को वन्दन नमस्कार करने के लिये नगरसे निकलकर भगवान् जहाँ विराजित थे वहाँ आये । मेघकुमार के समान उनको भगवान् की अनुपम अत्युत्तम गीतनृत्यादि पांच प्रकारना अनुपम विषयसुखों का अनुभव करता विचरता होता ।

ते समये राजगृहना 'शुशुषि' नामना उद्यानमा श्रमण भगवान् महावीर स्वामी पधायौ

राज 'श्रेणिक' पोताना समस्त परिवार तथा चतुरङ्गिणी सेना साथे भव्य सुखों कल्याण करवावाणा, भव्यजनोना मनने रक्षन करवावाणा शुशु-गम्भीर, चरम तीर्थङ्कर श्रमण भगवान् महावीरनु आगमन लक्ष्मी तेमने वन्दन नमस्कार करवा भाटे निकल्या अने पांच अभिगमपूर्वक भगवान् की सेवामा उपस्थित थया

जैवी रीते पड़ेदा 'मेघकुमार' भगवान् ने वन्दन नमस्कार करवा निकल्या होता तेज रीते 'जालिकुमार' पण भगवान् ने वन्दन नमस्कार करवा भाटे नगरथी निकणी भगवान् ल्या गिराजता होता थया आल्या ।

મેઘકુમારવદસૌ ભગવદ્દેશનાશ્રવણસમનન્તરં - સપદિસંજાતવૈરાગ્યવેગઃ
સોત્કર્ણં પિરૈવાપૃચ્છથ સર્વપ્રાણિરક્ષાદક્ષાં મોક્ષૈકલક્ષાં દીક્ષાં કક્ષીચકાર ।

મેઘ એકાદશાજ્ઞાન્યધીતે=મેઘકુમારવજ્જાલિકુમારોઽપિ સામાયિક-
મારમ્ય આચારાજ્ઞાદીનિ એકાદશાજ્ઞાનિ સમધીતવાન્ ।

જાલિકુમારાદયઃ શ્રીભગવત્સમીપે મવ્રજ્યાં યદીત્વા એકાદશાજ્ઞાના-
મધ્યયનં ઇતિ સંભવતિ, એકાદશાજ્ઞાન્તર્ગતસ્ય નવમાઙ્ગસ્ય
ઇદમેવ પ્રસ્તુતમઙ્ગમુપલભ્યતે, જાલિકુમારાદીનાં સ્વકીયચરિત્રપ્રતિપાદકસ્યાસ્ય
પ્રસ્તુતસ્ય તદાનીમવિધ્યમાનતયા તદધ્યયનવિષયતાયા અસંભવાત્ ? ઇતિ

ધર્મ દેશના સુનકર વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન હુઆ । અપને માતા પિતાકો પૂછકર અત્યન્ત ઉત્સાહ
પવં ઉત્કટ અમિલાષાકે સર્વ પ્રાણિયોં કો અમય પ્રદાન કરને વાલી, પરમ પદ મોક્ષ કે
પ્રતિ એકલક્ષ્ય બનાને વાલી દીક્ષા પ્રહણ કી ।

જિસ પ્રકાર મેઘકુમારને ગ્યારહ અજ્ઞોંકા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કિયા થા ઉસી 'જાલિ-
કુમાર' ને મો સામાયિક સે લેકર આચારાજ્ઞ આદિ ગ્યાહર અજ્ઞોંકા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કિયા ।

યહો પ્રશ્ન હોતા હૈ કિ—'જાલિકુમાર' આદિ રાજકુમારોંને મગવાન સે
દીક્ષા પ્રહણ કી, અનેકે હી સમીપ ગ્યારહ અજ્ઞોંકા કિયા, યહ બાત કૈસે
હો સકતી હૈ ? ક્યોં કિ યહ નવમા અંગસૂત્ર ગ્યારહ અજ્ઞોંકે અન્તર્ગત હો જાતા હૈ,
જિસકા વિષય જાલિકુમાર આદિ રાજકુમારોં કા જીવન વૃત્તાન્ત હી હૈ । અતઃ જાલિ

'મેઘકુમાર' ની માક્ષે ભગવાનની અનુપમ ધર્મદેશના સાબળી તેઓને
વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો, પોતાના માતા પિતાને પૂછી અત્યન્ત ઉત્સાહ તેમજ ઉત્કૃષ્ટ
અભિલાષાની સાથે સર્વ પ્રાણિઓને અભય પ્રદાન કરવાવાળી પરમ પદ મોક્ષ
તરફ એક લક્ષ્ય બનાવવાવાળી દીક્ષા અહંબુ કરી

જે રીતે મેઘકુમારે અગ્યાર અગોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું તેજ રીતે 'જાલિ-
કુમારે' પણ સામાયિકથી લઈને આચારાગ આદિ અગ્યાર અગોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું

આહિં પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થાય છે કે - 'જાલિકુમાર' આદિ રાજકુમારોંએ ભગ-
વાન પાસે દીક્ષા લીધી તથા તેમનીજ પાસે અગ્યાર અગોનું અધ્યયન કર્યું હતું
આ વાત કેવી રીતે સંભવિત હોઈ શકે છે ? કેમકે આ નવમું અંગ સૂત્ર અગ્યાર
અગોની અન્તર્ગત થઈ જાય છે જેનો વિષય સ્વયં જાલિકુમાર આદિ રાજ-
કુમારોંના જીવન વૃત્તાન્તજ છે એટલે જાલિકુમાર આદિ રાજકુમારોંના પોતાનાજ

चेदुच्यते—एषा द्वादशाङ्गी अर्थरूपेण ध्रुवा, नित्या, शाश्वती च। मोक्षोपयोगिश्रुत-
चारित्रनिरूपणार्थं प्रवृत्तेन भगवता तत्तत्समयोपयोगि केवलं हेतुदृष्टान्तस्वरूप-
ग्रन्थदन्त्यत्संगृहीतं, लक्ष्यं तु मोक्षप्राप्तिकरं श्रुतचारित्रं न कचिद् विभिन्नतयो-
पदिष्टम्। एवास्य श्रुतचारित्रस्वरूपस्यैकरूपेणाऽनादिका : प्रवृत्ततया
ध्रुवत्वं नित्यत्व शाश्वतिकत्वं च सिद्ध्यति द्वादशाङ्ग्याः, श्रु —

“इष्टेष्ट्यं दुवालसंग गणिपिटगं न कयाड नासी, न कयाइ न भवड, न

कुमार आदि राजकुमारों का अपने ही चरित्र के निरूपक इस अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग
सूत्र के उस अनुपलब्ध होनेसे इस अङ्गका अध्ययन (पढ़ना) सर्वथा असम्भव है
अर्थात् उनके अध्ययन विषय का बात कैसे सम्भव हो सकती है।

इसका प्रत्युत्तर यह है कि—यह द्वादशाङ्गी अर्थरूपसे ध्रुव, नित्य एवं शाश्वत है,
परन्तु मोक्षोपयोगी श्रुत चारित्रका निरूपण करने में प्रवृत्त सभी तीर्थङ्करोंने उस उस समय
के उपयोगी केवल हेतु और दृष्टान्त का स्वरूप जुदी-जुदी तरहसे सकलित किया है,
किन्तु मोक्ष प्राप्ति करानेवाले श्रुतचारित्ररूप लक्ष्य का भिन्नरूपसे कहां भी उपदेश नही
किया, अत एव इस श्रुतचारित्र के स्वरूप की समानरूपसे अनादिकालिक प्रवृत्ति होने के
कारण इस द्वादशाङ्गीका ध्रुवत्व, नित्यत्व, एवं शाश्वतिकत्व सिद्ध होता है। कहा भी है—

“यह बारह अङ्गरूप गणिपिटक (आचार्य की पेटी) न कमी था, न है, और न

अरित्रने निरूपण करवावाला आ अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र तो सभी अनुपलब्ध
होवाथी आ अगेनो अध्ययन (अधुनु) सर्वथा असंभव छे अर्थात् तेभना अध्ययन
(अधुना) विषयनी बात डेवी रीते संभवित थई शके छे?

अगेनो प्रत्युत्तर आ छे डे —आ द्वादशाङ्गी अर्थरूपथी ध्रुव नित्य अने
शाश्वत छे पण मोक्षोपयोगी श्रुत चारित्रनुं निरूपण करवाभा प्रवृत्त सर्व
तीर्थ करौअे ते ते सभीने उपयोगी हेतु हेतु अने दृष्टान्तनुं स्वरूप जुदी जुदी
रीते संकलित करै छे परन्तु मोक्ष प्राप्ति करवावावाला श्रुत चारित्ररूप लक्ष्यने
जुदी रीते कयाय पण उपदेश करै नथी, अटवे आ श्रुत चरित्रना स्वरूपनी
समानरूपथी अनादिकाली प्रवृत्ति होवाने कारणे आ द्वादशाङ्गीनुं ध्रुवत्व, नित्यत्व
अने शाश्वतिकत्व सिद्ध थाय छे

अभ कहु पण छे डे—“आ णार अङ्ग गणिपिटक, (आचार्यनी पेटी)

કયાઈ ન ભવિસ્સઈ, ધુવિંચ ભવઈ ચ, ભવિસ્સઈ ચ, ધુવે નિયણ, સાસણ, સ્વણ, અન્વણ, અવઢિણ, નિષ્ણે । ” (નન્દી)

“ ઇત્યેતદ્ ગણિપિટકં ન કદાચિનાસીત્ , ન કદાચિન્ન ભવતિ, ન કદાચિન્ન ભવિષ્યતિ, અમૂલ્લ ભવતિ ચ, ભવિષ્યતિ ચ, ધ્રુવં, નિયતં, શાશ્વતમ્ , અક્ષયમ્ , અવ્યયમ્ , સ્થિતમ્ , નિત્યમ્ । ” ઇતિચ્છાયા ।

હેતુદૃષ્ટાન્તાનાં તુ શ્રુતચારિત્રપરિપોષકતયા તીર્થક્કરૈઃ સમયે સમયે સ્વ-
શિષ્યપ્રતિબોધાનુકૂલતયા તેષાં મિત્તરૂપેણ પ્રદર્શનં કૃતમિતિ નાસ્તિ શ્રિદા-
શક્ત્યા અવસર ઇતિ । એવ ધર્મકથાજ્ઞે મેઘકુમારસ્ય, વિપાકસૂત્રે -
કુમારાદીનાં, કૃતદશાજ્ઞે ગૌતમકુમારાદીનાં, કાલીમહાકાલીપ્રમુ -
સાધ્વીનાં ચૈકાદશાજ્ઞાધ્યયનં સંગચ્છતે ।

કમી રહેગા, પેસી નહીં હૈ । પરન્તુ યહ થા, હૈ, ઓર રહેગા, ક્યો કિ યહ ધ્રુવ હૈ,
નિયત હૈ, હૈ, અક્ષય હૈ, હૈ, અવસ્થિત હૈ ઓર નિત્ય હૈ” (નન્દી)

હેતુ ઓર દૃષ્ટાન્ત—શ્રુત ચારિત્ર કા પરિપોષક હૈ, હસ તીર્થક્કરોને સમય
પર અપને શિષ્યોં કૈ પ્રતિબોધકી અનુકૂલતા કો લેકર ઊનકા મિત્ત મિત્તરૂપે
કિયા હૈ, અતઃ યહાં અન્ન શક્ત્યા કા કોઈ સ્થાન નહીં રહતા । હસલિયે જ્ઞાતાધર્મકથાક્ષ મેં
મેઘકુમાર, વિપાક સૂત્રમેં સુબાહુકુમાર આદિ, અન્તકૃતદશાક્ષ સૂત્રમેં ગૌતમકુમાર આદિ,
ઓર કાલી મહાકાલી આદિ સાધ્વિયોંકે ગ્યારહ અક્ષોં કા અધ્યયન (પઢના) સક્ષત હોતા હૈ ।

કથારેય પક્ષ ન હતી અત્યારે પક્ષ નથી અને કથારેય નહિ હોય તેમ નથી પક્ષ
તે હતી, છે અને રહેશે, કેમકે આ પેટી ધ્રુવ છે નિયત છે, શાશ્વત છે, અક્ષય છે,
અવ્યય છે અવસ્થિત છે અને નિત્ય છે ” (નન્દી)

હેતુ અને દૃષ્ટાન્ત કૃતચારિત્રના પરિપોષક હોવાથી તીર્થ કરેલો પ્રત્યેક
સમયે પોતપોતાના શિષ્યોને પ્રતિબોધવા અનુકૂળતાનુસારે તેનું જુદી જુદી રીતે
કથન કરેલ છે, એટલે અહીં હવે શકાને કોઈ સ્થાન રહેતું નથી. તેથી જ્ઞાતા
ધર્મકથાગમા મેઘકુમાર વિપાક સૂત્રમા સુબાહુકુમાર આદિ અન્તકૃતદશાક્ષ
સૂત્રમા ગૌતમકુમાર આદિ, તથા કાલી મહાકાલી આદિ સાધ્વિઓને અગ્યાર અંગોનું
અધ્યયન (ભ) સંગત થાય છે

गुणरत्नं तपःकर्मैति । जालिकुमारस्य मेघकुमारवत् गुणरत्नाख्यतपः कर्मानुष्ठानम् । स्कन्दकऋषिवत् सर्वा वक्तव्यता, सैव चिन्तना=तद्वद्दर्मचिन्तना, आपृच्छना=तथैवानुश्रवणव्रताचरणार्थमनुज्ञाप्राप्तये भगवत प्रार्थना । स्कन्दकवदेव च स जालिरनगरः स्थविरैः साद् विपुलगिरिं समासरोह । नवर=एतावानेव तस्माद्विशेषः—यदयं षोडश वर्षाणि श्रामण्यपर्यायं=चारित्र्यपालयित्वा कालमासे=

मेघकुमार के समान जालिकुमारने भी गुणरत्न नामक तप आराधन किया। इस तप की विधि इस प्रकार है—

मासमे एकान्तर उपवास, द्वितीय मास मे वेले-वेले पारणा, तीसरे महीनेमे तेले-तेले पारणा, इस प्रकार सोलहवे महीनेमे सोलह-सोलह उपवास के अनन्तर पारणा, इसी क्रमसे पुन उतरते हुए एकान्तर उपवास तक किया जाता है। दिन को उठ्कुटासनसे सूर्यकी आतापना ले, रात्रिमे सुखवक्रिका चोल्पट्टक सिवाय प्रावरणरहित वीरासन से ध्यान करे। इस में तप दिन ४०७, पारणेके दिन ७३, कुल ४८० दिन होते है। इस क्रमसे सोलह मास मे यह तप पूर्ण होता है।

स्कन्दक ऋषि के समान चिन्तना, पृच्छना, तथा अनशन आदि व्रत के लिये भगवानकी आज्ञा प्राप्त करना आदि सब वर्णन जान लेना, और स्कन्दक ऋषि के समान ही वे जालिकुमार अनगर स्थविरों के साथ विपुलगिरि पर गए। यहाँ विशेष यह समझे कि—

मेघकुमारनी भाइके जालिकुमारने पण्डु गुणरत्न नामे तपनु आराधन कर्थुं जे तपनी विधि आ रीते छे —प्रथम महिनामा ऐकान्तर उपवास, भीजा महिनामा छठने पारण्ये छट्ठ, त्रीजाभा अठ्ठमने पारण्ये अठ्ठम जे रीते सोणमे महिने सोण सोण उपवासे पारण्ये, जेअ कमथी पाछा उतरता ऐकान्तर उपवास सुधी करवाभा आवे छे दिवसे उठ्कुटासने (उठ्कुटासने) सूर्यनी आतापना ले रात्रिमा सुखवक्रिका चोल्पट्टक सिवाय प्रावरण्य रहित थछ वीरासने जेसी ध्यान करे आ प्रभाण्ये आ तपमा तप दिवस ४०७ तथा पारण्युना दिवस ७३ कुल ४८० दिवस थाय छे जे कमे सोण मासमा आ तप पूर्युं थाय छे

स्कन्दक ऋषिनी भाइके, चिन्तना पृच्छना तथा अनशन आदि व्रत माटे भगवाननी आज्ञा प्राप्त करवी आदि सर्व वर्धुन जालुवु अने स्कन्दक ऋषिनी भाइके अ जे जालिकुमार अणुगार स्थविरांनी साथे विपुलायल पर्वत उपर गया अही विशेष आटहु जालुवु के जेजोअ सोण वर्ष आरित्रपालन करी अन्त

मृत्युसमये कृत्वा=औदारिकशरीरं परित्यज्य ऊर्ध्वम्=ऊर्ध्वगतिं प्राप्नुवन्
चन्द्रादारभ्य सौधर्मेशानादि यावदारणान्युत गच्छन् नवग्रैवेयकविमानमस्तरा-
दूर्ध्वं दूरं व्यति =समुल्लङ्घ्य विजये=विजयारूये विमाने=अनुत्तरविमाने
देवत्वेन=वैमानिकदेवत्वेन उपपन्नः=उपपातारूपं प्राप्सवान् ॥४॥

मूलम् ।

तएवं ते येरा भगवन्तो जालिं अणगारं यं जाणिता परिनि -
वत्तिय काउस्सग्ग करेति, काउस्सग्गं करित्ता पत्तचीवराइं, गिण्हं , गिण्हित्ता
तहेव ओयरंति, जाव इमे से आयारमहए । 'भन्ते'त्ति गोयमे
एव वयासी-एवं देवाणुप्पिया ! तुभ्भं अंतेवासी जालिनामं अणगारे पगइ-
महए से णं जाली अणगारे कालमासे किच्चा कहिं गए ? कहिं उववण्णे ?
एवं खलु गोयमा ! अंतेवासी तहेव जहा खंदय कालमासे
किच्चा चदिम जाव विजए विमाने देवत्ताए उववण्णे । जालिस्स णं भन्ते !
देवस्स केवइयं ठिई ? गोयमा ! वत्तीसं सागरोवमाइं ठिई ।
से णं भन्ते ! ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं भवक्खएणं ठिइक्खएणं चइत्ता
कहिं गच्छिहिति ? कहिं ज्जिहिति ? गोयमा ! महाविदेहे वासे सिज्झि-
हिति । एव जम्बू ! समणेणं संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं
अयमट्ठे पण्णत्ते ॥५॥

॥ ॥

: ते स्थविरा भगवन्तो जालिमनगारं परिनिर्वाण-
मत्ययिकं कायेत्सर्गं न्ति । कायेत्सर्गं कृत्वा पात्रचीवराणि गृह्णन्ति, गृहीत्वा

इन्हां ने सोलह वर्ष चारित्र का पालन कर अन्त औदारिक शरीरको त्याग कर ऊर्ध्व
गति करते हुए चन्द्रमा से लेकर सौधर्म ईशान आदि आरण अच्युत पर्यंत बारह ही
देवलोक तथा नव ग्रैवेयक विमानों को उल्लङ्घन कर 'विजय' नामक अनुत्तर विमान मे
वैमानिक देवतारूपसे उत्पन्न हुए ।

समयमा औदारिक शरीरने छोड़ी ऊर्ध्व गति करता चन्द्रमाथी दस सौधर्म
ईशान आदि आन्य अच्युत पर्यंत आर्य देवलोक तथा नव ग्रैवेयक विमानोने
आलस्य 'विजय' नामे अनुत्तर विमानमा वैमानिक देव रूपे उत्पन्न तथा

तथैवावतरन्ति यावत् इमानि तस्याचारभाण्डानि । भदन्त ! इति भगवान् गौतमः
यावदेवमवादीत्—

एवं देवानुप्रियाः ! युष्माकमन्तेवामी जालिनामानगारः प्रकृति
भद्रकः, स जालिरनगारः कालमासे कालं कृत्वा क गतः ? कोपपन्नः ? ।
एवं गौतम ! ममान्तेवासी तै यथा स्कन्दकस्य यावत्कालमासे कालं
ऊर्ध्वं चन्द्रमः— यावद् विजये विमाने देवत्वेन उपपन्नः ।

जालेः भदन्त ! देवस्य कियत्कालं स्थितिः । ? , गौतम !
द्वात्रिंशत्सागरोपमानि स्थितिः प्रज्ञप्ता । स खलु भदन्त ! तस्माद् देवलोकादायुः-
क्षयेण भवक्षयेण स्थितिक्षयेण चयं त्यक्त्वा क गमिष्यति, कोपपत्स्यते ? गौतम !
महाविदेहे वर्षे सेत्स्यति५ । एवं जम्बूः ! श्रमणेन यावत्संभाप्तेन अनुत्तरो-
पपातिकदशानां प्र वर्गस्य प्रथमाध्ययनस्यायमर्थः प्रज्ञप्तः ॥६॥

॥ टीका ॥

‘तएणं ते’ इत्यादि,

: जालिकुमारस्य शरीरपरित्यागानन्तरं खलु=निश्चयेन ते=जालिकुमार-
समीपवर्तिनः भगवन्तः स्थविरा जालिमनगारं कालगतं ज्ञात्वा परिनिर्वाण-
प्रत्ययिकं=परलोकागमनहेतुकं कायोत्सर्गं कृतवन्तः। कायोत्सर्गं कृत्वापात्रचीव-
राणि, पात्राणि=मिक्षापात्रादीनि, चीवराणि=वस्त्राणि-सदोरकमुखवस्त्रिकाचोलपट्ट-
क्षाटिकारजोहरणादीनि धर्मोपकरणानि जगृहुः, गृहीत्वा च तथैव विपुलगिरि-

‘तएणं ते’ इत्यादि । जालिकुमार के शरीर छोड़ने पर उनके समीपवर्ती स्थविरोंने
जालिकुमार अनगार को कालगत हुआ जानकर परलोकागमन हेतुक कायोत्सर्ग किया, तद-
नन्तर जालिकुमार के पात्र-मिक्षापात्रादि, वस्त्र-दोरासहित मुखवस्त्रिका, चोलपट्ट, चादर, रजो-
हरण आदि धर्मोपकरण लेकर विपुलाचल पहाड़ से उतरे और भगवान् महावीर स्वामी की

‘तएणं ते’ इत्यादि ।

जालिकुमारना शरीर छुट्या आइ तेमना समीपवर्ती स्थविरा जे
जालिकुमार अक्षुगारने कालगत थया जाली परलोकागमनहेतुक कायोत्सर्ग कर्ये
तदनन्तर जालिकुमारना पात्र-मिक्षापात्र आदि, वस्त्र-दोरासहित मुखवस्त्रिका
चोलपट्ट, चादर, रजोहरण आदि धर्मोपकरण लहने विपुलाचल पहाडथी उतरी

તટાદવતરન્તિ, અવતીર્ણાઃ યાવત્-ભગવત્સમીપમાગત્યાઽદ્ભુવન્-હે ભગવન્ ! શ્માનિ તસ્ય પરલોકગતસ્ય જાલેરનગારસ્ય આચાર માણ્ડાનિ=ધર્મોપકરણાનિ સન્તિ ।

મદન્ત ! ઇતિ=હે ભગવન્ ! ઇતિ સર્વિ ભગવન્તં સ્વામિ-મુસ્ત્રી ભગવાન્ ગૌતમઃ યાવત્-ભગવન્તં પર્યુપાસીન એવં=વહ્યમાણરીત્યાઽ-વાદીત્—

એવં સ્વહુ=નિશ્ચયેન હે દેવાનુમિયાઃ ! યુષ્માકમન્તેવાસી= જ્યઃ જાલિ-નામા અનગારઃ પ્રકૃતિમદ્રકઃ=સ્વભાવેનૈવોપશન્તકષાય આસીત્ । સ જાલિરનગારઃ કાલમાસે આયુષોઽવસાનકાલે કૃત્વા ઔદારિકશરીરં ક્ક :?, કોપપન્નઃ ?=ક્લેષિન્ સ્થાને જન્મ :? મગવાનાહ-હે ગૌતમ ! એવં મમાન્તેવાસી=શિષ્યઃ જાલિરનગારઃ યથાસ્કન્દકસ્ય=સ્કન્દકઋષિવત્

સેવા મે ઉપસ્થિત હુય, તથા વન્દન નમસ્કાર કર હસ પ્રકાર બોલે—હે ભગવન્ ! કાલપ્રાપ્ત જાલિકુમાર અનગાર કે યે ધર્મોપકરણ હૈ ।

હસ કે બાદ ‘હે ભગવન્’ એસા સમ્બોધન કરકે મગવાન ગૌતમસ્વામી શ્રમણ મગવાન મહાવીર સે અત્યન્ત વિનય કે હસ પ્રકાર પૂછને લગે—હે ભગવન્ ! દેવતાઓ દ્વારા સેવિત, મદ્રપ્રકૃતિવાલે, આપકે મુશિષ્ય જાલિકુમાર અનગાર કરકે કહા ગયે, કહો હુય ?

મગવાન મહાવીર કહતે હૈ —હે ગૌતમ ! મેરા મુશિષ્ય જાલિકુમાર અનગાર સ્કન્દક ઋષિ કે સમાન અપને હસ ઔદારિક શરીર કો છોડકર ચન્દ્ર આદિ દારહો

ભગવાન મહાવીર સ્વામીની સેવામા ઉપસ્થિત થયા, અને વન્દન નમસ્કાર કરી આ પ્રમાણે બોલ્યા હે ભગવન્ ! કાલપ્રાપ્ત જાલિકુમારના આ ધર્મોપકરણો છે ત્યારબાદ હે ભગવન્ ! જોવું સમ્બોધન કરીભગવાન ગૌતમ સ્વામી શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીરને અત્યન્ત વિનય સહિત આ પ્રમાણે પૂછવા લાગ્યા—હે ભગવન્ ! દેવતાઓદ્વારા સેવિત ભદ્ર પ્રકૃતિવાળા આપના મુશિષ્ય જાલિકુમાર અણગાર કાળ કરીને કથા ગયા ? અને કથા ઉત્પન્ન થયા ?

ભગવન મહાવીર કહે છે હે ગૌતમ ! મારો મુશિષ્ય જાલિકુમાર અણગાર સ્કન્દક ઋષિની જેમ પોતાના ઔદારિક શરીરને છોડી ચન્દ્ર આદિ બારેય દેવલોક

त्यक्तौदारिकशरीरः ऊर्ध्वगतिं प्राप्नुवन् चन्द्रादारम्य यावद् विजये विमाने देवत्वेनोपपन्नः ।

गौतमः पृच्छति—भगवन् ! जालेः देवस्य विजयविमाने कियन्त कालं स्थितिः । भगवानाह—हे गौतम ! जालिदेवस्य स्थितिस्तत्र द्वात्रिंशत्सागरो-

।

गौतमः पृच्छति— हे भदन्त ! स खलु जालिदेवः आयुःक्षयेण=देवायुषः क्षयेण, भवक्षयेण=देवभवच्यवनेन. स्थितिक्षयेण=विजयविमाने द्वात्रिंशत्सागरोपमस्थितिक्षयेण च पश्चात्तस्मात्=विजयविमानाख्यादेवलोकात् ग्रन्थुतः क गमिष्यति क पुनरुपपत्स्यते ? । भगवान् कथयति—हे गौतम ! महाविदेहे वर्षे=महाविदेहक्षेत्रे सेत्स्यति=सिद्धिगतिनामवेयं स्थानं प्राप्स्यति ।

देवलोक और नव प्रवेयक को उल्लङ्घन कर विजयनामक अनुत्तर विमान में उत्पन्न हुआ है।

श्री गौतम स्वामी पुनः प्रश्न करते हैं—हे भगवन् ! विजय विमान में जालिकुमार देवकी कितनी स्थिति है ? भगवानने कहा—हे गौतम ! वत्तीस सागरोपमकी स्थिति है ।

गौतमस्वामी—हे भगवन् ! जालिकुमार देव, अपनी देवसम्बन्धी आयु भव और स्थितिको समाप्त कर कहाँ जायेगे तथा कहाँ उत्पन्न होंगे ?

भगवान—हे गौतम ! महाविदेहक्षेत्रमें जन्म लेकर वहाँ से सिद्धिगतिनामक स्थान को प्राप्त करेगा, अर्थात् अपने समस्त कर्मों को क्षय करके मोक्षमे जायेगा ।

અને નવ પ્રવેયકને ઓળ ધી વિજય નામના પહેલા અનુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયો છે

શ્રી ગૌતમ સ્વામી પુનઃ પ્રશ્ન કરે છે:—હે ભગવન્ ! વિજય વિમાનમાં બલિકુમાર દેવની કેટલી સ્થિતિ છે ? ભગવાને કહ્યું,—હે ગૌતમ ! બત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે

શ્રી ગૌતમસ્વામી—હે ભગવન્ ! બલિકુમારદેવ પોતાની દેવસમ્બન્ધી આયુ, ભવ અને સ્થિતિને પૂર્ણ કરી કયા જશે ? તથા કયા ઉત્પન્ન થશે ?

ભગવાન કહે છે હે ગૌતમ ! મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈને ત્યાંથી સિદ્ધિ ગતિ નામે સ્થાનની પ્રાપ્તિ કરશે, અર્થાત્ પોતાના સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષમાં જશે

સુધર્મસ્વામી જમ્બૂસ્વામિનં પ્રતિ પ્રણિજગાદ—

હે જમ્બૂ ! સ્વહૃ=ઉક્તરીત્યા શ્રમણેન યગવત્તા મહાવીરેણ યાવત્
ઉક્તસકલવિશેષણવિશિષ્ટેન સંપ્રાપ્તેન=સિદ્ધિગતિગતેન અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્=
અનુત્તરોપપાતિકદશાક્લસ્ય વર્ગસ્ય પ્રથમાધ્યયનસ્ય અયં=પૂર્વપ્રતિપાદિતઃ
અર્થઃ=માવઃ : કથિતઃ ।

શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાક્લસૂત્રસ્યાર્થબોધિન્યાહ્યાયાં વ્યાહ્યાયાં
જાલિકુમારાહ્યમધ્યયનં સમાપ્તમ્ ॥૧॥

શ્રી સુધર્મા સ્વામી શ્રી જમ્બૂ સ્વામી કે પ્રતિ કહતે હૈ—હે જમ્બૂ! પૂર્વોક્ત સમસ્ત
ગુણો સે મુક્તિપ્રાપ્ત ભગવાન મહાવીરને અનુત્તરોપપાતિકદશાક્લ સૂત્રકે
વર્ગ કે ફા યહ અર્થ કહા હૈ।

શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાક્લ સૂત્રકી અર્થબોધિનીનામક ટીકા કે
હિન્દી કા સમાપ્ત ॥

શ્રી સુધર્મા સ્વામી શ્રી જમ્બૂસ્વામી પ્રત્યે કહે છે —

હે જમ્બૂ! પૂર્વોક્ત સમસ્ત ગુણોથી યુક્ત મુક્તિ 18 શ્રમણ ભગવાન
મહાવીરે અનુત્તરોપપાતિક ૧૦ સૂત્રના પ્રથમ વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનનો આ
પ્રમાણે અર્થ કહેલ છે

‘ અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્ર ’ ની ‘ અર્થ બોધિની ’
નામની ટીકાના ‘ ગુજરાતી અનુવાદ ’ નું
પ્રથમ અધ્યયન સમાપ્ત

मूलम् ।

एवं सेसाण वि नवण्हं भाणिअच्च, णवरं सत्त धारिणीसुया, वेहल्लवेहासा
चिल्लणाए, अभए णंदाए । आइल्लाणं पचण्हं सोलस वासाइं सामण्णपरियाओ,
तिण्हं बारस वासाइ, दोण्हं पंचवासाइं । आइल्लाणं पंचण्हं आणुपुव्वीए उववाओ-
विजए, वेजयंते, जयते, अपराजिते, सव्वट्टसिद्धे । दीहदंते सव्वट्टसिद्धे । उक्कमेणं
सेसा, अभओ विजए, सेसं जहा पढमे । अभयस्स नाणत्तं—रायगिहे णयरे
सेणिए राया, नंदादेवी माया, सेसं तहेव । एवं खल्लु जम्बू ! समणेणं जाव
संपत्तेणं अनुत्तरोववाइयदसाणं पढमस्स वग्गस्स अयमट्ठे पण्णत्ते ॥

॥ पढमो वग्गो समत्तो ॥१॥

॥ ॥

एवं शेषाणामपि नवानां भणितव्यं, नवरंविशेषः— धारिणीसुताः,
वेहल्ल—वैहायसौ चेल्लनायाः, अभयो नन्दायाः । आद्यानां पञ्चानां षोडश वर्षाणि
श्रामण्यपर्यायः । त्रयाणां द्वादश वर्षाणि, द्वयोः वर्षाणि । आद्यानां पञ्चाना-
मानुपून्व्योपपातः— विजये, वैजयन्ते, जयन्ते, अपराजिते, सर्वार्थसिद्धे । दीर्घदान्तः
सर्वार्थसिद्धे, मेण शेषाः, अभयो विजये । शेषं यथा मे ।

अभयस्य नानात्व—राजगृह नगरं, श्रेणिको राजा, नन्दादेवी ,
शेष तथैव । एव जम्बूः ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन, अनुत्तरोपपातिकदशानां
प्रथमस्य वर्गस्यायमर्थः : ।

॥ इति प्रथमो वर्गः समाप्तः ॥१॥

॥ ટીકા ॥

‘एवं’ इत्यादि।

एवम्=उत्तरीत्या जालिकुमारवत् शेषाणामपि नवानां मयालिप्रभृतीनां
कुमाराणां भणितव्यं=वर्णनं वक्तव्यम् । नवरमिति विशेषार्थवाचकमव्ययम् ।
ततो कुमारेषु स्वरवैतावान् विशेषः— १ जालिः, २ मयालि, ३ उप-
यालिः, ४ पुरुषसेनः, ५ वारिषेणः, ६ दीर्घदान्तः, ७ लष्टदान्तश्चैते धारिणी-
पुत्राः । वेहल्ल-वैहायसौ, इमौ द्वौ चेष्टणायाः पुत्रौ । अमयश्च नन्दायाः पुत्र
आसीत् । आद्यानां पञ्चानां जालिकुमारादिवारिषेणपर्यन्तानां श्रामण्यपर्यायः=
चारित्रपर्यायः षोडश वर्षाणि । त्रयाणां=दीर्घदान्त-लष्टदान्त-वेहल्लानां श्रामण्य-
पर्यायो द्वादश वर्षाणि । द्वयोः=वैहायसस्य, अमयस्य च ण्यपर्यायः
वर्षाणि । आद्यानां =जालिकुमारस्य, मयालिकुमारस्य, उपयालि-

‘एवं’ इत्यादि।

इस प्रकार जालिकुमार के तुल्य ही शेष मयालि आदि नवों राजकुमारों का
जीवन वृत्तान्त जानना चाहिये। यहाँ विवेक यह है कि—इन दस कुमारों में— १ जालि,
२ मयालि, ३ उपयालि, ४ पुरुषसेन, ५ वारिषेण, ६ दीर्घदान्त, और ७ लष्टदान्त,
ये धारिणी रानी के, वेहल्ल और वैहायस ये दो चेष्टणा के पुत्र हैं। अमयकुमार
महारानी ‘नन्दा’ के पुत्र हैं। जालिकुमार से वारिषेण पर्यन्त पांच राजकुमारों ने सोलह
वर्ष, दीर्घदान्त, लष्टदान्त और वेहल्ल इन तीन राजकुमारों ने बारह वर्ष, वैहायस और
अमयकुमार ने पांच पांच वर्ष पालन किया। जालिकुमार, मयालिकुमार, उपयालि-

‘एवं’ इत्यादि।

આ રીતે જાલિકુમારની માફક શેષ મયાલિ આદિ નવે રાજકુમારોના
જીવનવૃત્તાન્ત જાણવા અહીં વિશેષ એમ સમજવું કે આ દશ કુમારોમાં
૧ જાલિ, ૨ મયાલિ, ૩ ઉપયાલિ, ૪ પુરુષસેન, ૫ વારિષેણ, ૬ દીર્ઘદાન્ત અને
૭ લષ્ટદાન્ત, એ સાત ધારણી રાણીના, વેહલ્લ અને વૈહાયસ એ બે ચેલ્લણાના
પુત્ર છે અમયકુમાર મહારાણી નન્દાનો પુત્ર છે જાલિકુમારથી વારિષેણ
સુધી પાંચ રાજકુમારોએ સોળ વર્ષ દીર્ઘદાન્ત, લષ્ટદાન્ત, અને વેહલ્લ, એ
ત્રણે બાર વર્ષ અને વૈહાયસ તથા અમયકુમાર, એ બેના પાંચ પાંચ વર્ષ સુધી
સચમ પાલન કર્યું જાલિકુમાર, મયાલિકુમાર, ઉપયાલિકુમાર, પુરુષસેન,

કુમારસ્ય, પુરુષસેનસ્ય, વારિષેણય ચ આનુપૂર્વ્યા=અનુક્ર : વિજયે, વૈજયન્તે, જયન્તે, અપરાજિતે સર્વાર્થસિદ્ધે ચ વિમાને=તત્તદારૂપે વિમાને ઉપપાતઃ=ઉત્પત્તિર્વશ્ચ । દીર્ઘદાન્તઃ સર્વાર્થસિદ્ધે ઉત્પન્નઃ । ઉત્ક્રમેણ=પશ્ચાન્નુપૂર્વ્યા શેષાઃ-અપરાજિતે લઘ્વદાન્તઃ, જયન્તે વેહલ્લઃ, વૈજયન્તે વૈહાયસઃ, इत्येवं त्रयः समुत्पन्नाः । અમયો વિજયે વિમાને ઉપપાતં પ્રાપ । શેષમ્=ઉક્તાદન્યદ્ વર્ણનં યથા પ્રથમે=પ્રથમાધ્યયને જાલિકુમારસ્ય તદ્વદ્ બોધ્યમિત્યર્થઃ । અમયસ્ય=અમયકુમારવિષયે નાનાત્વ=વિશેષો વર્તતે યથા-રાજગૃહ નગરં, શ્રેણિકો રાજા પિતા, નન્દાદેવી માતા, શેષમ્=અવશિષ્ટં વર્ણનં =જાલિકુમારવદ્વિજ્ઞેયમ્ ।

કુમાર, પુરુષસેન ઓર વારિષેણકુમાર, એ પાંચ ક્રમશઃ-વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત ઓર સર્વાર્થસિદ્ધ મે ઉત્પન્ન હુણ્ । દીર્ઘદાન્ત સર્વાર્થસિદ્ધમે ઉત્પન્ન હુણ્ । શેષ ત્રીન પશ્ચાન્નુપૂર્વસિ અપરાજિત આદિ વિમાનો મે ઉત્પન્ન હુણ્, અર્થાત્ અપરાજિત મે લઘ્વદાન્ત, જયન્ત મે વેહલ્લ, ઓર વૈજયન્ત મે વૈહાયસ ઉત્પન્ન હુણ્ । અમયકુમાર વિજય વિમાન મે ઉત્પન્ન હુણ્ ।

શેષ વર્ણન અધ્યયન મે વર્ણિત જાલિકુમાર કે હી સમાન જાનનાં ચાહિયે । અમયકુમારકા વિશેષ પરિચય હસ પ્રકાર હૈ - 'રાજગૃહ' નગર, પિતાકા નામ 'શ્રેણિક' માતા કા નામ 'નન્દા' દેવી । અવશેષ વર્ણન જાલિકુમાર કે સમાન હૈ ।

અને વારિષે માર એ પાંચ ક્રમશઃ વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત અને સર્વાર્થસિદ્ધમા ઉત્પન્ન થયા દીર્ઘદાન્ત સર્વાર્થસિદ્ધમાં ઉત્પન્ન થયા બાકીમા ત્રણ પશ્ચાન્નુપૂર્વીથી અપરાજિત આદિ વિમાનોમા ઉત્પન્ન થયા અર્થાત્ અપરાજિતમા લઘ્વદાન્ત, જયન્તમા વેહલ્લ, અને વૈજયન્તમા વૈહાયસ ઉત્પન્ન થયા અમયકુમાર વિજય વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા

શેષ વર્ણન પ્રથમ અધ્યયનમા વર્ણિત જાલિકુમારની માફકજ બાણુનું અમય કુમારનો વિશેષ પરિચય આ પ્રમાણે છે - રાજગૃહ નગર, પિતાનું નામ શ્રેણિક તથા માતાનું નામ નન્દાદેવી, અવશેષ વર્ણન જાલિકુમારની માફક છે

॥ ટીકા ॥

‘एव’ इत्यादि।

एवम्=उत्तरीत्या जालिकुमारवत् शेषाणामपि नवानां मयालिमधृतीनां
 कुमाराणां भणितव्यं=वर्णनं वक्तव्यम् । नवरमिति विशेषार्थवाचकमव्ययम् ।
 ततो कुमारेषु खल्वैतावान् विशेषः— १ जालिः, २ मयालि, ३ उप-
 यालिः, ४ पुरुषसेनः, ५ वारिषेणः, ६ दीर्घदान्तः, ७ लष्टदान्तश्चैते धारिणी-
 पुत्राः । वेहल्ल-वैहायसौ, इमौ द्वौ चेष्टणायाः पुत्रौ । अभयश्च नन्दायाः पुत्र
 आसीत् । आद्यानां पञ्चानां जालिकुमारादिवारिषेणपर्यन्तानां श्रामण्यपर्यायः=
 चारित्रपर्यायः षोडश वर्षाणि । त्रयाणां=दीर्घदान्त-लष्टदान्त-वेहल्लानां श्रामण्य-
 पर्यायो द्वादश वर्षाणि । द्वयोः=वैहायसस्य, अभयस्य च ण्यपर्यायः
 वर्षाणि । पञ्चानां=जालिकुमारस्य, मयालिकुमारस्य, उपयालि-

‘एव’ इत्यादि।

इस प्रकार जालिकुमार के तुल्य ही शेष मयालि आदि नवों राजकुमारों का
 जीवन वृत्तान्त जानना चाहिये। यहाँ विशेष यह है कि—इन दस कुमारों में— १ जालि,
 २ मयालि, ३ उपयालि, ४ पुरुषसेन, ५ वारिषेण, ६ दीर्घदान्त, और ७ लष्टदान्त,
 ये धारिणी रानी के, वेहल्ल और वैहायस ये दो चेष्टणा के पुत्र हैं। अभयकुमार
 महारानी ‘नन्दा’ के पुत्र हैं। जालिकुमार से वारिषेण पर्यन्त पांच राजकुमारोंने सोलह
 वर्ष, दीर्घदान्त, लष्टदान्त और वेहल्ल इन तीन राजकुमारोंने बारह वर्ष, वैहायस और
 अभयकुमारने पांच पांच वर्ष पालन किया। जालिकुमार, मयालिकुमार, उपयालि-

‘एव’ इत्यादि।

આ રીતે જાલિકુમારની માફક શેષ મયાલિ આદિ નવે રાજકુમારોના
 જીવનવૃત્તાન્ત જાણવા અહીં વિશેષ એમ સમજવું કે આ દશ કુમારોમાં
 ૧ જાલિ, ૨ મયાલિ, ૩ ઉપયાલિ, ૪ પુરુષસેન, ૫ વારિષેણ, ૬ દીર્ઘદાન્ત અને
 ૭ લષ્ટદાન્ત, એ સાત ધારણી રાણીના, વેહલ્લ અને વૈહાયસ એ બે ચેષ્ટણાના
 પુત્ર છે અભયકુમાર મહારાણી નન્દાનો પુત્ર છે જાલિકુમારથી વારિષેણ
 સુધી પાંચ રાજકુમારોએ સોળ વર્ષ દીર્ઘદાન્ત, લષ્ટદાન્ત, અને વેહલ્લ, એ
 ત્રણે બાર વર્ષ અને વૈહાયસ તથા અભયકુમાર, એ બેના પાંચ વર્ષ સુધી
 સચમ પાલન કર્યું જાલિકુમાર, મયાલિકુમાર, ઉપયાલિકુમાર, પુરુષસેન,

કુમારસ્ય, પુરુષસેનસ્ય, ચારિરેણપ્ય ચ આનુપૂર્વ્યા=અનુક્રમશઃ વિજયે, વૈજયન્તે, જયન્તે, અપરાજિતે સર્વાર્થસિદ્ધે ચ વિમાને=તત્તદાસ્થ્યે વિમાને ઉપપાતઃ=ઉત્પત્તિર્બભૂવ । દીર્ઘદાન્તઃ । ર્થસિદ્ધે ઉત્પન્નઃ । ઉત્ક્રમેણ=પશ્ચાન્નુપૂર્વ્યા શેષાઃ-અપરાજિતે લઘ્વદાન્તઃ, જયન્તે વેદહ્લઃ, વૈજયન્તે વૈહાયસઃ, इत्येव त्रयः समुत्पन्नाः । અમયો વિજયે વિમાને માપ । શેષમ્=ઉત્ક્રાદન્યદ્ વર્ણન યથા પ્રથમે=પ્રથમાધ્યયને જાલિકુમારસ્ય તદ્વદ્ બોધ્યમિત્યર્થઃ । અમયસ્ય=અમયકુમારવિષયે નાનાત્વં=વિશેષો વર્ત્તે યથા-રાજગૃહ નગરં, શ્રેણિકો રાજા પિતા, નન્દાદેવી માતા, શેષમ્=અવશિષ્ટં વર્ણનં તથૈવ=જાલિકુમારવટ્ટિજ્ઞેયમ્ ।

કુમાર, પુરુષસેન ઓર ચારિરેણકુમાર, યે પાંચ ક્રમશઃ-વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત ઓર સર્વાર્થસિદ્ધ મેં ઉત્પન્ન હુણ । દીર્ઘદાન્ત સર્વાર્થસિદ્ધમે ઉત્પન્ન હુણ । શેષ ત્રીન પશ્ચાન્નુપૂર્વસિ અપરાજિત આદિ વિમાનો મે ઉત્પન્ન હુણ, અર્થાત્ અપરાજિત મેં લઘ્વદાન્ત, જયન્ત મે વેદહ્લ, ઓર વૈજયન્ત મે વૈહાયસ ઉત્પન્ન હુણ । અમયકુમાર વિજય વિમાન મે ઉત્પન્ન હુણ ।

શેષ વર્ણન પ્રથમ અધ્યયન મે વર્ણિત જાલિકુમાર કે હી સમાન જાનનાં ચાહિયે । અમયકુમારકા વિશેષ પરિચય હસ પ્રકાર હૈ - 'રાજગૃહ' નગર, પિતાકા નામ 'શ્રેણિક' તથા માતા કા નામ 'નન્દા' દેવી । અવશેષ વર્ણન જાલિકુમાર કે સમાન હૈ ।

અને ચારિરે માર એ પાંચ ક્રમશઃ વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત અને સર્વાર્થસિદ્ધમા ઉત્પન્ન થયા દીર્ઘદાન્ત સર્વાર્થસિદ્ધમા ઉત્પન્ન થયા બાકીમા ત્રણ પશ્ચાન્નુપૂર્વીથી અપરાજિત આદિ વિમાનોમા ઉત્પન્ન થયા અર્થાત્ અપરાજિતમા લઘ્વદાન્ત, જયન્તમા વેદહ્લ, અને વૈજયન્તમા વૈહાયસ ઉત્પન્ન થયા અક્ષયકુમાર વિજય વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા

શેષ વર્ણન પ્રથમ અધ્યયનમા વર્ણિત જાલિકુમારની માફકજ બાકીનું અક્ષય કુમારનો વિશેષ પરિચય આ પ્રમાણે છે - રાજગૃહ નગર, પિતાનું નામ શ્રેણિક તથા માતાનું નામ નન્દાદેવી, અવશેષ વર્ણન જાલિકુમારની માફક છે

एवं जम्बू ! इत्यादि पूर्वं व्याख्यातम् । अनुत्तरोपपातिकदशानां
वर्गस्यायमर्थः : ॥१॥

॥ इति श्री विश्ववित्ख्यात—जगद्ब्रह्म—प्रसिद्धवाचक—पञ्चदशभाषाकलितललितकलापालापक—
प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक—बादिमानमर्दक—श्रीशाङ्ख्यसूत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त—
'जैन-शास्त्राचार्य'—पदभूषित—कोल्हापुरराजगुरु—बालभट्टाचारि—जैनाचार्य—
जैनधर्मदिवाकर—पूज्यश्री—घासीलाल—व्रतिविरचितायाम् अनुत्तरो-
पपातिकदशाङ्ग—सूत्रस्य अर्थबोधिन्याख्यायां व्याख्यायां
प्रथमो वर्ग समाप्तः ॥१॥

— ० . —

श्री सुधर्मा स्वामीने — हे जम्बू ! मुक्तिप्राप्त भगवान् महावीरने
अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के वर्गका यह उपरोक्त अर्थ है ।

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रकी अर्थबोधिनीनामक टीका के
हिन्दी का वर्ग ॥

— " ० " —

श्री सुधर्मा स्वामीजी कहें — हे जम्बू ! मुक्तिप्राप्त भगवान् महावीरने
अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रना प्रथम वर्गना आ बिपर मुकल अर्थ
प्रद्विप्त कर्था छे

अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रनी 'अर्थबोधिनी'
नामक टीकाना मुकलशती अनुवादने
प्रथम वर्ग समाप्त

। द्वितीयो वर्गः ।

जम्बूस्वामी सुधर्मस्वामिनं पृच्छति—‘जह्णं भंते !’ इत्यादि ।

मूलम् ।

जह्णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेण अनुत्तरोववाइयदसाणं पढमस्स वगस्स अयमद्वे पण्णत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! अनुत्तरोववाइयदसाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अद्वे पण्णत्ते ? । एवं जम्बू ! समणेणं जाव संपत्तेणं दोच्च

अणुत्तरोववाइयदसाणं तेरस अज्झयणा पण्णत्ता, तं जहा—‘दीहसेणे १ महासेणे २ लह्ददंते य ३ गूढदंते य ४ ते य ५ । हल्ले ६ दुमे ७ दुमसेणे ८, महादुमसेणे य ९ आहिण ॥१॥ सीहे य १० सीहसेणे य ११, महासीहसेणे य आहिण १२ । पुण्णसेणे य बोधव्वे १३, तेरसमे होइ अज्झयणे ॥२॥’

॥ ॥

यदि भदन्त ! भ्रमणेन यावत्संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशानां -
वर्गस्यायमर्थः ;, द्वितीयस्य भदन्त ! वर्गस्यानुत्तरोपपातिकदशानां
भ्रमणेन यावत्संप्राप्तेन कोऽर्थः :१ । जम्बू ! भ्रमणेन यावत्संप्राप्तेन
द्वितीयस्य वर्गस्यानुत्तरोपपातिकदशानां त्रयोदशाध्ययनानि प्रहृष्टानि -
“(१) दीर्घसेनः, (२) महासेनः, (३) लह्ददान्तश्च, (४) गूढदान्तश्च, (५) -
दान्तश्च । (६) ;, (७) दुमः, (८) दुमसेनः, (९) महादुमसेन आख्यातः ॥१॥”
(१०) सिंहश्च, (११) सिंहसेनश्च, (१२) महासिंहसेनश्चाख्यातः । (१३) पुण्य-
सेनश्च, बोद्धव्यः, त्रयोदशे भवत्यध्ययने ॥२॥”

॥ टीका ॥

भदन्त ! = हे भगवन् यदि यावत् सकलगुणयुक्तेन संप्राप्तेन = मुक्ति

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रनो धीने वर्ग २-

श्री जम्बू स्वामी श्री सुधर्मा स्वामी से पूछते हैं—‘जह्णं भंते !’ इत्यादि,

हे भदन्त ! पूर्वोक्त गुणालङ्कृत मुक्तिप्राप्त भ्रमण भगवान् महावीरने श्री-

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रनो धीने वर्ग (२).

श्री जम्बू स्वामी सुधर्मा स्वामीने पूछे छे —‘जह्णं भंते’ इत्यादि ।

हे भगवन् ! पूर्वोक्त शुश्रूषित मुक्तिप्राप्त भ्रमण भगवान् महावीरने

લબ્ધવતા શ્રમણેન ભગવતા, શ્રીમહાવીરસ્વામિના અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્= અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષસ્ય નવમસ્યાક્ષસ્ય વર્ગસ્ય અયમ્=પૂર્વોક્તઃ અર્થઃ= ભાવઃ :=કથિતઃ । ભદન્ત ! હે ભગવન્ ! અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્=અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષસ્ય દ્વિતીયસ્ય યાવત્-સકલગુણયુક્તેન સંપ્રાપ્તેન=મુક્તિપ્રાપ્તવતા શ્રમણેન ભગવતા શ્રીમહાવીરસ્વામિના કોડર્યઃ : ? ।

સુધર્મા સ્વામી તિ-હે જમ્બૂ ! યાવત્=પૂર્વોક્તસકલગુણયુક્તેન - પ્તેન=મુક્તિ લબ્ધવતા શ્રમણેન ભગવતા શ્રીમહાવીરસ્વામિના અનુત્તરોપપાતિકદશાનામ્=અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષસ્ય એવમ્=વક્ષ્યમાણરીત્યા ત્રયોદશાધ્યયનાનિ પ્રશ્ન-સાનિ=કથિતાનિ, -યદ્યથા=યેનપ્રકારેણ તિત્યર્થઃ ।

(૧) દીર્ઘસેનઃ, (૨) મહાસેનઃ, (૩) લઘ્વદાન્તઃ, (૪) ગૂઢદાન્તઃ, (૫) શુદ્ધદાન્તઃ, (૬) ઃ, (૭) દ્રુમઃ, (૮) દ્રુમસેનઃ, (૯) દ્રુમસેનઃ, આખ્યાતઃ=

અનુત્તરોપપાતિકદશા નામકે હસ નવમે અક્ષ કે પ્રથમ વર્ગકા યહ અર્થ પ્રરૂપિત કિયા હૈ તો હે ભગવન્ ! સકલગુણયુક્ત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીને હસ અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષ સૂત્ર કે દ્વિતીય વર્ગકા કયા અર્થ કહા હૈ, અર્થાત્ ઉસમેં કિસ વિષય કા વર્ણન કિયા ગયા હૈ ।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહતે હૈ-હે જમ્બૂ ! પૂર્વોક્ત સમસ્ત ગુણો સે મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને હસ- અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષ સૂત્ર કે તેરહ અધ્યયન પ્રરૂપિત કિયે હૈ વે હસ પ્રકાર હૈ-

(૧) દીર્ઘસેન, (૨) મહાસેન, (૩) લઘ્વદાન્ત, (૪) ગૂઢદાન્ત, (૫) શુદ્ધદાન્ત,

શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશા નામકે આ નવમા અગના પ્રથમ વર્ગના આ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે તો હે ભગવન્ ! સકલગુણયુક્ત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીએ આ અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષ સૂત્રના દ્વિતીય વર્ગના શુ અર્થ કહ્યા છે ? અર્થાત્ તેમા કયા વિષયનું વર્ણન કર્યું છે

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે હે જમ્બૂ ! પુર્વોક્ત સર્વે શુદ્ધાથી યુક્ત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરે આ અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષ સૂત્રના તેર (૧૩) અધ્યયન પ્રરૂપિત કર્યા છે તે આ પ્રમાણે છે — (૧) દીર્ઘસેન (૨) મહાસેન (૩) લઘ્વદાન્ત (૪) ગૂઢદાન્ત (૫) શુદ્ધદાન્ત (૬) હલ્લ (૭) દ્રુમ (૮) દ્રુમસેન

कथितः, (१०) सिंह, (११) सिंहसेनः, (१२) महासिंहसेनश्च आरुपातः-द्वादशः
कथितः । (१३) त्रयोदशोऽध्ययने पुण्यसेनो भवति, इत्ययं बोद्धव्यः ।

जम्बूस्वामी पृच्छ - 'जड्णं भन्ते' इत्यादि ।

॥ मूलम् ॥

जड्णं भन्ते ! समणेण जाव संपत्तेण अमुत्तरोववाड्यदसाणं दोच्चस्स
व तेरस अज्झयणा पणत्ता । दोच्चस्स णं भन्ते ! वग्गस्स पढमस्स अज्झय-
समणेणं जाव संपत्तेण के अट्ठे पणत्ते ? । एवं खलु जम्बू ! तेषां कालेण
तेषां समणं रायगिहे णयरे, गुणसिल्लए चेइए, सेणिए राया, धारिणी देवी,
सीहो मुमिणे, जहा जालिस्स तदा जम्मं, बालत्तणं, कलाओ, नवर दीहसेणे कुमारो
सच्चेव वत्तव्वया जहा जालिस्स जाव अतं काहिति । एवं तेरसण्हवि रायगिहे
णयरे, सेणिओ पिआ, धारिणी माया, तेरसण्हवि सोल्लस बासा परिआओ, आणु-
पुर्वाए विजए दोण्णि, वेजयन्ते दोण्णि, जयंते दोण्णि, अपराजिते दोण्णि, सेसा
महादुमसेणमादी पंच सत्त्वहसिद्धे । एव जम्बू ! णेण जाव संपत्तेणं अणुत्तरो-
ववाड्यदसाणं दोच्चस्स अयमट्ठे पणत्ते । मासियाए संछेहणाए दोसुवि
वग्गेसु ॥२॥

॥ विदओ वग्गे समत्तो ॥

॥ १ ॥

यदि भदन्त ! श्रमणेन यावत्संभाग्नेनाजुत्तरोपपातिकदशानां द्विती-
वर्गस्य त्रयोदशाध्ययनानि भवन्ति, द्वितीयस्य खलु भदन्त ! वर्गस्य
१ अध्ययनस्य श्रमणेन पत्तेन कोऽर्थः : ? । एव खलु जम्बू !
तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नगरं, गुणसिल्लं चैत्यम्, श्रेणिको राजा,
धारिणी देवी, सिंहः स्वप्ने, यथा जालेस्तथा जन्म, बालत्व, कलाश्च । नवरं=
विशेषः-दीर्घसेनः कुमारः । सा चैव वक्तव्यता यथा जालेः यावद्भयन्तं करिष्यति ।

(६) —, (७) द्रुम. (८) द्रुमसेन, (९) महाद्रुमसेन, (१०) सिंह, (११) सिंहसेन,
(१२) महासिंहसेन, (१३) पुण्यसेन ।

(६) महाद्रुमसेन (१०) सिंह (११) सिंहसेन (१२) महासिंहसेन (१३) पुण्यसेन

एवं त्रयोदशानामपि राजसूदं नगरं, श्रेणिकः पिता, धारिणी ।
 त्रयोदशानामपि षोडश वर्षाणि पर्यायः, आनुपूर्व्यां विजये द्वौ, वैजयन्ते द्वौ,
 जयन्ते द्वौ, अपराजिते द्वौ, शेषा महाद्रुमसेनादयः सर्वार्थसिद्धे ।
 जम्बू ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशानां द्वितीयस्य
 यमर्थः : । मासिक्या संछेस्वनया द्वयोरपि वर्गयोः ॥२॥

॥ द्वितीयो वर्गः : ॥

॥ टीका ॥

भदन्त ! = हे भगवन्—यदि यावत्—सकलशृणयुक्तेन संप्राप्तेन सिद्धि-
 गतिं श्रमणेन श्रीमहावीरेण अनुत्तरोપપાતિકદશાનામ્=અનુત્ત-
 રોપપાતિકદશાક્ષસ્ય દ્વિતીયસ્ય વર્ગસ્ય ત્રયોદશાધ્યયનાનિ નિ=કથિતાનિ,
 ભદન્ત ! હે ભગવન્ દ્વિતીયસ્ય મયમસ્યાધ્યયનસ્ય=દ્વિતીયવર્ગાન્તર્ગત
 યાવત્ સકલશૃણયુક્તેન સંપ્રાપ્તેન=સિદ્ધિગતિ શ્રમણેન
 શ્રીમહાવીરસ્વામિના કોડર્થઃ : =કથિતઃ ? ।

શ્રી જમ્બૂ સ્વામી શ્રી સુધર્મા સ્વામીસે પૂછતે હૈ—‘જહ્ણ મંતે’ ઇત્યાદિ ।

હે ભદન્ત ! નિર્વાણપદપ્રાપ્ત સકલશૃણાલકૃત ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીને
 યદિ અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષ સૂત્ર કે દ્વિતીય વર્ગ કે તેરહ (૧૨) કહે હૈ, તો
 હે ભદન્ત ! મુક્તિપ્રાપ્ત ભગવાન્ મહાવીરને દ્વિતીય વર્ગ કે કા ક્યા
 અર્થ પ્રતિપાદિત કિયા હૈ ।

શ્રી જમ્બૂ અણુગાર સુધર્મા સ્વામીને પૂછે છે—‘જહ્ણ મંતે’ ઇત્યાદિ

હે ભગવન્ ! નિર્વાણપદપ્રાપ્ત સકલશૃણાલકૃત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર
 સ્વામીએ જે અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષ સૂત્રના દ્વિતીય વર્ગના તેર (૧૨) અધ્યયન
 કર્યા છે તો હે ભગવન્ ! મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરે દ્વિતીય વર્ગના
 પ્રથમ અધ્યયનના શુ અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યા છે ?

सुधर्मा कथयति— एवं=उक्तप्रकारेण — हे जम्बू ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नगरम् । शिल=गुणशिलारूपं चैत्यम्=उद्यानम् । श्रेणिको राजा । धारिणी देवी । तथा स्वप्ने सिंहे । यथा जालेः=जालिकुमा-
 १ जन्म, बालभावः, कलाः=कलाग्रहणं च विज्ञेयम् । नवर=विशेषः-
 दीर्घसेन इति नाममात्रतो भेद इत्यर्थः । सा चैव व्यता यथा जालेर्यावदन्तं करिष्य =जालिकुमारवद् भग मीपगमनप्रव्रज्याग्रहणादि सर्व यावत् सर्व-
 दुः करिष्यति ।

त्रयोद मपि, दीर्घसेनादिकुमाराणां राजगृह नगरं, श्रेणिकः पिता, धारिणी , षोडश वर्षाणि ण्यपर्यायोऽभवत् ।

श्री सुधर्मा स्वामी कहते हैं— हे जम्बू ! उस उस समय मे राजगृह नामक नगर, गुणशिल चैत्य, श्रेणिक राजा, धारिणी देवी, उसने स्वप्ने एकवार सिंह देखा, जिसके एक पुत्ररत्न हुआ। जालिकुमार के समान हूं इसका भी जन्म महोत्सव, बालक्रीडा, शिक्षण आदि जानना चाहिए। यहाँ विशेष यह कि इनका नाम दीर्घसेन है। शेष-भगवान् के समीप दीक्षा ग्रहण करना, मासिक संलेखना से कालकर विजय विमान मे उत्पन्न होना, महाविदेह क्षेत्र मे जन्म लेना, तथा वहाँ दु खों का नाश कर निर्वाणपद प्राप्त करना आदि इसकी भी वही समस्त वक्तव्यता है जो जालिकुमार की है ।

इस प्रकार दीर्घसेन आदि तेरह ही राजकुमारों का राजगृह नगर, श्रेणिक पिता, धारिणी माता तथा दीक्षा पर्याय सोलह २ वर्ष की थी।

श्री सुधर्मा स्वामी कहते हैं— हे जम्बू ! ते काल ते समयमा राजगृह नामे नगर, गुणशिल चैत्य, श्रेणिक राजा, धारिणी देवी, तेखे स्वप्नमां एकवार सिंह देख्यो, जेना क्षणस्वरूप जोक पुत्ररत्न उत्पन्न थयो। जालिकुमारनी भाइके तेना पणु जन्म महोत्सव बालक्रीडा शिक्षण आदि बाण्डु जेधजे आदि विशेषमां आटछु समयजु के जेमनु नाम दीर्घसेन छे शेष भगवाननी पासे दीक्षा ग्रहण करवी, मासिक संलेखनाथी काल करी विजय विमानमा उत्पन्न थवुं, महाविदेह क्षेत्रमा जन्म लेवो, तथा त्या समस्त हुं जेना नाश करी निर्वाणपद प्राप्त करवुं, आदि तेनुं पणु समस्त वक्तव्य जालिकुमारनी भाइके छे

जेल प्रमाणे दीर्घसेन आदि तेरेय (१३) राजकुमारोनु राजगृहनगर श्रेणिक पिता, धारिणी माता, तथा दीक्षापर्याय सोण सोण वर्षनी छेली

आनुपूर्व्यां=अनुक्रमेण द्वौ=दीर्घसेन-महासेनौ विजये=विजयाख्येऽनुत्तर-
माने समुत्पन्नौ । द्वौ=लघुदान्तो गूढदान्तश्च वैजयन्ते जातौ । द्वौ=शुद्धदान्तो
जयन्ते, द्वौ द्रुमः, द्रुमसेनश्च अपराजिते विमाने उपपन्नौ । शेषाः=अवशिष्टाः
पञ्च महाद्रुमसेनादयः=(९) महाद्रुमसेनः, (१०) सिंहः, (११) सिंहसेनः, (१२)
महासिंहसेनः, (१३) पुण्यसेनश्च, इत्येते : सर्वार्थसिद्धे=सर्वार्थसिद्धा-
मिधेऽनुत्तरविमाने प्राप्तवन्तः ।

हे जम्बू ! एव=पूर्वोक्तरी रूढ=निश्चयेन णेन महावीरेण
यावत् सिद्धिगतिस्थानं एतेन अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य द्वितीयस्य वर्गस्य
अयं=पूर्वोक्तप्रकारः अर्थः=भावः :=कथितः ।

इनमे अनुक्रमसे दीर्घसेन और महासेन, ये दो विजयमे, लघुदान्त और गूढदान्त,
ये दो वैजयन्त में, शुद्धदान्त और , ये दो जयन्त मे, द्रुम और द्रुमसेन, ये दो
अपराजित विमान मे और शेष महाद्रुमसेन, सिंह, सिंहसेन, महासिंहसेन और पुण्यसेन, ये
पांचो ही सर्वार्थसिद्ध नामक अनुत्तर विमानमें हुए ।

हे जम्बू ! इस मोक्षप्राप्त भगवान् महावीरने श्री अनुत्तरोपपातिक
सूत्र के द्वितीय वर्गका यह अर्थ प्ररूपित किया है ।

दोनों ही वर्गों के अर्थात् जालिकुमार आदि तेइसों ही मुनियोने एक एक मासकी
सलेखना करके अपना शरीर परित्याग किया ।

એમા અનુક્રમથી દીર્ઘસેન અને મહાસેન એ બે વિજયમા, લઘુદાન્ત અને
ગૂઢદાન્ત એ બે વૈજયન્તમા, શુદ્ધદાન્ત અને હલ્લ એ બે જયન્તમા દ્રુમ અને
દ્રુમસેન એ બે અપરાજિત વિમાનમા, અને શેષ મહાદ્રુમસેન, સિંહ, સિંહસેન,
મહાસિંહસેન અને પુણ્યસેન એ પાંચેય સર્વાર્થસિદ્ધ નામે અનુત્તર વિમાનમા
ઉત્પન્ન થયા

हे जम्बू ! आ प्रमाणे मोक्ष प्राप्त भगवान् महावीरे श्री अनु-
त्तरोपपाति ग सूत्रना भीष्म वर्गना आ अर्थ प्ररूपित कर्था छे भन्ने वर्गना
अर्थात् जालिकुमार आदि तेइसो मुनियोने एक एक मासनी स लेखना करी पोताना
शरीरने परित्याग कर्था छेतो

द्वयोरपि वर्गयोः जालिकुमारादयस्त्रयोविंशतिर्भुनयो मासिक्या संलेख-
नया—एकैकमासं पादपोषगमनसंस्तारकेण शरीरं त्यक्तवन्तः ॥

॥ इति श्री विश्वविख्यात—जगद्गुरु—प्रसिद्धवाचक—पञ्चदशभाषाकलितललितकलापालापक—
प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक—वादिमानमर्दक—श्रीगाहूछत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त—
'जैन-शास्त्राचार्य'—पदमूषित—कोल्हापुरराजगुरु—बालब्रह्मचारि—जैनाचार्य—
जैनधर्मदिवाकर—पूज्यश्री—घासीलाल—व्रतिविरचितायाम् अनुत्तरो-
पपातिकदशाङ्ग—सूत्रस्य अर्थबोधिण्याख्यायां व्याख्याया
द्वितीयो वर्गः समाप्तः ॥ २ ॥

— • —

भावार्थ

अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र का यह द्वितीय वर्ग तेरह अध्ययनों में विभाजित है। प्रत्येक अध्ययन का वर्णन प्रत्येक राजकुमार का जीवन वृत्तान्त है। ये तेरह ही राजकुमार राजगृह के राजा श्रेणिक के पुत्र तथा पद्महिषी धारिणी देवी के अङ्गजात थे। जालिकुमार के समान ही इनका जन्ममहोत्सव, शिक्षा, बालक्रीडा आदि कार्य सम्पन्न हुए। इनमें त्याग की पराकाष्ठा पाई जाती है, अनुपम सांसारिक सुखों को त्याग कर उन्होंने भगवान् महावीर के समीप दीक्षा ग्रहण की। ग्यारह अङ्गों का ज्ञान प्राप्त किया। गुणरत्न तप, चिन्तन आदि समस्त कार्य किये। सोलह वर्ष पर्यन्त संयम पालन किया।

शान्तार्थ

अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रों में आठवीं वर्ग तेरह अध्ययनों में विभाजित है प्रत्येक अध्ययन में वरुण प्रत्येक राजकुमार के जीवनवृत्तान्त है आठवें तेरह राज-
कुमार राजगृह के राजा श्रेणिक के पुत्र तथा पद्महिषी धारिणी देवी के अङ्गजात
हैं। जालिकुमार के समान ही इनका जन्ममहोत्सव, शिक्षा, बालक्रीडा, आदि कार्य
सम्पन्न थे। उन्होंने त्याग की पराकाष्ठा की अनुपम सांसारिक सुखों को त्याग
कर भगवान् महावीर के समीप दीक्षा ग्रहण की, ग्यारह अङ्गों का ज्ञान प्राप्त
कर्युं गुणरत्न तप, चिन्तन आदि समस्त काम किये, सोलह वर्ष पर्यन्त संयम

आनुपूर्व्या=अनुक्रमेण द्वौ=दीर्घसेन-महासेनौ विजये=विजयाख्येऽनुत्तर-
माने समुत्पन्नौ । द्वौ=लघुदान्तो गूढदान्तश्च वैजयन्ते जातौ । द्वौ=शुद्धदान्तो
जयन्ते, द्वौ द्रुमः, द्रुमसेनश्च अपराजिते विमाने उपपन्नौ । शेषाः=अवशिष्टाः
पञ्च महाद्रुमसेनादयः=(९) महाद्रुमसेनः, (१०) सिंहः, (११) सिंहसेनः, (१२)
महासिंहसेनः, (१३) पुण्यसेनश्च, इत्येते पञ्चसंख्यकाः सर्वार्थसिद्धे=सर्वार्थसिद्धा-
मिवेऽनुत्तरविमाने उपपात प्राप्तवन्तः ।

हे जम्बू ! एव=पूर्वोक्तरी रूढ=निश्चयेन णेन भगवता महावीरेण
यावत् द्विगतिस्थानं संप्राप्तेन अनुत्तरोपपाति द्वितीयस्य वर्गस्य
अयं=पूर्वोक्तप्रकारः अर्थः=भावः :=कथितः ।

इनमे अनुक्रमसे दीर्घसेन और महासेन, ये दो विजयमे, लघुदान्त और गूढदान्त,
ये दो वैजयन्त में, शुद्धदान्त और , ये दो जयन्त मे, द्रुम और द्रुमसेन, ये दो
अपराजित विमान में और शेष महाद्रुमसेन, सिंह, सिंहसेन, महासिंहसेन और पुण्यसेन, ये
पांचों ही सर्वार्थसिद्ध नामक अनुत्तर विमानमें हुए ।

हे जम्बू ! इस प्रकार मोक्षप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने श्री अनुत्तरोपपातिक
सूत्र के द्वितीय वर्गका यह अर्थ प्ररूपित किया है ।

दोनों ही वर्गों के अर्थात् जालिकुमार आदि तेइसों ही मुनियोने एक एक मासकी
सलेखना करके अपना शरीर परित्याग किया ।

એમા અનુક્રમથી દીર્ઘસેન અને મહાસેન એ બે વિજયમા, લઘુદાન્ત અને
ગૂઢદાન્ત એ બે વૈજયન્તમા, શુદ્ધદાન્ત અને હલ્લ એ બે જયન્તમા દ્રુમ અને
દ્રુમસેન એ બે અપરાજિત વિમાનમા, અને શેષ મહાદ્રુમસેન, સિંહ, સિંહસેન,
મહાસિંહસેન અને પુણ્યસેન એ પાંચેય સર્વાર્થસિદ્ધ નામે અનુત્તર વિમાનમા
ઉત્પન્ન થયા

હે જમ્બૂ ! આ પ્રમાણે મોક્ષ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શ્રી અનુ-
ત્તરોપપાતિ ૧૭ સૂત્રના બીજા વર્ગના આ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે અને વર્ગના
અર્થાત્ જાલિકુમાર આદિ ત્રેવીસ મુનિયોએ એક એક માસની સલેખના કરી પોતાના
શરીરનો પરિત્યાગ કર્યો હતો

द्वयोरपि वर्गयोः जालिकुमारादयस्त्रयोविंशतिर्मुनयो मासिक्या संलेख-
नया—एकैकमासं पादपोषगमनसंस्तारकेण शरीरं त्यक्तवन्तः ॥

॥ इति श्री विश्वविख्यात—जगद्ब्रह्म—प्रसिद्धवाचक—पञ्चदशभाषाकलितललितकलापालापक-
प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक—वादिमानमर्दक—श्रीगाह्वरपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त-
'जैन-शास्त्राचार्य'—पदभूषित—कोल्हापुरराजगुरु—बालत्रयचारि—जैनाचार्य—
जैनधर्मदिवाकर—पूज्यश्री—घासीलाल—त्रतिविरचितायाम् अनुत्तरो-
पपातिकदशाङ्ग—सूत्रस्य अर्थबोधिण्याख्याया व्याख्यायां
द्वितीयो वर्गः समाप्त ॥ २ ॥

— ० —

भावार्थ

अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र का यह द्वितीय वर्ग तेरह अध्ययनों में विभाजित है। प्रत्येक अध्ययन का वर्णन प्रत्येक राजकुमार का जीवन वृत्तान्त है। ये तेरह ही राजकुमार राजगृह के राजा श्रेणिक के पुत्र पद्महिषी धारिणी देवी के अङ्गजात थे। जालिकुमार के समान ही इनका जन्ममहोत्सव, शिक्षा, बालक्रीडा आदि कार्य सम्पन्न हुए। इनमे त्याग की पराकाष्ठा पाई जाती है, अनुपम सांसारिक सुखों को त्याग कर उन्होंने भगवान् महावीर के समीप दीक्षा ग्रहण की। ग्यारह अङ्गों का ज्ञान प्राप्त किया। गुणरत्न तप, चिन्तन आदि समस्त कार्य किये। सोलह वर्ष पर्यन्त सयम पालन किया।

भावार्थ

अनुत्तरोपपाति शाग सूत्रेण आ जीणे वर्गं तेर अध्ययनोभा विभाजित छे प्रत्येक अध्ययननु वर्णन प्रत्येक राजकुमारनु नवृत्तान्त छे आ तेरय राज-
कुमार राजगृहना राज श्रेणिकना पुत्र तथा पद्महिषी धारिणीदेवीना अगजात छता जालिकुमारनी भाक्षक तेमना जन्म महोत्सव, शिक्षा, बालक्रीडा, आदि कार्य सम्पन्न तथा तेजोभा त्यागनी पराकाष्ठा छती अनुपम सासारिक सुखोने त्यागी अभिषेक भ्रमषु भगवान् महावीर पास दीक्षा ग्रहण करी, अग्यार अंगोनु ज्ञान प्राप्त कर्हुं गुणरत्न तप, चिन्तन आदि समस्त काम कर्हुं, सोलह वर्ष पर्यन्त सयमनु

अन्त मे एक मास की पादपोषगमन संलेखना से इस शरीर को छोड़कर अनुत्तर विमानो मे उत्पन्न हुए । वहाँ से चक्कर महाविदेह क्षेत्र मे जन्म लेकर समस्त कर्मों को क्षय करके परमपद मोक्ष प्राप्त करेंगे ।

इति श्री रोपपातिकदशाङ्ग सूत्र की अर्थबोधिनी नामक टीका के
हिन्दी अनुवाद का द्वितीय वर्ग ॥ २ ॥

— ० —

पावन कर्तुं अन्तमा छोड़ भड़िनानी पादपोषगमन संलेखना करी आ शरीरने छोड़ी अनुत्तर विमानमा उत्पन्न थया त्याथी आवी महाविदेह क्षेत्रमां जन्म लध समस्त कर्मोना क्षय करी परमपद मोक्ष प्राप्त करशे

इति श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रनी अर्थबोधिनी नामक टीकाना
पुनरावती अनुवादनो बीजे वर्ग समाप्त ॥२॥

अन्त मे एक मास की पादपोषगमन सलेखना से इस शरीर को छोड़कर अनुत्तर विमानों मे उत्पन्न हुए । वहाँ से चक्कर महाविदेह क्षेत्र मे जन्म लेकर समस्त कर्मों को क्षय करके परमपद मोक्ष प्राप्त करेंगे ।

इति श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र की अर्थव्याख्या टीका के
हिन्दी अनुवाद का द्वितीय वर्ग ॥ २ ॥

— ० —

पादन कर्तुं अन्तमा ओक भङ्गिनानी पादपोषगमन सलेखना करी आ शरीरने छोडी अनुत्तर विमानमा छिपन थया त्याथी आवी महाविदेह क्षेत्रमा जन्म लथ समस्त कर्मोना क्षय करी परमपद मोक्ष प्राप्त करथे

इति श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रनी अर्थव्याख्या टीकाना
पुष्पशती अनुवादनो षोडशो वर्ग समाप्त ॥२॥

॥ तृतीयो वर्गः ॥

जम्बूस्वामी पृच्छति—‘जड्णं भंते’ इत्यादि ।

मूलम् ।

जड्णं भंते ! समणेण जाव संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं दोच्चस्स ण
अयमट्ठे पण्णत्ते, णं भंते ! वग्गस्स अणुत्तरोववाइयदसाणं -
णेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पण्णत्ते ? । एवं जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं
अणुत्तरोववाइयदसाणं वग्गस्स दस अज्झयणा पण्णत्ता, तंजहा—
“धक्के य १ सुनक्खत्ते य २, इसिदासे य ३ आहिण् । पेळ्ळए ४ रामपुत्ते य
५, चदिमा ६ पिट्ठिमाइया ७ ॥१॥ पेढालपुत्ते ८ अणगारे, नवमे पोट्ठिळे
९ वि य । वेह्ळो १० दसमे वुत्ते, इमे य दस आहिया ॥२॥” ॥१॥

जड्णं भंते ! समणेण जाव संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं तच्चस्स
अज्झयणा पण्णत्ता, पढमस्सणं भंते ! अज्झयणस्स समणेणं जाव
संपत्तेणं के अट्ठे पण्णत्ते ?, एव जंबू ! तेणं काळेणं तेणं समएण काकंदी
नामं नयरी होत्था, रिद्धित्थिमियसमिद्धा । सहसंववणे उज्जाणे सब्बोडयसमिद्धे ।
जियसत्तू राया । ण काकंदीए नयरीए महा नामं सत्यवाही परिवसइ,
अट्ठा जाव अपरिभूया । तीसेणं महाए सत्यवाहीए पुत्ते घण्णे, नाम दारए
होत्था, अहीण जाव मुरुवे, पंचधाइपरिग्गहीए, तंजहा—खीरधार्द जहा महा-
वळे जाव वावत्तरि ओ अहीए, जाव भोगसमत्थे जाए यावि होत्था ॥२॥

।

यदि भदन्त ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशानां
द्वितीयस्य वर्गस्यायमर्थः ;, त्रियस्य खलु भदन्त ! वर्गस्यानुत्तरोपपा-
तिकदशानां श्रमणेन यावत्सम्प्राप्तेन कोऽर्थः : ? । एवं जम्बू !
श्रमणेन यावत्संप्राप्तेनानुत्तरोपपातिकदशानां तृतीयस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि
प्रज्ञप्तानि, —“धक् १, सुनक्खत्तश्च २, ऋषिदासश्च ३, आख्यातः । पेळ्ळो
४, रामपुत्रश्च ५, चन्द्रिकः ६, पृष्टिमातृकः ७ ॥१॥ पेढालपुत्रः अनगारः ८,
: पोट्ठिळोऽपि ९ च । वेह्ळो १० दसम १, इमे च आख्याताः ॥२॥

યદિ મદન્ત ! શ્રમણેન યાવત્સમ્પ્રાપ્તેનાનુત્તરોપપાતિકદ િ
 તૃતીયસ્ય વર્ગસ્ય દશાધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞસાનિ, મદન્ત ! અધ્યયનસ્ય
 શ્રમણેન પ્તેન કોડર્થઃ : ? । એવં જન્મ્વુઃ ! તસ્મિન્ કાલે
 તસ્મિન્ સમયે કાકન્દી નામ નગરી અભવત્, ઋદ્ધસ્તિમિતસમૃદ્ધા ।
 મુદ્ધાનં સર્વર્તુકસમૃદ્ધસ્મ । જિતશત્રૂ રાજા । કાકન્દ્યાં નગર્યાં મદ્રા નામ
 સાર્થવાહી પરિવસતિ, આદ્યા યાવદપરિશ્રુતા । મદ્રાયાઃ સાર્થવાહ્યાઃ
 પુત્રો ધન્યો દારક આસીત્ અહીન યાવત્સૂરુપઃ પશ્ચધાત્રીપરિગૃહીતઃ,
 ક્ષીરધાત્રી, મહાબલો યાવદ્ દ્વા તિકલા અધીતઃ, યાવદ્ અલં ભોગસમર્થો
 જાતશ્વાપ્યમવત્ ॥૨॥

॥ ટીકા ॥

હે મદન્ત ! યદિ સ્વલ્પ શ્રમણેન યાવત્ સિદ્ધિર્ગતિ પ્તેન
 [વીરેણ અનુત્તરોપપાતિકદશાનાં=અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસ્ય દ્વિતી વ' =
 ત્રયોદશાધ્યયનસમુદાયરૂપસ્ય અયં=પૂર્વોક્તઃ અર્થઃ= : :=કથિતઃ ।
 કિન્તુ હે ભગવન્ ! અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસ્ય તૃતીયસ્ય 'સ્ય શ્રમણેન યાવત્-
 સિદ્ધિર્ગતિ સંપ્રાપ્તેન કોડર્થઃ=કો : :=કથિતઃ ? ।

તૃતીય ' પ્રારંભ ।

શ્રી જન્મ્વુ સ્વામી પૂછે છે— 'જહ્ણ મતે' ઇત્યાદિ,
 હે મદન્ત ! નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને શ્રી અનુત્તરોપપાતિક
 દશાઙ્ગ સૂત્રકે દ્વિતીય વર્ગકે તેરઠ અધ્યયનોકા યહ અથ હૈ તો હે મદન્ત ! મુક્તિપ્રાપ્ત
 શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને હસ અનુત્તરોપપાતિકદગાઙ્ગ કે તૃતીય વર્ગકા ક્યા અર્થ પ્રરૂપિત
 કિયા હૈ ?

અથ તૃતીય વર્ગ પ્રારંભ.

શ્રી જન્મ્વુસ્વામી પૂછે છે — હે ભગવન્ ! 'જહ્ણ મતે' ઇત્યાદિ
 નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરે શ્રી અનુત્તરોપપાતિક ૧૭ સૂત્રના
 બીજા વર્ગના (૧૩)તેર અધ્યયનોના આ ઉપરોક્ત અર્થ કહ્યા છે તો, હે ભગવન્ !
 મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરે આ અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગના તૃતીય વર્ગના
 શુ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે ?

શ્રી સુધર્મા સ્વામી યતિ—

હે જન્મ્બુ : ! યાવત્સંપ્રાપ્તેન=સકલગુણયુક્તેન મુક્તિ પ્રાપ્તેન શ્રમણેન ભગ-
મહાવીરેણ એવં=વક્ષ્યમાણરીત્યા અનુત્તરોપપાતિકદશાનાં=અનુત્તરોપપાતિક-
તૃતીયસ્ય દશ અધ્યયનાનિ મહાસાનિ=કથિતાનિ, તથા=ભગ-
યથા કથિતં તદેવમ્—

“(૧) ધન્યઃ, (૨) સુનક્ષત્રઃ, (૩) ઋષિદાસશ્ચ, આખ્યાતાઃ—ભગવતા
તૃતીયાધ્યયને ઋષિદાસઃ કથિત ઇત્યર્થઃ । (૪) પેલ્લકઃ, (૫) રામપુત્રઃ, (૬)
ચન્દ્રિકઃ, (૭) પૃષ્ઠિમાતૃકઃ, (૮) પેઢાલપુત્રોડનગારઃ,=અ ધ્યયને પેઢાલપુત્ર-
અનગારઃ કથિતઃ, (૯) પોટ્ટિલ ઇતિ ચ=નવમાધ્યયને પોટ્ટિલઃ કથિતઃ ।
(૧૦) વેહલ્લો દક્ષમ ઃ, ઇમે=વક્ષ્યમાણા ધન્યનામાનગારમારભ્ય વેહલ્લપર્યન્તા
ગારા આખ્યાતાઃ=કથિતાઃ, ન્યધ્યયનાનિ પ્રરૂપિતા
નીત્યર્થઃ ॥૨॥” ॥૧॥

જન્મ્બુસ્વામી પૃચ્છતિ—

મદન્ત ! =હે ભગવન્ ! ‘સમણેણં’ ઇત્યાદિ ‘સિદ્ધિગદનામધેય ઠાણં સંપત્તેણં’

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહતે હૈ —હે જન્મ્બુ ! મુક્તિપ્રાપ્ત પૂર્વોક્ત ગુણોસ મુગોમિત
શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર પ્રમુને હસ અનુત્તરોપપાતિકદશાન્ન સૂત્ર કે તૃતીય વર્ગ કે દશ
અધ્યયન કહે હૈ વે હસ પ્રકાર હૈ —

(૧) ધન્ય (૨) સુનક્ષત્ર (૩) ઋષિદાસ (૪) પેલ્લક (૫) રામપુત્ર (૬) ચન્દ્રિક
(૭) પૃષ્ઠિમાતૃક (૮) પેઢાલપુત્ર (૯) પોટ્ટિલ (૧૦) વેહલ્લ ॥૧॥

શ્રી જન્મ્બુ સ્વામી પૂછતે હૈ —હે ભગવન્ ! સિદ્ધિગતિ નામક પરમ પદકો પ્રાપ્ત

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે —હે જન્મ્બુ ! મુક્તિ પ્રાપ્ત પૂર્વોક્ત ગુણોથી
મુગોમિત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રમુખે આ અનુત્તરોપપાતિકદશાગ સૂત્રના
ત્રીજા વર્ગના દશ અધ્યયન કહ્યા છે તે આ પ્રમાણે છે:—

(૧) ધન્ય, (૨) સુનક્ષત્ર, (૩) ઋષિદાસ, (૪) પેલ્લક, (૫) રામપુત્ર,
(૬) ચન્દ્રિક (૭) પૃષ્ઠિમાતૃક, (૮) પેઢાલપુત્ર, (૯) પોટ્ટિલ, (૧૦) વેહલ્લ

શ્રી જન્મ્બુસ્વામી પૂછે છે —હે ભગવન્ ! સિદ્ધિગતિનામક પરમ પદને

इत्यन्तवाक्यबोधितगुणविशिष्टेन महावीरेण अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=
अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य तृतीयस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि=कथितानि,
भदन्त ! =हे भगवन् श्रमणेन यावन् संप्राप्तेन श्रीमहावीरेण भगवता
अध्ययनस्य कोऽर्थः : ?

† स्वामी कथयति—हे जम्बू ? एवं=वक्ष्यमाणरीत्या स्वच्छ=निश्चयेन
तस्मिन् काले तस्मिन् समये काकन्दी नगरी आसीत्, सा कीदृशी आसीत् ?
ऋद्धस्तिमितसमृद्धा, ऋद्धा=नभः स्पर्शबहुलप्रासादयुक्ता, बहुलजनसंकुला
च, स्तिमिता=स्वपरचक्रमयरहिता, समृद्धा=धनधान्यादिपरिपूर्णा । सर्वत्तुक-
समृद्धं=सर्वत्तुफलपुष्पादिसमन्वितं सहस्राभ्रवननामकमुद्यानमासीत् । नगर्यां
जितशत्रुनामधेयो राजाऽभवत् ।

करनेवाળે ઉપરોક્ત અનેક ગુણોસે યુક્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષ સૂત્રકે ત્રીસરે વર્ગકે દગ(૧૦) અધ્યયન કહે છે તો હે ભગવન્! મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને પ્રથમ અધ્યયનકા કયા અર્થ પ્રતિપાદિત કિયા છે?

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહેતે છે—હે જમ્બૂ! હસ અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષસૂત્ર કે તૃતીય વર્ગ કે પ્રથમ અધ્યયન કા શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને યહ આગે કહેજાનેવાલા અર્થ પ્રરૂપિત કિયા છે—

उस उस समयमे अनेक गगनचुम्बी प्रासादो से युक्त, स्वचक्र परचक्र मय रहित, धन धान्य, जनसे परिपूर्ण, ऐश्वर्य तथा वैभवसम्पन्न काकन्दी नामक प्रसिद्ध नगरी थी। वहाँ सर्व ऋतु के फल-फूलोंसे युक्त सहस्राभ्र नामक एक अतीव रमणीय उद्यान था। उस नगरी में जितशत्रु नामक राजा था।

પ્રાપ્ત કરવાવાળા ઉપરોક્ત અનેક શુભૈશ્વરી યુક્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષના ત્રીજા વર્ગના હસ (૧૦) અધ્યયન કહ્યો છે તો હે ભગવન્! મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે પ્રથમ અધ્યયનના શુ અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યા છે ?

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે—હે જમ્બૂ! આ અનુત્તરોપપાતિકદશાક્ષ સૂત્રના ત્રીજા વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનના શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે આ અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યા છે—

તે કાળ તે સમયમા અનેક ગગન ચુમ્બી પ્રાસાદોથી યુક્ત સ્વચક્ર પરચક્ર ભય રહિત, ધન ધાન્ય જનથી પરિપૂર્ણ ઐશ્વર્ય તથા વૈભવ સમ્પન્ન કાકન્દી નામે પ્રસિદ્ધ નગરી હતી ત્યાં સર્વ ઋતુના ફલફૂલોથી યુક્ત સહસ્રાભ્ર નામે એક અતીવ રમણીય ઉદ્યાન હતું તે નગરીમા જિતશત્રુનામે રાજા હતો

સવલુ કાકન્ધ્યાં નગર્યાં મદ્રાનામ્ની સાર્થવાહી પરિવસતિ । સાર્થ વાહ-
યતિ યા સા સાર્થવાહી ('કર્મણ્ય' અણન્તત્વાદ્ઘીપ) ગણિમ-ધરિમ-મેય-પરિ-
ચ્છેદ્યરૂપં ક્રયાણકદ્રવ્યજાતં ગૃહીત્વા લાભાર્યમન્યદેશ વ્રજન્તી યોગક્ષેમચિન્તયા
સાર્થપાલિની । -ગણિમમ્=અકદ્વિત્રિચતુરાદિસંખ્યાક્રમેણ ગણયિત્વા યદીયતે તત્,
યથા નાલિકેરપૂગીફલકદલીફલાદિકમ્ । ધરિમમ્=તુલાયામુત્તોલ્ય યદીયતે તત્,
યથા વ્રીહિયવલવણસિતાદિ ।

સસ કાકન્ધી નગરી મે મદ્રા નામક અક સાર્થવાહી રહતી થી । સાર્થવાહી શબ્દ
કા અર્થ નિમ્ન પ્રકાર હૈ—

જો ગણિમ ધરિમ મેય આદિ વિક્રેય પદાર્થો કો લેકર વિશેષ લાભ કે લિયે
દૂસરે દેશકો જાતી હો સાર્થ—(સાથ મે ચલનેવાલે જન સમૂહ) કે યોગ ક્ષેમ કી
ચિન્તા કરતી હો ડસે સાર્થવાહી કહતે હૈ ।

ગણિમ—ઢન વિક્રેય વસ્તુઓ કો કહતે હૈ જો અક, દો, ત્રીન આદિ સલ્યા ક્રમસે
ગિન કર દો જાતી હો । જૈસે—નારિયલ, છુપારી, કેલે આદિ,

ધરિમ—ઢન વિક્રેય વસ્તુઓ કો કહતે હૈ જો તરાજૂ (તકઢી) અથવા કાટિદ્વારા
તોલકર દી જાતી હો । જૈસે—ગેહૂં, જૌ, નમક, શક્કર આદિ

તે કાકન્ધી નગરીમા મદ્રા નામે એક સાર્થવાહી રહેતી હતી, સાર્થવાહી
શબ્દનો અર્થ નીચે પ્રમાણે છે—

જે ગણિમ, ધરિમ, મેય આદિ વિક્રેય પદાર્થો લઇને વિશેષ લાભ માટે બીજે
દેશ જતી હોય તથા સાર્થ (સાથે ચાલનારા જન સમૂહ) ના યોગક્ષેમની ચિન્તા
કરતી હોય તેને સાર્થવાહી કહે છે

ગણિમ—તે વિક્રેય વસ્તુઓને કહે છે કે જે એક બે ત્રણ, આદિ સખ્યા
ક્રમથી ગણતરી કરી આપવામા આવે જેમ, નાળિયેર, સોપારી, કેળા આદિ

ધરિમ—તેને કહે છે કે જે ત્રાજવા, કાટો, એ દ્વારા તોલ કરી શકાય જેમ
ઘઉં, જવ, મીઠુ, સાકર, આદિ

મેયમ્=યન્ પલાદિના સેટિકાદિના હસ્તાદિના વા મીયતે=માપ્યતે તત્, યથા દુગ્ધઘૃતૈતૈલાદિકં દિકં વા । પરિચ્છેદ્યમ્=પ્રત્યક્ષતો નિકષાદિપરીક્ષયા યદીયતે તત્, યથા મણિમુક્તામ્બલાદિ ।

‘અઘ્નજાવઅપરિમૂયા’, હિતિ ‘અઘ્ન’ इत्यारभ्य ‘अपरिमूया’ इत्येतत्पर्यन्तो-
क्तसमस्तविशेषणविशिष्टेत्यर्थः, तेन अघ्नो दत्ता वित्तिणविउलमवणसयणा-
सणजाणवाहणाइष्णा, बहुधणबहुजायरुवरयया, आओगपओगसपउत्ता, विच्छ-
द्वियविउलमत्तपाणा, बहुदासीदासगोयहिसगवेलयप्पमूया, बहुजणस्स अपरि-
मूया’ इति पाठस्य : ।

=મહતી, ધનધાન્યાદિસપક્ષા વા । દીપ્તા=સદાચારશુણે-
, દર્પિતા ધર્મગૌરવગર્વિતા વા । વિસ્તીર્ણવિપુલમવનશ્ચયનાસનવાહના-

મેય—उन विक्रेय पदार्थों को कहते हैं जो , गज, वार, हाथ अथवा किसी
माप-विशेष के माप कर दिये जाते हों, जैसे—दूध, घी, तैल, वस्त्र आदि।

परिच्छेद्य—उन विक्रेय पदार्थों को कहते हैं जो रूपसे कसौटी अथवा
अन्य किन्हीं उपायों द्वारा परीक्षा करके दीये-लीये जाते हों, जैसे—माणिक, मोती, मृगा
सोना आदि।

“અઘ્નજાવ અપરિમૂયા”—‘અઘ્ન’ શબ્દસે લેકર ‘અપરિમૂયા’ પર્યન્ત સમસ્ત
વિશેષણ પદોકા નિમ્ન અર્થ છે—

—આદ્યા, ધન ધાન્યસે , દિત્તા=દીપ્તા, શીલ, સદાચાર આદિ
ગુણસે પ્રકાશિત, દિત્તા=દર્પિતા, ધર્મ ગૌરવ સે ગર્વિત, અર્થાત્ વહ મદ્રા સાર્થવાહી

મેય—ते विक्रेय पदार्थानि कहे छे के ने, पला, गज, वार, हाथ अथवा केछ
माप विशेषद्वारा मापी सकाय नेम दूध, घी, तेल, वस्त्र, आदि

परिच्छेद्य—ते पदार्थानि कहे छे के ने, प्रत्यक्ष रूपे कसौटी अथवा अन्य
केछ उपायेद्वारा परीक्षा करी देवाय अथवा लेवाय नेम माणिक, मोती, मृगा,
सोना, आदि

“અઘ્નજાવ અપરિમૂયા” ‘અઘ્ન’ શબ્દથી લઇ ‘અપરિમૂયા’ પર્યન્ત સમસ્ત
વિશેષણ પદના નીચે પ્રમાણે અર્થ છે—

અઘ્ન—અપાર ધન ધાન્યથી સમ્પન્ન, દિત્તા—દીપ્તા, શીલ સદાચાર આદિ
શુભોથી પ્રકાશિત, દિત્તા—દર્પિતા, ધર્મ ગૌરવથી ગર્વિત અર્થાત્ તે લક્ષા સાર્થવાહી

कीर्णा=विस्तीर्णानि=विस्तृतानि, पुलानि=बहूनि भवनानि=गृहाः, शयनानि=पानि, आसनानि=पीठकादीनि, यानानि=गाड़ीमशृतीनि, वाहनानि=इयादयः, तैराकीर्णा=समन्विता । बहुधनबहुजातरूपरजता=बहु=विपुलं धन=गणिमधरिमादि यस्याः सा बहुधना । बहु=विपुल जातरूप=उवर्ण, रजतं=रूप्य यस्याः सा बहुजातरूपरजता, बहुधना चासौ बहुजातरूपरजता चेति बहुधनबहुजातरूपरजता । आयोगप्रयोगसंमयुक्ता=आ=समन्तात् योजनं द्विगुणादिलभार्थं रूप्यादीनाम् ऋणग्राहकेभ्यो नियोजनमायोगः, तस्य म=प्रकर्षेण योजनम्=उपायचिन्तनं प्रयोगः, आयोगेन=द्विगुणादिलिप्सया प्रयोगः=ऋणग्राहकाणां सन्निधे द्रव्यस्य वितरणमायोगप्रयोगः, स संमयुक्तः=प्रवर्तितो यथा, तस्मिन् वा समयुक्ता=संलग्ना या सा आयोगप्रयोगसंमयुक्ता=नीत्या द्रव्योपार्जनमवृत्तेत्यर्थः । विच्छिर्दितविपुलभक्तपाना=भक्तं च पानं च भक्तपाने, विपुले च ते भक्तपाने विपुलभक्तपाने, वि=विशेषेण छिर्दिते=भोजनावशिष्टे भक्तपाने यस्याः सा विच्छिर्दितविपुलभक्त-

अत्यधिक धनधान्य , शील सदाचार रूपी गुणोंसे प्रकाशित तथा अपने गौरव से युक्त थी ।

उसके विस्तृत अनेक भवन, पलग, शय्या सिंहासन, चौकी आदि, यान-गाड़ी, रथ आदि और वाहन-घोड़ा, हाथी आदि थे ।

उसके बहुत धन—गणिम धरिम आदि, बहुत चाँदी सोना था । उसने अपना धन द्विगुणित लाभपर न्यायपूर्वक कर्जलेनेवाले मनुष्यों में तथा व्यापार में लगाया । उसके यहाँ सबके भोजन कर लेने बाद बहुत -पान अवशिष्ट रहता था और वह अवशिष्ट -पान गरीबों को दिया जाता था ।

धन्य धन धान्यशी सम्पन्न, शील सदाचार रूपी शुद्धोत्थी प्रकाशित तथा पोताना गौरवशी युक्ता હતી

તેને વિસ્તૃત અનેક ભવન, પલગ, શેખાં, સિંહાસન, પાટલા આદિ, યાન-ગાડી, રથ, આદિ, વાહન-ઘોડા, હાથી આદિ હતા તેને ધન્યુ ધન-ગણિમ ધરિમ આદિ, તથા ધન્યુ ચાંદી, સોનું હતું, તેણે પોતાનું ધન ભેવડા લાભ ઉપર ન્યાય પૂર્વક દર્જ લેવાવાળા, મનુષ્યોમા તથા વ્યાપારમા લગાવી રાખ્યું હતું, તેને ત્યાં સહુએ જમી લીધા પછી પણ ધન્યુ ભક્ત-પાન વધતું હતું અને તે વધેલું ભક્ત-પાન ગરીબોને આપવામા આવતું હતું

પાન્ના । વહુદાસીદાસગોમદિપગવેલકપ્રમૂતા=દામ્યશ્ચ દાસાશ્ચ ગાવશ્ચ મહિષાશ્ચ
 ગવેલકા-ઊરખ્રાશ્ચેતિ દાસીદાસગોમદિપગવેલકાઃ, વહુગન્દઃ
 મ્નેન-વહવઃ=પ્રશસ્તાશ્ચ તે દાસીદાસગોમદિપગવેલકા इति વહુદાસીદાસ-
 ગોમદિપગવેલકાઃ, તે પ્રમૂતાઃ=પ્રચુરા યસ્વાઃ સા વહુદાસીદાસગોમદિપગવેલક-
 પ્રમૂતા । ગવાદિપદં સ્ત્રીગવાદીનામપ્યુપલક્ષકમ્ । 'વહુજનસ્ય અપરિમૂતા'
 વહુજનૈઃ પરાધનરહિતા વહુજનમાન્યેત્યર્થઃ ।

: મદ્રાયાઃ સાર્થવાણા ધન્યનામા દારકઃ પુત્રોઽમવત્ ।
 દારક इति સ્વોદરાજ્ઞાતો નતુ દત્તકત્વેન પરિગૃહીત इ । સઃ 'અહીળજાવ-
 સુરૂવે' इति 'અહીળ' इત્યારમ્ભ્ય 'સુરૂવે' इत्यેતત્પર્યન્તોક્તસકલવિશેષણવિ પ્ત
 ઇત્યર્થઃ, તેન 'અહીળપંચિદિયસરીરે, લક્ષણવંજણગુણોવવેષ, માણુમ્માણપ્પમાણ-
 પદિપુણ્ણસુજાયસલ્લંગમુદરંગે, સસિસોમાગારે કંતે પિયદસણે સુરૂવે' इतिપાઠસ્ય
 : ।

उसके आज्ञाकारी बहुत दास-दासी थे और बहुतसे जातिमन्त गाय, बेल, मैस-
 मैसा, मेढ आदि थे। वह उस नगरमे अत्यन्त प्रतिष्ठित एव सम्माननीय थी।

उस मद्रा सार्थवाही के 'धन्य' नामक दारक-पुत्र था। 'दारक' शब्द से यह
 जानना चाहिए कि वह उसी के गर्भ से उत्पन्न था,—अर्थात् गोद लिया हुआ (दत्तक पुत्र)
 नहीं था। वह सर्वप्रकारके शुभ लक्षणोंसे तथा आकारपरिपूर्ण पाँच इन्द्रियों से युक्त
 सर्वाङ्गसुन्दर था। अर्थात्—जिसकी इन्द्रियाँ अपने-अपने विषय को ग्रहण करने में
 समर्थ और पूर्ण आकार वाली थीं।

તેને આજ્ઞાક્રી દાસ દાસી અને બાતિવત ગાય, બેલ, બેશ, પાડા, ગાડર
 આદિ ધણા હતા, તે ભદ્રા રાજગૃહ નગરમા ધણી પ્રતિષ્ઠિત અને સન્માનનીય હતી

તે ભદ્રા સાર્થવાહીને ધન્ય નામે દારક-પુત્ર હતો, દારક શબ્દથી એ બાબુલુ
 જોઇએ કે તે તેના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયેલ હતો અર્થાત્ જોળે લીધેલ ન હતો,
 તે મર્વ પ્રકારના શુભ લક્ષણોથી તથા આકાર પરિપૂર્ણ પાંચ ઇન્દ્રિયોથી યુક્ત
 મર્વાંગ સુન્દર હતો અર્થાત્ જેની બધીય ઇન્દ્રિયો પોતપોતાના વિષયને ગ્રહણ
 કરવામા સમર્થ અને પૂર્ણ આકાર વાલી હતી, તેજે હાથમા રહેલ વિદ્યા, ધન,
 છવન રેખાદિપ લક્ષણોથી શરીર પર રહેલ તિલ, મસ આદિ વ્યવનોથી
 તથા સુશીલતા આદિ ગુણોથી યુક્ત હતો

—અહીનપશ્ચેન્દ્રિયશરીરઃ=અહીનાનિ=લક્ષણસ્વરૂપાભ્યાં પરિપૂર્ણાનિ
પશ્ચેન્દ્રિયાણિ યસ્મિન્સ્તાદ્દશં શરીરં યસ્ય સ તથોક્તઃ, સ્વસ્ત્રવિપયગ્રહણસમર્થ-
પૂર્ણાકારચક્ષુરાદીન્દ્રિયત્રિશિષ્ટં इत्यर्थः । લક્ષણવ્યજ્ઞનગુણોપપેતઃ=અહ્યન્તે=
વિદ્યન્તે યૈસ્તાનિ લક્ષણાનિ=પુરુષવિદ્વાનિ હસ્તસ્થવિદ્યાધનજીવિતરેશ્વારૂપાણિ
વા, વ્યવ્યન્તે પ્રકટીક્રિયન્તે ગુણા યૈસ્તાનિ વ્યજ્ઞનાનિ=તિલકાલક-મપાદીનિ.
ગુણાઃ=સૌશીલ્યાદયઃ, યદ્વા પૂર્વોક્તપ્રકારૈર્લક્ષણૈર્વ્યવ્યન્તં इति લક્ષણવ્યજ્ઞનાઃ,
તે ચ તે સ્તૈઃ, ઉપપેતઃ=સમન્વિતઃ । માનોન્માનપ્રમાણપ્રતિપૂર્ણસુજાતસર્વાઙ્ગ-
સુન્દરાઙ્ગઃ= = ાદિપરિપૂર્ણકૃષ્ણાદિપ્રવિષ્ટે પુરુષાદૌ યદા દ્રોણપરિમિત
જલાદિ નિસ્સરતિ તદા સ પુરુષાદિર્માનવાન્ ઉચ્યતે, તસ્ય શરીરાવગાહનાત્રિશેષો
માનમત્ર ગૃહ્યતે । ઉન્માનમ્=ઉર્ધ્વમાનં યતુલાયામારોપ્ય તોલનેડર્દભારપ્રમાણં
મવતિ તત્ । =નિજાશુલીભિરષ્ટોત્રશતાશ્ચ રિમિતોન્મ્નાયઃ, માન ચ,

બહુ હાથમે રહી હુડું વિષા, ધન, જીવન રેશ્વારૂપ લક્ષણોસે, શરીરપર રહે હુપ
તિલ-મસ આદિ વ્યજ્ઞનાં સ તથા સુગીલતા આદિ ગુણોસ યુક્ત થા ।

માન—કોઈ પુરુષ આદિ, જલ સે લગલગ મેરે હુપ કુહ (શરીર પ્રમાણ ગહરા, શરીર
પ્રમાણ લગ્ગા વ શરીર પ્રમાણ હી ચોઢા) આદિ મે ઘુસ, ઓર ઉસકે ઘુસને સે યદિ એક
દ્રોણ (પરિમાણ વિશેષ) જલ વાહર નિકલે તો ઉસ પુરુષ આદિ કા માનવાન્ (માન સે યુક્ત)
કહતે હૈ । યહાં માનવાન્ પુરુષ આદિ કે શરીર કા અવગાહના—વિશેષ કો માન કહતે હૈ ।

ઉન્માન—તરાજૂ મે રલકર તોલને સે જો અર્ધ ભાર (એક પ્રકાર કા પરિમાણ)
હો ઉસે ઉન્માન કહતે હૈ ।

પ્રમાણ—અપની અગુલી સે એક સૌ આઠ અગુલી ઉચાઈ કો પ્રમાણ કહતે હૈ ।

માન—કોઈ પુરુષ આદિ જળથી ભરપૂર બરેલા કુડ (શરીર જેટલો ઉંડો અને
પહે) આદિમા પેસે અને તેના પેસવાથી જો એક દ્રોણ (પરિમાણ વિશેષ) જળ
બહાર નીકળી જાય તો તે પુરુષ આદિને માનવાન્ (માનથા યુક્ત) કહે છે અહીં
માનવાન્ પુરુષ આદિના શરીરની અવગાહનાવિશેષને માન કહેવામા આવે છે

ઉન્માન—ત્રાજવામા રાખી તોલવાથી જે અર્ધભાર (એક પ્રકારનો પરિમાણ)
થાય તેને ઉન્માન કહે છે

—પોતાની આગળિઓથી ૧૦૮ એકસો આઠ આશુળ ઉંચાઈ ને પ્રમાણ
કહે છે

उन्मानं च, ।णं चेति मानोन्मानप्रमाणानि, तैः प्रतिपूर्णानि=संपन्नानि, अत एव सुजातानि=यथोचितावयवसम्भिवेशवन्ति सर्वाणि=सकलानि अङ्गानि=मस्तकादारभ्य चरणान्तानि यस्मिंस्तत्, एव सुन्दरमङ्गं=वपुर्यस्य स तथोक्तः। शशिसौम्याकारः=शशी=चन्द्रस्तद्वत्सौम्यः रमणीय रः=स्वरूपं यस्य सः । कान्तः=कमनीयः । प्रियदर्शनः=दर्शकजनचित्ता २. दर्शन=मवलोकनं स तथोक्तः । अत एव सुरूपः=सर्वातिशायि बान्, रूपेण ण्य-स्थाप्युपलक्षितत्वात् । पञ्चधात्रीपरिगृहीतः=पञ्चविधधात्रीप्रतिपालितः ।

—क्षीरधात्री, धात्री पञ्चविधा—यथा—(१) क्षीरधात्री= यिका, (२) मञ्जनधात्री=स्नायिका, (३) मण्डनधात्री=वस्त्राभरणपरिधायिका, (४) क्रीडन-धात्री=खेलनकूर्दनादिकारयित्री, (५) अङ्गधात्री=क्रोडवाहिनी च ।

इन मान, उन्मान और प्रमाण से युक्त होने के कारण यथायोग्य अवयवों का रचनावाला होनेसे जिस पुरुष का अंग सुन्दर हो उसे 'मानोन्मानप्रमाणप्रतिपूर्ण-सुजातसर्वाङ्गसुन्दराङ्ग' कहते हैं । इस प्रकार की शरीर सम्पदावाला वह धन्य कुमार चन्द्रमा के समान सौम्य आकारवाला, सुन्दर कान्तिवाला, सभी के हृदय को आह्लादित करनेवाला सर्वो रूप लावण्य करके युक्त था।

यह धन्यकुमार पांच प्रकारकी ।ोंद्वारा पाला गया था। (१) क्षीरधात्री—दूध स्तन-पान करानेवाली। (२) मञ्जनधात्री—स्नान करानेवाली (३) मण्डनधात्री—वस्त्र आभूषण पहिनानेवाली, (४) क्रीडनधात्री—खेल कूद करानेवाली, और (५) अङ्गधात्री—गोद में लेनेवाली धाई।

આ માન, ઉન્માન અને પ્રમાણથી યુક્ત હોવાને કારણે યથાયોગ્ય અવયવોની રચનાવાળા હોવાથી જે પુરૂષનું સમસ્ત અંગ સુન્દર હોય તેને “માનોન્માનપ્રમાણ પ્રતિપૂર્ણસુજાતસર્વાંગસુન્દરાંગ” કહે છે આ જાતની શરીર સમ્પદાવાળા તે ધન્ય કુમાર ચન્દ્રમા અમાન સૌમ્ય આકારવાળા, સુન્દર કાન્તિવાળા, સહુના હૃદયને આહ્લાદિત કરવાવાળા તથા સર્વોત્કૃષ્ટ રૂપ લાવણ્યે કરી યુક્ત હતા.

આ ધન્યકુમારનું પાંચ પ્રકારની ધાઇમાતાદ્વારા પાલન કરવામાં આવેલ હતું જેમ—(૧) ક્ષીરધાત્રી—દૂધ ધરાવનારી (૨) મજ્જનધાત્રી—સ્નાન કરાવવાવાળી (૩) મન્ડનધાત્રી—વસ્ત્રાભૂષણ પહેરાવવાવાળી (૪) ક્રીડનધાત્રી ખેલાવવા કુદાવવા-વાળી અર્થાત્ રમકાવવાળી (૫) અંગધાત્રી—ખેલામાં લેવાવાળી ધાઇ

: = भगवती ।ोक्तमहाबलकुमारवर्णनवत् धन्यकुमारस्य वर्णनं
विज्ञेयम्, यावत् ढासप्तति कला अधीतवान् । पुनः—यावत् अलं=परिपूर्णः
भोगसमर्थः, भोगाः=शब्दादयस्तेषु समर्थो जातश्चाप्यभूत्, धन्यकुमारो यौवनं
इत्यर्थः ॥२॥

॥ मूलम् ॥

तएणं भद्रा बाही घण्ण दारयं उम्मुक्कवालभाव जाव भोगसमत्थ
विजाणित्ता बत्तीस पासायवडिसए कारेइ, अब्भुगयमूसिए जाव तेसिं मज्झे
एणं णं अणेगखंमसयसन्निविट्ठं जाव णीसाए इब्भवरकन्नगाण एगदिवसेणं
पाणिं गिण्हावेइ । बत्तीसओ दाओ जाव उप्पिपासाय० फुट्ठंतेहिं जाव
विहरइ ॥ ३ ॥

॥ ॥

: भद्रा सार्थवाही धन्यं दारकमुन्मुक्तवालभावं यावद्
भोगसमर्थं विज्ञाय द्वात्रिंशत्तं प्रासादावतंसकान् कारयति अभ्युद्गतानुच्छित्तान्
यावत् तेषां मध्ये एकं भवनमनेकस्तम्भशतसंनिविष्ट, यावद् द्वात्रिंशत् इभ्यवर-
कन्यकानामेकदिवसे पाणिं । द्वात्रिंशत्को दायो यावदुपरि प्रासाद०
स्फुटद्भिः यावद् विहरति ॥ ३ ॥

॥ टीका ॥

‘तएणं सा’ इत्यादि । : = तदनन्तरं खल्लु=निश्चयेन सा सार्थवाही

धन्यकुमार का शेष वर्णन, तथा वहतर (७२) कलामोंके अध्ययन से लेकर जब
तक वे शब्दादि विषयोंके भोगों में समर्थ हुए अर्थात् यौवनावस्था को प्राप्त हुए वहाँ
तक का वर्णन—श्री भगवतीसूत्र में कहे गये महाबलकुमार के वर्णन के समान जानना
चाहिये ॥२॥

‘तएण सा’ इत्यादि।—तदनन्तर वह भद्रा सार्थवाही अपने पुत्र धन्यकुमारको

धन्यकुमारनु शेष वर्णन तथा अष्टोत्तर ७२ कलाओंना अध्ययनधी भाडी कथा
सुधी शृङ्गादि विषयोंना लोगोभा समर्थ तथा अर्थात् यौवनावस्थाने प्राप्त तथा
त्या सुधीनु वर्णन श्री भगवतीसूत्रभा कहेल महाबलकुमारना वर्णननी भाइक
अणुवु दोधये

‘तएण सा’ इत्यादि, ते पछी भद्रा सार्थवाही पोताना पुत्र धन्यकुमारने

મદ્રા ધન્યં=ધન્યકુમારનામવેય દારકં=નિજપુત્રં સન્મુક્તબાલભાવં=અતિક્રાન્ત-
 બાલ્યાવસ્થં યાવત્ ભોગસમર્થ ચ વિજ્ઞાય અભ્યુદ્ગતોચ્છિન્નતાન્=અત્યુન્નતાન્ નમઃ
 સ્પર્શિનં इत्यर्थः, દ્વાત્રિશતં પ્રાસાદાવતસકાન્=શ્રેષ્ઠપ્રાસાદાન્ કારયતિ । યાવત્ તેષાં
 મધ્યે અનેકસ્તમ્ભશતસંભિવિષ્ટ અનેકે=અનેકપ્રકારા નાનાવર્ગદેદીપ -
 ચિક્વચશ્ચન્દ્રશ્ચિત્તાઢાદનકમણિગતવિચિત્રશિલ્પરચનામુશોમિતા યે :=
 સુવર્ણમયસ્તમ્ભાઃ, તેષાં શ્વૈઃ સનિવિષ્ટં=સમન્વિતમ્ એકં ' =પ્રાસાદ કારય-
 તીત્યનેનાન્વયઃ । યાવત્ દ્વાત્રિશત इभ्यवरकन्यकानां=મહાશ્રેષ્ઠિકન્યકાનાં પાણિ
 મેકદિવસે ગ્રાહયતિ । મહાશ્રેષ્ઠિનાં દ્વાત્રિશત્કન્યકાભિઃ સદૈકસ્મિન્નેવ દિવસે
 ધન્યકુમારસ્ય વિવાહં કારિતવતીત્યર્થઃ । इभ्यशब्देन त्रिविधाः श्रेष्ठिनो
 ज्ञायन्ते, तथाहि-इमो=हस्ती तत्प्रमाणं द्रव्यमर्हन्तीति इभ्याः, ते च ध्य-

બાલ્યાવસ્થા કા કર યુવાવસ્થામે આયા હુઆ તથા ભોગસમર્થ જાનકર બતીસ
 થત્યન્ત ગગનચુમ્બી શ્રેષ્ઠ પ્રાસાદ નિર્માણ કરાયે । उन भवनोंके मे एक सुन्दर
 भवन, देदीप्यमान विविध वर्णवाली मणियों से सज्जित, शिल्प कौशल से युक्त, नेत्र
 मनको आह्लादित करनेवाले सुन्दर અનેક પ્રકારકે સુવર્ણ સ્તમ્ભો સે યુક્ત થા ।

મે उस मद्रा सार्थवाहीने (३२) बत्तीस इभ्य सेठोंकी कन्याओंसे एक दिनमें
 धन्यकुमारका विवाह कराया ।

‘इम’ શબ્દકા અર્થ હોતા હૈ હાથી । जिसके हस्तिपरिमित द्रव्य होता है
 उसे ‘इम्य’ सेठ कहते हैं । ये इम्य सेठ जघन्य, मध्यम तथा मेद से तीन

બાલ્યાવસ્થા ઓળા ધી યુવાવસ્થામા આવેલ તથા ભોગસમર્થ બાણી બત્રીસ અત્યન્ત
 ઉચ્ચ ગગનચુમ્બી શ્રેષ્ઠ ભવન નિર્માણ—તૈયાર કરાવ્યા, તે ભવનોના અધ્યમા એક
 સુન્દર ભવન, દેદીપ્યમાન વિવિધ વર્ણવાળા મણિઓથી જડેલ, શિલ્પ કો
 યુક્ત, નેત્ર તથા મનને આહ્લાદિત કરવાવાળા સુન્દર અનેક પ્રકારના સુવર્ણ
 સ્ત ઓથી યુક્ત હતું ।

ત્યાર બાદ તે મદ્રા સાર્થવાહીએ બત્રીસ ૩૨ ઇભ્ય શેઠોની કન્યાઓ સાથે એક
 દિવસે ધન્યકુમારનો વિવાહ કરાવ્યો । अर्हि ‘इम’ शब्दको अर्थ थाय छे હાથી, જેની
 પાસે હાથી જેટલુ દ્રવ્ય હોય તેને इम्य શેઠ કહે छे એ ઇભ્ય સેઠ જઘન્ય મધ્યમ

મોત્કૃષ્ટમેદાત્રિપ્રકારાઃ । હસ્તિપરિમિતમણિમુક્તાપ્રવાલસુવર્ણરજતાદિદ્રવ્ય-
રાશિસ્વામિનો જઘન્યાઃ । હસ્તિપરિમિતવજ્રમણિમાણિક્યરાશિસ્વામિનો મધ્યમાઃ ।
હસ્તિપરિમિતકેવલવજ્રહીરકરાશિ મિન ઉત્કૃષ્ટાઃ । તેષુ વરા=ઉત્કૃષ્ટાઃ શ્રેષ્ઠિન
ઈમ્યવરા इति । પ્રત્યેકકન્યાયા માતાપિતૃભ્યાં ધન્યકુમારાય પ્રદત્તઃ—દ્વાત્રિંગત્કઃ=
દ્વાત્રિંગત્સંખ્યકઃ દાયઃ=રત્નાભરણવસ્ત્રયાનાસનદાસદાસીપ્રપૃતિરૂપો યૌતુક આગતઃ ।
' યાવદુપરિ પ્ર દે સ્ફુટઙ્ગિઃ યાવદ્ વિહરતીતિ । સ ધન્યકુમારઃ મૃદઙ્ગાદિ-
વિવિધવાદ્યનાદૈઃ સ્ફુટઙ્ગિઃ=વાદિતૈઃ મૃદઙ્ગાદિવિવિધનાદ્યૈર્યુક્તે પ્રસાદે ઉપરિ=
ઊર્ધ્વપ્રદેશે મનુષ્યસમ્બન્ધીનિ પञ्चविधविषयमुखानि शृङ्गानो विहरति ॥૩॥

પ્રકાર કે હોતે હૈ । એક હાથી કે પરિમાણમે જિસકે પાસ માણિક, મોતી, મૂગા, સોના,
ચાંદી આદિ હો ઉસે જઘન્ય ઇમ્ય કહતે હૈ । એક હાથીકે પરિમાણ મે જિસકે પાસ વજ્ર-
મણિ, માણિક, આદિકી ધનરાશિ હો ઉસે મધ્યમ ઇમ્ય કહતે હૈ । એક હાથીકે પરિ-
માણ મેં જિસકે પાસ માત્ર વજ્ર હીરે હી હોં ઉસે ઉત્કૃષ્ટ ઇમ્ય કહતે હૈ । ઇમ્ય શ્રેષ્ઠિયાં મે
શ્રેષ્ઠ અર્થાત્ ઉત્કૃષ્ટ ઇમ્ય શ્રેષ્ઠિયો કે યહાં ધન્યકુમાર કા વિવાહ હુઆ, પ્રત્યેક કન્યા કે
માતા પિતા દ્વારા ધન્યકુમાર કો રત્ન આભરણ, વજ્ર, યાન રથ, ઘોડા, ગાડો આદિ, આસન-
પલગ, બિછોને આદિ, દાસ-દાસી આદિ બત્તીસ-બત્તીસ વહેજ મે મિલે ।

તદનન્તર ષે ધન્યકુમાર અપને મહલ મે અનેક પ્રકાર કે મૃદગ આદિ વાદ્યો એવ
ગીત નૃત્યો કે સાથ મનુષ્યસમ્બન્ધી પાંચો પ્રકાર કે વિષય સુખોકા ઉપભોગ કરતે હુએ
વિચરને લગે ॥૩॥

ઉત્કૃષ્ટ લેહથી ત્રણ પ્રકારના હોય છે, એક હાથીના પરિભ્રાણમાં જેની પાસે માણેક,
મોતી, મૂગા, સોના, ચાંદી આદિ હોય તેને જઘન્ય ઇમ્ય કહે છે એક હાથીના
પરિભ્રાણમાં જેની પાસે વજ્રમણી, માણેક આદિની ધનરાશિ હોય તેને મધ્યમ
ઇમ્ય કહે છે એક હાથીના પરિભ્રાણમાં જેની પાસે માત્ર વજ્ર હીરા હોય તેને
ઉત્કૃષ્ટ ઇમ્ય કહે છે ઇમ્ય શ્રેષ્ઠિયામાં શ્રેષ્ઠ અર્થાત્ ઉત્કૃષ્ટ ઇમ્ય શ્રેષ્ઠિયોને ત્યાં ધન્ય-
કુમારના વિવાહ થયા, પ્રત્યેક કન્યાના માતા પિતા દ્વારા ધન્યકુમારને રત્ન,
આભરણ, વજ્ર, યાન—રથ ઘોડા ગાડી આદિ, આસન-પલગ, પથારી આદિ દાસ,
દાસી આદિ બત્તીસ બત્તીસ હાથબાંધા મળ્યા

એ રીતે તે ધન્યકુમાર પોતાના મહેલમાં અનેક પ્રકારનાં મૃદગ આદિ વાદ્યો
તેમજ ગીત નૃત્યોની સાથે મનુષ્યસમ્બન્ધી પાંચેય પ્રકારના વિષય સુખોનો
ઉપભોગ કરતા વિચરવા લાગ્યા

॥ मूलम् ॥

तेणं काळेणं तेणं समणं समणे महावीरे समोसडे, परिसा
निग्गया, राया जहा कोणिओ तहा निग्गओ ॥४॥

॥ ॥

तस्मिन् काले तस्मिन् समये भगवान् महावीरो :। परिष-
निर्गता । राजा कोणिकस्तथा निर्गतः ॥४॥

॥ टीका ॥

‘तेणं काळेणं’ इत्यादि ।

तस्मिन् काले तस्मिन् ये धन्यकुमारस्य मनुष्यसम्बन्धिष्वविष-
विषयसुखानुभवपूर्वकविहरणसमये काकन्दीनगर्यां भगवान् । वीरः स -
ः समाजगाम । तन्नगरीनिवासिनां परिषद् भगवद्वन्दनार्थं निर्गता । । राजा
कोणिकः पूर्वं निर्गतस्तथा राजा जितशत्रुरपि वन्दितुं निर्गतः ॥४॥

॥ मूलम् ॥

तं महया जणसहंवा जमाली
निग्गओ, पायचारेणं नवरं महं सत्थवाहिं आपुञ्जामि,
अहं देवाणुप्पियाणं अंतिण पथयामि। देवाणुप्पिया!
मा पढिबंवे करेह ॥५॥

‘तेणं काळेणं’ इत्यादि । जिस धन्यकुमार मनुष्यसम्बन्धी पाँच के
विषय सुखोंका अनुभव कर रहे थे उस उस काकान्दी नगरी में भगवान्
महावीर पधारे । उस नगरनिवासियों की परिषद् भगवान् को वन्दनार्थ गई । जिस
के एवं मक्ति के कोणिक भगवान् महावीर स्वामी को वन्दनार्थ
गया था उसी काकान्दी राजा जितशत्रु भी भगवान् को वन्दनार्थ गये ॥४॥

जो वधते धन्यकुमार मनुष्य एवं सभी पांच प्रकारका विषय सुखोंका
अनुभव करी रहता होता तो काले ते समये काकन्दी नगरीमा अभिषु भगवान् महावीर
पधारे, ते नगरनिवासियोंनी परिषद् भगवान् ने वाडवा आटे गछ जो प्रकारका
ठाक-माठ तेमन् बक्षिणी साथे सम्राट् डेबुकि भगवान् महावीर स्वामीने वन्दनार्थ
गया तेन् प्रभाञ्जे काकन्दीराज् जितशत्रु पञ्च भगवान् ने वन्दनार्थ गया ॥४॥

॥ છાયા ॥

: ધન્યસ્ય દારકસ્ય તન્મહાજનશબ્દં વા યથા જમાલિસ્તથા
નિર્ગતઃ, નવરં—પાદચારેણ યાવત્ નવરસ—અમ્ત્રાં મદ્રાં સાર્થવાહીમાપૃચ્છામિ, તતઃ
અહં દેવાનુમિયાણામન્તિકે યાવત્ પ્રવ્રજામિ । યથાસુખં દેવાનુમિય ! મા
પ્રતિબન્ધં ॥ ૫ ॥

॥ ટીકા ॥

‘તપ્પણં તસ્સે’—ત્યાદિ । :—તદનન્તરં, જિતશત્રુભૂપતિનિર્ગમનસમયે
કાકન્દીનગરીનિવાસિનાં જનાનાં પરસ્પરાલાપાદિજન્યમહાકલકલધ્વનિશ્રવણેન
મગવદાગમનં જ્ઞાત્વા ધન્યસ્ય દારકસ્ય=ધન્યકુમારસ્ય એવંવિધો મનોગતઃ સંકલ્પઃ
સમજનિ, યત્—ધર્માદિકરો ધર્મતીર્થઙ્કરો ધર્મનાયકો ધર્મસાર્થવાહઃ શ્રીવર્ધમાન-
સ્વામી ચરમતીર્થઙ્કરઃ કાકન્દીબહિઃમદેશે સહસ્રામ્રવને ઉચ્ચાને સમવસ્યતઃ । સર્વે
જનાસ્તદ્વન્દનાર્થં ગચ્છન્તિ, તત્=તસ્માત્કારણાત્ મહાન્=ઉચ્ચૈઃ કલકલધ્વનિઃ

‘તપ્પણં —’ ઇત્યાદિ. ઇસકે પશ્ચાત્ જિતગત્રુ રાજા કે ગમન સમય કાકન્દી
નગરીનિવાસી મનુષ્યોં કે પરસ્પર વાર્તાલાપ જન્ય મહાકલકલનાદ સે મગવાનકે આગમન કો
જાનકર ધન્યકુમારકે હૃદય મે ઇસ પ્રકારકે વિચાર ઉત્પન્ન હુણ—

ધર્મ કી આદી કરનેવાલે, ધર્મતીર્થકી સ્થાપના કરનેવાલે, ધર્મનાયક, ધર્મસાર્થવાહ,
ચરમતીર્થઙ્કર મગવાન્ શ્રી વર્ધમાનસ્વામી કાકન્દી નગરીકે બાહર સહસ્રામ્રવન નામક
ઉચ્ચાન મે પથારે હૈ. સમસ્ત મનુષ્ય ઉનકો વન્દનાર્થ જા રહે હૈ, અત ઉનકે પરસ્પર
વાર્તાલાપસે ઉત્પન્ન યહ મહાકલકલ નાદ સુનાઈ દેતા હૈ. ઉપરોક્ત મહાન્ ગુણોસે યુક્ત

‘તપ્પણ —’ ઇત્યાદિ, ત્યાર પછી જિતશત્રુરાજાના બાવા સમયે કાકન્દી
નગરીનિવાસી મનુષ્યોના પરસ્પર વાર્તાલાપથી ઉત્પન્ન થતા કોલાહલથી ભગ-
વાનનું આગમન બાણી ધન્યકુમારને હૃદયે આ પ્રમાણે વિચારો ઉત્પન્ન થયા —

ધર્મની આદિ કરવાવાળા, ધર્મ તીર્થની સ્થાપના કરનાર, ધર્મનાયક,
ધર્મ સાર્થવાહ અરમ તીર્થ કર ભગવાન્ શ્રી વર્ધમાન સ્વામી કાકન્દી નગરીની
બહાર સહસ્રામ્રવન નામના ઉચ્ચાનમાં પધાર્યા છે સમસ્ત મનુષ્ય તેમને વાહવા
ખાટે જઈ રહ્યા છે એટલે તે લોકોનો અહરે અહર વાર્તા લાપથી થતો કોલાહલ
સંભળાય છે ઉપરોક્ત મહાન શુભોથી યુક્ત એવા અહિંન્ત ભગવાનના નામ

શ્રૂયતે । તથારૂપાનામર્હતાં ભગવતાં નામગોત્રશ્રવણેऽપિ મહાફલં જાયતે કિં
પુનસ્તદમિમુલ્લગમને યાવત્તત્પર્યુપાસને ? । ઇતિ વિચાર્ય યથા જમાલિર્નિર્ગતસ્તથૈવ
ઘન્યકુમારોऽપિ નિર્ગતઃ । નવરમ્=પતાવાન્ વિશેષઃ— જમાલિરશ્વરથારૂઢો નિર્ગતઃ,
ઘન્યકુમારસ્તુ પાદચારેણ=રથાદિયાન વિના પદ્મથામેવ જગામ । સ ગત્વા
ભગવન્તં સવિધિ પ્રણમ્ય ધર્મદેશનાં શ્રોતું તદન્તિકે સમુપવિષ્ટઃ । યાવત્=ભગવાન્
તસ્યાં મહાપર્વદિ ઘન્યકુમારમમિમુલ્લીકૃત્ય ધર્મકથાં કથયતિ— ‘અત્યિ ળોણ અત્યિ
અલોણ’ इत्यादि યાવત્—

हे घन्यकुमार ! प्रचुरत्तररत्नखनिपरिपूरितरोहणाच्च सर्वगुणागारं

ऐसे अर्हन्त भगवन्तो के नाम मात्र के सुननेसेभी महाफल की प्राप्ति होती है तो फिर
उन के सम्मुख दर्शनार्थ जाने तथा उनकी सेवा करने के फलका तो कहना ही क्या है।

इस प्रकार विचार करके भगवान्‌को जिस भाव और भक्ति के साथ जमाली
वन्दन करने के लिये गया था उसी प्रकार घन्यकुमार भी गया। यहाँ विवेचता यह है कि—
जमाली रथमें बैठकर भगवान्‌को वन्दन करने के लिये गया था परन्तु घन्यकुमार अनेक
वाहनो के होते हुए भी पैदल ही-विना किसी वाहन के गया। वहाँ जाकर उन्होंने भग-
वान्‌को सविधि वन्दन किया, तथा धर्मदेगनाको श्रवण करने के लिये उन के समीप बैठे।
तब भगवान्‌ने घन्यकुमारको सम्बोधित करके उस विशाल धर्मसभा में धर्मकथा कहने
लगे—‘लोक है, अलोक है’, इत्यादि।

वाद मे फिर भगवान् घन्यकुमार को सम्बोधित कर कहते हैं— हे घन्यकुमार !

માત્રના શ્રવણથી મહાફળની પ્રાપ્તિ થાય છે તો પછી તેમની સન્મુખ દર્શ-
નાર્થ જતા તથા તેમની સેવા કરતા ફળનું તો કહેવું જ શુ

એ પ્રમાણે વિચાર કરી ભગવાનને જે ભાવ ભક્તિથી જમાલી વન્દન કરવા
ગયા હતા તેજ પ્રમાણે ઘન્યકુમાર પણ ગયા અહીં વિશેષતા એ છે કે જમાલી
રથમા બેસી ભગવાનને વાહવા ગયા હતા ત્યારે ઘન્યકુમાર પોતાને અનેક વાહનો
હોવા છતાં પણ કોઈ જાતના વાહન સિવાય પગથી ચાલીને ગયા, ત્યાં જઈને-
તેમણે ભગવાનને સવિધિ વન્દન કર્યા તથા ધર્મદેશના શ્રવણ કરવા ભગવાનની
સમીપે બેઠા ત્યારે ભગવાન્ ઘન્યકુમારને સબોધિને તે વિશાળ ધર્મ સભામાં
ધર્મ કથા કહેવા લાગ્યા, “લોક છે” અલોક છે” इत्यादि ।

તે પછી ભગવાન ઘન્યકુમારને સબોધીને કહે છે કે—

સ્વર્ગાપવર્ગસુ । ૧૨ દુર્લભમેદં મનુષ્યજન્મ । હે દેવાનુપ્રિય ! અનન્તાનન્તદુઃ નિ સહમાનેન મુદ્ધુઃ પુદ્ગલપરાવર્તન કૃતવતા ત્વયા કથञ्ચિદ્વિશિષ્ટપુણ્યપ્રકૃત્યુદયેન ધર્માનુષ્ઠાનાવસરોઽયં લબ્ધઃ । દ્વિજોઽયમવસરો ન પુનર્લભ્યઃ । હે દેવાનુપ્રિય !

ઇદં મનુષ્યજન્મ ૧, હૃદયાર્યક્ષેત્રમ્ ૨, અત્રોત્તમકુલમ્ ૩, દીર્ઘાયુષ્યમ્ ૪, ઇન્દ્રિય-પૂર્ણત્વમ્ ૫, શરીરનૈરુજ્યમ્ ૬, સાધુસમાગમઃ ૭, સૂત્રશ્રવણમ્ ૮, સમ્યક્શ્રદ્ધા ૯, ધર્મે પરાક્રમસ્ફોરણમ્ ૧૦, इत्येतान् दश मोक्षसाधनानि प्राणिना दुर्लभानि सन्ति ।

हे देवानुप्रिय ! देवदुर्लभमेदं मनुष्यजन्म संप्राप्य यः स्वात्मनः कल्या-

અત્યધિક રત્નોંકી સ્થાનોએ પરિપૂર્ણ રીઠણાચલ પર્વત કે સમાન સમસ્ત ગુણોંકી સ્થાન, સ્વર્ગ મોક્ષ કે સુખોંકી દેનેવાલાં યહ મનુષ્ય જન્મ અતીવ દુર્લભ છે. હે દેવાનુપ્રિય ! અનન્તાનન્ત દુઃખોંકી સહન કરતે હુણ, તથા વાર-વાર પુદ્ગલ પરાવર્ત કરતે હુણ તુમને કિસી વિશિષ્ટ પુણ્ય ~ કે ઉદયસં ધર્માનુષ્ઠાન કા મનુષ્ય ભવરૂપી યહ સ્વર્ગાવસર પ્રાપ્ત ક્રિયા છે, પેસા સુઅવસર પુન પ્રાપ્ત હોના મુશ્કિલ છે, ક્યોંકિ હે દેવાનુપ્રિય ! (૧) મનુષ્યજન્મ, (૨) આર્યક્ષેત્ર, (૩) ઉત્તમકુલ, (૪) દીર્ઘ આયુષ્ય, (૫) સમસ્ત ઇન્દ્રિયોંકા પૂર્ણ હોના, (૬) શરીરકા (નીરોગ) હોના, (૭) સાધુ સમાગમ, (૮) સૂત્ર શ્રવણ, (૯) ~ , (૧૦) ધર્મકાર્યોંમે પરાક્રમ ફરના, એ દશ મોક્ષ કે સાધન જીવોંકો અત્યન્ત કઠિનતા સે પ્રાપ્ત હોતે છે ।

હે ધન્યકુમાર ! ઘણા રત્નોની ખાણોથી પરિપૂર્ણ રીઠણાચલ પર્વત સમાન, સમસ્ત ગુણોની ખાણ, સ્વર્ગ તથા મોક્ષના સુખોને દેવાવાળો આ મનુષ્યજન્મ અતિ દુર્લભ છે હે દેવાનુપ્રિય ! અન તાનન્ત દુ ખોને સહન કરતા કરતા તથા વારંવાર અનેક પુદ્ગલ પરાવર્ત કરતા કરતા કેઇ વિશિષ્ટ પુણ્ય પ્રકૃતિના ઉદયથી ધર્માનુ-ષ્ઠાન કરવાને આ મનુષ્ય ભવરૂપ સુઅવસર તને પ્રાપ્ત થયો છે આવો સુઅવસર ફરીથી પ્રાપ્ત થવો મુશ્કેલ છે, કેમકે—

હે દેવાનુપ્રિય ! (૧) મનુષ્ય જન્મ, (૨) આર્યક્ષેત્ર, (૩) ઉત્તમ કુળ, (૪) દીર્ઘ આયુષ્ય, (૫) સમસ્ત ઇન્દ્રિયોની પરિપૂર્ણતા, (૬) શરીરનું સ્વસ્થ (નિરોગી) હોવું, (૭) સાધુ સમાગમ, (૮) સૂત્ર શ્રવણ, (૯) સમ્યક્ શ્રદ્ધા, (૧૦) ધર્મ કાર્યના પરાક્રમ ફેરવવો એ દસ મોક્ષસાધન, જીવોને અત્યન્ત દુર્લભ-તાએ મળે છે

મોક્ષમાર્ગ નાશ્રયતિ સ નિજાઙ્ગલિગતં પીયૂષં નિપાત્ય વિષ પાતુમિચ્છતિ,
ચિન્તામણિં વિદ્યાય ણ્દ જિઘૃક્ષતિ, પેરાવત રાસમમારુક્ષતિ,
કલ્પવૃક્ષમુન્મૂલ્ય ચર્બૂરમારોપયતિ, સ્પર્શમણિવિનિમયેન ગ્રાચાણં ગૃહ્ણતિ, કસ્તૂરીં
દત્વાઽન્ગારકમગ્નીકરોતિ, કામધેનુંં વિક્રીય છાગ્નીં ક્રીણાતિ, તેજો વિદ્યાય તિમિરં
સેવતે, રાજહંસ વિનિન્ધ ચાયસમાદ્રિયતે, મુક્તાં પરિત્યજ્ય ગુઝામુપાદત્તે ।

ઃ ક્ષણમાત્રસુખદાન્ પરિણામતથિરતરદુઃસ્વજનકાન્ યોગાન્ પરિ-
હાય સર્વચિરતિલક્ષણે ચારિત્રધર્મે સર્વથા પ્રયતિતત્ત્વમ્ ।

હે દેવાનુપ્રિય ! જો મનુષ્ય હસ દુર્લભ માનવ જન્મનો પ્રાપ્ત કર અને આત્મ
કલ્યાણ કે લિપ્ મોક્ષમાર્ગ કા આશ્રય નહીં લેતા હૈ વહ માનો અપની અજલીમૈં આયે હુપ્
અમૃત કો ગિરાકર વિષ પીના ચાહતા હૈ । સમસ્ત ઇચ્છાઓ કો પૂર્ણ કરનેવાલે અનમોલ
ચિન્તામણિ રત્ન કો છોડકર પથ્થરકે ટુકડેકો ગ્રહણ કરના ચાહતા હૈ । પેરાવત હાથી કો
છોડકર ગધેપર ચઢના ચાહતા હૈ । સર્વ અમિલાષાઓ કો પૂર્ણ કરનેવાલે ક્ષ કો
બબૂલ બોના ચાહતા હૈ । પારસમણિ દેકર બઢલે મૈં પથ્થર કે ટુકડે કો ગ્રહણ
કરના ચાહતા હૈ । કસ્તૂરી કો દેકર કોયલે કો ગ્રહણ કરના ચાહતા હૈ । કામધેનુ ગાય કો
વેચકર બકરી સ્તરીવના ચાહતા હૈ, પ્રકાશ કો છોડકર અન્ધકાર ગ્રહણ કરના ચાહતા હૈ, ।
રાજહંસ કી નિન્દાકર કોએકો આદર દેના ચાહતા હૈ, મોતીકો છોડકર ગુજા (ચિરમી)
લેના ચાહતા હૈ । અતઃ એવં કે લિપ્ સુખદાયી પરન્તુ પરિણામ મે લભ્વે તક

હે દેવાનુપ્રિય ! જે મનુષ્ય, આ દુર્લભ માનવ જન્મ પ્રાપ્ત કરીને પોતાના
આંખ માટે મોક્ષમાર્ગનો આશ્રય નથી લેતા તે મનુષ્યો પોતાની અબલીમા
આવેલા અમૃતને ઢાળી નાખી વિષપાન કરવા ઇચ્છે છે, સમસ્ત ઇચ્છાઓને પૂર્ણ
કરવાવાળા, અણુમોલ ચિન્તામણિ રત્નને છોડી પથ્થરના ટુકડાને ગ્રહણ કરવા
ઇચ્છે છે એરાવત હાથીને છોડી ગધેડા પર ચઢવાની ઇચ્છા રાખે છે સર્વ અમિ-
લાષાઓ પૂર્ણ કરવાવાળા કલ્પવૃક્ષને ઉખાડી બાવળને રોપવા માગે છે પારસમણિ
આપી તેના બઢલામા પથ્થરના ટુકડાને લેવાની આહના રાખે છે કસ્તૂરી આપીને
કેલસા ગ્રહણ કરવા ઇચ્છે છે કામધેનુ ગાયને વેચી બકરી ખરીદ કરવા ઇચ્છે છે
પ્રકાશને છોડી અન્ધકારને ઇચ્છે છે રાજહંસની નિન્દા કરી કાગડને આદર
આપવા ઇચ્છે છે મોતીઓને છોડી શુભા (ચણેડી) લેવા ઇચ્છે છે

એટલે ક્ષણ માત્ર સુખદાયી પરન્તુ પરિણામમાં લાભા સમય સુધી અનન્ત

यथा गिरिनदीप्रवाहान्तर्गतपुनःपुनरुद्वर्तितपरावर्तितपापाणस्य शत-
 णैः कथञ्चिद् वर्तुलता संपद्यते, तथैवानन्तकालतोऽनन्तानन्तपुद्गल-
 परावर्त विशिष्टपुण्योदयेन —कथमपि स्वात्मकल्याणाय धर्मांराधनस्य
 दुर्लभोऽयमवसरस्त्वया ; इत्यादि ।

धन्यकुमारः पृच्छति— भगवन् ! कोऽयं पुद्गलपरावर्तः ? भगवानाह—
 पुद्गलानाम्=आहारकवर्जितौदारिकादिवर्गणायोग्यानां चतुर्दशरज्ज्वात्मक-
 लोकवर्तिस परमाणूनां परावर्तः=सामस्त्येन स्पर्शः=संमिलनं पुद्गलपरावर्तः ।

अनन्त दुःख देनेवाले इन काम भोगों को छोड़कर सर्वविरतिरूप चारित्रधर्म में सर्व-
 प्रकार से यत्न करना चाहिये ।

जिस प्रकार किसी पहाड़ी नदीके तेज प्रवाहमे पड़ा हुआ पत्थर बारबार ऊपर
 नीचे गिरने तथा लाखों चोटों और घसीटोंके कारण विनाप्रयत्न—स्वयमेव गोल आकार का
 हो जाता है, उसी प्रकार अनन्तकालसे अनन्तानन्तपुद्गल परावर्त करते हुए किसी विशिष्ट
 पुण्य प्रकृति के उदयसे अपना आत्मकल्याण करने के लिए धर्मकी आराधना करनेका
 तुम्हें यह दुर्लभ अवसर बड़ी कठिनतासे प्राप्त हुआ है, इत्यादि ।

धन्यकुमार पूछता है—हे भगवन् ! यह पुद्गल परावर्त क्या है ? भगवान् कहते हैं—
 आहारक शरीर को छोड़कर औदारिक आदि शरीर की वर्गणाओं के योग्य चौदह
 राजलोकवर्ती समस्त परमाणुओंका समस्त रूपसे सम्मिलन ही पुद्गलपरावर्त है । वह

हु.भ देवावाणा ओ काम भोगोने छोडी सर्वविरतिइय चारित्र धर्ममा सर्व
 प्रकारे यत्न करवो ओछओ

लेनी रीते कांछ पहाडी नदीना छिन्न प्रवाहमा पडेल पत्थर बारबार
 उपर नीचे गणडता तथा अनेक ठेकाओ अथडाता अथडाता अमुक टांभे वगर प्रयत्ने
 स्वयमेव गोण थछ ज्य छे तेवीज रीते अनन्त काणथी अनन्तान्ति पुद्गल परावर्त
 करता करता कांछ विशिष्ट पुण्य प्रकृतिना उदयथी आत्मकल्याण अर्थे धर्मनी
 आराधना करवानो अपूर्व तेनज दुर्लभ अवसर तमने महान मुस्कंदीथी प्राप्त
 थयो छे इत्यादि—

धन्यकुमार पूछे छे—हे भगवन् ! आ पुद्गलपरावर्त शु छे ?

भगवान् कहे छे—आहारकने छोडीने औदारिक आदि शरीरनी वर्गणा-
 ओने योग्य चौदह राजलोकवर्ती समस्त परमाणुओना समस्त रूपथी सम्मिलनज

સ ચ યાવતા કાલેન ભવતિ સ કાલોઽપિ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત ઇત્યુચ્યતે । સ ચાનન્તો-
ત્સર્પિણ્યવસર્પિણીપરિમાણઃ । સ સમ્પ્રવિષઃ—

(૧) ઔદારિકપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, (૨) વૈક્રિયપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, (૩) તૈજસ-
પુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, (૪) કાર્મણપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, (૫) :પુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ,
(૬) ભાષાપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ, (૭) આસોચ્છવાસપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ । શ્ચ—

“ સત્ત્વિદે પોગ્ગલપરિયદે પળ્ણત્તે, તજહા— (૧) ઓરાલિયપો-
ગ્ગલપરિયદે, (૨) વેડ઼વિયપોગ્ગલપરિયદે, (૩) તેયાપોગ્ગલપરિયદે, (૪) કમ્મા-
પોગ્ગલપરિયદે, (૫) મળપોગ્ગલપરિયદે, (૬) વહ્પોગ્ગલપરિયદે (૭) આળાપાણુ-
પોગ્ગલપરિયદે । ” (મગવતી૦ શ્લ૦ ૧૨ ડ૦ ૪)

પ્રત્યેકં પુદ્ગલપરાવર્ત્તશ્ચતુર્ધા ભવતિ—દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવમેદાત્ ।
તત્રાપિ દ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્ત્તદયો વાદર—સૂક્ષ્મમેદાત્પ્રત્યેકં દ્વિધા, યથા—

જિતને કાલસે હોતા હૈ વહ્ મી પુદ્ગલપરાવર્ત્ત કહ્લાતા હૈ, હસકા પરિમાગ (કાલ-
માન) અનન્ત ઉત્સર્પિણિયા ઓર અવસર્પિણિયા હૈ ।

યહ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત સાત પ્રકાર કા હૈ —

(૧) ઔદારિક પુદ્ગલપરાવર્ત્ત, (૨) વૈક્રિય પુદ્ગલપરાવર્ત્ત, (૩) તૈજસ પુદ્ગલ-
પરાવર્ત્ત, (૪) કાર્મણ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત, (૫) મનપુદ્ગલપરાવર્ત્ત, (૬) ભાષા પુદ્ગલ-
પરાવર્ત્ત, (૭) આસોચ્છવાસ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત । (મગવતી૦ શ્લ૦ ૧૨ ડ૦ ૪)

યહ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, , ભાવ મેદસે પ્રત્યેક ચાર પ્રકાર કા
હોતા હૈ । યે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, , ભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત મી સૂક્ષ્મ ઓર વાદર કે મેદસે
પ્રત્યેક દો પ્રકાર કે હોતે હૈ । જૈસે—

પુદ્ગલપરાવર્ત્ત છે, તે જોડલા કાલમા થાય છે તે કાળ પણ પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત
કહેવાય છે, તેનું પરિમાણ (કાળમાન) અનન્ત ઉત્સર્પિણિયો અને અવસર્પિણિયો છે

આ પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત સાત પ્રકારનું છે — (૧) ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત,
(૨) વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત, (૩) તૈજસ પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત, (૪) કાર્મણ પુદ્ગલ
પરાવર્ત્ત, (૫) મન પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત, (૬) ભાષા પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત, (૭) આસો-
ચ્છવાસ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત. આ સાત પુદ્ગલપરાવર્ત્તનો ઉલ્લેખ મગવતી શ ૧૨
ઉ ૪ મા પણ છે

આ પુદ્ગલપરાવર્ત્ત દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, લેક્ષ્મી પ્રત્યેક ચાર પ્રકારના

(૧) વાદરદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૨) સૂક્ષ્મદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૩) વાદરક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૪) સૂક્ષ્મક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૫) વાદરકાલપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૬) સૂક્ષ્મકાલપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૭) વાદરભાવપુદ્ગલપરાવર્તઃ, (૮) સૂક્ષ્મભાવપુદ્ગલપરાવર્તઃ ।

ઔદારિકાદીનાં સપ્તાનાં દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવવિષયમેદાત્મત્યેકં ચાતુર્વિધ્યેઽષ્ટાવિશતિર્મેદા ભવન્તિ । તત્રાપિ વાદરસૂક્ષ્મમેદાત્મત્યેકં દ્વૈવિધ્યે પદ્મશ્ચાશદ્ મેદાઃ પુદ્ગલપરાવર્તસ્ય જાયન્તે ।

(ઔદારિકાદિપુદ્ગલપરાવર્તાઃ)

—ઔદારિકશરીરે ° ૧૦ જીવો યદા સકલલોકવર્ત્તિનઃ સર્વાનૌ-

(૧) વાદર દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્ત, (૨) સૂક્ષ્મ દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્ત,
(૩) વાદર ક્ષેત્ર પુદ્ગલપરાવર્ત, (૪) સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પુદ્ગલપરાવર્ત,
(૫) વાદર પુદ્ગલપરાવર્ત, (૬) સૂક્ષ્મ કાલ પુદ્ગલપરાવર્ત,
(૭) વાદર ભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત, (૮) સૂક્ષ્મ ભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત,

ઔદારિક આદિ સાતો હી પુદ્ગલપરાવર્તોંકો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ સે ચૌગુને કરનેપર (૨૮) અટ્ટાઇસ મેદ હોતે હૈ । ઇસ પ્રકાર સૂક્ષ્મ ઔર વાદર કે મેદસે પ્રત્યેક દો દો પ્રકાર કા હોનેસે પુદ્ગલ પરાવર્ત કે (૫૬) છપ્પન મેદ હો જાતે હૈ ।

ઔદારિકાદિ—પુદ્ગલપરાવર્ત ।

ઔદારિક શરીરમે સ્થિત જીવાત્મા જબ સમસ્ત લોકવર્તી ઔદારિક શરીર યોગ્ય

થાય છે આ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, પુદ્ગલ પરાવર્ત પણ સૂક્ષ્મ અને બાહરના બેઠથી પ્રત્યેક બે પ્રકારના થાય છે જેમ—

(૧) બાહર દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્ત, (૨) સૂક્ષ્મ દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્ત,
(૩) બાહર ક્ષેત્ર પુદ્ગલપરાવર્ત (૪) સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પુદ્ગલપરાવર્ત, (૫) બાહર કાળ પુદ્ગલપરાવર્ત, (૬) સૂક્ષ્મ કાળ પુદ્ગલપરાવર્ત, (૭) બાહરભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત, (૮) સૂક્ષ્મભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત.

ઔદારિક આદિ સાતેય પુદ્ગલ પરાવર્તોંને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવથી ચારગુણ કરતા (૨૮) અઠ્ઠાવીસ બેઠ થાય છે એ રીતે સૂક્ષ્મ અને બાહરના બેઠથી પ્રત્યેક બે પ્રકારના હોવાથી પુદ્ગલ પરાવર્તના (૫૬) છપ્પન બેઠ થાય છે

ઔદારિકાદિ પુદ્ગલપરાવર્ત

ઔદારિક શરીરમા સ્થિત જીવાત્મા જ્યારે સમસ્ત લોકવર્તી ઔદારિક

દારિકશરીરયોગ્યપરમાણૂં ઔદારિકશરીરતયા સામસ્ત્યેન સ્પૃશ્નતિ પરિણમયતિ, પરિણમ્ય ૨ તિ તદા સ ઔદારિકપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ કથ્યતે । एवं वैक्रिय-परमाणून् वैक्रियशरीरतया सामस्त्येन एक एव जीवो यदा स्पृशति परिणमयति परिणम्य २ मुञ्चति तदा स वैक्रियपुद्गलपरावर्तः । एवं शेषा अपि तैजसादि-पुद्गलपरावर्त्ता विज्ञेयाः ।

। દ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્ત્તઃ ।

કિલાનાદિસંસારે પરિભ્રમન્ કશ્ચિદેકો જીવો યદાનન્તાનન્તભવગ્રહણૈઃ સકલલોકવર્ત્તિનઃ સમગ્રાન્ સ્વસ્વવર્ગણાયોગ્યાન્ પુદ્ગલપરમાણૂં ઔદારિકશરીર-

સબ પરમાણુઓંકો સામસ્ત્યરૂપ સે ઔદારિક શરીરપને સ્પર્ગ કરતા હૈ, પરિણમન કરતા હૈ
ઔર ઉપમોગકર છોડ દેતા હૈ તબ વહ સ્પર્ગ ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્ત કહલાતા હૈ ।
एवं वैक्रिय शरीर स्थित जीव जब समस्त लोकवर्ती वैक्रिय शरीर के योग्य परमाणुओंको
रूपसे स्पर्श परिणमन करता है और उपमोग कर-कर छोड़ देता है तब वह
वैक्रिय पुद्गल परावर्त होता है। इसी प्रकार तैजस आदि समस्त पुद्गल परावर्त जान-
लेना चाहिये।

દ્રવ્ય-પુદ્ગલપરાવર્ત ।

• હસ અનાદિ સસાર મે ઝમણ કરતા હુઆ કોઈ-એક જીવ જબ અનન્ત અનન્ત ભવ
ગ્રહણસે લોકવર્તી સમસ્ત પરમાણુઓંકો અપની ૨ વર્ગણા કે યોગ્ય અર્થાત્ ઔદારિક
શરીર કે ઔદારિક શરીર યોગ્ય, વૈક્રિય કે વૈક્રિય શરીર યોગ્ય તૈજસ કે તૈજસ શરીર

શરીર યોગ્ય સર્વે પરમાણુઓને સમસ્ત રૂપથી ઔદારિક શરીરપણે સ્પર્શ કરે છે,
પરિણમન કરે છે અને ઉપમોગ કરીને છોડી દે છે ત્યારે તે સ્પર્શ ઔદારિક
પુદ્ગલ પરાવર્ત કહેવાય છે એમજ વૈક્રિય શરીર સ્થિત જીવ બ્યારે સમસ્ત
લોકવર્તી વૈક્રિય શરીર યોગ્ય પરમાણુઓને સમસ્ત રૂપથી સ્પર્શ, પરિણમન અને
ઉપમોગ કરીને છોડી દે છે, ત્યારે તે વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે એવી રીતે
તેજસ આદિ સમસ્ત પુદ્ગલ પરાવર્ત બાણી લેવા

દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્ત.

આ અનાદિ સસારમા ભવ ગ્રમણ કરતા કરતા કોઈ જીવ બ્યારે અનન્ત
અનન્ત ભવ ગ્રહણથી સદૃશ લોકવર્તી સમસ્ત પરમાણુઓને યોગ્ય યોગ્ય વર્ગણાને
યોગ્ય અર્થાત્ ઔદારિક શરીરને ઔદારિક શરીર યોગ્ય, વૈક્રિયને વૈક્રિય શરીર

વૈક્રિયશરીર-તૈજસશરીર-કાર્મણશરીર-મનો-ભાષા-શ્વાસોચ્છ્વાસલક્ષણપદાર્થસમ્પત્ત-
ભાવેન સ્પૃશતિ પરિણમયતિ પરિમુજ્ય ૨ મુચ્ચતિ તદા સ પરમાણૂનાં સ્પર્શો વાદર-
દ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ ।

एकस्य जीवस्य द्रव्यतोऽनन्तानन्तपुद्गलपरावर्त्ता भवन्ति. तथा हि-
परमाणवोऽनन्ताः सन्ति, एकैकं परमाणुमनन्तवारमौदारिकादिना जीवः स्पृशति,
परिणमयति, परिमुज्य २ मुच्य च । अनन्तेन गुणिता अनन्ता अनन्तानन्ता
भवन्ति । अनन्तपरमाणूनामेकै परमाणोरनन्तपरावर्त्तसङ्कावेन अनन्तानन्ताः
परावर्त्ता एकस्य जीवस्य भवन्ति ।

યોગ્ય, કાર્મણ કે કાર્મણ શરાર યોગ્ય, મન કે મન યોગ્ય, માષા કે માષા યોગ્ય, ઓર
શ્વાસોચ્છ્વાસ કે શ્વાસોચ્છ્વાસ યોગ્ય, પુદ્ગલ પરમાણુઓં કો સામસ્ત્ય રૂપસે સ્પર્ગ કર
હેતા હૈ, પરિણમન કર હેતા હૈ ઓર ઉપમોગ કર-કર છોડ દેતા હૈ તથ પરમાણુઓં કા
વહ ૬ વાદર દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્ત હોતા હૈ ।

દ્રવ્ય સે ઇકજીવ કે અનન્તાનન્ત પુદ્ગલપરાવર્ત હાંતે હૈ, કયોં કિ પરમાણુ
અનન્ત હૈ । ઇક ઇક પરમાણુ કો જીવ અનન્તવાર ઔદારિકાદિ સાતોં હી રૂપ સે સ્પર્ગ

હૈ પરિણમનકરતા હૈ તથા ઉપમોગ કર-કર છોડ દેતા હૈ । અનન્ત કા અનન્ત
સે ગુણા કરને પર અનન્તાનન્ત હાંતે હૈ । અનન્ત પરમાણુઓં મે ઇક ઇક પરમાણુ કે
અનન્ત પુદ્ગલ પરાવર્ત હોને સે ઇકજીવ કે અનન્તાનન્ત પુદ્ગલપરાવર્ત હોતે હૈ ।

યોગ્ય તેજસને તેજસ શરીર યોગ્ય કાર્મણને કાર્મણ શરીર યોગ્ય મનને મન
યોગ્ય, બાષાને બાષાયોગ્ય શ્વાસોચ્છ્વાસને શ્વાસોચ્છ્વાસયોગ્ય પુદ્ગલ પરમાણુઓને
સમસ્ત રૂપથી સ્પર્શ કરી દ્યે છે, પરિણમન કરી દ્યે છે અને ઉપમોગ કરી-કરી
છોડી દે છે ત્યારે બાહરદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે

દ્રવ્યથી એક જીવને અનન્તાનન્ત પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે કેમકે પરમાણુ
અનન્ત છે એક એક પરમાણુને જીવ અનન્તવાર ઔદારિક આદિ સાતેય રૂપથી
સ્પર્શ કરે છે. પરિણમન કરે છે તથા ઉપમોગ કરી કરીને છોડી દે છે
અનન્તને અનન્તથી ગુણતાં અનન્તાનન્ત થાય છે અનન્ત પરમાણુઓમા એકેક
પરમાણુને અનન્ત પુદ્ગલપરાવર્ત થવાથી એક જીવને અનન્તાનન્ત પુદ્ગલ
પરાવર્ત થાય છે

एवमनन्तानन्तपुद्गलपरावर्त्तरूपेभ्यः हाचक्रपरिवर्त्तनेभ्यो जीवः कदापि शान्तिं नोपयाति ।

औदारिकादिसप्तानामन्यतरेण पुनरेकेन केनचिदौदारिकादिना -
वर्गणायोग्यान् लोकवर्त्तिनः पुद्गलपरमाणून् एकैकं : स्पृशति,
औदारिकादिशरीरतया परिणमयति, परिमुञ्च्य २ मुञ्चति स : सूक्ष्म-
द्रव्यपुद्गलपरावर्त्तो भवति ।

इदमत्र तत्त्वम्—प्रथमं तावत् औदारिकशरीरेण—औदारिकवर्गणा-
योग्यान् सर्वान् समस्तलोकवर्त्तिनः पुद्गलान् સૃષ્ટ્વા ૨ પરિણમયત્ ૨ ઉપમુજ્ય ૨
: 'શ્ચતિ, ' સકલૌદારિકવર્ગણાયોગ્યપુદ્ગલોપભોગે સતિ, તદનન્તરં

इस प्रकार अनन्तानन्त पुद्गलपरावर्तरूप ससार महाचक्रके परिभ्रमणसे
जीव कभीभी शान्ति प्राप्त नहीं कर है ।

औदारिक आदि सातों ही का अपने अपने रूपसे अर्थात् औदारिक का अपनी
वर्गणा योग्य औदारिक ही, इस प्रकार सातों के अपनी अपनी वर्गणा के योग्य समस्त
लोक व्याप्त पुद्गल परमाणुओंको एक एक करके क्रमशः स्पर्श करना, औदारिक शरीररूप में
परिणमन करना उपभोग कर कर छोड़ देना ही सूक्ष्म द्रव्यपुद्गलपरावर्त है ।

यहां तात्पर्य यह है कि—प्रथम औदारिक शरीर द्वारा औदारिक वर्गणा योग्य
लोकव्याप्त पुद्गल परमाणुओंको , परिणमन करना बार बार
उपभोग में लेकर छोड़ देना, इस प्रकार औदारिक वर्गणायोग्य लोकव्याप्त समस्त

એટલા માટે આ રીતે અનન્ત પુદ્ગલપરાવર્તરૂપ સસાર મહાચક્રના
પરિભ્રમણથી જીવ કદી પણ શાન્તિ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી

औदारिक आदि सातेयनुं पोतपोताना रूपं अर्थात् औदारिकतु पोतानी
वर्गणाय योग्य औदारिकं जेवी रीते सातेय द्वारा पोतपोतानी वर्गणाय योग्य
समस्त लोकव्याप्ती पुद्गल परमाणुओंने ओंके करता करवा करवा औदारिक
शरीर रूपमा परिष्कृत करवा तथा उपभोग करी-करी छोड़ी देवा तेज सूक्ष्म
पुद्गलपरावर्त छे

અહીં તાત્પર્ય એ છે કે — પ્રથમ ઔદારિક શરીરથી ઔદારિક વર્ગણા
યોગ્ય સકલ લોક વ્યાપ્ત સમસ્ત પુદ્ગલ પરમાણુઓને સ્પર્શ કરવો પરિણમન
કરવો તથા વારંવાર ઉપભોગમાં લઇ છોડી દેવો એ રીતે ઔદારિક વર્ગણા યોગ્ય

વૈક્રિયશરીરેણ વર્ગણાયોગ્યપુદ્ગલાન્ સમગ્રાન્ સ્પૃશ્વતિ, પરિણમયતિ, ઉપમુજ્ય ૨ મુશ્વતિ ચ, તત્પશ્ચાત્ એવ ક્રમેણાવશિષ્ટાન્ તૈજસાદિવર્ગણાયોગ્યાનપિ સર્વાન્ પુદ્ગલાન્ સ્પૃશ્વતિ, પરિણમયતિ, ઉપમુજ્ય ૨ મુશ્વતિ સ મૂક્ષમદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્તઃ કથ્યતે । ઔદારિકવર્ગણાયોગ્યપુદ્ગલપરમાણોરેકસ્યાપિ સ્પર્શે સતિ તદ્ભ્યન્તરે વૈક્રિયાદિવર્ગણાયોગ્યપુદ્ગલાન્ યદિ સ્પૃશ્વતિ સ તુ સ્પર્શો ન ગણ્યતે ।

। ક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્તઃ ।

યાવન્તો લોકાકાશસ્ય પ્રદેશાઃ સન્તિ તેષાં પ્રત્યેકપ્રદે ક્રમોત્ક્રમાભ્યાં મરણેન સ્પર્શો િતિ તદા બાદરક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્તો જાયતે ।

પુદ્ગલ દ્રવ્યો કે ઉપભોગ કર લેનેપર વૈક્રિય શરીરસે વૈક્રિય વર્ગણા યોગ્ય સમસ્ત પુદ્ગલોં કા સ્પર્શ કરના, પરિણમન કરના, તથા ઉપભોગ કર છોડ દેના, તત્પશ્ચાત્ इसी क्रमसे शेष तैजस आदिका अपनी वर्गणाओंके योग्य परमाणुओंको स्पर्श करना परिणमन करना तथा उपभोगमें लेकर परित्याग कर देना ही सूक्ष्म द्रव्य पुद्गल परावर्त है । यहाँ इस को जान लेना आवश्यक है कि—औदारिक वर्गणा योग्य एक भी पुद्गल परमाणु का करते हुए जीव यदि इस बीच में आये हुए वैक्रीय वर्गणा योग्य पुद्गलों का स्पर्श करे तो वह स्पर्श नहीं गिना जाता है ।

ક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્ત

લોકાકાશકે જિતને મી પ્રદેશ હૈ ઉન મેં પ્રત્યેક પ્રદેશ કા -ઉત્ક્રમ પૂર્વક મરણસે સ્પર્શ હોના હી બાદર ક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્ત હૈ ।

સકલ લોકબ્યાપી સમસ્ત પુદ્ગલ દ્રવ્યોના ઉપભોગ કર્યા પછી વૈક્રિય શરીરથી વૈક્રિય વર્ગણા યોગ્ય સમસ્ત પુદ્ગલોને સ્પર્શ કરવો પરિણમન કરવો તથા ઉપ-ભોગ કરી કરી છોડી દેવો ત્યાર પછી એજ ક્રમથી બાકીના તેજસ આદિનું પોતાની વર્ગણા યોગ્ય પરમાણુઓને સ્પર્શ કરવો પરિણમન કરવો તથા ઉપ-ભોગમાં લઈને ત્યાગ કરવો તેજ સૂક્ષ્મદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્ત છે અહિં એ વાતને બાણી લેવી આવશ્યક છે કે :— ઔદારિક વર્ગણા યોગ્ય એક પણ પુદ્ગલ પર માણુઓનું સ્પર્શ કરતા છવ બે એની વચમાં આવેલ વૈક્રિય વર્ગણા યોગ્ય પુદ્ગલોને સ્પર્શે તો તે સ્પર્શ ગણી શકાતો નથી

ક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્ત

લોકાકાશના જેટલા પણ પ્રદેશ છે, તેમાં પ્રત્યેક પ્રદેશનો ક્રમ ઉત્ક્રમ પૂર્વક મરણથી ર થવો તેજ બાદરક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્ત છે

भवान्तरं भ्रमन् जीवः कालान्तरेण पुनरपि तत्रागत्य तस्मिन्नेव पूर्वा-
वगादे प्रदेशे यदि भ्रियते तदा स प्रदेशो न गण्यते, किन्तु यस्मिन् प्रदेशे पूर्व
न : स क्रमेणोत्क्रमेण वा मरणेन स्पृष्टो भवति तदा गण्यते ।

यदा तु पूर्वस्पृष्टलोकाकाशप्रदेशादव्यवधानेन शो लोका देशा
मरणेन स्पृष्टा भवन्ति चेत्तदा सूक्ष्मक्षेत्रपुद्गलपरावर्त्तो भवति ।

अत्रायं भावः—

यदा यस्मिन्નાકાશપ્રદેશે પૂર્વાવગાદે મૃતસ્તંસ્માદવ્યવધાનેન વર્તમાને
દ્વિતીયે ગગનપ્રદેશેઽન્યદાપિ ભ્રિયતે, એવમવ્યહિતતૃતીયચતુર્થપશ્ચમાદિપૂર્વાકાશ-

भव भ्रमण करता हुआ यदि जीव कालान्तर में पुनः वहा आकर उसी पूर्वावगाढ
(पहले अवगाहे हुए) प्रदेश मे मरता है तो वह प्रदेश नहीं गिना जाता है, किन्तु जिस
प्रदेश मे जीव पूर्व मृत्यु को प्राप्त नहीं हुआ वह प्रदेश यदि कम या उत्क्रम से मृत्यु के
द्वारा स्पृष्ट होना हो तो गिना जाता है ।

यदि पूर्व स्पृष्ट लोकाकाश प्रदेशसे विना किसी व्यवधान (अन्तर) के क्रमश
लोकाकाश प्रदेश, मृत्युसे स्पृष्ट होते हों तो सूक्ष्म क्षेत्र पुद्गलपरावर्त्त होता है ।

સારાંશ—

जिस पूर्वावगाढ आकाश प्रदेश में जीव मरा है, उस आ प्रदेशसे विना
किसी व्यवधान के रहे द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ आदि आकाश प्रदेशों में किसी

ભવ ભ્રમણ કરતા કરતા બ્યારે જીવ કાલાન્તરમા ફરીથી ત્યા આવી
તેજ પૂર્વાવગાદ (પૂર્વ અવગાહેલા) પ્રદેશમા મરે તો તે પ્રદેશ ગણી શકાના
નથી પરંતુ જે પ્રદેશમા જીવ પૂર્વ મૃત્યુને પ્રાપ્ત નથી થયો તે પ્રદેશ બે કમ
યા ઉત્ક્રમથી મૃત્યુદ્વારા સ્પૃષ્ટ થાય તો ગણી શકાય છે

બે પૂર્વ સ્પૃષ્ટ લોકાકાશ પ્રદેશથી કોઈ વ્યવધાન (અન્તર) વિના કમશ.
લોકાકાશ પ્રદેશ મૃત્યુથી સ્પર્શાય તો સૂક્ષ્મક્ષેત્ર પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

સારાંશ

જે પૂર્વાવગાદ આકાશ પ્રદેશમા જીવ મર્યો છે તે આકાશ પ્રદેશથી કોઈ
વ્યવધાન વીના બીજા, ત્રીજા, ચોથા, પાંચમા આદિ આકાશ પ્રદેશોમા કોઈપણ

પ્રદેશોષુ મ્રિયતે, એવ ક્રમેણ સર્વાન્ લોકાકા દેશાન્ મરણેન સ્પૃશતિ તદા સૂક્ષ્મક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ । પરન્તુ પૂર્વાવગાદે પ્રદેશે વ્યવહિતપ્રદેશે વા ભવચક્રભ્રમણેન પુનઃ પુનરનન્તવારમપિ મ્રિયતે તદા સ મરણસ્પૃષ્ટઃ પ્રદેશે ન ગણ્યતે ।

॥ કાલપુદ્ગલપરાવર્તઃ ॥

યદોત્સર્પિણ્યવસર્પિણ્યોર્યાવન્તઃ ભવન્તિતાન સર્વાન્ ક્રમેત્ક્રમાભ્યાં મરણેઃ સ્પૃશતિ તદા બાદરકાલપુદ્ગલ પરાવર્તો ભવતિ ।

યદા તુ ક્રમેણ સ્પૃશતિ તદા સૂક્ષ્મકાલપુદ્ગલપરાવર્તઃ ।

મીસમય મરતા હૈ ઓર હસી ક્રમ સે યદિ વહ સમસ્ત લોકાકાગ પ્રદેશો કો મૃત્યુ સે સ્પર્ગ કરતા હૈ તો સૂક્ષ્મ-ક્ષેત્ર પુદ્ગલ પરાવર્ત હોતા હૈ । પરન્તુ ભવચક્રકે ભ્રમણ સે જીવ યદિ પૂર્વાવગાદ પ્રદેશ અથવા વ્યવહિત પ્રદેશમે વાર ૨ અનન્તવાર મી મરતા હૈ તો વહ પ્રદેશ મૃત્યુસ્પૃષ્ટ નહીં ગિના જા સક્રતા હૈ ।

કાલ પુદ્ગલપરાવર્ત—

ઉત્સર્પિણી ઓર અવસર્પિણીકે જિતને સમય હોતે હૈ ઊન સવકા ક્રમ યા ઉત્ક્રમસે વારવાર મૃત્યુદ્વારા સ્પર્ગ કરે તો બાદરકાલ પુદ્ગલપરાવર્ત હોતા હૈ ।

યદિ જીવ ક્રમ પૂર્વકે એકકે બાદ દૂસરે કો સ્પર્ગ કરતા હૈ તો સૂક્ષ્મકાલ પુદ્ગલ-પરાવર્ત હોતા હૈ ।

સમયે મરે અને એજ ક્રમથી ને તે સમસ્ત લોકાકાથ પ્રદેશોને મૃત્યુથી સ્પર્શે તો તે સૂક્ષ્મક્ષેત્ર પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે પરન્તુ ભવચક્રના ભ્રમણથી જીવ ને પૂર્વાવગાદ પ્રદેશ અથવા વ્યવહિત પ્રદેશમા વાર વાર અનન્ત વાર પણ મરે તો તે પ્રદેશ મૃત્યુસ્પૃષ્ટ ગણી શકાતો નથી

—કાળપુદ્ગલપરાવર્ત—

ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણિ કાળમા જોટલા સમય હોય છે તે બધાયને ક્રમ યા ઉત્ક્રમથી વાર વાર મૃત્યુદ્વારા સ્પર્શ કરે તો તે બાદર કાળ પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

ને જીવ ક્રમપૂર્વકે એક પછી બીજાને સ્પર્શ કરે તો તે સૂક્ષ્મકાળપુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

અત્રેદં તત્ત્વમ્—

યદા તૃત્સર્પિણ્યા અવસર્પિણ્યા વા પ્રથમસમયે ;, : પુનરપિ એક-
 િનેવિંશતિસાગરોપમકોટીકોટીમિરતિક્રાન્તાભિર્મૂયોઽપિ સ એવ જન્તુઃ
 કાલાન્તરેણ એવ દ્વિતીયસમયે મ્રિયતે, પુનરપિ કદાચિત્તથૈવ તામિરતિ-
 ક્રાન્તાભિસ્તસ્યા એવ તૃતીયસમયે મ્રિયતે, એવં ચતુર્થપ દિસમયક્રમેણા-
 નન્તાનન્તૈર્મૈવૈયાંવત્સર્વેઽપિ ઉત્સર્પિણ્યવસર્પિણ્યોવિંશતિસાગરોપમકોટીકોટીમાનયોઃ
 મરણેન વ્યાપ્તા ભવન્તિ તદા સૂક્ષ્મકાલપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ ।
 યે તુ પ્રથમાદિસમયક્રમમૂલ્લક્ષ્ય વ્યવહિતસમયાઃ પૂર્વસ્પૃષ્ટસમયા વા મરણેન
 સ્પૃષ્ટા ભવન્તિ તે તુ ઘટ્નન્તે ।

સારાંશ—

કોઈ જીવ ઉત્સર્પિણી યા અવસર્પિણી કે મે મરા વહી જીવ એક
 સમય ન્યૂન () વીસ કોઠા કોઠી સાગરોપમકે વીત જાનેપર કાલાન્તરસે ઉસી ઉત્સર્પિણી
 યા અવસર્પિણી કે દૂસરે સમય મેં મરતા હૈ ફિર મી ઉસી કદાચિત્ તીસરે,
 ચૌથે, પાંચવે, છઠ્ઠે, આદિ મે મરે, હિસ ક્રમસે ઉત્સર્પિણી ઔર અવસર્પિણી કે વીસ
 કોઠા કોઠી સાગરોપમ મે જિતને મી હૈ ઊન સવો કો અનન્તાનન્ત મવો કો મ્રહ્ણ
 કર સે સ્પર્શ કરના હી સૂક્ષ્મ કાલપુદ્ગલપરાવર્ત હૈ, જો વ્યવહિત યા પૂર્વસ્પૃષ્ટ
 સે મૃત્યુદ્ધારા ન હોફર આગે પીછે હોતે હૈ તો વે નહીં ગિને
 જાતે હૈ ।

સારાંશ.

કેઈ એવ ઉત્સર્પિણી અથવા અવસર્પિણી કાળના પ્રથમ સમયમા મરે
 તેજ એક સમય ન્યૂન વીસ કોઠા-કોટી સાગરોપમ બીત્યા પછી કાલાન્તરે
 તેજ ઉત્સર્પિણી અથવા અવસર્પિણીનાં બીજા સમયમા મરે તથા ફરી પણ તેજ
 પ્રકારે ત્રીજા ચોથા પાંચમા છઠ્ઠા આદિ સમયમા મરે એ ક્રમથી ઉત્સર્પિણી
 અને અવસર્પિણીના વીસ કોઠાકોટી સાગરોપમમાં બેટલા પણ સમય છે એ
 બધાયતુ અનન્તાનન્ત ભવેને શ્રદ્ધા કરી મૃત્યુનો સ્પર્શ કરવો તેજ સૂક્ષ્મકાળ
 પુદ્ગલપરાવર્ત છે, જે વ્યવહિત (આતરૂ પડેલ) અથવા પૂર્વસ્પૃષ્ટ સમય
 આ ક્રમથી મૃત્યુદ્ધારા સ્પર્શ્યા વિન આગળ-પાછળ સ્પર્શ થાય તો તેની ગણતરી
 થતી નથી

। માવપુદ્ગલપરાવર્તઃ ।

કષાયવશેનાધ્યવસાયા ભવન્તિ, શ્ર કર્મવન્ધઃ । વહુધા તારતમ્ય
મન્દતીત્રાદિમેદાદ્ ભવતિ, તત્કર્મવિપાકરૂપસ્યાનુભાગવન્ધમ્યાધ્યવસાય-
સ્થાનાનિ મન્દતીત્રાદિમેદેનાસહ્યાતાનિ વર્તન્તે । પ્રાણિનાં યાદૃશી
વિભિન્નરૂપા પ્રવૃત્તિસ્તાદૃશા વિભિન્નરૂપા અધ્યવસાયા અપિ ભવન્તિ, તેષાં
પ્રત્યેકં મિશ્રં મિશ્રં ભવતિ । —અસંહ્યાતેષુ અનુભાગવન્ધાધ્યવસાય-
સ્થાનેષુ મધ્યે કસ્મિંશ્ચિદેકસ્મિન્ સ્થાને તદનુરૂપકષાયોદયે વર્ત્તઃ કશ્ચિન્મૃતઃ ।
એવં ક્રમેણ મેણ ચ મરણેન સર્વાણિ અસંહ્યાતલોકાકાશપ્રદેશપ્રમાણાનિ
અનુભાગવન્ધાધ્યવસાયસ્થાનાનિ સ્પૃષ્ટાનિ ભવન્તિ તદા વાદરમાવપુદ્ગલપરાવર્તો
ભવતિ ।

માવપુદ્ગલપરાવર્ત—

કે વર્ગીમૃત હાને સે અધ્યવસાય હોતે હૈ । અધ્યવસાયો સે કર્મવન્ધ
હોતે હૈ । ઊને મે મન્દ ઓર તીવ્ર આદિ મેદસે કષાયોમે પરસ્પર વહુત સા અન્તર હોતા હૈ ।
હસ કારણ મન્દ ઓર તીવ્ર આદિ મેદસે કર્મોં કે વિપાકરૂપ અનુભાગ વન્ધ કે અસહ્યાત
અ સ્થાન હૈ । પ્રાણિયોં કી જિસ ૨ પ્રકાર કી વિભિન્ન ૨ પ્રવૃત્તિયા હૈ ઊસ ૨
પ્રકાર કે મિશ્ર ૨ અધ્યવસાય હૈ, હસ લિયે ઊનકા પ્રત્યેક સ્થાન મિશ્ર ૨ હોતા હૈ ।
અનુભાગ કે અસહ્યાત અધ્યવસાય સ્થાનોં મે સે કિસી એક સ્થાન મેં ઊસકે અનુરૂપ
કે ઉદય મેં રહા હુવા કોઈ જીવ મૃત્યુપ્રાપ્ત હુવા હો, હસી પ્રકાર ઓર ઉત્ક્રમસે

—માવપુદ્ગલપરાવર્ત—

કષાય વશ થવાથી અધ્યવસાય થાય છે, અધ્યવસાયથી કર્મ બન્ધન થાય
છે, તેમા મન્દ અને તીવ્ર આદિ લેહથી કષાયોમાં પરસ્પર ઘણું અંતર હોય
છે એટલે મન્દ અને તીવ્ર આદિ લેહથી કર્મોના વિપાક રૂપ અનુભાગ બન્ધના
અસહ્યાત અધ્યવસાય સ્થાન છે । પ્રાણિયોની જે જે પ્રકારની ભિન્ન ભિન્ન
પ્રવૃત્તિઓ છે તે તે પ્રકારના ભિન્ન ભિન્ન અધ્યવસાયો છે એથી તેનું પ્રત્યેક સ્થાન
ભિન્ન ભિન્ન થાય છે અનુભાગ બન્ધના અસહ્યાત અધ્યવસાય સ્થાનોમાથી કોઈ
એક સ્થાનમા તેને અનુરૂપ કષાયના ઉદયમા રહેલ કોઈ જીવ મૃત્યુ પ્રાપ્ત થયો
હોય અને તેજ રીતે કર્મ અને ઉત્ક્રમથી મૃત્યુદારા અનુભાગ બન્ધના અસહ્યાત

अग्नेवं तत्त्वम्—

यदा उत्सर्पिण्या अवसर्पिण्या वा प्रथमसमये ;, ; पुनरपि एक-
समयोऽन्यविंशतिसागरोपमकोटीकोटीमिरतिक्रान्ताभिर्भूयोऽपि स एव जन्तुः
कालान्तरेण एव द्वितीयसमये त्रियते, पुनरपि कदाचित्तथैव तामिरति-
क्रान्ताभिस्तस्या एव तृतीयसमये त्रियते, एवं चतुर्थपञ्चमषष्ठादिसमयक्रमेणा-
नन्तानन्तैर्मवैर्यावत्सर्वेऽपि उत्सर्पिण्यवसर्पिण्योर्विंशतिसागरोपमकोटीकोटीमानयोः

मरणेन व्याप्ता भवन्ति तदा सूक्ष्मकालपुद्गलपरावर्त्तो भवति ।
ये तु प्रथमादिसमयक्रममूलङ्घ्य व्यवहितसमयाः पूर्वस्पृष्ट वा मरणेन
स्पृष्टा भवन्ति ते तु गृह्यन्ते ।

कोई जीव उत्सर्पिणी या अवसर्पिणी के मे मरा वही जीव एक
न्यून (कम) बीस कोड़ा कोड़ी सागरोपमके बीत जानेपर कालान्तरसे उसी उत्सर्पिणी
या अवसर्पिणी के दूसरे में है फिर भी उसी कदाचित् तीसरे,
चौथे, पांचवे, छठे, आदि मे मरे, इस क्रमसे उत्सर्पिणी और अवसर्पिणी के बीस
कोड़ा कोड़ी सागरोपम मे जितने भी है उन सबों को अनन्तानन्त भवों को ग्रहण
कर से ही सूक्ष्म कालपुद्गलपरावर्त्त है, जो व्यवहित या पूर्वस्पृष्ट
से मृत्युद्वारा न होकर आगे पीछे होते है तो वे नहीं गिने
जाते हैं।

सारांश.

कैयं एव उत्सर्पिणी अथवा अवसर्पिणी कागना प्रथम समयमा भये
तेन एव अनेक समय न्यून बीस कोड़ा-कोड़ी सागरोपम गीत्या पछी कालान्तरे
तेन उत्सर्पिणी अथवा अवसर्पिणीना गीला समयमा भरे तथा इरी पछु तेन
प्रकारे त्रीला गीथा पायमा छट्टा आदि समयमा भरे के कभथी उत्सर्पिणी
अने अवसर्पिणीना बीस कोड़ाकोड़ी सागरोपममा नेटला पछु समय छे के
अधायनु अनन्तानन्त भवेने अहलु करी मृत्युने स्पर्श करवे तेन सूक्ष्मकाण
पुद्गलपरावर्त्त छे, ने व्यवहित (आतङ्क पडेल) अथवा पूर्वस्पृष्ट समय
आ कभथी मृत्युद्वारा स्पर्शाया विन आगण-पाछण स्पर्श थाय तो तेनी गलुत्री
थदी नथी

સ્થાને વર્તમાનો મ્રિયતે તન્મરણં ગમ્યતે, ન તુ તદવશિષ્ટાનિ વ્યુત્ક્રમમાપ્તા-
ન્યનન્તાન્યપિ મરણાનિ, : કાલાન્તરે યદિ પુનર્દ્વિતીયસ્માદધ્યવસાયસ્થાનાદ-
વ્યવહિતે તૃતીયેઽધ્યવસાયસ્થાને વર્તમાનો મ્રિયતે તદા તૃતીય મરણં ગમ્યતે,
ન તુ તદવશિષ્ટાનિ તન્મધ્યગતાન્યનન્તાન્યપિ મરણાનિ । એવ ક્રમેણ યદિ
સર્વાણ્યસંસ્થાતાન્યનુભાગવન્ધાધ્યવસાયસ્થાનાનિ યદા સ્પૃષ્ટાનિ ભવન્તિ તદા
સૂક્ષ્મભાવપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ ।

અવ્યવહિત અર્થાત્ અન્તરરહિત દૂસરે સ્થાનમે રહકર મરતા હૈ તો વહ મરણ ગિના
જાતા હૈ, પરન્તુ યદિ વહ જીવ ઉસસે લગે હુએ દૂસરે સ્થાનમે મૃત્યુપ્રાપ્ત ન હોકર
અનન્તકાલ પર્યન્ત મી અન્યસ્થાનોમે મરતા રહા હો, તો વે સ્થાન નહીં ગિને જાતે હૈ,
ચાહે વે અનન્ત મરણ મી ક્યો ન હુએ હો । કાલાન્તર મે યદિ વહી જીવ દ્વિતીય અધ્ય-
વસાય સ્થાનમે મિલે હુએ તૃતીય અવ્યવસાય સ્થાન મે મરતા હૈ તો વહ તૃતીય મરણ ગિના
જાતા ૨ કિન્તુ ઉસ કે અન્તરાલ મે આયે હુએ અન્ય મરણ નહીં । હસી ક્રમસે યદિ
અનુભાગવન્ધ કે અસંસ્થાત અધ્યવસાય સ્થાન મૃત્યુસે સ્પૃષ્ટ હો તવ સૂક્ષ્મ ભાવ
પુદ્ગલપરાવર્ત હોતા હૈ ।

ભાવાર્થ—

જૈન દર્શનમે અત્યન્ત સૂક્ષ્મ સે સૂક્ષ્મ કો સમય કહતે હૈ, જિસકા કોઈ

અવ્યવહિત અર્થાત્ અન્તર રહિત બીજા સ્થાનમા રહીને મરે તો તે મરણુ ગણી
શકાય છે પરન્તુ જો તે જીવ તેનાથી હાગેલ બીજા સ્થાનમા મૃત્યુ પ્રાપ્ત ન થઈને
અનન્તકાળ સુધી પણ અન્ય સ્થાનોમા મરતો રહ્યો હોય તો તે સ્થાનો ગણવામા
આવતા નથી કારણે તે અનન્ત મરણુ પણ થઈ ગયા હોય કાળાન્તરમા જો તેજ
જીવ બીજા અધ્યવસાય સ્થાનથી મળેલ ત્રીજા અધ્યવસાય સ્થાનમા મરે તો તે
ત્રીજુ મરણુ ગણાય છે પરન્તુ તેના વચમા આવેલ અન્ય મરણુ ગણાય નહી
એજ ક્રમથી જો અનુભાગ બન્ધના સમસ્ત અસંસ્થાત અધ્યવસાય સ્થાન મૃત્યુથી
સ્પૃષ્ટ થાય ત્યારે સૂક્ષ્મભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે

— ભાવાર્થ —

જૈન દર્શનમા અત્યન્ત - સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ કાળને સમય કહે છે જેનો કોઈ

અત્રાપિ યદધ્યવસાયસ્થાનં મરણેન સ્પૃષ્ટં તદેવ પુનરન્યદાપિ મરણેન સ્પૃશતિ તદા ગણ્યતે । યત્તુ પૂર્વ મરણેન ન સ્પૃષ્ટં તદ્ દૂરવ્યવહિતમપિ ભવતિ ચેત્તદા એવ ।

અનુભાગબન્ધાધ્યવસાયસ્ય યાવન્તિ સ્થાનાનિ સન્તિ તાનિ સર્વાણિ ક્રમશો મરણેન યદિ સ્પૃશ્ય તદા સ સ્પર્શઃ સૂક્ષ્મભાવપુદ્ગલપરાવર્તો ભવતિ ।

इदमत्र तत्त्वम्—सर्वजघन्ये कषायोदयरूपाध्यवसाये 'मानो मृतस्ततो यदि स एव पुनरनन्तेऽपि काले गते सति प्रथमादव्यवहिते द्वितीयेऽध्यवसाय-मृत्युद्वारा अनुभागबन्ध के असंख्यात लोकाकाश प्रदेश प्रमाणवाले समस्त अध्यवसाय स्थान स्पृष्ट हो तब बादर भाव पुद्गलपरावर्त होता है ।

यहाँ भी जो अध्यवसाय यदि मृत्यु से स्पर्श कर लिया गया है और वही फिर कभी मृत्युसे होता है तो वह नहीं गिना जाता है, परन्तु जो स्थान पहले मृत्युसे नहीं हुआ वह यदि बहुत अन्तरके भी मृत्युसे स्पृष्ट हुआ हो तब गिना ही जाता है ।

અનુભાગબન્ધકે જિતને અધ્યવસાય સ્થાન હૈ उन सबको क्रमसे यदि जीवात्मा मृत्युद्वारा स्पर्श है तो वह सूक्ष्मभाव पुद्गलपरावर्त होता है ।

કે ઉદયરૂપ સર્વ જઘન્ય અધ્યવસાય સ્થાન મે રહ્યા હુવા કોઈ જીવ મૃત્યુ હુઆ, તદનન્તર યદિ વહી જીવ ફિર અનન્તકાલ કે વ્યતીત હોનેપર મી ઉસ સે

લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણવાળા સર્વ અધ્યવસાય સ્થાન સ્પૃષ્ટ થાય ત્યારે બાદરભાવ પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

અહીં પણ જો અધ્યવસાય સ્થાન કદાચ પૂર્વ મૃત્યુથી સ્પર્શ કરેલ હોય અને તેજ ફરી ક્યારે મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ થાય તો તે ગણવામા નથી આવતુ પરન્તુ જે સ્થાન પહેલાં મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ ન થયું હોય તો તે કદાચ ઘણા અન્તર પછી પણ મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ થયું હોય ત્યારે ગણી શકાય છે

અનુભાગ બન્ધના બેટલા અધ્યવસાય સ્થાન છે તે બધાયને ક્રમથી જો જીવાત્મા મૃત્યુદ્વારા સ્પર્શ કરે તો તે સૂક્ષ્મભાવ પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

સારાંશ

કષાયનાં ઉદયરૂપ સર્વજઘન્ય અધ્યવસાય સ્થાનમા રહેલ કોઈ જીવ મૃત્યુ પ્રાપ્ત થયો ત્યારબાદ જો તેજ જીવ ફરી અનન્તકાલ વીત્યા પછી પણ તેનાથી

સ્થાને વર્તમાનો મ્રિયતે તન્મરણં ગણ્યતે, ન તુ તદવશિષ્ટાનિ વ્યુત્ક્રમમાપ્તા-
ન્યનન્તાન્યપિ મરણાનિ, : કાલાન્તરે યદિ પુનર્દ્વિતીયસ્માદધ્યવસાયસ્થાનાદ-
= હિતે તૃતીયેઽધ્યવસાયસ્થાને વર્તમાનો મ્રિયતે તદા તૃતીય મરણં ગણ્યતે,
ન તુ તદવશિષ્ટાનિ તન્મધ્યગતાન્યનન્તાન્યપિ મરણાનિ । एवं क्रमेण यदि
सर्वाण्यसंख्यातान्यनुभागबन्धाध्यवसायस्थानानि यदा स्पृष्टानि भवन्ति तदा
सूक्ष्मभावपुद्गलपरावर्तो भवति ।

અન્યવહિત અર્થાત્ અન્તરરહિત દૂસરે સ્થાનમે રહકર મરતા હૈ તો વહ મરણ ગિના
જાતા હૈ, પરન્તુ યદિ વહ જીવ ઉસસે લગે હુપ દૂસરે સ્થાનમે મૃત્યુપ્રાપ્ત ન હોકર
અનન્તકાલ પર્યન્ત મી અન્યસ્થાનોમે મરતા રહા હો, તો વે સ્થાન નહીં ગિને જાતે હૈ,
ચાહે વે અનન્ત મરણ મી કયો ન હુપ હો । કાલાન્તર મે યદિ વહી જીવ દ્વિતીય અધ્ય-
સ્થાનમે મિલે હુપ તૃતીય અન્યવસાય સ્થાન મે મરતા હૈ તો વહ તૃતીય મરણ ગિના
જાતા ૨ કિન્તુ ઉસ કે અન્તરાલ મે આયે હુપ અન્ય મરણ નહીં । હસી કમસે યદિ
અનુભાગબન્ધ કે અસંખ્યાત અધ્યવસાય સ્થાન મૃત્યુસે સ્પૃષ્ટ હો તવ સૂક્ષ્મ ભાવ
પુદ્ગલપરાવર્ત હોતા હૈ ।

માવાર્થ—

જૈન ઢગનમેં અત્યન્ત સૂક્ષ્મ સે સૂક્ષ્મ કો સમય કહતે હૈ, જિસકા કોઈ

અન્યવહિત અર્થાત્ અન્તર રહિત બીજા સ્થાનમા રહીને મરે તો તે મરણ ગણી
શકાય છે પરન્તુ જો તે જીવ તેનાથી લાગેલ બીજા સ્થાનમા મૃત્યુ પ્રાપ્ત ન થઈને
અનન્તકાળ સુધી પણ અન્ય સ્થાનોમા મરતો રહ્યો હોય તો તે સ્થાનો ગણવામા
આવતા નથી લાકે તે અનન્ત મરણ પણ થઈ ગયા હોય કાલાન્તરમા જો તેજ
જીવ બીજા અધ્યવસાય સ્થાનથી મળેલ ત્રીજા અધ્યવસાય સ્થાનમા મરે તો તે
ત્રીજા મરણ ગણાય છે પરન્તુ તેના વચમા આવેલ અન્ય મરણ ગણાય નહીં
એજ ક્રમથી જો અનુભાગ બન્ધના સમસ્ત અસંખ્યાત અધ્યવસાય સ્થાન મૃત્યુથી
સ્પૃષ્ટ થાય ત્યારે સૂક્ષ્મભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે

— ભાવાર્થ —

જૈન દર્શનમાં અત્યન્ત સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ કાળને સમય કહે છે જેનો કોઈ

વિભાગ ન હો સકે। એસે અસંખ્ય સમયોં કી એક આવલિકા હોતી હૈ। એક કરોડ

સતહત્તર હજાર દો સૌ સોલહ આવલિકાઓં કા એક મુહૂર્ત્ત હોતા હૈ। તીસ મુહૂર્ત્ત કા એક 'દિન-રાત' હોતા હૈ। પન્દર દિવસ કા એક પક્ષ, દો પક્ષ કા એક માસ, બારહ માસ કા એક વર્ષ હોતા હૈ। અસંખ્યાત વર્ષોં કા એક પલ્યોપમ, દશ કોડાકોડી પલ્યોપમ કા એક સાગરોપમ, દશ કોડાકોડી સાગરોપમ કી એક ઉત્સર્પિણી હોતી હૈ। તથા અવસર્પિણી સી દશ કોડાકોડી સાગરોપમકી હોતી હૈ। ઉત્સર્પિણી ઓર અવસર્પિણી મિલકર એક હોતા હૈ। સાંપકી પૂંછસે તક કે શરીરકે સદૃશ જિસ મેં ભરત ધૈરવત આદિ ક્ષેત્ર કે મનુષ્યોં કા, શરીર આયુષ્ય બુદ્ધિ ઓર બલ આદિ વદતે હોં ઉસે ઉત્સર્પિણી કહતે હૈ। જિસ મેં સાંપ કે મુલ્કસે પૂછકી તરફ કે શરીર કી તરહ આયુષ્ય, બલ, બુદ્ધિ આદિ કા હાસ હોતા હોં ઉસે અવસર્પિણી કહતે હૈ। પ્રત્યેક ઉત્સર્પિણી ઓર અવસર્પિણી મેં છ છ આરે હોતે હૈં। હસ પ્રકાર અનન્ત ઉત્સર્પિણી ઓર અવસર્પિણી કે નીત જાનેપર ઔદારિક પુદ્ગલપરાવર્ત હોતા હૈ, હસી તરહ સાતોં પુદ્ગલપરાવર્તોં મેં અનન્ત-અનન્ત ક વ્યતીત હો જાતે હૈં।

વિભાગ ન થઇ શકે એવા અસંખ્ય સમયોંની એક આવળીકા થાય છે, એક કરોડ સહસ્રક લાખ સ્ત્રીતોતેર હજાર બસો સોળ આવળીકાઓંનું એક મુહૂર્ત્ત થાય છે ત્રીસ મુહૂર્ત્તનાં એક 'દિન-રાત' થાય છે પંદર દિવસનું એક પક્ષ થાય છે બે પક્ષનો એક મહિનો બાર માસનું એક વર્ષ થાય છે અસંખ્યાત વર્ષોંનું એક પલ્યોપમ, હસ કોડાકોડી પલ્યોપમનું એક સાગરોપમ, હસ કોડાકોડી સાગરોપમની એક ઉત્સર્પિણી થાય છે તથા અવસર્પિણી પણ હસ કોડાકોડી સાગરોપમનીજ થાય છે ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી મળીને એક કાળચક્ર થાય છે સર્પની પુછડીથી મોઢા સુધીના શરીરની માફક જે કાળમા ભરત ધૈરવત આદિ ક્ષેત્રના મનુષ્યોંનું શરીર, આયુષ્ય, બુદ્ધિ, બલ, આદિ વૃદ્ધિ પામતા હોય તેને ઉત્સર્પિણીકાળ કહે છે, અને જે કાળમા સાંપના મુખથી પુછડી સુધીના શરીરની જેમ ક્રમશઃ આયુષ્ય બલ બુદ્ધિ આદિના હ્રામ થતો હોય તેને અવસર્પિણીકાળ કહે છે પ્રત્યેક ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીમા છ છ આરા હોય છે, એ પ્રકારે અનન્ત ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીઓ પૂરી થાય ત્યારે એક ઔદારિક પુદ્ગલ-પરાવર્ત થાય છે એજ રીતે સાતેય પુદ્ગલ પરાવર્તમા અનન્ત-અનન્ત કાળચક્ર વ્યતીત થઇ જાય છે

इत्थं चतुर्गतिभ्रमणशीलस्य जीवस्यानन्तानन्तपुद्गलपरावर्त्तान् भगवतः
सकाशाभिन्नम्यापारसागरकल्पं संसारं परिज्ञाय जन्मजरामरणाधिभ्याधिपरि-
जीवस्य विविधं दुरन्तदुःखं धन्यकुमारस्य चित्तपथे समारूरोह, यथा—

जीवः गर्भगतमात्र एव मातुः स्वातन्त्र्यं छिन्दन्
घमनीजालेन परिवद्धं जरायुपरिवे- बद्धभ्रजद्वयं बद्धजानुद्वयातिपीडितग्रीव-
मशुचिस्थाने महान्धकारे पतितं सर्वथा परतन्त्रमेवात्मान पश्य ।

तत्रैव च मातुः प्रतिकूलोत्थानगमनादिषु नितरां क्लिश्यति । तीक्ष्णं

પ્રકાર મગવાન કે સમીપ જોવકે ચતુર્ગતિ-ભ્રમણકારક અનન્ત પુદ્ગલ-
પરાવર્તોં કે કો સુનકર અપાર મહાસાગર કે સમાન સસાર કો જાનકર ધન્ય-
કુમાર જન્મ, જરા, મરણ-ઔર આધિ વ્યાધિ પ્રસ્ત જીવ કે મહાદુ સ્વોં કો સમક્ષકર વહ
ચિત્ત મે સોચને —

સંસાર મે સમી જીવ દુ સ્ત્રી હૈ, સુસ્ત્રી કોઈ મી જીવ દષ્ટિગોચર નહીં હોતા—
માતા કે ગર્ભ મે આતે હો જીવ માતા કી સ્વતન્ત્રતા કો હરણ કર લેતા હૈ। સ્વય મી
ઘમનિયોં કે સે , જરાયુ સે પરિવેષ્ટિત, હાથોં ઔર પાવો સે બંધા હુવા તથા
ઔષા હુવા ગર્દન કી પીઢાસે અત્યન્ત દુ સ્થિત હો મહાન્ધકાર યુક્ત અશુચિ સ્થાન મે
હુવા સવથા પરતન્ત્રતાકા અનુભવ કરતા હૈ।

માતાકે, નિયમવિરુદ્ધ ઝઠને-બૈઠને તથા ચલને ફિરને સે અત્યન્ત દુસ્ત્રી

એ પ્રમાણે ભગવાન સમીપે જીવના ચતુર્ગતિભ્રમણકારક અનન્ત પુદ્ગલ-
પરાવર્તોના સ્વરૂપને સાંભળી તથા અપાર મહાસાગર સમાન સસારને ભણી
ધન્યકુમાર જન્મ, જરા, મરણ અને આધિવ્યાધિ પ્રસ્ત જીવના મહાદુષ્ટોને સમજી
તે હૃદયમાં વિચારવા લાગ્યા —

સસારમાં સર્વે દુઃખી છે કેમકે યશુ સુખી દ્રષ્ટિગોચર થાતુ નથી,
માતાના ગર્ભમાં આવતાજી જીવ માતાની સ્વતન્ત્રતાનું અપહરણ કરી દેતે છે, પોતે
યશુ ધમણીયોની ભળથી બાધેલ જરાયુથી પરિવેષ્ટિત (વીટાએણું) હાથ યગથી
બાધાએલ તથા ઉધા લટકવાથી ગર્દનની પીડાને ધે અત્યન્ત દુઃખિત થઈ
મહાન્ધકાર યુક્ત અશુચિ સ્થાનમાં રહી સર્વ પ્રકારે પરતન્ત્રતાનો અનુભવ કરે છે
તથા માતાના નિયમ વિરુદ્ધ ઝઠવા બેસવા તથા હરવા ફરવાથી અત્યન્ત

તિર્ક્ત . . . શીતમુષ્ણં વા માતૃમુક્તાઘાદિરસં પ્રાપ્ય ચિરં તપ્યતે ।

एव तीव्रतरकष्टेन - कथमपि नियतकालं स्थित्वा प्रसूतिपवनैः
परिपीड्यमानो मूर्च्छामुपगतो म्रियमाण इव निपतति गर्भात् ।

તતસ્તુ બાલ્યે જન્મદુસ્સહવેદનાનુભવાદિસ્મૃતસકલપૂર્વચરિતઃ કઠોરતર-
ભૂભાગઘર્ષણસ્ય શર્કરાદિઘટનસ્ય પિપીલિકાદિદંશસ્ય ક્ષણે ક્ષણે ચ નવાં
નવાં વેદનાં સહતે ।

मध्ये-मध्ये कासश्वासकफज्वरविषमविषमयस्फोटकशिरःशूलादिभि-

હોતા હૈ । ગર્ભ મે માતા કે દ્વારા સ્વાયે હુए અઘાદિકે તીલ્લે, ઝડવે, કષાયલે, સારે, ઠડે
ગર્મ રસરૂપ ડચ્છિષ્ટ સે ક્લેશ પાતા હે ।

इस प्रकार तीव्र कष्ट भोगता हुआ किसी भी तरह नौ मास साढे दिन के
नियतकाल पर्यन्त गर्भ की महान् वेदना को सहन कर जब जन्म लेता है तब प्रसूति-
कालीन पवनसे अत्यन्त पीडित हो उस दुस्सह दुःख से मूर्च्छित हो मरे हुवे के
गर्भ से गिरपड़ता है ।

फिर मैं, जन्मसमयकी पीडा के कारण वह अपनी पूर्व आत्म-
को भूल जाता है, और अत्यन्त कठोर भूमि की आदि की रगड़ से, चोंटी
आदि के छेने से, बारबार जमीन पर गिरने से नये २ दुःखों को सहन है।
बीच बीच में खांसी, , , ज्वर, विषम जहरीले फोड़े मस्तकशूल

દુઃખિત થાય છે ગર્ભમાં માતાથી ખવાતા અઘાદિના તીખા, ઠડવા, કષાયલા,
ખારા, ઠડા તથા ગરમ રસરૂપ ડચ્છિષ્ટ પદાર્થોથી ક્લેશ પામે છે

એ પ્રમાણે તીવ્ર કષ્ટ ભોગવતા કોઈપણ રીતે નવ માસ સાઠાસાત દિવસના
નિયતકાળ પર્યન્ત ગર્ભની મહાન વેદના સહન કરી ન્યારે જન્મ લ્યે છે ત્યારે
પ્રસૂતિકાળના પવનથી અત્યન્ત પીડિત કોઈ તથા એ દુઃસહ દુઃખોથી મૂર્ચ્છિત થઇ
મરેલાની માફક ગર્ભથી પડી બચ છે

વળી બાલ્યાવસ્થામાં જન્મ સમયની અસહનીય પીડાને કારણે તે પોતાની
પૂર્વ આત્મકથાને ભૂલી બચ છે અત્યન્ત કઠોર ભૂમિ તથા પાણી આદિના
ઘસારાથી, કીડીયો આદિના કરડવાથી તથા વારવાર જમીન પર પટકાવાથી નવા
નવા દુઃખોને સહન કરે છે

વચ્ચે વચ્ચે ખાંસી, શ્વાસ, કફ, જ્વર, વિષમ ઝેરીલા ફોડાંકા તથા મસ્તકશૂલ

ત્રિવ્રતૈર્ગૈરુપદ્ધતો દુઃસ્વમનુભવતિ, યદવલોકનેન પરસ્યાપિ હૃદયં વિદીર્ણમિવ
भवति ।

યુવત્વં પ્રાપ્યાર્ચરૌદ્રધ્યાનમુપગત ઇષ્ટવિયોગાનિષ્ઠસંયોગાદિના ત્રિવિધં
તાપમનુભવતિ ।

इत्यमेव वृद्धत्वे च प्रखरप्राणादिवायुभिः कण्ठनालिकां कर्त्तयद्भि रिच
ऊर्ध्वैः श्वासप्रश्वासैः, घूर्धुरायितैः कफैर्व्याकुलीकृतचित्तैः, शुष्कतां गतैर्भास-
रुधिरैः शिथिलितसर्वाङ्गोपाङ्गः परां मूर्च्छामुपयाति ।

शरीरं वेदमशुचिसंभूतत्वादशुचिप्रस्रवणाच्च नितान्तमपवित्रम् ।

આદિ અનેક મયક્કર રોમો કે ઉપદ્રવ સે દુઃસ્વ કા અનુભવ કરતા હૈ, જિન દુઃસ્વો કો દેસ
કર દૂસરે મનુષ્યો કા મી વિદીર્ણ એવં દ્રવિત હો જાતા હૈ ।

યોવન-અવસ્થા મેં ઇષ્ટ વસ્તુ કે વિયોગ તથા અનિષ્ટ વસ્તુ કે સંયોગ સે આર્ત એવં
રૌદ્ર ધ્યાન ધ્યાતા હુવા અનેક પ્રકાર કે સંતાપ કા અનુભવ કરતા હૈ ।

इसी प्रकार वृद्धावस्था में भी कण्ठनली को काट रही हो वैसी अत्यन्त तेज प्राण
आदि वायुसे, ऊर्ध्व श्वास-प्रश्वासों के द्वारा घूर्धुराते हुए कफसे भरीव व्याकुल चित्त हो,
रुधिर ' से रहित शिथिल अंगोपाङ्ग हो, दारुण (भयंकर) व्याध के कारण
मूर्च्छित हो जाता है ।

यह औदारिक शरीर तो अशुचि पदार्थों से उत्पन्न होने तथा प्रतिक्रम अशुचि
पदार्थों के झरने से अशुचि ही है ।

આદિ અનેક ભયંકર રોગોના ઉપદ્રવથી હુષોના અનુભવ કરે છે જે હુષોને
બેધ બીજા મનુષ્યોના હૃદય પશ્ચુ વિદીર્ણ અને દ્રવિત થઈ જાય છે

યોવન અવસ્થાના ઇષ્ટ વસ્તુના વિયોગ તથા અનિષ્ટ વસ્તુના સંયોગથી આર્ત
તેમજ રૌદ્ર ધ્યાન ધ્યાતા અનેક પ્રકારના સંતાપોના અનુભવ કરે છે

જેવી રીતે વૃદ્ધાવસ્થાના પશ્ચુ કંઠનલીને કાપવા જેવી અત્યન્ત તીવ્ર પ્રાણ
આદિ વાયુથી ઉર્ધ્વ શ્વાસ પ્રશ્વાસદ્વારા ઘર્ષરાતા ઉદ્ભવી અતિ વ્યાકુલ ચિત્ત થઈ
તથા રુધિર અને માસથી રહિત શિથિલ અંગોપાંગ થઈ દારુણ (ભયંકર) રોગોના
કારણે મુર્છિત થઈ જાય છે

આ ઔદારિક શરીર તો અશુચિ પદાર્થોથી ઉત્પન્ન હોવાને લીધે તથા
પ્રતિ અશુચિ પદાર્થોના ઝરવાથી અશુચિજ છે

કામોપભોગાઃ-વાન્તાસ્રવ-પિતાસ્રવ-સ્રેલાસ્રવ-શુક્રાસ્રવ-શોણિતાસ્રવ-
 ડશનતુલ્યાઃ, ક્ષણમાત્રસુખદાઃ, અનન્તકાલદુઃસ્વદા દુરન્તાશ્ચ સન્તિ ।

આત્મનઃ પરલોકગમનકાલે ન કોઽપિ પિ ત્રાણાય વા -
 ણાય વા ભવતિ, —

સર્વાણિ ધનानિ-અત્રૈવ શૂર્મા તિષ્ઠન્તિ, : સ્વવન્ધનશાલાયામ્ ।
 ગૃહદ્વારપર્યન્તં માર્યા, : મૃતશરીરમનુગચ્છન્તિ । સ્વશરીરમપિ
 ન સ્વેન સાર્દ્ધં તિ, કિન્તુ ચિતાયામેવ મક્ષસાઙ્ગવતિ, એકાકી નિસ્સહાય

કામભોગ—

ભોગોં કા સેવન કરના વાન્ત, પિત્ત, , વીર્ય રક્ત કા કરના
 હૈ। યે ભોગ ક્ષણમાત્ર કે લિયે સુખદાયી અનન્ત કે લિયે દુઃસ્વદાયક
 હૈ ઓર યે દુસ્ત્વજ (છોડને મેં મુશ્કિલ) હોતે હૈ।

કે પરલોક ગમન કરતે કોઈં ઉસે બચાને ઉસે શરણ
 દેને નહીં હોતા હૈ। સારા મૌતિક વૈભવ અહીં મૃતલ પર હી રહ હૈ।
 અપને બાહો મે હી બધે રહ જાતે હૈ। ઘર કે દરવાજે પત્ની સ્મશાન તક માઈ
 બન્ધુ શરીર કે ર જાતે હૈ, અપના શરીર મી અપને નહીં ચિતા મે
 હો હૈ। એકેલા નિઃસહાય હોકર હી જીવ પરલોક કો પ્રયાણ કરતા હૈ।

કામ ભોગ.

કામભોગોનું સેવન કરવું વાન્ત, પિત્ત, કફ, વીર્ય તથા રક્તનું પ્રાશન
 કરવા બરોબર છે એ કામભોગ માત્ર માટે સુખરૂપ તથા અનન્ત કાલ માટે
 દુઃખદાયક છે અને એ દુસ્ત્વજ(છોડવામાં મુશ્કેલ) હોય છે

આત્માને પરલોક ગમન કરતા સમયે કોઈં તેને બચાવવાવાળું અથવા
 શરણુ દેવાવાળું થાતુ નથી આ બધા ભૌતિક વૈભવ અહીં મૃતલ પરજ રહી
 બળ્ય છે પણ પોતાના વાડામાજ બાધેલા રહી બળ્ય છે ઘરના દરવાજા સુધી
 પત્ની તથા સ્મશાન સુધી બાધ-બન્ધુ મૃત શરીરને સાથે સાથે આવે છે પોતાનું
 શરીર પણ પોતાની સાથે ન આવતા અહીં ચિતામાજ બળીને ભસ્મ થઈ બળ્ય છે
 એકલો નિઃસહાય થઈનેજ જીવ પરલોક પ્રયાણ કરે છે એ માટે માટે જન્મ

एव जीवः परलोकं प्रयाति । तस्माज्जन्मजरामरणदुःखमोचकमव्याधाधमुख-
दायक चारित्रमेव स्वात्मकल्याणाय शरणीकरणीयम् ।

इत्यवधार्य परमवैराग्यरागरञ्जित :करणो धर्मैकशरणो धन्यकुमारः
श्रमणं भगवन्तं श्रीमहावीरं सविनयमेवमवादीत्—

भगवन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनं, मत्थે भગવન્ ! નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન,
રોચયે ભગવન્ ! નિર્ગ્રન્થં પ્રવચનમ્, અભ્યુત્તિષ્ઠે ભગવન્ ! નિર્ગ્રન્થં વનમ્ ।
एवमेतद् भगवन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनं, तथ्यमेतद्भगवन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनम्,
अवितथयेतद् वन् ! निर्ग्रन्थं वनम्, असंदिग्धमेतद् भगवन् ! निर्ग्रन्थं
, यथैतद् भवन्तो वदन्ति तत्सर्वथा सर्वाशपूर्णं, न किमपि वक्तव्यताशेषं,

इसलिये मुझे जन्म जरा और मरण के दु खों से छुड़ाने वाले और वास्तविक अक्षय सुख
को देने वाले चारित्र धर्म को ही अपने आत्म कल्याण के लिये ग्रहण करना चाहिये ।

इस प्रकार अन्त करण से विचार कर अत्यन्त वैराग्यवान् हो, तथा एक धर्म को
ही शरणस्थान मानकर वह धन्यकुमार श्रमण भगवान् महावीर से इस प्रकार बोले—

हे भगवन् ! मैं निर्ग्रन्थ प्रवचन में करता हूं, विश्वास करता हू ।
हे भगवन् ! यह निर्ग्रन्थ प्रवचन मुझे रुचता है । मैं निर्ग्रन्थ प्रवचन ग्रहण करने को उत्स
हुआ हू । हे भगवन् ! आपका यह उपदेश सत्य है, सर्वांग सय है, और सर्वथा सत्य है ।
हे भगवन् ! यह निर्ग्रन्थ प्रवचन असन्दिग्ध (सन्देह रहित) है, जो आप फरमा रहे है
वह सर्वथा पूर्ण है, उस में किसी भी प्रकार की त्रुटि नहीं है, इस के विषय में मुझे अब

જરા મરણના હુ ખોને દૂર કરવાવાળા વાસ્તવિક અક્ષય સુખને દેવાવાળા ચારિત્ર
ધર્મનેજ પોતાના આત્મા કલ્યાણ માટે અહણ કરવો જોઈએ

આ પ્રમાણે અન્ત કરણથી વિચારી અત્યન્ત વૈરાગ્યવાન્ થઈ તથા એક
ધર્મનેજ શરણસ્થાન માનીને તે ધન્યકુમાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને આ પ્રમાણે
કહેવા લાગ્યા

હે ભગવન્ ! નિર્ગ્રન્થ પ્રવચનની હું અહા કરૂં છું વિશ્વાસ કરૂં છું હે પ્રભુ !
આ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન મને રૂચે છે હું નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન અહણ કરવામા ઉત્સુક
થયો છું હે પ્રભુ ! આપનો આ ઉપદેશ સત્ય છે સર્વાંગ સત્ય છે અને સર્વથા
સત્ય છે હે પ્રભુ ! આ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન અસન્દિગ્ધ (સન્દેહ રહિત) છે ને આપ
ફરમાવી રહ્યા છો તે સર્વથા પૂર્ણ છે તેમા કોઈ પણ પ્રકારની ત્રુટી નથી, એ

नवरं=किन्तु कर्तव्यमेतावदेवावशिष्यते यद् अम्बां=जननीं भद्रां सार्थ-
वाहीमापृच्छामि । :=मातरं पृष्ट्वा खल्वह देवानुप्रियाणां भवताम् अन्तिके=
समीपे यावत्प्रजामि=सपदि प्रव्रज्यां मि ।

भगवान् जगाद-यथासुखं देवानुप्रिय ! मा प्रतिवन्द्यं =हे
देवानुप्रिय ! घन्यकुमार ! त्वं यथासुखं=यथेष्टं , प्रतिवन्द्यं=विलम्बं
मा ॥५॥

॥ मूलम् ॥

से घने दारप जहा जमाली आपुच्छइ, मुच्छिया,
वृत्तपट्टिवृत्तिया महबले जाहे नो संचाप , जहा थावचापुत्तो,
जियसत्तु आपुच्छइ, छत्तचामराओ० मेव जियसत्तु नि करेइ, जहा
चापुत्तस्स कहो, पव्वइए अणगारे जाए हरियासमिए जाव शुत्तबंभयारी ॥६॥

॥ ॥

: स घन्यो दारकः, यावत्-यथा जमालिस्तथा आपृच्छति,
मूर्छिता, उक्तप्रत्युक्ता महाबलो यावत्-यदा नो शक्नोति स्थापत्या-
ः, जितशत्रुमापृच्छ , मराणि०, स्वयमेव जितशत्रुनिष्क्रमणं करोति
स्थापत्यापुत्रस्य : , यावत् प्रव्रजितोऽनगारो ईर्यासमितो यावद्
शुभप्रव्रज्याचारी ॥६॥

कोई शक्ता नहीं है, परन्तु हे भगवन् ! इस समय मात्र एक कर्तव्य शेष है, वह यह कि
माता भद्राको पूछना। इस लिये हे भगवन् ! मैं माता भद्रा सार्थवाही से पूछकर आपके
समीप दीक्षा ग्रहण । भगवान् ने — हे देवानुप्रिय ! तुम्हें जैसा हो
वैसा करो परन्तु कार्य में विलम्ब न करो ॥५॥

विषे हुवे भने जरा पणु श क नथी परन्तु हे भगवन् ! अत्यारे मात्र ओक
वात भाकी छे, अने ते ओक के- माता भद्राने पुछवानुं, ओटखे हे प्रणु ! हे
माता भद्रा सार्थवाहीने पूछी आपनी पासे दीक्षा ग्रहण करीश

भगवाने कहुं-हे देवानुप्रिय ! तमने जेम सुभ आय तेम करे। परन्तु
शुभ कार्यमा वि न करे ॥५॥

॥ ટીકા ॥

‘તપ્તે’ સે’ ઇત્યાદિ । ડોડસૌ ધન્યકુમારઃ સ્વગૃહં ગત્વા અમ્વાં=સ્વમાતરં મદ્રાં સાર્થવાહીમ્ આપૃચ્છ યથા જમાલિર્માતાપિતરૌ પૃષ્ઠવાન્ ।

ધન્યકુમારસ્યાશ્રુતપૂર્વં વૈરાગ્યપરિપૂર્ણં શ્રુત્વા માતા મદ્રા સાર્થ-
વાહી મૂર્ચ્છિતા=મૂર્છા । ઉક્તમત્યુ =શીતાદ્યુપચારેણ લબ્ધવેતનાયા ;
સ્વપુત્રેણ ધન્યકુમારેણ મત્રવ્યાગ્રહણ-તત્પ્રતિષેધવિષયકવચનમતિવચનરૂપા
ઉક્તિમત્યુક્તિર્વમ્ભૂવેત્યર્થઃ । યથામહા :=મહાબલવત્ યાવત્ યદા ન શક્નોતિ
ગૃહે સ્થાપયિતું મદ્રા સાર્થવાહી, તદા સાડનિચ્છયૈવ નિષ્ક્રમણમણ્મન્યતે ।
યથા સ્થાપત્યાપુત્રસ્ય કૃષ્ણવાસુદેવં પૃષ્ઠવતી તથૈવેયં મદ્રા સાર્થવાહી જિત-

‘તપ્તે સે’ ઇત્યાદિ । તદનન્તર વહ ધન્યકુમાર અપને ઘર જાકર અપની માતા
મદ્રા સાર્થવાહી સે પૂછતા હૈ જિસ પ્રકાર જમાલિને અપને માતાપિતા કો પૂછા થા ।

પૂર્વ કમી નહીં સુને હુપ્ એસે, ધન્યકુમાર કે વૈરાગ્યપૂર્ણ વચન સુનકર
માતા મદ્રા સાર્થવાહી મૂર્ચ્છિત હો ગઈ । શીતાદિ અનેક પ્રકાર કે ઉપચારો સે મૂર્ચ્છા દૂર
હોનેપર ઉસકે તથા ધન્યકુમાર કે દીક્ષા વિષયક ઉક્તિ-પ્રત્યુક્તિરૂપ સંવાદ (ઉત્તર પ્રત્યુત્તર)
હુઆ । જબ વહ મહાબલ કે સમાન ધન્યકુમાર કો ઘરમે રક્ષને કે લિપ્ત સમર્થ નહીં
હુઈ, તબ વહ મદ્રા સાર્થવાહી વિવશ હોકર ઉસકો સસાર નિષ્ક્રમણ કી આજ્ઞા પ્રદાન
કરતી હૈ । જિસ પ્રકાર શાવચ્ચાપુત્ર કી માતા વાસુદેવ સે દીક્ષા મહોત્સવ કે
લિપ્તે પૂછતી હૈ ઉસી પ્રકાર માતા સાર્થવાહીને મી રાજા જિતશત્રુ કો પૂછા, ઓર છત્ર

‘તપ્તે સે’ ઇત્યાદિ—ત્યારબાદ તે ધન્યકુમાર પોતાને ઘર જઈને પોતાની
માતા મદ્રા સાર્થવાહીને પૂછે છે જેવી રીતે જમાલીએ પોતાના માતા પિતાને
પૂછ્યું હતું

પૂર્વે ક્યારે પણ નહીં સાબળેલ એવા ધન્યકુમારના વૈરાગ્યપૂર્ણ વચન
સાબળી માતા મદ્રા સાર્થવાહી મૂર્ચ્છિત થઈ ગઈ શીતળ આદિ અનેક પ્રકારના
ઉપચારોથી મૂર્છા દૂર થયા પછી તેને તથા ધન્યકુમારને દીક્ષા વિષયે ઉક્તિ-પ્રત્યુક્તિ-
રૂપ સંવાદ (ઉત્તર-પ્રત્યુત્તર) થયો જ્યારે તે મહાબલની માફક ધન્યકુમારને
ઘરમા રાખવા સમર્થ ન થઈ ત્યારે તે મદ્રા સાર્થવાહી વિવશ થઈને સંસાર
નિષ્ક્રમણ (દીક્ષા) ની આજ્ઞા આપે છે જેવી રીતે શાવચ્ચાપુત્રની માતા કૃષ્ણ
વાસુદેવને દીક્ષામહોત્સવ માટે પૂછે છે તેવીજ રીતે માતા મદ્રા સાર્થવાહીએ પણ

भूपतिमापृच्छति, छत्रचामराणि याचते । राजा जितशत्रुः स्वयमेव धन्यकुमारस्य निष्क्रमणं=दीक्षोत्सवं करोति=कृतवान्, यथा स्थापत्यापुत्रस्य निष्क्रमणोत्सवं कृष्णवासुदेवश्चकार । यावत्-धन्यकुमारो भगवतः समीपे जितोऽनगारो ; ईर्यासमितः, यावत्-गुप्तब्रह्मचारी बभूव ॥६॥

॥ मूलम् ॥

तएवं से धण्णे अणगारे जं चेव दिवसं णुंढे भवित्ता पन्वइए तं चेव दिवसं भगवं महावीरं वंदद नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एव वयासी-एवं इच्छामिणं भंते ! तुम्हेहिं अब्भणुण्णाए समाणे जावज्जीवाए छट्ठेणं अणिकित्तेणं आयंविळपरिग्गहिणं तवोकम्मेणं अप्पाणं भावेमाणे हरित्ते । वि य णं पारणयंसि कप्पइ आयविळ पडिगाहित्ते, नो चेवणं अणायंविळं, तं पि य सं , नो चेव णं , तं पि य णं वडि धम्मियं नो चेव णं अणुज्झियधम्मियं, तं पि य जं अण्णे वे -मा -अतिहि-किवण-वणीमगा णा ति । अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंघं करेह ॥७॥

॥ छाया ॥

: स धन्योऽनगारो यस्मिंश्चैव दिवसे णुण्डो भूत्वा यावत्प्रजित-स्तस्मिंश्चैव दिवसे भगवन्त महावीरं वन्दते ति, वन्दित्वा नमस्यित्वा एवमवादीत्-एवं इच्छामि भदन्त ! युष्माभिरभ्यनुज्ञातः सन् यावज्जीव-वृष्टेनानिस्सिप्तेन आचामाम्लपरिग्रहीतेन तपःकर्मणा आत्मानं भावयन् विहर्तुम् । वृष्टस्यापि च खलु पारणके कल्पते प्रतिग्रहीतु, नो चैव

चामर आदि की याचना की । जिस श्री कृष्ण वासुदेवने थावच्चापुत्र का दीक्षा महोत्सव किया, उसी प्रकार राजा जितशत्रुने भी धन्यकुमार का दीक्षामहोत्सव किया । इस धन्यकुमार, भगवान् के समीप प्रजित होकर ईर्यादिसमितियुक्त अनगार होकर गुप्त ब्रह्मचारी हुए ॥६॥

राजा जितशत्रुने 'पूछ्युं' अने छत्र चामरादिनी मागणी करी जेवी रीते श्रीकृष्ण वासुदेवे थावच्चापुत्रने दीक्षामहोत्सव कर्ह्यो कते। तेवीच रीते राजा जितशत्रुने पणु धन्यकुमारने दीक्षामहोत्सव कर्ह्यो जे रीते धन्यकुमार भगवान् पासे प्रजित थथ धर्यादि सभिति युक्त अणुगार थथ गुप्त ब्रह्मचारी थथा ॥६॥

અનાચામામ્લ, તદપિ ચ , નો ચૈવ અસંસ્ટમ્, તદપિ ચ સ્વલુ
ઠઙિ મિંક, નો ચૈવ અનુઙિજ્ઞિતધર્મિકમ્, તદપિ ચ યદ્ અન્યે વઢવઃ શ્રમણ-
બ્રાહ્મણાતિથિકૃપણવની નાવકાહ્સન્તે । યથાસુલં દેવાનુમિય! મા પ્રતિ-
બન્ધં ॥૭૧॥

॥ ટીકા ॥

‘તર્ણં સે’ ાદિ । સ ધન્યનામાઽનગારો યસ્મિન્નેવ દિવસે પ્રવ્રજ્યાં
તસ્મિન્નેવ દિવસે ભગવન્તં શ્રી મહાવીરં વન્દિતા નમસ્કૃત્ય એવમવાદીત્-
મદન્ત ! ભગવન્ ! યુષ્મામિરમ્યનુજ્ઞાતઃ સન્ યાવજ્જીવંનૈરન્તર્યેણ આચામામ્લ
પરિગૃહીતમ્=આચામામ્લપ્રત્યાખ્યાનસહિતં -પષ્ટં તપઃકર્મ કુર્વન્ વિહર્તુ-
મિચ્છામિ । પારણદિવસે વિકૃતિરહિતસ્ય રુક્ષાન્નસ્ય અચિત્તજલે નિક્ષિપ્તસ્યૈકા-
સનસ્યેન સકુદ્ભોજનરૂપમાચામામ્લ પ્રતિગ્રહીતુ કલ્પતે નૈવાનાચામામ્લમ્ । આચા-
મામ્લવિધિશ્રોપાસકદશાઙ્ગસૂત્રસ્ય મત્કૃતટીકાયામગારધર્મસંજીવન્યાં નિગદિતઃ—

ધન્ય નામક અનગારને જિસ દિન દીક્ષા ગ્રહણ કી उसी दिन श्रमण भगवान्
महावीर को वन्दन नमस्कार कर के इस प्रकार बोले—हे भगवन् ! यदि आपकी आज्ञा
हो तो मैं जीवनपर्यन्त निरन्तर आयम्बिल के पञ्चस्त्राण से छट्ठ-छट्ठ (बेले-बेले पारणा)
तपकर्म हुआ अपनी आत्मा को विशुद्ध बनाकर विचरू । बेले के पारणे के दिन
विकृति रहित अचित्त में डालकर एक ही आसन पर स्थित होकर आयम्बिल
आहार । परन्तु विना आयम्बिल के नहीं ।

आयम्बिल की विधि उपासकदशाङ्ग सूत्र की ‘अगारधर्मसंजीवनी’ नामक
टीका में प्रकार दी गई है —

ધન્યકુમાર અણગારે જે દિવસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી તેજ દિવસે શ્રમણ ભગવાન
મહાવીરને વન્દન નમસ્કાર કરી આ પ્રમાણે બોલ્યા—

હે ભગવન્ ! જે આપની આજ્ઞા હોય તો હું જીવન પર્યન્ત નિરન્તર
છઠં છઠના પારણા કરૂં, પારણામાં પણ આયબિલ કરૂં એવી રીતે છઠં-છઠને પારણે
આયબિલ કરતા તપશ્ચર્યમથી પોતાની આત્માને વિશુદ્ધ કરી વિચરૂ છઠના પારણાને
દિવસે વિકૃતિરહિત રુક્ષ અન્ન અથેત પાણીમા નાખી એકજ આસને બેસી આય-
બિલનો આહાર કરૂં પણ આયબિલ વિનાનો નહિ આયબિલની વિધિ ઉપાસક
દશાંગસૂત્રની “ અગારધર્મસંજીવની ” ટીકામા આ પ્રમાણે આપી છે .—

एवं धन्यनाम्नाऽनगारेण प्रार्थितो भगवान् - यथासुखं देव मिय !
मा प्रतिबन्धं , इति ॥७॥

॥ मूलम् ॥

तएणं से घण्णे अणगारे समणेणं भगवया महावीरेण अब्भणुणाए
णे ० विवाए ँछट्ठेणं अणिहि णं लोकस्सेणं अप्पाणं भावेमाणे
हरइ ॥८॥

॥ ॥

: स णेऽनगारः श्रमणेन भगवता महावीरेणाभ्यनुज्ञातः
सन् ० यावज्जीवं - षष्ठेनानिक्षिप्तेन : कर्मणाऽऽत्मानं भावयन्
विहरति ॥८॥

॥ टीका ॥

‘तएणं से’ इत्यादि । तदनन्तरं धन्यनामानगारी भग ऽभ्यनुज्ञातो
इष्टतुष्टो यावज्जीवं - षष्ठेन नैरन्तर्येण : कर्मणाऽऽत्मानं भावयन्
विहरति ॥८॥

॥ मूलम् ॥

तएणं से घण्णे अणगारे पढमछट्ठक्खमणपारणयं पढमाए पोरिसीए
करेइ, गोयमसामी तहेव आपुञ्छइ, जाव जेणेव काकंदी नयरी

इस प्रकार धन्यकुमार अनगार के निवेदन करने पर भगवान् इस प्रकार बोले—
‘जैसा हो वैसा करो, कार्य में विलम्ब न करो ।’ ॥७॥

धन्यकुमार अनगार श्रमण भगवान् महावीर की आज्ञा पाकर अत्यन्त एवं
सन्तुष्ट हुए, और प्रतिज्ञानुसार जीवन पर्यन्त अन्तर रहित बड़े २ पारणे में आयम्बिल
तपस्या से आत्मा को भावित करते हुए विचरने लगे ॥८॥

ये रीते धन्यकुमार अश्वगारना निवेदन करवाथी भगवान् आ प्रभासे
जोह्या— ‘जेम तभने सुअ छपणे तेम करे शुअ कार्यमा विहरम न करे ’ ॥७॥

धन्यकुमार अश्वगार श्रमण भगवान् महावीरनी आज्ञा प्राप्त करी अत्यन्त
प्रसन्न जेवं संतुष्ट थया अने प्रतिज्ञानुसरे न-पर्यन्त अन्तररहीत छठ-छठना
पारखामा आयम्बिलनी तपस्याथी आत्माने भावित करता थका विचरवा लाग्या ॥८॥

तेणेव उवागच्छइ, चित्ता काकंदीए नयरीए लखनीच० अढमाणे
आयंबिलं नो बिलं नावकंखति ॥९॥

॥ ॥

: स धन्यो : प्रथमषष्ठपणपारणके प्रथमायां पौरुष्यां
स्वाध्यायं करोति, गौतमस्वामी तथैवापृच्छति, यावत् यत्रैव काकंदी
नगरी तत्रैवोपागच्छति, काकन्द्यां नगर्यामुखनीच० यावदटन् आचा-
नो यावभावकारुक्षते ॥९॥

॥ टीका ॥

: स जनगारः : पारणदिवसे मपौरुष्यां
स्वाध्याय गौतमस्वामिवद् भिक्षाचरणार्थं भगवन्त पृच्छति, :
श्रीमहावीरस्याङ्गां समादाय भिक्षार्थं काकन्दीं नगरीं । तत्रोखनीचमध्यमकुले
भिक्षार्थं पर्यटन् केवलमाचामास भिक्षां कारुक्षते म्लभिक्षाम् ॥९॥

॥ मूलम् ॥

से षण्णे अणगारे ताए अब्भुज्जयाए पययाए ताए -
याए एसमाणे, जइ णं भवं लभइ तो न लभइ, लभइ
तो न लभइ ॥१०॥

धन्यकुमार अनगार बेले २ तप के, पहिले पारने के दिन प्रहर में स्वाध्याय
कर श्री गौतम स्वामी के समान भिक्षार्थ जाने के लिये भगवान से पूछा और भगवान्
महावीर की प्राप्तकर वे काकन्दी नगरी में पधारे । ऊचे नीचे
कुलों में भिक्षार्थ करते हुए आयम्बिल के लिये आहार की गवेषणा करते है
परन्तु सरस आहार लेने की अमिलाषा नहीं करते ॥९॥

धन्यकुमार अणुगार छठ छठ तपना प्रथम पारणाना द्विसे प्रथम प्रहरमा
स्वाध्याय करी श्री गौतम स्वामीनी भाइक गोचरी जावा भाटे भगवानने पूछे छे,
भगवान महावीरनी आज्ञा प्राप्त करी ते काकंदी नगरीमा पधायी, त्या
उवा नीचा तथा मध्यम कुणोमा भिक्षार्थ भ्रमण करता आयम्बिल भाटे उण्णमा
आहारनी गवेषणा करे छे परन्तु सरस आहार लेवानी जरा पण्डु भन्ना करता
नथी ॥६॥

॥ ॥

: स धन्योऽनगारस्तथाऽभ्युद्यतया प्रयतया प्रदत्तया प्रगृहीतया
एषणया एषमाणः, यदि लभते तर्हि पानं न लभते, पानं
लभते तर्हि न लभते ॥१०॥

॥ टीका ॥

ततोऽसौ धन्यनामाऽनगारः अभ्युद्यतया=शास्त्र हितया, या=प्रकृष्ट-
यत्नवत्या, प्रदत्तया=दातृप्रदत्तवस्तुसम्बन्धिन्या, प्रगृहीतया=प्रकर्षभावेन अनासत्तया
स्वीकृतया एषणया एषमाणः-यदि भक्त लभते तदा न पानम्, पानं लभते
तदा न भक्तम् ॥१०॥

॥ मूलम् ॥

तएव से धण्णे अणगारे अदीणे अविमणे अकल्लसे अविसाई रि-
तंतजोगी जयणघटणजोगचरित्ते अहापज्जत्तं समुदाण पडिगाहेइ, पडिगाहिता
काकदीओ नयरीओ पडिनिक्खमइ, जहा गोयमो जाव पडिदसेइ ॥११॥

॥ छाया ॥

: धन्योऽनगारः-अदीनः, अविमनाः, : , अविषादी,
अपरितान्तयोगी, यतनघटनयोगचरित्रो यथापर्याप्तं स प्रतिशृङ्गाति,
प्रतिशृङ्ग काकन्दीतो नगरीतः प्रतिनिष्क्रामति, यथा गौतमो यावत्प्रति-
दर्शयति ॥११॥

शास्त्रविहित-यतनावाली, दाताद्वारा दी गई वस्तु सम्बन्धी तथा उत्कृष्ट
भाव से आसक्ति रहित स्वीकारी हुई, ऐसी एषणासे आहारकी गवेषणा करते हुए धन्य
अनगार को भिक्षा में आहार मिलता है तो पानी नहीं और पानी मिलता है तो आहार
नहीं ॥१०॥

यतनावाली दाता द्वारा दीधे वस्तु सम्बन्धी तथा उत्कृष्ट भावથી
आसक्तिरहित स्वीकारेधी ओषणाથી आहारणी गवेषणा करता थका धन्य अणु-
गारने भिक्षाआ आहार भणे तो पाणी नहीं, अने पाणी भणे तो आहार
नहीं ॥१०॥

તેનેવ ૬, ઝિતા કાકંદીય નયરીય ઉચ્ચનીચ૦ અદમાને
આયંબિલં નો અણાયબિલં નાવકંસ્વતિ ॥૯॥

॥ ॥

: સ ધન્યોડનગારઃ પ્રથમષ્ટુક્ષપણપારણકે પૌરુષ્યા
સ્વાધ્યાયં કરોતિ, ગૌતમસ્વામી તથૈવાપૃચ્છતિ, યાવત્ યત્રૈવ કાકન્દી
નગરી તત્રૈવોપાગચ્છતિ, કાકન્દ્યાં નગર્યામુચ્ચનીચ૦ યાવદત્ત આચા-
નો યાવભાવકારુક્ષતે ॥૯॥

॥ ટીકા ॥

: સ ગારઃ : પારણદિવસે મપૌરુષ્યા
સ્વાધ્યાય ગૌતમસ્વામિવદ્ મિક્ષાચરણાર્થં મગવન્ત પૃચ્છતિ, :
શ્રીમહાવીરસ્યાઘ્નાં સમાદાય મિક્ષાર્થ કાકન્દીં નગરીં । તત્રોચ્ચનીચમધ્યમકુલે
મિક્ષાર્થ પર્યટન્ કેવલમા મિક્ષાં કારુક્ષતે મ્લમિક્ષામ્ ॥૯॥

॥ મૂલમ્ ॥

સે ઘણે અણગારે તાણ અન્મુજ્જયાણ પયયાણ તાણ -
યાણ ઇસમાણે, જઈ ણં મત્તં લમઈ તો ન લમઈ, લમઈ
તો ન ॥૧૦॥

ધન્યકુમાર અનગાર બેઠે ૨ તપ કે, પહિલે પારને કે દિન પ્રહર મેં સ્વાધ્યાય
કર શ્રી ગૌતમ સ્વામી કે સમાન મિક્ષાર્થ જાને કે લિયે સે પૂછા ઔર મગવાન્
મહાવીર કી વે કાકન્દી નગરી મેં પધારે । વહાં ડુંચે નીચે
કુલોં મેં મિક્ષાર્થ ભ્રમણ કરતે હુણ આયમ્બિલ કે લિયે આહાર કી ગવેષણા કરતે હૈ
પરન્તુ સરસ આહાર લેને કી અમિલાષા નહીં કરતે ॥૯॥

ધન્યકુમાર અણગાર છઠ છઠ તપના પ્રથમ ચારણના દિવસે પ્રથમ પ્રહરમા
સ્વાધ્યાય કરી શ્રી ગૌતમ સ્વામીની માફક ગોચરી બવા માટે ભગવાનને પૂછે છે,
ભગવાન મહાવીરની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી તે કાકન્દી નગરીમાં પધાર્યા, ત્યા
ઉંચા નીચા તથા મધ્યમ કુળોમા મિક્ષાર્થ ભ્રમણ । આયમિલ માટે હુખ્યા
આહારની ગવેષણા કરે છે પરન્તુ સરસ આહાર લેવાની બદા પણ ઇચ્છા કરના
નથી ॥૬॥

॥ છાયા ॥

: સ ધન્યોઽનગારસ્તયાઽભ્યુદયતયા તયા પ્રદત્તયા પ્રગૃહીતયા
 ઇષણયા ઇષમાણઃ, યદિ લભતે તર્હિ પાનં ન લભતે, પાનં
 લભતે તર્હિ ન લભતે ॥૧૦॥

॥ ટીકા ॥

તતોઽસી ધન્યનામાઽનગારઃ અભ્યુદયતયા=શાસ્ત્ર હિતયા, યા=પ્રકૃષ્ટ-
 યત્નવત્યા, પ્રદત્તયા=દાતૃપ્રદત્તવસ્તુસમ્બન્ધિન્યા, પ્રગૃહીતયા=પ્રકર્ષભાવેન અનાસત્તયા
 સ્વીકૃતયા ઇષણયા ઇષમાણઃ-યદિ લભતે તદા ન પાનમ્, અથ પાનં લભતે
 તદા ન ભક્તમ્ ॥૧૦॥

॥ મૂલમ્ ॥

તણ સે ધણે અણગારે અદીણે અવિમણે અકલ્હસે અવિસાર્દ અપરિ-
 તંતજોગી જયણઘઢણજોગચરિત્તે અહાપજ્જતં સમુદાણ પઢિગાહેઢ, પઢિગાહિત્તા
 કાકદીઓ નયરીઓ પઢિનિક્કમહ, ગોયમો જાવ પઢિદસેહ ॥૧૧॥

॥ છાયા ॥

: ધન્યોઽનગારઃ-અદીનઃ, અવિમનાઃ, લુપઃ, અવિષાદી,
 અપરિતાન્તયોગી, યત્નઘટનયોગચરિત્રો યથાપર્યાપ્ત સમુદાન પ્રતિશૃક્ષાતિ,
 પ્રતિશૃક્ષ કાકન્દીતો નગરીતઃ પ્રતિનિષ્ક્રામતિ, યથા ગૌતમો યાવત્પ્રતિ-
 દર્શયતિ ॥૧૧॥

શાસ્ત્રવિહિત-યતનાવાલી, દાતાદ્વારા દી ગર્હ વસ્તુ સમ્બન્ધી તથા ઉત્કૃષ્ટ
 માવ સે આસક્તિ રહિત સ્વીકારી હુઈ, એસી ઇષણાસે આહારકી ગવેષણા કરતે હુઈ ધન્ય
 અનગારકો મિશ્તા મેં આહાર મિલ્તા હૈ તો પાની નહીં ઓર પાની મિલ્તા હૈ તો આહાર
 નહીં ॥૧૦॥

યતનાવાલી દાતા દ્વારા દીધેલ વસ્તુ સમ્બન્ધી તથા ઉત્કૃષ્ટ કાવથી
 આસક્તિરહિત સ્વીકારેલી એવેણાથી આહારની ગવેષણા કરતા થકા ધન્ય અણુ-
 ગારને શિક્ષામા આહાર મળે તો પાણી નહીં, અને પાણી મળે તો આહાર
 નહી ॥૧૦॥

॥ टीका ॥

:=तथापि स धन्यनामानगरः अविमनाः ;, :=

क्रोधाद्यावेशरहितः, अविषादी=लानिरहितः, अपरितान्तयोगी=तनतनाटशब्द-
रहितः स्थिरचित्तः, यतनघटनयोगचरित्रः, यतनं=प्राप्तसंयमस्य विशुद्धयर्थमुद्योगः,
घटनम्=अप्राप्तविशुद्धसंयमश्रेणिप्राप्त्यर्थं यत्नः, यतनघटनलक्षणाः योगाः=
मनोवाक्कायव्यापारा तत्, एवम्भूतं चरित्रं=चारित्र्यं स -
योगचरित्रः=संयमनि । यथापर्याप्तं= लब्ध तावदेव पर्याप्तं,
समुदान=उच्चावचकुलादुपलब्धं वा वा गृहीत्वा काकन्दीनगरीतो
निष्क्रम्य गौतमस्वामिबद्धं यावत् प्रतिदर्शयति ॥११॥

॥ मूलम् ॥

तएवं से धण्णे अणगारे समणेणं महावीरेणं अब्भणुण्णाए
।णे अमुच्छिए क्षोचवण्णे बिलमिव पण्णगभूएणं अप्पाणेणं आहारं
आहारेइ, आहारित्ता सजमेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ॥१२॥

फिर भी वे धन्यकुमार अनगर मन, -भाव रहित अर्थात् क्रोधादि
आवेश रहित, विषाद भाव विना, तनतनाट शब्द को छोड़कर, स्थिर चित्त होकर, प्राप्त
की विशुद्धि के लिये उद्योग अप्राप्त की श्रेणी प्राप्त करने के लिये यत्न
करते हुए मन के संयम में अतीव दृढ़ हो ऊँचे नीचे
घरों से जितना मिला उतना ही आहार पानी ग्रहण कर काकन्दी नगरी से बाहर निकले ।
वहाँ से वे जहाँ भगवान् विराजमान थे वहाँ आये और श्री गौतमस्वामी की तरह
भगवान् को आहार पानी दिखलाया ॥११॥

इरी पणु ते धन्यकुमार अणुगार प्रसन्न मन क्लृप्तभाव रहित अर्थात्
क्रोधादि आवेश रहित विषादभाव विना तनतनाट शब्दने छोड़ी स्थिरचित्त यर्थ
प्राप्त संयमनी विशुद्धि भाटे श्रेण, तथा अप्राप्त संयमनी श्रेणि प्राप्त करवा
भाटे यत्न करता तथा मन, वचन, कायाना संयमभा अतिदृढ़ यर्थ उच्च, नीच
तथा मध्यम धरोथी नेटवो मध्यो तेटवो आहार पाणी आवश ।नुसारे श्रद्ध
करी काकन्दी नगरीथी अहार निकल्या त्याथी ते न्या भगवान् विराजमान
हुता त्यां आव्या अने गौतम स्वामीनी भाक्क भगवानने आहार पाणी
देयाठयो ॥११॥

॥ ॥

: स धन्योऽनगारः श्रमणेन भगवता महावीरेणाभ्यनुज्ञातः
सन् अमूर्च्छितो यावद् अनद्युपपन्नो बिलमिव पन्नगभूतेन आत्मना आहारं
आहारयति । आहारयित्वा संयमेन आत्मानं भावयन् विहरति ॥१२॥

॥ टीका ॥

स धन्यनामानगारो ऽभ्यनुज्ञातः सन् अमूर्च्छितः=रस-
वर्णादिषु वृद्धिभावरहितः तीव्रवैराग्यभावनाया पूर्वसेवितमनोहरसादिस्मरणा-
भावात् यावन् अनद्यु =रागद्वेषरहितः, मध्यस्थभावयुक्तत्वात् । तदप्येक-
विंशतिवारमुदकेन पूर्णतया : विषाय रसमनास्वादयन् आहार-
माहारयति । इह-‘बिलं च पन्नगभूतेन आत्मने’ति, भुजगो

तदनन्तर वे धन्यकुमार अनगार श्रमण भगवान् महावीर से आज्ञा प्राप्त कर,
तीव्र वैराग्य भावना से आहार मे अमूर्च्छित, वर्णरस आदि मे गृह न हो, पूर्वसुक्त सुन्दर
आहारों का स्मरण नहीं करते हुए मध्यस्थ भाव से अर्थात् राग-द्वेष रहित
बिना किसी स्वाद के आहार करते थे । उस आहार को भी इक्कीस बार पानी से धोकर
नीरस एवं सत्वहीन करके आहार करते थे ।

वे बिना स्वादलिये किस आहार करते थे दृष्टान्तद्वारा कहते हैं—

जिस प्रकार सर्प बिल मे प्रवेश करते समग बिल के दोनों पार्श्व भागों को
स्पर्श नहीं हुआ भाग से ही उसमे प्रवेश करता है । उसी प्रकार धन्यकुमार

त्यागनाह ते धन्यकुमार अष्टगार श्रमण भगवान् महावीर पासेशी आज्ञा
लभ आहारमां अमूर्च्छित-वर्ण रस आदिमा गृह न यता मध्यस्थभावे तीव्र
वैराग्य भावनाथी पूर्वे कदेह सुन्दर तथा सरस आहारोऽनु स्मरण न करता
रागद्वेष रहित कोष्ठ पक्ष स्वाद बीना आहार करता होता ते आहारने पक्ष
(२१) ओकवीस बार पाणीथी धोय निरस तेभ्य सत्वहीन करीने आहार
करता होता तेभ्य स्वाद बीना कथ रीते आहार करता होता ते दृष्टान्तद्वारा
भतावे छे—

जेवी रीते सर्प बिलमा प्रवेश करती वधते बिलना भन्ने-आबुभाबुना-
भागने स्पर्श वगर मध्य भागपीन तेमा प्रवेश करे छे तेवीन रीते धन्यकुमार

॥ टीका ॥

:=तथापि स धन्यनामानगरः अविमनाः ;, अकलुषः=
 क्रोधाद्यावेशरहितः, अविषादी=लानिरहितः, अपरितान्तयोगी=तनतनाटशब्द-
 रहितः स्थिरचित्तः, यतनघटनयोगचरित्रः, यतनं=प्राप्तसंयमस्य विशुद्धचर्यमुद्योगः,
 घटनम्=अप्राप्तविशुद्धसंयमश्रेणिप्राप्त्यर्थः ;, यतनघटनलक्षणाः योगाः=
 मनोवाक्कायव्यापारा तत्, एवम्भूतं चरित्रं=चारित्रं स -
 योगचरित्रः=संयमनिष्ठासंपन्नः । यथापर्याप्त=यावन्मात्रं लब्धं तावदेव पर्याप्त,
 समुदान=उच्चावचकुलादुपलब्धं वा वा गृहीत्वा काकन्दीनगरीतो
 निष्क्रम्य गौतमस्वामिवद् यावत् प्रतिदर्शयति ॥११॥

॥ मूलम् ॥

से धणो अणगारे समणेणं महावीरेणं अब्भणुणाए
 णे अमुच्छिण्णं भोअवण्णे विलमिव पण्णगमूएणं अप्पाणेणं आहारं
 आहारेइ, आहारित्ता सज्जेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ॥१२॥

फिर भी वे धन्यकुमार अनगर मन, आव रहित अर्थात् क्रोधादि
 आवेश रहित, विषाद विना, तनतनाट शब्द को छोड़कर, स्थिर चित्त होकर, प्राप्त
 की विशुद्धि के लिये उद्योग अप्राप्त की श्रेणी प्राप्त करने के लिये यत्न
 करते हुए मन के में अतीव दृढ़ हो ऊँचे नीचे मध्यम
 धरो से जितना मिला ही आहार पानी ग्रहण कर काकन्दी नगरी से बाहर निकले ।
 वहाँ से वे जहाँ भगवान् विराजमान थे वहाँ आये और श्री गौतमस्वामी की
 भगवान् को आहार पानी दिसलाया ॥११॥

इरी पक्षु ते धन्यकुमार अणुगार प्रसन्न मन कलुषभाव रहित अर्थात्
 क्रोधादि आवेश रहित विषादभाव विना तनतनाट शब्दने छोड़ी स्थिरचित्त यत्
 प्राप्त संयमनी विशुद्धि भाटे उद्योग, तथा अप्राप्त संयमनी श्रेणि प्राप्त करवा
 भाटे यत्न करता तथा मन, वचन, कथाना संयमभा अतिदृढ़ यत् उच्च, नीच
 तथा मध्यम धराथी नेटवो मध्ये तेटवो आहार पाणी आवश्यकतानुसारे अलक्ष
 करी काकन्दी नगरीथी अहार निकल्या त्यांथी ते न्या भगवान् विराजमान
 हुता त्यां आब्या अने गौतम स्वामीनी आइके भगवानने आहार पाणी
 देयाठयो ॥११॥

॥ छाया ॥

: स धन्योऽनगारः श्रमणेन भगवता महावीरेणाभ्यनुज्ञातः
सन् अमूर्च्छितो यावद् अनध्युपपन्नो विलमिव पन्नगभूतेन आत्मना आहारं
आहारयति । आहारयित्वा मेन आत्मानं भावयन् विहरति ॥१२॥

॥ टीका ॥

स गारो ऽभ्यनुज्ञातः सन् अमूर्च्छितः=रस-
वर्णादिषु गृद्धिभावरहितः तीव्रवैराग्यभावनया पूर्वसेवितमनोहरसादिस्मरणा-
भावात् र अनध्यु =रागद्वेषरहितः, मध्यस्थभावयुक्तत्वात् । तदप्येक-
विंशतिवारमुदकेन प्रक्षाल्य पूर्णतया :सत्त्वं विधाय रसमनास्वादयन् आहार-
माहारयति । दृष्टान्तमाह—'विल व पन्नगभूतेन आत्मने'ति, यथा भुजङ्गो

तदनन्तर वे धन्यकुमार अनगार श्रमण भगवान् महावीर से आज्ञा प्राप्त कर,
तीव्र वैराग्य भावना से आहार मे अमूर्च्छित, वर्णरस आदि मे गृद्ध न हो, पूर्वसुक्त सुन्दर
आहारों का स्मरण नहीं करते हुए भाव से अर्थात् राग-द्वेष रहित
बिना किसी स्वाद के आहार करते थे । उस आहार को भी इक्कीस बार पानी से धोकर
नीरस एवं सत्वहीन करके आहार करते थे ।

वे बिना स्वादलिये किस प्रकार आहार करते थे वह दृष्टान्तद्वारा कहते हैं—

जिस सर्प बिल मे प्रवेश करते समय बिल के दोनों पार्श्व भागों को
स्पर्श नहीं हुआ भाग से ही उसमे प्रवेश है । उसी प्रकार धन्यकुमार

त्यारणाह ते धन्यकुमार अणुगार अभ्यनुज्ञात भगवान् महावीर पासेथी आज्ञा
लभ आहारमां अमूर्च्छित-वर्ण रस आदिमा गृद्ध न यत्ता मध्यस्थभावे तीव्र
वैराग्य भावनाथी पूर्व करेख सुन्दर तथा सरस आहारोंनु स्मरषु न करता
रागद्वेष रहित केछ पणु स्वाद पीना आहार करता होता ते आहारने पणु
(२१) एक्कीस बार पाणीथी धोछ निरस तेमज सत्वहीन करीने आहार
करता होता तेज्जा स्वाद पीना छ रीते आहार करता होता ते दृष्टान्तद्वारा
अतावे छे —

जेवी रीते सर्प बिलमा प्रवेश करती वधते बिलना अन्ते—आणुआणुना-
भागने स्पर्श्या वगर मध्य भागीज तेमा प्रवेश करे छे तेवीज रीते धन्यकुमार

विलस्य भीगद्वयमसंस्पृशन् एवात्मानं विले प्रवेक्षयति
 द्वयस्पर्शरहितमाहारं कण्ठनालाभिमुखं प्रवेश्याऽऽहारयति । एवं
 संयमेन चात्मानं यक्षसौ विहरति ॥१२॥

॥ मूलम् ॥

• से समणे भगवे महावीरे अण्णया कयाइ काकदीओ नयरीओ
 सहसंभवणाओ सज्जाणाओ पढिनिक्खमइ, पढिनिक्खमिच्चा बहिया
 विहारं विहरइ ॥१३॥

॥ ॥

। स भ्रमणो भगवान् महावीरोऽन्यदा कदाचित्काकन्दीतो
 नगरीतः सहस्राश्रवणादुद्यानात्प्र निष्कामति, प्रतिनिष्क्रम्य बहिर्जनपदविहारं
 विहरति ॥१३॥

॥ टीका ॥

अन्यदा कदाचिद् तो पारणानन्तरं भ्रमणो
 भगवान् महावीरः काकन्दीनगरीतः सहस्राश्रवणनामकादुद्यानात् प्रतिनिष्क्रम्य
 बहिर्देशविहारार्थं विहरति ॥१३॥

अनगार भी मुखके दोनो पार्थ भागो से आहार को बिना स्पर्श कराए स्वाद रहित आहार
 करते थे। इस प्रकार तप-सयम-पूर्वक आत्मचिन्तन करते रहते थे ॥१२॥

तपश्चात् भगवान् महावीर काकन्दी नगरी के सहस्राश्रवण
 नामक से निकले और निकलकर देशों में गि किया ॥१३॥

अण्णुगार पणु भुण्णना भन्ने बागोथी आहारने स्पश्याया वगर स्वाद रहित आहार
 करता होता थे प्रकारे तप सयम पूर्वक आत्म-चिन्तन करता था रहता
 होता ॥१२॥

तो पछी ओइ समये भ्रमणु भगवान् महावीरे काकन्दी नगरीना सहस्राश्र-
 वण नामना [नथी निकली थीना देशोभा विहार क्यो] ॥१३॥

॥ मूलम् ॥

तएणं से धन्ने अणगारे भगवओ महावीरस्स तहारुवाणं
येराण अंतिए सामाइयमाइयाइं एकारस अंगाइ अहिज्जइ, अहिज्जित्ता संजमेणं
भावेमाणे विहरइ ॥१४॥

॥ ॥

: स धन्योऽनगारः भगवतो महावीरस्य तथारूपाणां
विराणामन्तिके सामायिकादीन्येकादशाङ्गान्यधीते, अधीत्य संयमेन तप-
5 भावयन् विहरति ॥१४॥

॥ टीका ॥

: स धन्यनामाऽनगारः श्रीमहावीरस्य भगवतस्त्वथारूपस्थविराणां
समीपे सामायिकादीन्येकादशाङ्गान्यधीतवान्, : संयमेन ऽऽत्मानं
भावयन् विहरति ॥१४॥

॥ मूलम् ॥

से वझे अणगारे तेणं ओराळेण ० खंदओ ०
तेमेमाणेर चिट्ठइ ॥१५॥

॥ ॥

: स धन्योऽनगारस्तेनोदारेण ० यथास्कन्दको यावत् ०
थावद् उपशोभमानरस्तिष्ठति ॥१५॥

किर धन्यकुमार अनगार ने श्री भ्रमण भगवान् महावीर के तथारूप-बहुश्रुत
स्थविरो के समीप सामायिक आदि ग्यारह अङ्गोंका अध्ययन किया, और तप-सयमद्वारा
आत्मचित्तन करते रहने लगे ॥१४॥

ते पछी धन्यकुमार अणुगारे श्री भ्रमण भगवान् महावीरना तथारूप-
बहुश्रुत स्थविरीनी पासै सामायिक आदि अण्णार अंगेणु ज्ञान प्राप्त कर्तुं
अने तप संयम पूर्वक आत्म-चिन्तन करता थका रहेवा लाय्था ॥१४॥

॥ ટીકા ॥

તદનુ સ ાસ્તેનોદારેણ 'ત્રિપુષ્પેન' ઇત્યાદિવિશે -
વિશિષ્ટેન :કર્મણા શુષ્કો ;, યથાસ્કન્દકઃ=સ્કન્દન્કવત્ યાવત્- -
રાશિમતિચ્છમઃ સુહૃતકુતાશન ઇવ વહિસ્તેજોરહિતોઽપ્યન્તસ્તપસા તેજસા તપસ્તેજઃ-
શ્ચિ સ્ત્રીવાતીવ-ઉપશોભમાનઃ૨ અતિશયેન દેદીપ્યમાનો બભૂવ ॥૧૫॥

ધન્યનામ્નોઽનગારસ્ય તીવ્રતપઃ શરીરં વર્ણયતિ-

'-મિત્યાદિ ।

॥ મૂલ્ય ॥

ળ પાદાણં અયમેયારૂવે ણે હો ,
સે જહાનામપ-સુકલ્હીતિ વા, કલ્હપાઢયાતિ વા, જરગઢવાહ્ણાતિ વા,
પવામેવ લ્વા નિમ્મંસા અદ્વિચમ્મલ્હિરત્તાપ
યાંતિ નો ચેવ ણં મં તેણિયત્તાપ ॥૧૬॥

॥ ॥

પાદયોરિદ્ધમેતદ્રૂપં તપોરૂપલાવણ્યમમવત્,
તથયાનામકસ્-શુષ્કલ્હીતિ વા, કાઠપાઢુકેતિ વા, જરત્કોપાનદિતિ વા, પવ-
મેવ પાદૌ શુષ્કૌ, રૂક્ષૌ, નિર્મોસૌ અસ્થિચર્મશિરાતયા પ્રજ્ઞાયેતે
નો ચેવ માંસશોણિતતયા ॥૧૬॥

વે ધન્યકુમાર અનગાર હસ ઉદાર-પ્રધાન તપ સે સર્વથા સૂક્ષ્મ ગયે
હો ગયે । ફિર મી વે સે ઢક્રી 'હવન કી અગ્નિ કે સમાન બાહર સે તેજ રહિત હોતે
હુપ મી સ્કન્દકમુનિ કી તરહ આત્મતપ તેજ સે અધિકાર્ધક દેવીપ્યમાન હુપ ॥૧૫॥

અવ ધન્યકુમાર અનગાર કે તીવ્ર તપ કે સે દેદીપ્યમાન-કાન્તિયુક્ત-ઘરીર
કા વર્ણન કિયા હૈ— ' ' ઇત્યાદિ ।

તે ધન્યકુમાર અણુગાર આ ઉદાર-પ્રધાન તપથી સર્વથા સુકલ્હ ગયા તથા
રૂક્ષ થઈ ગયા તો પણ તેઓ રાખથી ઢંકાએલી હવનની અગ્નિ સમાન બહારથી
તેજ રહિત હોવા છતાં પણ અધિક ઋષિની માફક આત્મ તપ તેજથી
અધિક-અધિક દેહીપ્યમાન થયા ॥૧૫॥

હવે ધન્યકુમાર અણુગારના તીવ્ર તપના પ્રભાવે દેહીપ્યમાન કાન્તિયુક્ત-
શરીરનું વર્ણન કરાય છે — 'વર્ણસ્સળ' ઇત્યાદિ

॥ टीका ॥

धन्यनाम्नोऽनगारस्य चरणयोरेवं रूपलावण्यं, मू=आकारः, लावण्यं=चाकचिक्चयुक्तः कांतिविशेषः तपःप्रभावात्संजातं, यथा-शुष्कलली=शुष्क-
वा काष्ठपादुका, जीर्णोपानद् वा, एवमेव धन्यनामानगारस्य
पादौ शुष्कौ रूक्षौ रक्षितौ केवलमस्थिचर्मशिराभिः प्रज्ञायमानौ, नैव मांस-
शोणिताभ्यां पादौ विज्ञायेते ॥१६॥

॥ मूलम् ॥

गं अणगारस्स पायंगुलियाणं अयमेयारूवे० से जहाणामए-
कलसंगलियाइ वा, मृगसंगलियाइ वा, माससंगलियाइ वा तरुणिया छिण्णा
उण्हे दिण्णा ॥ मिलायमाणी२ चिट्ठ , एवमेव घण्णस्स पायंगुलि-
याओ सुक्काओ सोणियत्ताए ॥१७॥

॥ छाया ॥

अनगारस्य पादाङ्गुलिकानामिदमेतद्रूप० तद्यथानामकम्-
कलसंगलिकेति वा, मृगसंगलिकेति वा, माससंगलिकेति वा, तरुणिका छिन्ना
उण्णे दत्ता सती म्लायन्ती२ तिष्ठति, एवमेव धन्यस्य पादाङ्गुलिकाः शुष्का
यावत् शोणिततया ॥१७॥

धन्यकुमार अनगार के चरण(पौंव) तप के कारण सूखे की , काष्ठपादुका
अथवा जर्जरित उपानह (जूते) के समान शुष्क, एव मासरहित हो गये थे, केवल
हड्डी, चमड़ा तथा नसों की से ही उनके चरण दृष्टिगोचर होते थे, परन्तु उनमें मांस
तथा रक्त बिल्कुल नहीं था ॥१६॥

धन्यकुमार अणुगारना अरखु (पग) तपने कारणे सुकाष्ठ गच्छेत्ता वृक्षनी
छाद, काष्ठपादुका अथवा जर्जरित पगारणा समान शुष्क रूक्ष अने मासरहित
थई गया होता केवल हड्डिका ने आभडा तथा नसोना आणथीअ तेओना अरखु
(पग) देखाता होता पखु तेआ मास तथा दोही अरापखु देखाता न्होता ॥१६॥

॥ टीका ॥

: प्रभावावरणाङ्गुलीनामेवं रु यं , -कल-
 संगलिका, इति कलायो=वर्तुलचणकस्तस्य संगलिका=फलिका 'बटाणाफली'
 'बटलाफली' इति च भाषायाम्, मुद्रसंगलिका=मुद्रफलिका, माषसंगलिका वा=
 माषफलिका 'बटिदफली' इति भाषायाम्, =अपरिपका छिन्ना=त्रोटिता
 सण्णे=आतपे दत्ता=निहिता शुष्का सती परिम्लाना =भवति, एव-
 मेव धन्यनामानगारस्य चरणाङ्गुलिकाः :, :, निर्मासा :,
 केवलमस्थिचर्मधिरामिः प्रहायन्ते, नैव मांसशोणिताभ्याम् ॥१७॥

॥ मूलम् ॥

जंघाणं अयमेयारूवे० से ० काकजंघाइ वा, कंकजंघाइ वा,
 डेणियालियाजंघाइ वा, सोणियत्ताए ॥१८॥

॥ ॥

जंघयोरिदमेतद्रूपं० तद्वयथा० काकजहे वा, कङ्कजहेति वा,
 डेणिकालिकाजहेति वा यावत् शोणिततया ॥१८॥

॥ टीका ॥

जङ्घयोः, जानुगुल्फयोर्मध्यभागो , तोरेवं :-

अतिशय तप के घन्ना के पाँवोंकी डँगलियाँ, अपरिपक्व
 में तोड़ी हुई तेज घूप में सुखाई , म्लान-मुरासाई हुई-मटर की फलियाँ
 मूँग की फलियाँ की फलियों के शुष्क, एवं मांस रक्त रहित हो
 गई थीं। वे केवल हड्डी एवं नसों से ही दिखाई देती थीं ॥१७॥

अतीव उग्र तप के अनगार की -(पिण्डी-घुटने के नीचेका भाग),

अतिशय तपना कारणे घन्ना अणुगारना पगानी आगणीओ अपरिपक्व
 अवस्थाभां तोडेव तथा तेज घूपमा सूकाओव शुष्क, म्लान-मुराओव वटाणानी
 शींगो, भगानी शींगो अथवा अडहनी शींगो समान शुष्क इक्ष तेभव मांस रक्त
 रहित थध गध हटी ते देवण डाड थाभ अने नसोथीव देखाटी हटी ॥१७॥

अति तपने कारणे धन्ना अणुगारनी व घा (हीअधुना नीचेको भाग),

પ્રમાવાત્સંજાતં —કાકજહ્વા, કઢ્ઢજંઘા, કઢ્ઢઃ=પક્ષિવિશેષસ્તસ્ય જહ્વા, ઢેણિ-
કાલિકાજહ્વા=ઢેણિકાલિકા—પક્ષિવિશેષસ્તસ્યા જહ્વા, ઇમાઃ સ્વભાવતો નિર્માસ-
શોણિતા ધવન્તિ, અતસ્તત્સાદૃશ્યમુક્તમ્ । એવં તસ્ય જહ્વે શુક્રે રુક્ષે નિર્માસે
સંજાતે ઇત્યર્થઃ ॥૧૮॥

॥ મૂલ્ય ॥

જાણૂં અયમેયારૂઢે૦ સે જહા૦ કાલિપોરેઢ વા, મયૂરપોરેઢ વા,
ઢેણિયાલિયાપોરેઢ વા, સોણિયત્તાણ ॥૧૯॥

॥ છાયા ॥

ધન્યસ્ય જાન્વોરિદમેતદ્રૂપ૦ તદ્યથા૦—કાલિપર્વેતિ ઘા, મયૂરપર્વેતિ ઘા,
ઢેણિકાલિકાપર્વેતિ ઘા, એવં યાવત્ શોણિતતયા ॥૧૯॥

॥ ટીકા ॥

કાલિનામા વનસ્પતિવિશેષઃ, પર્વં ન્ધિસ્થાનમ્ । મયૂરસ્ય,
ઢેણિકપક્ષિવિશેષસ્ય ચ પર્વં=જાનુરૂપસન્ધિસ્થાનં નિર્માસં શોણિતરહિતં
ધવન્તિ જાનુદ્વયં ધમૂવ ॥૧૯॥

કૌણ્કી જઘા, — (પક્ષિવિશેષ) કી જઘા, અથવા ઢેણિક (પક્ષિવિશેષ) કી જઘા કે સમાન
, એવ માંસ રક્ત રહિત હોગઈ થી । હન પક્ષિયો કી જઘાઈ ત્વમાવ સે હી નિર્માસ
એવં રક્તરહિત હોતી હૈ, અતઃ ડનકી હન સે ડપમા લી ગઈ હૈ । ધન્યકુમાર અનગાર કી ઢી
જઘાઈ ડનકે પતલી હોગઈ થી ॥૧૮॥

જિસ પ્રકાર કાલી નામક વનસ્પતિ વિશેષકે સન્ધિ સ્થાન (જોઢ), મયૂર એવ
ઢેણિક (પક્ષિવિશેષ) કે ઘુટનો કે સન્ધિસ્થાન , , માંસ, એવ રક્ત સે રહિત હોતે હૈ,

કાગડાની જઘા, ક ક (પક્ષિવિશેષ) ની જઘા અથવા ઢેણિક (પક્ષિવિશેષ) ની
જઘા સમાન શુષ્ક, રૂક્ષ અને માત્ર રક્ત રહિત થઇ ગઇ હતી આ પક્ષીઓની
જઘાઓ સ્વભાવથી જ નિર્માસ તેમજ રક્ત રહિત હોય છે એટલે અહીં ડેની
ઉપમા આપવામા આવી છે, ધન્યકુમાર અણુગારની જઘાઓ પણ તેના જેવી
પાતળી થઇ ગઇ હતી ॥૧૮॥

જેવી રીતે કાલી નામે વનસ્પતિ વિશેષનું સન્ધિસ્થાન (જોડ), મેાર તેમજ
ઢેણિક (પક્ષિવિશેષ) નાં લીંચણનું સન્ધિસ્થાન શુષ્ક, રૂક્ષ, માત્ર તેમજ રક્ત

॥ મૂળમ્ ॥

૦ સેજહાણામણ-સામકરિલ્લેહ વા, બોરીકરિલ્લેહ વા,
ઈ૦, સામલી૦, તરુણ છિન્ને ઇન્દે ચિદ્દહ, ઇવામેવ
સોણિયત્તાણ ॥૨૦॥

॥ ॥

ઝર્વોઃ૦ તદ્યથાનામકમ્-શ્યામકરીર વા, વદરીકરીરમિતિ
વા, સલ્લકીકરીરમિતિ વા, શાલ્મલીકરીરમિતિ વા, છિન્નં, ઇણે યાવ-
ચિષ્ઠતિ, મેવ ધન્યસ્યોરુ યાવત્ શોણિતવયા ॥૨૦॥

॥ ટીકા ॥

ઝર્વોઃ, જાનુત ઝર્વભાગ ઝર્વસ્તયોઃ, : વાદેર્વ યે
સંજાતં -શ્યામકરીરં, =પ્રિયશ્ચુવૃક્ષસ્ય કરીરં=અકુરઃ, વદરીકરીરં,
સલ્લકીકરીરં, સલ્લકી=વનસ્પતિવિશેષઃ, કરીરમ્=અકુરઃ । શાલ્મલી=
'સેમલ' ઇતિ પ્રસિદ્ધો વિશેષસ્તસ્ય કરીરમ્= : । તદેતત્તરુણકં=
'ત્રોટિતમ્, આતપે સ્થાપિત સત્ પરિમ્લ્લાનં તિ તથૈવ -
રસ્યોરુ : ॥૨૦॥

ઉસીપ્રકાર અનગાર કે દોનોં છુટને , , ઇવ માંસ રક્ત રહિત હે
ગયે થે ॥૧૯॥

જિસ -પ્રિયંગુ અકુર, વદરી (બેર) અકુર, સલ્લકી
(વૃક્ષવિશેષ) કા અકુર, શાલ્મલી (સેમલ) વૃક્ષકા અકુર, અપરિપક્વ અવસ્થામૈં હી તોઢ કે
ધૂપમૈં સૂઝાદેને પર મ્લાન ઇવ હો જાતે હૈં, ઉસી અત્યન્ત ઉપ્ર તપકે
ધન્યકુમાર કે -છુટનોં કા ઝમરી પ્રદેશ (સાંચલ), માંસ કે નહીં હોને સે
ઇવ હો ગયા થા ॥૨૦॥

રહિત હોય છે એવી રીતે ધન્ય અણુગારના બન્ને ઢીંચણ શુષ્ક રુક્ષ તેમજ
માંસ થી રહિત થઈ ગયા હતા ॥૧૯॥

જેમ શ્યામ-પ્રિયંગુ વૃક્ષના અકુર બઢરી (બેર) વૃક્ષના અકુર, સલ્લકી
(વૃક્ષવિશેષ) ના અકુર, શાલ્મલી (સેમલ) વૃક્ષના અકુર ને અપરિપક્વ અવ-
સ્થામાજ તોડીને તડકામા સુકાવી દેવાથી મ્લાન તેમજ રુક્ષ થઈ જાય છે. એવી
રીતે અત્યન્ત ઉપ્ર તપને કારણે ધન્યકુમાર અણુગારના ઉડ્-ઢીં ના ઉપરનો
ભાગ (સાંચલ), રક્ત માંસ નહિ હોવાથી શુષ્ક તેમજ રુક્ષ થઈ ગયો હતા ॥૨૦॥

॥ मूलम् ॥

धणस्स कटिपत्तस्स इमेयारूवे० से जहा०—उट्टपादेति वा, जरग्गपादेति वा जाव सोणियत्ताए ॥२१॥

॥ छाया ॥

धन्यस्य कटिपत्रस्येदमेतद्रूपं तद्यथा०—उट्टपाद इति वा, जरद्भवपाद इति वा यावत् शोणितवत्तया ॥२१॥

॥ टीका ॥

तस्य धन्यनामानगारस्य कटिपत्रस्य=कटिप्रदेशस्य एवं रूपलावण्य तप-
श्चरणेन संजातं, यथा—उट्टहिम्भस्य वा वृद्धवलीवर्दस्य वा चरणः खुरद्वयात्मकः
ऊर्ध्वभागे समुन्नतोऽधस्तादनुन्नतः शोणितमांसरहितः शुष्को रूक्षश्च भवति तद्वत्तस्य
कटिप्रदेशः : ॥२१॥

॥ मूलम् ॥

धण उदरमायणस्स इमेयारूवे० सेजहा०—मुक्कदतिएइ वा, भज्जगय-
कमल्लेइ वा, कट्टकोलंबएइ वा, एवामेव उदरं त्वं निर्म्मंस ॥२२॥

॥ छाया ॥

धन्यस्योदरमाजनस्येदमेतद्रूपं तद्यथा०—शुष्कदतिरिति वा, भर्जनक-
कमल्लमिति वा, काष्ठकोलम्ब इति वा, एवमेवोदरं त्वं निर्मांसम् ॥२२॥

अतिशय तपके कारण धन्यकुमार अनगार के कटिप्रदेश की शोभा इस प्रकार
हो गई थी । जिस प्रकार ऊट के बच्चे का पांव, बैल का दो खुरवाला पांव,
ऊपर से (ऊचा) और नीचे से अवनत (ावाला) तथा रक्त मांस रहित होता
है, उसी प्रकार धन्यकुमार अनगार का कटिप्रदेश भी अतिशय तप के कारण रक्त,
मांस रहित अत्यन्त क्षीण एवं हो गया था ॥२१॥

अत्यन्त उग्र तपने कारणे धन्यकुमार अणुगारना कटिप्रदेश—कट्ट—की शोभा
आ प्रभाषे थं थं हती—जैवी रीते छोटना जण्णाना पग, वृद्ध जण्णना जे
भुरीवाला पग, उपरथी छिया आने नीचे आडावाणा तथा रक्त मांस रहित
होय छे जैवी रीते धन्यकुमार अणुगारना कटि प्रदेश पणु अतिशय तपने कारणे
रक्त मांस रहित अत्यन्त क्षीण शुष्क तेमज रुक्ष थं गये हतो ॥२१॥

॥ टीका ॥

धन्यनामानगारस्योदरभाजनस्य तपःप्रभावान्मध्यभागे कुशतया
विध रूपलावण्यं संजातं, यथा—शुष्कहृतिः=आतपशुष्कं चर्ममयजलभाजनं
'नाम्ना प्रसिद्धं, यथा वा भर्जनककमल्लं=वणकादिभर्जनपात्रं घटादिकर्परं
वा, वा काष्ठकोलम्बः=पिष्टमर्दनपात्रं 'कठोती' इति प्रसिद्धम् । शुष्कहृत्यादिकं
यथा निम्नं गम्भीर शुष्कं भवति, स्योदरं शुष्कं निर्मांसमतिगम्भीरं
कुशं निम्नं सजातम् ॥२२॥

॥ मूलम् ॥

धणस्स पांसुलिय . णं इमेयारूवे० सेजहा०—थासयावलीति वा,
पाणावलीति वा, मुहावलीति वा, एवा० ॥२३॥

॥ छाया ॥

लिकाकटकयोरिदमेतद्वृ० तद्वया०— लीति वा,
पानावलीति वा, मुहावलीति वा, एवमेव० ॥२३॥

॥ टीका ॥

पांशुलिकाकटकयोः, पांशुलिकाः=पार्श्वस्थीनि 'कटकौ=कटौ—

अतिशय उग्र तप के कारण धन्यकुमार अनगार का पेट इस प्रकार का हो
गया था । जिस प्रकार घूप में सूखी हुई चमड़े की , चने आदि की रोटी पकानेका
, आँटा गूदने की कठोती, , एव अन्दरसे गहरी होती है, उसी
धन्यकुमार अनगार का पेट भी रक्त एव मांस के अभाव से ,
एवं गहरा हो गया था, अर्थात् तप के पेट पीठ से चिपक गया था ॥२२॥

अनिशय उग्र तपने कारणे धन्यकुमार अणुगारतुं पेट जोतुं यथ गयुं
इतु के नेम तडकाभा सुकायेवी आभडानी भसक, अणु आदिनी शेटवी सेकवानी
बोदी (तवे) अथवा बोट आधवानी कथरोट, शुष्क इक्ष तेमज अंदरथी छोडी
(गडेरि) बोध छे तेवी रीते धन्यकुमार अणुगारतुं पेट पणु रक्त तेमज भासना
आवावथी कृश, शुष्क, इक्ष तेमज छोडु यथ गयुं इतुं अर्थात् तपना कारणे पेट
पीठने आदी गयुं इतु ॥२२॥

समूहौ, तयोरेवं रूपलावण्यं तपश्चरणेन संजातं यथा—। सकावली, =
 दर्पणा : शेषाः, दर्पणा वा, तेष पर्युपरिणि। मा गी=पङ्क्तिः,
 तद्वत् वामदक्षिणपार्श्वद्वये स्थिरेणिरैकैकतया ते। यथा वा
 गी, अत्र —शब्देन पानपात्रं ते 'गिलास' इति भाषायाम्, तेषा-
 मावली, यद्वा =, तेषामावली जलतरङ्गावलीत्यर्थः, तद्वत्, यथा वा
 आवली, =पशुबन्धनकीलविशेषाः, तेषामावली=पङ्क्तिः, तद्वत् ॥२३॥

॥ मूलम् ॥

पिङ्गकरंदयाणं अयमेयारूवे० सेजहा०—कण्णावलीति वा, गोला-
 वलीति वा, बट्टयावलीति वा, एवामेव० ॥२४॥

॥ ॥

पृष्ठकरण्डकानामिदमेतद्वयं०, तद्यथा० कर्णावलीति वा,
 गोलावलीति वा, गीति वा, एवमेव० ॥२४॥

श्री धन्यकुमार अनगार कौ दोनों, बाई, दाई—पसलियों के समूह का सौन्दर्य
 उभ तप के कारण इस प्रकारका हो गया था—

जैसे स्थासकावली—दर्पण की आकृतिवाले पात्र विशेष की, अथवा दर्पणकी एक के
 ऊपर एक रखी हुई पंक्ति, पाणावली पान पात्र (गिलास) की पक्ति, अथवा मुण्डावली,
 स्थाणु विशेष—पशु बान्धने के कीलों (खूंटों) की-क्रमशः एक के ऊपर एक रखी हुई—पक्ति।
 जिस प्रकार ये सब मिन २ गिने जा सकते हैं, उसी प्रकार धन्य नामक अनगार की
 दोनों ओरकी पसलियां एक एवं मांस के अभावसे पृथक् पृथक् गिनी जा सकती थी ॥२३॥

श्री धन्यकुमार अणुगारनी जन्ने-डाणी अने जन्मछी—आणुनी पासणीआना
 जन्मछीनी शोभा छिअ तपने छीधे आ प्रभाछे थध गछ छती —

जेवी रीते स्थासकावली—अरीआ (दर्पण) नी आकृतिवाणा पात्र विशेषनी
 अथवा दर्पणनी ओके छपर ओके राजेही प कित, पाणावली—पान पात्र, (गिलास)
 नी प कित अथवा मुण्डावली—स्थाणु विशेष—पशु बान्धनानी भीदानी कमशः
 ओके छपर ओके राजेही—प कित जे रीते ओ अलग अलग गछी शकथ छे ओवी
 रीते धन्यकुमार अणुगारनी जन्ने आणुनी पासणीआ रकत तेमज भासनी
 अभावथी जही जही गछी शकती छती ॥२३॥

॥ टीका ॥

तस्य पृष्ठकरण्डकानाम्=पृष्ठप्रदेशानां यं संजातं यथा-
 कर्णावली=कर्णभूषणं 'वाली' इति भाषायाम्, वा गोलावली=वर्तुलाकार
 'कुण्डी' इति भाषायाम्, वा वर्तिकावली=लासामयबाल-
 क्रीडन स्तुविशेषः, तद्वत् ॥२४॥

॥ मूलम् ॥

घ मेयारूवे० सेजहा०-चित्तकट्टरेइ वा, वीयण-
 पत्तेइ वा, तालियटपत्तेइ वा, एवामेव० ॥२५॥

॥ ॥

घन्यस्योरःकटकस्येदमेतद्रूप० तद्यथा०-चित्तकट्टरमिति वा, व्यजन-
 पत्रमि वा, तालवृन्तपत्रमिति वा, एवमेव० ॥२५॥

॥ टीका ॥

घन्यनाम्नोज्जगारस्य तरः = : तपश्चरणे-
 नैवंविधं - चित्तकट्टरम्, चित्तशब्देन किलिञ्जादिकं वस्तु किञ्चिद्
 चच्यते, कट्टरं=अधोभागः, निर्मितपात्रं 'टोकरी' 'ओढी' इति भाषा-

श्री घन्यकुमार अनगारका पृष्ठ प्रदेश (पीठ) निर्मास एव रक्त हीन होनेसे कर्ण
 फूल (वाली), पत्थर की कुडी, अथवा बच्चों के खेलने का लाससे बना हुआ
 खिलौना के समान , हो गया था ॥२४॥

निर्मित टोकरी () के नीचे का भाग, आदि के स्थापटियों का बना
 हुआ अथवा पत्र का बना हुआ के समान घन्यकुमार अनगार का

श्री धन्ना अल्लुगारना पृष्ठ प्रदेश (वासे) निर्मास तेमन्न रक्तहीन डोवाथी
 कर्ण्डूक (पुटिया) पत्थरनी कुडी अथवा आणकेने रमवाना लापथी जनेव जेक
 प्रकारना रमकडाने समान शुष्क, रूख भई गयो हतो ॥२४॥

श्री घन्यकुमार अल्लुगारनु वक्षस्थल मंडान् तपश्चर्याने करखे निर्मास तेमन्न
 रक्तहीन डोवाथी ते, वांसथी जनावेव टोपहीना नीचेना भाग, वास आदिनी

याम्, तस्याधोभागः, तद्वत्, यथा वा व्यजनपत्र-वशादिदलमयं वायुत्पादकम्, यथा वा तालवृन्तपत्रम्=तालपत्रनि तो व्यजनविशेषः, तद्वत् ॥२५॥

॥ मूलम् ॥

घण्णस्स बाहाणं अयमेयारूवे० सेज्जहानामए-समिसंगलियाइ वा, बाहायासंगलियाइ वा, अगत्थियसंगलियाइ वा, एवामेव० ॥२६॥

॥ छाया ॥

धन्यस्य बाहोरिदमेतद्रूप०, तद्यथानामकम्-शमीसंगलिकेति वा, बाहायासंगलिकेति वा, अगस्तिकसंगलिकेति वा, एवमेव ॥२६॥

॥ टीका ॥

धन्यनाम्नो रस्य बाहोरेवं ला तपसा संजातं यथा-शमीसंगलिका-शमीनाम्नो 'छोकर' 'खेजड़ी' इति भाषाप्रसिद्धस्य संगलिका=फलि, वा बाहायासंगलिका, बाहाया=वृक्षविशेषः, तस्य ' ' 'करमाला' इति प्रसिद्धस्य संगलिका=फलिका, यथा वा-अगस्तिकसंगलिका, स्तिको=वक्रवृक्षविशेषस्तस्य संगलिका=फलिका, तद्वत्। इमाः फलिकाः शुष्काः सत्यो यथा भवन्ति तथा धन्यनाम्नोऽनगरस्य बाहोणेणित्ताभावेन तौ सजातौ ॥२६॥

वक्रस्थल महान तपश्चर्या के कारण मांस एव रक्त के सूख जाने से शुष्क, हो गया था ॥ २५ ॥

इस घोर तपश्चर्या से बला अनगर की मुजाये, शमी (छोकर, खेजड़ी) 'नामक की फलियां, बाहाया (अमलतास, करमाला) की फलियां अथवा अगधिया-वक्र-वृक्षविशेष की फलियां के समान रक्त एव मांस के अभाव से शुष्क, हो गई थीं ॥ २६ ॥

ચીપોથી બનાવેલ પખા અથવા તાલપત્રના બનાવેલ પખાના જેવું, શુષ્ક, રૂક્ષ થઇ ગયું હતું ॥૨૫॥

આવી મહાન તપશ્ચર્યાના પ્રભાવથી ધન્યા અણગારની લુબ્ધા, લોહી અને માંસના અભાવે શમી નામના વૃક્ષની શીંગો, વાહાયા (અમલતાસ, કરમલા) વૃક્ષની શીંગો, અથવા અગધિયા બે વૃક્ષ વિશેષની શીંગો જેવી, શુષ્ક-રૂક્ષ થઇ ગઇ હતી ॥૨૬॥

॥ टीका ॥

तस्य सुलिकानां लावण्यं तपश्चरणेन तथा धं संजातं यथा-
कलायसंगलिका, कलायो=वृत्तचणकः, तस्य संगलिका=फलिका, मुद्रसंगलिका=
मुद्रफलिका, माषसंगलिका=माषफलिका तरुणिका=अपका, छिन्ना=त्रोटिता
आतपे दत्ता=निक्षिप्ता शुष्का सती यथा परिम्लाना, एवमेव तस्य हस्ताङ्गुलयः
शुष्काः निर्मासशोणिताः संजाताः ॥२८॥

॥ मूलम् ॥

घण्णस्स गीवाए० सेजहा०-करगगीवाइ वा, कुंडियागीवाइ वा, उच्चत्य-
चणएइ वा, एवामेव० ॥२९॥

॥ छाया ॥

धन्यस्य ग्रीवायाः० तद्व्यथा०-करकग्रीवेति वा, कुण्डिकाग्रीवेति वा,
नकमिति वा, एवमेव० ॥२९॥

॥ टीका ॥

ग्रीवायः प्रमावादेवं रूपलावण्यं संजातं यथा-करकग्रीवा,
करकः=कमण्डलुस्तस्य ग्रीवा, कुण्डिकाग्रीवा, कुण्डिका=लघुकलशी, तस्या ग्रीवा,

महान् उग्र तपश्चर्या के प्रभाव से धन्यकुमार अनगार के हाथों की ऊँगलियां इस
प्रकार हो गई थीं, जैसे-मटरकी फलियां, मूंग की फलियां, उरद की फलियां। ये अर्द्ध
परिपक्व अवस्था में ही तोड़कर घूप में सूखा देने से म्लान एवं हो जाती है, उसी
प्रकार उनके हाथों की ऊँगलियां रक्त एवं मासके अभावसे शुष्क, हो गई थीं ॥२८॥

इस कठिन तप के प्रभावसे धन्यकुमार अनगार की ग्रीवा (गर्दन) निम्न शोमाको
हुई। जैसे-कमण्डलुकी गर्दन, छोटी कलशी की गर्दन अथवा सुराही कुजा की

महान् उग्र तपश्चर्यानि प्रभावे धन्यकुमार अणुगारना हाथनी आगणीओ
जेवी थध गध डती डे, जेवी वटाणुनी शिंगि, भगनी शिंगि अने अडहनी
शिंगि अर्धी पाडेइ अवस्थाभां तोडीने तडकाभां सुकववाथी म्लान अने शुष्क थध
ब्यथ छे, तेवीज रीते तेभना हाथनी आगणीओ रक्त अने मासना अभावे
शुष्क-रूक्ष थध गध डती ॥२८॥

आ डेडु तपना प्रभावथी धन्यकुमार अणुगारनी ग्रीवा (गर्दन) नीचे
जखुआ प्रभावेनी शोमाने प्राप्त थध डती जेवी कमंडणी गर्दन, नाना कण-

ગ્રીવા, 'કૂંજા' 'સુરાહી' इति भाषाप्रसिद्धं मृण्मय-
, ग्रीवा, ग्रीवा-अतिकृष्ण शुष्का रूक्षा निर्मासाऽभवत् ॥२९॥

॥ मूलम् ॥

• हणुयाए० सेजहा०—छाउयफळेति वा इकुवफळेति वा,
अंबगट्टियाइ वा, एवामेव० ॥३०॥

॥ छाया ॥

धन्यस्य हनुकस्य० तदूयया०—अलाबुफलमिति वा, इकुवफलमिति
वा, आम्राष्टिरिति वा एवमेव० ॥३०॥

॥ टीका ॥

धन्यनामानगारस्य हनुकं=चिबुकं तपोमाहात्म्यादेवविधं
—अलाबुफलं=सद्योजाततुम्बीफलं, —'हिगोटा' इति भाषाप्रसिद्ध-
, आम्राष्टिका=आम्रगुटिका 'आमगुठली' इति भाषायाम्, तद्वत् रूक्षं
निर्मासं चिबुकमभवत् ॥३०॥

गर्दन अत्यन्त सकडी एव पतली होती हैं, उसी प्रकार धन्यकुमार अनगार की गर्दन भी
मास एव रक्त के अभाव से हो गई थी ॥२९॥

इस महान् घोर तपश्चर्या के कारण अनगार की (दाढ़ी) इस हो
गई थी। जैसे—तत्काल का हुवा तुम्बी का फल, (हिगोटे) का फल अथवा
आम की गुठली जिस की होती है, उसी धन्यकुमार अनगार की दाढ़ी—तुड़्डी
रक्त एव ' ' के अभाव से एवं हो गई थी. ॥३०॥

શીયાની ગરદન, અથવા કુબાની ગરદન અત્યન્ત સાકડી તેમજ પાતળી હોય છે,
તેવી રીતે ધન્યકુમાર અણુગારની ગરદન પણ માસ અને રક્તના અભાવે કૃશ
તેમજ શુષ્ક-રૂક્ષ થઈ ગઈ હતી ॥૨૯॥

આ મહાન ઉપ તપશ્ચર્યાને કારણે ધન્યકુમાર અણુગારની ડાહી આવી
થઈ ગઈ હતી જેમ—તરતનું ઉત્પન્ન થયેલ તુમ્બીનું ફળ હકુળ (હિંગોટા) નું
ફળ અથવા કેરીની ગોટલી જેવા પ્રકારની હોય છે, તેવીજ રીતે ધન્યકુમાર
અણુગારની ડાહી પણ રક્ત અને માસના અભાવથી શુષ્ક અને રૂક્ષ થઈ ગઈ
હતી ॥૩૦॥

॥ मूलम् ॥

धण्णस्स उट्ठाणं० सेजहा०-शुक्कजलोयाइ वा, सिलेसगुलियाइ वा.
अलत्तगगुलियाइ वा, एवामेव० ॥३१॥

॥ छाया ॥

धन्यस्यौष्ठयोः० तद्यथा०-शुक्कजलौकेति वा, श्लेषगुटिकेति वा.
अलत्तकगुटिकेति वा, एवमेव० ॥३१॥

॥ टीका ॥

तस्योष्ठयोस्तपःप्रभावादेवं रूपलावण्य संजातं यथा-शुक्कजलौका
'जोक' इति भाषायाम्, श्लेषगुटिका, श्लेषः=लेप शेषस्तस्य गुटिका.
अलत्तकगुटिका, अलत्तकः=लाक्षारस गुटिका. जलौकादीनां शुष्के
सति कान्तिराहित्यं काश्यं च भवति तद्वदुभावोष्ठौ शुष्कौ रुक्षौ
निर्भासौ बभूवतुः ॥३१॥

॥ मूलम् ॥

धण्णस्स जिम्भाए अय० सेजहानामए-वटपत्तेइ वा. पलासपत्तेइ वा,
उंवरपत्तेइ वा. सागपत्तेइ वा, एवामेव० ॥३२॥

॥ छाया ॥

जिह्वाया इदं० तद्यथानामकम्-वटपत्रमिति वा, पलास-
पत्रमि वा, उदुम्बरपत्रमिति वा, शाकपत्रमिति वा, एवमेव० ॥३२॥

तप के प्रभाव से धन्यकुमार अनगार के दोनों ओष्ठ इस प्रकार हों गये थे ।
जैसे-सूखी हुई जोक, श्लेष (एक प्रकार का लेप) की गोली अथवा लाख की गोली होती
है उसी उन के दोनों ओठ (होठ) शुष्क, एवं निर्भास हो गये थे. ॥३१॥

तपना प्रभावથી धन्यकुमार अणुगारना गान्ने डोळ आवा प्रकारना थड
गया होता जेभ सुकाय गयेथ जेणो, श्लेष (जेठ जातना लेप) नी गोली अथवा
लाखनी गोली डोळ छे जेवी रीते तेभना गान्ने डोळ शुष्क, रूक्ष अने निर्भास
थड गया होता ॥३१॥

॥ ટીકા ॥

જિ પશ્ચરણેનૈવંવિઘં ણ્યં . . યથા—વટપત્રં,
પન્નાશપત્ર, ઉદુમ્બરપત્રં, વા, એવમેવ નિર્મોસશોણિતા ચર્મધમનીમાત્રા-
વશેષા જિહ્વા ॥૩૨॥

॥ મૂલ્ય ॥

નાસાણ અયં સેજહાનામણ્—અં પે યાઈ વા, અંઘાહગ-
પેસિયાઈ વા, માતુલિગપેસિયાઈ વા, તરુણિયાં એવામેવં ॥૩૩॥

॥ ॥

ધન્યસ્ય ના હદં તદ્યથાનામકમ્—આમ્રપેશિકેતિ વા, આમ્રા-
તકપેશિકેતિ વા, માતુલિગપેશિકેતિ વા તરુણિકાં એવમેવં ॥૩૩॥

॥ ટીકા ॥

નાસિકાયા યં —આમ્ર=પ્રસિદ્ધં, =
' ' ઇતિ વજ્રદેશપ્રસિદ્ધ , જ્ઞં='વિજોરા' ઇતિ પ્રસિદ્ધં ફલમ્,
તેષાં પેશી=અસ્થિત્વગ્વર્જિતો ધનીશ્રુતો માગઃ 'શૂદા' 'ગિર' ઇતિ ભાષાયામ્, સા

ઘોર તપશ્ચર્યા સે ધન્યકુમાર અનગાર કી જિહ્વા હસ હો ગઈ થી,—સૂત્રા
વટવૃક્ષ કા પત્તા, પલાશ () વૃક્ષ કા પત્તા, ઉમ્બર કા પત્તા, અથવા શાક
() કા પત્તા હોતા હૈ, ઉસી ડન કી જિહ્વા રક્ત રહિત હો કેવલ
ચમડે ઇવં નસો કા હી રહ ગઈ થી ॥૩૨॥

ઉપ્ર તપકે ધન્યકુમાર અનગારકી નાસિકા હસ હો ગઈ થી ।
જૈસે—આમ કી ચીર—ફાક, આમડે (કા પ્રસિદ્ધ) કી ફાંક, વિજોરેકી ,

ઉપ્ર તપશ્ચર્યાથી ધન્યકુમાર અણુગારની આવા પ્રકારની થઇ ગઇ
હતી જેમ સુકા વડના પાદડા, પલાશ (ખાખરા) વૃક્ષના પાદડા, ઉમ્બરના પાદડા
અથવા સાગના પાદડા હોય છે, તે પ્રકારે તેમની રક્ત માસ રહિત થઇ ફક્ત
આમડું અને નસોની જાળ રૂપજ રહી ગઇ હતી ॥૩૨॥

ઉપ્ર તપને કારણે ધન્યકુમાર અણુગારની નાસિકા આવા પ્રકારની થઇ ગઇ
હતી જેમ કેરીની ચીર, આમડા (ખગાલતુ પ્રસિદ્ધ ફળ)ની ચીર, બિજોરાની
ચીર, ગોટલી તથા છાલ રહિત આ બધા ફળોની ચીરો તડકામા સુકાયા પછી

ચાપરિપકૈવ છિન્ના, આતપે દત્તા સતી પરિમ્લના ભવ તથા નાસિકા શુષ્કા રૂક્ષા નિર્માસા ચ સંજાતા ॥૩૩॥

॥ મૂલમ્ ॥

વીણ ૦ સે જહા ૦—વીણાછિદ્રેતિ વા, વદ્વીસગછિદ્રેતિ વા, પ્રામાદ્યતારગાદ વા, એવામેવ ૦ ॥૩૪॥

॥ છાયા ॥

ધન્યસ્યાક્ષ્ણોઃ ૦ તદ્યથા ૦—વીણાછિદ્રમિ વા, વદ્વીસકછિદ્રમિતિ વા, તિકતારકેતિ વા, એવામેવ ૦ ॥૩૪॥

॥ ટીકા ॥

વીણાછિદ્રં, વદ્વીસકો—વાદ્યવિશેષસ્તસ્ય છિદ્ર, પ્રામાતિકતારકા વા, તત્સદ્દશે તસ્યાક્ષિણી નિમ્ને ગમીરે શુષ્કે રૂક્ષે નિર્માસે ચ સંજાતે ॥૩૪॥

ગુઠ્ઠી છિલકે રહિત, હન ચોરો કો ધૂપમે સૂઝા દી જાય, સૂઝ જાને પર જિસ પ્રકાર વે મ્લન હો જાતી હૈં ઉસી પ્રકાર ઉનકી નાસિકા શુષ્ક, રૂક્ષ એવ નિર્માસ' હો ગઈ થી ॥૩૩॥

ચોર તપશ્ચર્યાકે કારણ ધન્યકુમાર અળગાર કી આંખે હિસ પ્રકાર હો ગઈ થી । જૈસે—વીણાકે છિદ્ર, વદ્વીસક,—વંસરીકે છિદ્ર અથવા પ્રાત કાલીન તારે હોતે હૈં ઉસી પ્રકાર ઉનકી આંખે ઝઢી (ગહરી), તથા શુષ્ક, રૂક્ષ હો ગઈ થી । ઉનકી આંખે હિતની અન્દર ઘુસ ગઈ થી, કિ ઉન દબે હુએ ગહરે છોટર છિદ્રામેં ચમક (કીકરી) માત્ર હી દિશ પહતી થી ॥૩૪॥

જેમ કરમાઈ જાય છે, તેમ તેમની નાસિકા શુષ્ક, રૂક્ષ અને નિર્માસ થઈ ગઈ હતી ॥૩૩॥

ઉપ નપશ્ચર્યાને કારણે ધન્યકુમાર અળગારની આંખો આવા પ્રકારની થઈ ગઈ હતી જેમ વીણાના છિદ્ર, વંસરીના છિદ્ર અથવા પ્રાતઃકાળના તારા દેખાય છે તેવી રીતે તેમની આંખો ઊંડી તથા શુષ્ક, રૂક્ષ થઈ ગઈ હતી તેમજ તેમની આંખો એટલી અદર ઘુસી ગઈ હતી કે તે કબેલા ઊંડા નાના નાના છિદ્રમાં ચમક (કીકરી) માત્ર જ દેખાતી હતી ॥૩૪॥

॥ મૂલમ્ ॥

અયમે૦ સેજહા૦—મૂલછલ્લિયાઈ વા, વાલુંકછલ્લિયાઈ વા, કારેલ્લયછલ્લિયાઈ વા, એવામેવ૦ ॥૩૫॥

॥ ॥

ધન્યસ્ય કર્ણયોરિદ૦ તદ્યયા૦—મૂલછલ્લિકેતિ વા, વાલુંકછલ્લિકેતિ વા, કારેલ્લયછલ્લિકેતિ વા, એવામેવ૦ ॥૩૫॥

॥ ટીકા ॥

કર્ણયોરેવં . . . —મૂલકછલ્લી, વાલુંકછલ્લી, કારવેલ્લછલ્લી । મૂલકઃ=સ્વનામપ્રસિદ્ધઃ કન્દવિશેષઃ ‘મૂલા’ इति भाषायाम् । વાલુંક=ચિર્મિટં ‘કકઢી’ इति याम् । કારવેલ્લં ‘કરેલા’ इति भाषायाम् । તેષાં છલ્લી=ત્ત્વ, તિમતલા ભવતિ તદ્વત્કર્ણો સજાતૌ ॥૩૫॥

॥ મૂલમ્ ॥

થા સીસસ્સ૦ સેજહા૦—તરુણગલાણઈ વા, વા, સિંહાલણઈ વા, ચિટ્ટઈ, એવામેવ સીસં નિમ્મસં અદ્ધિવમ્મચ્છિરત્તાણ પળ્લાયઈ, નો એવ ણં મંસસોણિયત્તાણ ॥૩૬॥

॥ ॥

શીર્ષસ્ય૦ તદ્યયા૦—તરુણકાલાનુકમિતિ વા, તરુણકૈલાલુકમિતિ વા, સિંહાલુકમિતિ વા, ત ૦ યાવત્તિઘ્તિ, એવામેવ ધન્યસ્યાનગારસ્ય

ધન્યકુમાર કે નિમ્ન શોમા કો પ્રાપ્ત હુય, જૈસે—મૂલે કી , કકઢી કી કરેલે કી હોતી હૈં ઉસી પ્રકાર ઉનકે કાન, એવ રક્ત સે રહિત હો કર સૂલ ગયે થે ॥૩૫॥

ધન્યકુમાર અણુગારના કાન નીચે પ્રમાણેની શોમાને પ્રાપ્ત થયા હતા જેમ મૂળાની છાલ, કકઢીની છાલ અથવા કરેલાની છાલ હોય છે, તેવી રીતે તેમના કાન, માસ અને રક્તના અણુઓ સુકાઈ ગયા હતા ॥૩૫॥

शीर्षं निर्मांसमस्थिचर्मशिरावत्तया प्रज्ञायते, नो चैव खलु
शोणि १ ॥३६॥

॥ टी ॥

धन्यनामानगारस्य : शीर्षकस्यैवविधं ण्यं
-तरुणालाबु=अपक्वतुम्बीफलं, तरुणैलालुकं=अपक्वो वर्तुलाकारः
कन्दविशेषः, 'मूरण' इति भाषाप्रसिद्धः, सिण्हालकं='तरबूज' इति प्रसिद्धं
, =अपक्वं त्रोटितम् आतपे निक्षिप्तं शुष्कं सत् परिम्लानं
तिष्ठति=भवति, एवमेव धन्यनाम्नोऽनगारस्य शीर्षकं शुष्कं निर्मांसं
केवलमस्थिचर्मधमनीनां दर्शनात् प्रज्ञायते नैव मांसशोणि वेन ॥३६॥

॥ मूलम् ॥

, उदरमायण-कण्ण-जीहा-उद्वा, एएसि अट्टी न
भण्णति, चम्मछिरत्ताए पण्णायइत्ति भण्णइ ॥३७॥

॥ ॥

सर्वत्र, नवरस-उदरमाजनं कर्णी जिहोह्वी, एतेषां (वर्णके) अरि न
भण्यते, चर्मशिरावत्त्वेन प्रज्ञायते, इति भण्यते ॥३७॥

घोर तपश्चर्या से धन्यकुमार अनगार का निम्न सौन्दर्य से शोभित हुआ ।
जैसे-अपक्व तुम्बीफल, (गोल मूरण कन्द) अथवा अपक्व तरबूज । इन
फलों को अपरिपक्व में ही तोड़कर सूर्य की प्रचण्ड धूप में दे देने पर जिस प्रकार ये
, एव म्लान हो जाते हैं । उसी प्रकार उग्र तप से उनका भस्मक भी बिना
रक्त एव मांस के हो गया था । वह मात्र हड्डी, चर्म तथा नसों का समूह
ही होता था ॥३६॥

उग्र तपश्चर्या थी धन्यकुमार अणुगारनु भस्मक नीचे सुवर्ण सौन्दर्य थी
शोभित थ्यु नेम अपक्व तुण्डीनु क्षण, अपक्व कोलाबुक (गोल मूरण कंद)
अथवा अपक्व तरबूज आ क्षणाने अपरिपक्व अवस्थाभाज तोड़ने सूर्यना स्रष्ट
तापभा राणवाथी, ने रीते को शुष्क, इक्ष तेमज्ज म्लान थछ नय छे तेवी रीते
तपथी तेमज्ज म पक्षु रक्त मांसना अभावे शुष्क, इक्ष थछ गयु छटुं.
ते मात्र हड्ड, अर्ध तथा नसोना सयुद्ध मात्रथीज देणातु छटु ॥३६॥

॥ ટીકા ॥

‘સર્વત્ર સર્વાક્ષેષુ વર્ણનં વિજ્ઞેય’, નવરં=વિશેષસ્તુ—ઉદરં, કર્ણૌ, જિહ્વા, ઓષ્ઠૌ, एतेषां વર્ણને ‘અસ્થિ’ ઇતિ ન ભળ્યતે=ન કથ્યતે । તત્ર કેવલં ચર્મશિરાદર્શનાદેવોદરાદીનાં સ્વરૂપં વિજ્ઞાયતે, ઇતિ ભળ્યતે । ॥૩૭॥

ઉક્તરીત્યા ધન્યનામ્નોઽનગારસ્ય ચરણાભ્યામારભ્ય શ્ચિરઃપર્યન્તં સોપમાનં પૃથક્ પૃથક્ વર્ણિતમ્ । પુનરેકેનૈવ સૂત્રેણ સમગ્રસરીરં વર્ણયતિ—‘ધણેણ’ ઇત્યાદિ ।

॥ મૂલ્ય ॥

ધણે ણં અણગારે ણ શુક્લેણં પાયજંઘો , વિગયતદ્ધિ-
કરાલેણં કઢિકઢાદ્દેણં, પિટ્થમણુસ્સિણં ઉદરમાયણેણં, જોઙ્ગમાણેહિં
પાંમુલિકઢદ્દેહિં. અક્કલસુત્તમાલા વિચ ગણિજ્જમાણેહિં પિટ્થકરંઢગસંધીહિં,

ઉપરોક્ત સમી અક્ષોપાક્ષોં કા વર્ણન સમાન પ્રકાર સે સમક્ષના ચાહિયે પરન્તુ પેટ કાન, જિહ્વા તથા ઓઠ (હોઠ) મે હક્કિયાં નહીં હોતી હૈં, કેવલ યે ચર્મ નસોં દ્વારા હીં લેસતે હૈં, ઇસ કારણ ઇન્કે વર્ણનમે દૂસરે અક્ષોં કી તરહ હક્કિયોં કા વર્ણન નહીં સમક્ષના ચાહિયે । ધન્યકુમાર અણગાર કે પેટ, કાન જિહ્વા , યે રક્ત એવ માંસ કે અભાવ સે કેવલ ચમઢા ઓર નસોં જાલ સે હીં લેસાઈ દેતે થે ॥૩૭॥

ધન્યકુમાર અણગાર કે પાંચ સે લેકર સમસ્ત અક્ષોપાક્ષોં કા પૃથક્ પૃથક્ વર્ણન ભિન્નર ઉપમાઓં કે ઉમર કિયા ગયા હૈ । અવ યહાં એક હીં સૂત્રમેં સમસ્ત અક્ષોં કા વર્ણન કિયા જાતા હૈ— ‘ધણેણ’ ઇત્યાદિ ।

ઉપર કહેલ બધા અગ અને ઉપાગતુ વર્ણન સમાન પ્રકારથી સમજાવેલું, પરન્તુ પેટ, કાન, તથા હોઠમાં હોઠકા નથી હોતા કહેતા ચર્મ તથા નસો દ્વારાજ એ દેખાય છે એટલા માટે એનું વર્ણન કરતી વખતે બીજા અગોની માફક હોઠકાનું વર્ણન સમજવું નહિ ધન્યકુમાર અણગારનું પેટ, કાન, તથા હોઠ રક્ત તેમજ માંસના અભાવથી કહેતા ચર્મ અને નસાબલથીજ દેખાતા હતા ॥૩૭॥

ધન્યકુમાર અણગારના પગથી લઇને બધાં અગઉપાગતુ બુદ્ધ બુદ્ધ વર્ણન બુદ્ધી બુદ્ધી ઉપમાઓથી ઉપા કરવામાં આવ્યું છે હવે અહીં એકજ સૂત્રમાં બધા અગોનું વર્ણન દેવામાં આવે છે — ‘ધણેણ’ ઇત્યાદિ—

મગાતરંગમૂષ્ણં ઇરકઢગદેસમાણં, સુકસ ણાહિં વાહાહિં, સિદ્ધિલકઢાલી
વિવ લંબંતેહિ ય અમ્મહત્થેહિં, ણવાહો ચિવ વેવમાણીણ સીસઘડીણ,
પમ્માનવદણકમલે, ઁમ્મહઘહામુહે, ઁવ્વુહ્નયણકોસે, જીવજીવેણ ગચ્છહિ, જીવં-
જીવેણ ચિદ્દહિ, માસિત્તા ગિલાહિ, માસમાણે ગિલાહિ, માસં
માસિસ્સામિત્તિ ગિલાહિ । સે જહાનામણ્—ઇગાલસગહિઆદ વા, જહા સંદઓ
તહા હુતાસણે ઇવ માસરાસિપલિન્છણે તવેણં તેણં તવતેયમિરીણ ઁવ-
સોમેમાણે ઁવસોમેમાણે ચિદ્દહિ ॥૩૮॥

॥ છાયા ॥

ધન્યઃ અનગારઃ શુષ્કેણ બુધ્ધક્ષેણ પાદજહોરણા, ચિકૃતતટીકરા-
લેન કટિકટાહેન, પૃષ્ઠમનુશ્રિતેન ઁદરમાજનેન, દશ્યમાનૈઃ પાંશુલિકટકૈઃ,
અક્ષસૂત્રમાલેવ ગમ્યમાનૈઃ પૃષ્ઠકરણ્ઢકસન્ધિમિઃ, ગજાતરંગમુતેન ઇરઃ દેશ-
માગેન, શુષ્કસર્પસમાનામ્યાં વાહુમ્યાં, સ્થિલિકટાલિકામ્યામિવ લમ્બમાનામ્યાં
, કમ્પનવાતિક ઇવ વેપમાનયા શીર્ષઘટ્ટ્યા, મમ્લાનવદનકમલઃ,
, ઁદ્ભૂહિતનયનકોશો જીવજીવેન ગચ્છતિ, જીવજીવેન તિષ્ઠતિ,
, માષિત્તા ગ્લાયતિ, માષાં માષમાણો ગ્લાયતિ, ‘ માષિષ્યે ’ ઇતિ
ગ્લાયતિ । તદ્યથાના મ્—અઝારસ્રકટિકેતિ વા, સ્કન્દકસ્તયા યાવત્
ઇવ મમ્મારામિ તિચ્છમસ્તપસા તેજસા તપસ્તેજઃશ્રિયા ઁપશ્ચોમમાનઃ ૨
તિષ્ઠતિ ॥૩૮॥

॥ ટીકા ॥

‘ધક્ષેણં અળગારેણં’ ઇત્યત્ર ‘ણં’ ઇતિ પદદ્વયં વાક્યાલક્ષ્યાર્થકમ્ । ધન્યોઽન-
ગારસ્ત્રીવ્રતરતપશ્રવણાત્ શુષ્કેણ ંગોણિતરહિતેન, બુધ્ધક્ષેણ=બુધ્ધસાયોગાદુર્વલેન

ધન્યકુમાર અનગારકે પૌવ, (પિળ્હી), સાંચલ, યે તીનો, અત્યન્ત તીવ્ર
તપકે ં પવ રક્કકે સૂલજાને સે , સે અત્યન્ત નિર્બલ પવં
શિથિલ હો ગયે યે ।

અત્યન્ત તીવ્ર તપને કારણે ધન્ય કુમાર અલ્પગાર ના પગ જ ધા (પિન્હી)
અને સાથલ એ ત્રણે માસ અને રક્તના અભાવે શુષ્ક, રૂક્ષ તથા ક્ષુધાથી અત્યન્ત
નિર્બલ અને શિથિલ થઈ ગયા હતા

पादजह्वोरुणा=चरणाश्च त्रयेणोपलक्षितो भवति । चरणी, जह्वे, च,
 एतान्यङ्गानि तीव्रतपःसमारोधनेन शोणितरहितान्यतिदुर्बलानि संजाता-
 नीत्यर्थः । विकृततटीकरालेण, विकृतं=विरूपं तत् =पार्श्वे करालम्=
 तेन, कटिकटाहेन, कटाह इव=कञ्चपपृष्ठमिव, विशेष इव कटिः
 कटिकटाहः, तेन लक्षितो भवति । कटिप्रदेशः मांसशोणितोपक्षयादस्त्रा-
 मुन्नततया च पार्श्वभागे विकृतः इत्यर्थः ।

पृष्ठमनुश्रितेन उदरभाजनेन लक्षितो भवति । तस्योदरं -
 शोणितक्षयात्पृष्ठभागावस्थितास्थिसंलग्नकृत्स्नीहान्त्रादीनामप्यतिशुष्कतया पृष्ठ-
 माश्रित्य मध्यभागे कुञ्चत्वाद् गम्भीरपात्रमिव संजातमित्यर्थः, अग्रतश्चर्ममात्रावृत-
 पृष्ठभागावशेषमुदरं बभूवेति ।

दृश्यमानैः पार्श्वस्थिकटकैः=पार्श्वभागास्थिसमूहैर्लक्षितः ।

पार्श्वभागावस्थितास्थीनि मांसावरणरहितत्वेन पृथक् पृथक् दृश्यमानानि
 भवन्तीत्यर्थः ।

उनका कटिप्रदेश, कलुए की पीठ के समान (कढाई) के समान

रक्त के अभावसे हड्डियाँ के ऊँचेपन से अत्यन्त विकृत हो गया था ।

पेट, मांस एवं शोणित के से यकृत (लीवर) पीछा (तिछी)
 आंते आदि के सूख जानेसे पीठकी हड्डियोंके चिपक गया था, और
 मध्य में होजानेसे ऊबे पात्रके समान हो गया था, अर्थात् केवल पीठसे चिपका
 हुवा पेटका मात्र ही रह था ।

उन की पसलियाँ मांस, रक्त के सूख जानेसे जुड़ी-जुड़ी वीख पड़ती थीं ।

तेमनो कटि (कंड) प्रदेश का 1 नी पीठ भाइके अथवा कडाई भाइके भास,
 रक्तना अभावे डाढका उया यई जवाथी 1 नी विकृत डेभातो हतो ।

तेमनो पेट, भास अने रक्तना अभावे तथा यकृत (लीवर) पीछा
 (भरोण), आंतरडा आदि मुडी जवाथी वांसांना डाढका साथे बांधी गयो हतो ।
 तेमज पेट मध्यमा कृश यई जवाथी उडा पात्रनी भाइके यई भयो हतो । अर्थात्
 पीठथी आटेहो पेटनो आभहुं मात्रज रही गयो हतो ।

तेमनी पासणीये भास अने रक्त मुडी जवाथी मुडी मुडी रूपत डेभाती हती

अक्षसूत्रमालेव=रुद्राक्षमालेव गण्यमानैः=सख्यायमानैः पृष्ठकरा इक-
सन्धिमिः, करण्डकं=वंशदलिकानिर्मितं टोकरीपात्र तदिव पृष्ठं पृष्ठकरण्डकं,
सन्धयः=अस्त्रां बन्धनस्थानानि, लक्षितः। तस्य पृष्ठभागसंलग्नास्थिवन्धन-
स्थानानि रुद्राक्षमालाप्रतिबद्धप्रत्येकमणकवद् गण्यमानान्यभूवन्नित्यर्थः। अत्र
करण्डकशब्देन वंशदलिकानिर्मितटोकरीपात्रसम्बन्धिवंशदलिका यथा प्रत्येक गण-
यितुं शक्यन्ते तथैवास्य मुनेः पृष्ठगतास्थीनि सर्वाणि प्रत्येक गणयितुं योग्यानि
बभूवुरिति बोधितम्।

गङ्गातरङ्गभूतेन=गङ्गातरङ्गरूपेण उरःकटकदेशभागेन, उरःकटकस्य=
स्थलसम्बन्धस्थिपञ्जरस्य देशभागः=विभागः, तेनोपलक्षितः। तत्रत्यमांस-
शोणितयोरतिशुष्कतया आसोच्छ्वाससञ्चाराद् गङ्गातरङ्गवन्नित्त्रोन्नतभावेन तस्य
स्थलास्थीनि सुव्यक्तदृश्यमानान्यभूवन्।

शुष्कसर्पसमानाभ्यां बाहुभ्यामुपलक्षितः। बाहुगतमांसशोणितयो-
रतिशुष्कत्वात्केवलमस्थिचर्मधमनीमिस्तस्य बाहू शुष्कसर्पसमानौ बभूवतुः।

उनकी पीठ की हड्डियों का जुटाव तथा अस्थिया, मांस एव शोणित के अभाव से
रुद्राक्षकी माला के मनके की तरह, अथवा वास की टोकरी की प्रत्येक गल्लाका—खापटी की
तरह, —अलग गिनी जा सकती थीं।

उनका —छाती—की हड्डियां, मांस, रक्त के अभाव से आस लेने तथा
छोहने से गङ्गा की तरङ्गों के समान ऊंची—नीची होती हुई दिखाई देती थीं।

उनकी मुजाए मांस एव शोणित के अभाव से अत्यन्त शुष्क हो जानेके कारण
केवल हड्डियां, चर्म तथा नसों की जालवाली, सूखे हुए सांपों के समान दिखाई देती थीं।

तेमना वासाना (पीठना) ढाडकाओना सधी अने ढाडका ने प्रकारे
इद्राक्षनी भावाना भण्डा जुडा जुडा गणी शक्य छे अथवा वासनी टोपल्लीनी
प्रत्येक चीर जुडी जुडी गणी शक्य छे तेज प्रकारे मांस अने शोणितना अभावे
जुडा जुडा गणुध शकता हुता

तेमना वक्षस्थल—छाती — ना ढाडका मांस तेज रक्तना अभावथी
आस लेती वणते तथा छोडती वणते गगाना तरगनी माइक डंथा नीया
आता स्पष्ट देखाता हुता

तेमनी जुनओ मांस अने रक्तना अभावे अत्यन्त शुष्क थक जवाथी
इकत ढाडका, आभडा तथा नसोना जण वादी, सुईला सापोनी माइक देखाती हुती

શિથિલકટાલિકેવ, શિથિ =શ્લુષ્મન્ધના કટાલિકા=અશ્વારોહણ-
 સાધનપદાલમ્બનોપકરણં 'પા' 'ઇતિ માધાર્યાં, તદ્વત્ મ્, -
 હસ્તાભ્યાં ધીરગ્રથૂતાભ્યાં કરાભ્યાં લક્ષિતઃ । તે ધોધાને
 પાર્શ્વદ્વયે લમ્બમાનો અશ્વારોહણસાધનપદાલમ્બનોપકરણથૂતા વ વમૂવતુઃ ।

કમ્પનવાતિક ઇવ=કમ્પનવાતવ્યાધિસંયુક્ત ઇવ વેપમાનયા=કમ્પમા-
 નયા શીર્ષઘટયા, ઘટીવ શીર્ષ શીર્ષઘટી, તયોપલક્ષિતઃ । તીવ્રતરતપશ્ચરણેન માંસ-
 શોણિતયોઃ શુષ્કતયા શીર્ષ લઘુઘટી કમ્પનવાતવ્યાધિયુક્તપુરુષસ્ય
 મસ્તકમિવ વમૂવ ।

1 :=શુષ્કમુલકમલઃ, શુષ્કકમલમિવ

સંજાતમિત્યર્થઃ ।

ચઢ્ઢઘટમુલઃ, ચઢ્ઢટ=સ્ફુટિતં મુલમિવ સ
 : । ઘટસ્યોપરિ પ્રાન્તભાગમાત્રે ઋટિતે વિરૂપં મવતિ
 તદ્વદ્ ઓષ્ઠયોર્નિતરાં શુષ્કતયા ધન્યમુને મુલં વિલક્ષણં સંજાતમ્ ।

ચઢ્ઢુદ્ધિતનયનકોષ્ઠઃ=અન્તર્નિયમનેત્રકોષ્ઠઃ, ગમ્ધીરકૂપિકા
 નેત્રદ્વયં સંજાતમિત્યર્થઃ ।

उनके हाथों के दोनों पक्षे, ढले बन्धनवाले, दोनों तरफ लटकते हुए घोड़े के
 पागड़ों के समान दिखाई देते थे ।

उनका तीव्र तपस्या के कारण शोणित एवम् के मूल जाने से मिट्टीकी
 छोटी कलगी के समान होगया था. एव कम्पन वातरोगवाले मनुष्य के की तरह
 प्रतिक्रिा हिलता-डग डग करता-रहता था ।

-चहेरा, सूखे हुए के हो था ।

તેમના હાથોના બન્ને પક્ષ, ઢીલા બન્ધનવાળા બન્ને બાજુ લટકતા
 ઘોડાના પાગડાની માફક દેખાતા હતા

તેમનુ મસ્તક ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા ને કારણે શોણિત અને માંસ સુકાઇ બવાથી
 માટીની ન્હાની કલશીની માફક થઈ ગયું હતું તેમજ કમ્પવાય રોગ વાળા
 મનુષ્યના મસ્તકની માફક પ્રતિક્ષણ હાલતુ-ડગ ડગ કરતુ-રહતુ હતું

તેમનું મોઢું સુકેલ કમળની માફક રૂક્ષ થઈ ગયું હતું તેમનું મોઢું

स धन्यनामानगारः शरीरदौर्बल्यात् जीवजीवेन=आत्मशक्त्यैव गच्छति= नक्रियां करोति नतु शरीरबलेन, जीवजीवेन=आत्मशक्त्यैव तिष्ठति नतु शरीरबलेन । भाषां भाषित्वा ग्लायति=भाषणानन्तरं ग्लानिमाप्नोति । भाषां भाषमाणः सन् ग्लायति=भाषणसमये क्लान्तो भवति । तथा 'भाषां भाषिष्ये' इति ग्लायति= 'भाषितव्यम्' इति कृत्वा क. नुभवति, गौ सर्वाभपि ऽि आत्मबलेनैव करो शरीरबलेनेति भावः ।

एवंरूपोऽसौ धन्यमुनिस्तीव्रतरतपश्चरणेन, शरीरे मां णोणितयोः परिशुष्कतया, , दुर्बलतया, शारीरिक—वाचिक—कार्यकरणाक्षमतया च विह-

ओठों के जाने से दृष्टे हुए मुखवाले घड़े के समान विलक्षण हो गया था । उनके दोनों नेत्र ऊँचे बैठ जाने से गहरी (उड़ी) कुप्पी के समान हो गये थे।

इस प्रकारकी शारीरिक अवस्थावाले धन्यकुमार अनगार जीवमात्र आत्मबल-से ही चलते, फिरते और खड़े रहते थे परन्तु शरीर बल से नहीं, वे बोलने के परीश्रम से थकजाते थे, बोलते हुए खेद पाते थे. इतना ही नहीं परन्तु बोलने के विचार मात्रसे का अनुभव करते थे अर्थात् उनकी सब क्रियाएँ शारीरिक बल के अभाव में आत्म ही निर्भर थीं ।

इस उग्र तपसे धन्यकुमार अनगार का शरीर रक्त एव मांस के अभाव में सर्वथा सूख गया था, उनमें शारीरिक शक्ति सर्वथा न थी। गोचरी के लिए जाना,

छोड़ना मुझी जवाथी दुष्टेव मोढा वाणा घडाणी भाक्षक विचित्र थछ जयेत्तु हतो तेमना जन्ने नेत्रो उडा जेसी जवाथी उडी कुञ्चीनी भाक्षक थछ जयां हतां

आ प्रकारनी शारीरिक अवस्था वाणा धन्यकुमार.अणुगार एव मात्र—आत्मबलधीन आलता, इस्ता जने उडा रहता हता पक्ष शरीर बलधी नही तेजो जेववाना परीश्रमधी थाकी जता हता, जेवताथका जेड पाभता हता ज्येद्वंज नही परन्तु जेववाना विचार मात्रधी छेनो अनुभव करता हता अर्थात् तेमनी सवे क्रियाजो शरीरिक बलना जबावे आत्मबल उपरज निर्भर हती

आ प्रकारे उग्र तपधी धन्यकुमार अणुगारनो शरीर रक्त, भासना जबावे सर्वथा मुझीजयेत्तु हतो, तेमनाभा शारीरिक शक्ति जराथ नहती, गोचरी भाटे

રણ-ગોચરાગ્રપર્યટન-પ્રતિલેખન-પ્રતિ ણ-વન્દન-સ્વાધ્યાય-ધ્યાન-કાર્યોત્સર્ગ-
દિક સર્વ કાર્ય કેવલમાત્મનો વીર્યગુણસાહાય્યેન સમ્પાદયતિ નતુ શરીરબલે-
નેતિ ભાવઃ

શરીરદશાં વર્ણયતિ-તદ્યથાનામકમ્-યથા-અગ્નિરક્ષકટિકા,
અગ્નિર: 'કોયલા' ઇતિ ભાષાયાં, તૈઃ સંમૃતા શકટિકા, શુષ્કકા મૃ કટિકા,
શુષ્કપત્રસમૃતશકટિકા, શુષ્કાઃ ફલીસમૃત ટિકા, મૃષ્મય મા મૃતશકટિ ,
શુષ્કૈરળ્હકાપ્તસ શકટિ વા ગચ્છન્તી શબ્દાયમાના ભવતિ તૈ ધન્યમુનેર્ગમ-
નાગમનોપવેશનાદિક્રિયાયાં શરીરે માંસશોષિતાભાવાત્પરસ્પરાસ્થિસંઘર્ષણોદ્ભૂતઃ
કટકટેતિ શબ્દઃ સંજાયતે ।

યથા સ્કન્દકસ્તથા=યથા તપશ્ચરણેન સ્કન્દકસ્ય શરીર શુષ્કં નિર્મા-

વસ્ત્રો કી પ્રતિલેખના કરના, પ્રતિક્રમણ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન, કાર્યોત્સર્ગ આદિ સમસ્ત કાર્ય
વે કેવલ આત્મા કે વીર્યગુણકી સહાયતા સે હી કરતે ચે ।

ધન્યકુમાર અનગારકે શરીર કા વર્ણન દષ્ટાન્તદ્વારા કરતે હૈ-જિસ પ્રકાર કોયલેસે
મરી હુઈ ગાઢી તથા સૂલે સે મરી હુઈ, સૂલે હુપ પત્તો સે મરી હુઈ, મૂલી હુઈ
તિલકી ફલિયોસે મરી હુઈ, મિટ્ટીકે વર્તનોસે મરી હુઈ અથવા મૂલી હુઈ પરળ્હ કી લક-
ઢિયો સે મરી હુઈ ગાઢી કી ચલતે સમય આવાજ હોતી હૈ, ઉસી પ્રકાર માસ ઇવ રક્ત કે
સૂક્ષ્મ જાને સે ધન્યકુમાર અનગાર કે શરીર મે ઉઠતે બૈઠતે, તથા ચલતે ફિરતે સમય
અસ્થિયો કે સઘર્ષ સે કટ કટ આવાજ હોતી ચી ।

જિસ તપશ્ચર્યા સે સ્કન્દ ઋષિકા શરીર શુષ્ક, ઇવ નિર્માસ હોને સે

જનુ, વસ્ત્રોની પડિલેહણ કરવી પ્રતિક્રમણ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન, કાર્યોત્સર્ગ આદિ
સર્વે કાર્ય તેઓ કેવળ આત્મના વીર્ય શુભની સહાયતાથીજ કરતા હતા

ધન્યકુમાર અભુગારના શરીરનું વર્ણન દષ્ટાન્તદ્વારા કરે છે -કોયલાથી ભરેલી
ગાડી તથા સુકા લાકડાથી ભરેલી, સુકા પાકડાથી ભરેલી, સુકા તલસરાથી ભરેલી,
માટીના વાસણોથી ભરેલી અથવા સુકા ઝેર ડાના લાકડાથી ભરેલી ગાડી જેવી
રીતે આલતા આલતા અવાજ કરે છે એવી રીતે માંસ તેમજ લોહી સુકાઈ જવાથી
ધન્યકુમાર અભુગારના શરીરમા ઉઠતા બેઠતા તથા ચાલતા ફરતા સમયે હાડકાના
સંઘર્ષથી કટ કટ અવાજ થતો હતો

જેવી રીતે ખદક ઋષિનું શરીર તપશ્ચર્યાથી શુષ્ક રૂઝ તેમજ નિર્માસ થઈ

समभूत । यथा वा—अङ्गारशकटिका—शुष्ककाष्ठशकटिकादिवद्भ्रमनाग दिक्रियासु
शब्दायमानं बभूव धन्यनामानगारस्यापि शरीरमुग्रतपश्चरणेन । तमित्यर्थः ।

यावत्—‘भस्मराशिप्रतिच्छन्नो हुताशन इवे’—ति, यथा निर्धूमो वह्निरुपरि
भागे समाच्छादितः सन्नन्तर्देदीप्यमानो भवति तथोपरिभागतः शरीरे
शुष्को : कान्तिरहितोऽपि धन्यनामानगारः तपसा=तपःप्रभावेण, तेजसा=
आत्मनो वीर्यगुणसमुत्कर्षेण, तपस्तेजःश्रिया=तपस्तेजोभ्यां जनितया दीप्त्या
उपशोभमानः २=पुनः पुनरन्तर्देदीप्यमानस्तिष्ठति=विराजते ॥३८॥

संप्रति सर्वमुनिषु धन्यमुनेः प्राधान्यं दर्शयति—‘तेणं कालेणं’ इत्यादि,

उन के चलने फिरने में कोयला, सूखा काष्ठ अथवा मिट्टीके बर्तनों से भरी हुई गाड़ी के
समान आवाज उत्पन्न होती थी उसी प्रकार धन्यकुमार अणगार के चलने फिरने में भी
कट कट आवाज होती थी ।

जिस प्रकार निर्धूम अग्नि राखसे ढक जाने पर भी अन्दर से देदीप्यमान होती है,
उसी प्रकार उग्र सें उनका गरीर शुष्क रूक्ष एव कान्ति रहित हो जानेपर भी
तप से उत्पन्न आत्म वीर्य गुणों की उत्कर्षता तथा तप तेज की कान्ति से अपूर्व देदीप्यमान
हो गया था ॥३८॥

अब यहाँ मुनियोगे धन्यमुनिकी मुख्यता बताई जाती है— ‘तेण
कालेणं’ इत्यादि ।

जलाथी तेजोना आलवा करवाभा डोलसा, सुका काष्ठ अथवा माटीना वासछोथी
बरेली गाड़ी समान आवाज उत्पन्न थतो हुतो तेवी रीते धन्यकुमार अणुगारने
पणु आलवा करवाभा कट कट आवाज थतो हुतो ।

जेवी रीते निर्धूम अग्नि राखथी ढकाळ जवा छता अन्दरथी हेदीप्यमान
डोय छे तेवी रीते तपश्श्रियाथी तेमनु शरीर शुष्क-रूक्ष तेमज कान्ति रहित
थध जवा छता पणु तपथी उत्पन्न आत्मवीर्य शुषोथी उत्कर्षता तथा तप
तेजथी अपूर्व शोभा युक्त होणातुं हुतु ।

हुवे अहिं सवे मुनियोभा धन्य मुनिनी मुख्यता बताववाभा आवे छे—
‘तेण कालेणं’ इत्यादि

॥ मूलम् ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं रायणिहे णगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया ।
 तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगव म्हावीरे । तेसइवे, परिसा निग्गया,
 सेणिओ निग्गओ, धम्मकहा, परिसा पणि । तएणं से सेणिए राया ०
 अंतिए ० सोच्चा नि ० भगवं महावीर वंदति नमंसति, वंदित्ता नमसित्ता
 एव वयासी ।

इमेसिणं भंते ! इदंभूइपामोक्खाणं चे ० णसाइस्सीणं कयरे
 अणगारे महादुकरकारए चेव महानिज्जरतराए चेव ? एवं खल्ल सेणिया ! इमेसि
 इदंभूइपामोक्खाणं चोइसण्ह समणसाइस्सीणं धण्णे अणगारे महादुकरकारए चेव
 महानिज्जरतराए चेव । से केणट्ठेणं भंते ! ० -इमेसि साइस्सीण धण्णे
 अणगारे महादु ० चेव महानिज्जरतराए चेव ? ० सेणिया ! तेणं
 कालेणं तेणं समएणं काकंदी ० नयरी होत्था, उप्पि पासायवडिसए विहरइ ।
 तएणं अहं ० पुब्बाणुपुब्बीए चरमाणे, गामाणुगाम दूइज्जमाणे जेणेव
 काकंदी नयरी जेणेव ० बवणे उज्जाणे तेणेव उवागए, अहापडि ० ओगगहं
 ओगिण्हित्ता संजमेणं विहरामि, परिसा निग्गया, तहेव ० पव्वइए
 लमिव आहारेइ, ० णं ० सरीरवण्णओ सब्बो
 तेमेमाणे २ चिट्ठइ, से तेणट्ठेणं सेणि ! एव ० -इमेसि चोइसण्हं
 समणसाइस्सीणं धण्णे अणगारे महादुकरकारए चेव महानिज्जरतराए चेव ।

० से सेणिए राया ० भ ० ते महावी अंतिए एय ०
 सो निसम्म ० ० भगव म ० तीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेइ,
 करित्ता ० नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता जेणेव धण्णे अणगारे तेणेव उवागच्छइ,
 ० गच्छित्ता ० अणगारं तिक्खुत्तो आयाहिण-पयाहिणं करेइ, करित्ता वंदइ
 नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी-धण्णे ० णं तुमं देवाणुप्पिया ! ० ण्णे
 सुकयत्ये सुकयलक्खणे सुलद्धे णं देवाणुप्पिया ! ० जीविय-
 फळे-सि कट्ठु वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता जेणेव ० ० महावीरे तेणेव
 उवागच्छइ, ० चित्ता ० ० महावीरं तिक्खुत्तो वंदइ नमंसइ, वंदित्ता
 नमंसित्ता जामेव दिसं पाळ्ळमूए तामेव दिसं पडिगए ॥३९॥

॥ ॥

तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृह नगरं, गुणांशलक चैत्यं, श्रेणिको राजा । तस्मिन् काले तस्मिन् ये श्रमणो भगवान् महावीरः समवसृतः । पर्वभिर्गता । श्रेणिको निर्गतः । धर्मकथा । पर्वत् प्रतिगता । : स श्रेणिको राजा भगवतो महावीरस्यान्तिके धर्मं श्रुत्वा निशम्य श्रमणं भगवन्तं महावीरं वन्दते नमस्यति, वन्दित्वा नमस्यति, एवमवादीत्—

एषां भदन्त ! इन्द्रभूतिप्रमुखानां चतुर्दशानां णसाहस्रीणां मो-
ऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव महानिर्जरतरया च । एव खलु श्रेणिक ! एषामिन्द्र-
भूतिप्रमुखानां चतुर्दशानां णसाहस्रीणां धन्योऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव
महानिर्जरतरया चैव । तत्केनार्येण भदन्त ! एवमुच्यते एषां यावत्साहस्रीणां
धन्योऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव महानिर्जरतरया चैव ? । एव खलु श्रेणिक !
तत्र काले तस्मिन् समये काकन्दी नाम नगर्यभवत्, उपरि प्रासादावतंसके
विहरति । ततोऽहमन्यदा कदाचित् पूर्वानुपूर्व्यां चरन्, नुग्रामं द्रवन् यत्रैव
काकन्दी नगरी, यत्रैव सहस्राभ्रवणमुद्यानं तत्रैवोपागतः, यथाप्रतिरूपमवग्रहमवगृह्य
संयमेन यावद् विहरा । परिषभिर्गता, तथैव यावत् गोभमान उपशोभमान-
स्तिष्ठति, तत्केनार्येण श्रेणिक ! एवमुच्यते—एषां चतुर्दशानां णसाहस्रीणां
धन्योऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव महानिर्जरतरया चैव ।

: श्रेणिको राजा श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके एतमर्थं
श्रुत्वा निशम्य : ण भगवन्तं वीरं त्रिः आदक्षिणप्रदक्षिणां
करोति, वन्दते , वन्दित्वा नमस्यति यत्रैव धन्योऽनगारस्तत्रैवो-
पागच्छति, धन्यमनगारं त्रिः आदक्षिणप्रदक्षिणां करोति, कृत्वा
वन्दते नमस्करोति, वन्दित्वा नमस्कृत्य एवमवादीत्—धन्योऽसि त्वं देवानुमिय !
सुपुण्यः, सुकृतार्थः, : सुलब्धो देवानुमिय ! त्वया मानुष्यकं जन्म-
जीवितफलम्, इति वन्दते नमस्करोति, वन्दित्वा एव णो
भगवान् महावीरस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य श्रमणं भगवन्तं महावीरं त्रिः कृत्वो
वन्दते नमस्करोति, वन्दित्वा नमस्कृत्य यस्या दिशः मार्दुभूतस्तामेव दिशं
प्रतिगतः ॥३९॥

॥ टीका ॥

‘तेणं कालेणं’ इत्यादि । यस्मिन् काले २ राजगृहं नगरं, गुणशिलं चैत्यं, श्रेणिको राजा राज्यं कुर्वन्नासीत् । तस्मिन् काले तस्मिन् ये श्रमणो भगवान् महावीरः काकन्दीनगरीतः प्रतिनिष्क्रम्य ग्रामानुग्रामं हरन् शिलकचैत्ये : । तत्रेन्द्रभूत्यादिगणधरैः धन्यनामानगारोऽपि घोरं तपश्चरन्मग्नानः पादचारेण विहरन् : । भगवन्तं वन्दितुं परिषद् राजगृहनगरतो निर्गता । श्री महावीरस्य भगवतः समीपमागत्य सविधि वन्दन विधाय समुपस्थिता ।

श्रेणिको राजापि चतुरङ्गसेनासमन्वितः रिवारपरिवृतो निर्गतः ।

उल उस समय में राजगृह नामक नगर और गुणशिलक नामक चैत्य था । वहाँ श्रेणिक राजा राज्य करता था । उस उस समय में श्रमण भगवान् महावीर काकन्दी नगरी से विहार कर ग्रामानुग्राम विचरते हुए राजगृह नगर के गुणशिल नामक उद्यान में पधारे । वहाँ इन्द्रभूति (गौतम) आदि ग्यारह गणधरों के साथ धन्य नामक अनगार भी घोर तपश्चर्या करते हुए मग्न भाव विना पैदल विहार करते हुए आये । भगवान् को वन्दन तथा नमस्कार करने के लिए राजगृह से परिषद् निकली और भगवान् के समीप आकर विधि युक्त वन्दन नमस्कार कर अपने २ स्थान पर बैठ गई ।

श्रेणिक भी चतुरङ्गिणी सेना तथा राज परिवार के भगवान् को

ते काले ते समयमा राजगृह नामे नगर अने शुशुशिल नामे चैत्य (उद्यान) હતું ત્યા શ્રેણિકે રાજા રાજ્ય કરતા હતા તે કાળે તે સમયમા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાકન્દી નગરીથી વિહાર કરી એક ગામથી બીજે ગામ એમ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા રાજગૃહ નગરના શુશુશિલ ઉદ્યાનમા પધાર્યા ત્યા ગૌતમ આદિ અગ્યાર ગણધરોની સાથે ધન્ય નામે અણગાર પણ ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા કરતા થકા મ્હાન ભાવ વિના પણે વિહાર કરતા આવ્યા ભગવાનને વન્દન તથા નમસ્કાર કરવા રાજગૃહથી પરિષદ નિકળી અને ભગવાનની સેવામા ઉપસ્થિત થઇ વિધિ યુક્ત વન્દન નમસ્કાર કરી પોત પોતાના સ્થળે બેસી ગઇ

સમ્રાટ શ્રેણિક પણ ચતુરંગિણી સેના તથા સમસ્ત રાજપરિવાર સાથે

पञ्चामिगमपुरस्सरं : समी सविधि वन्दनं विधाय नातिदूरे
नातिसमीपे ३: । धर्मकथा कथिता । मसन्नचेतसा परिषद् प्रति-
गता=स्वस्वस्थानं प्रतिजगाम ।

श्रेणिको राजा : सकाशाद्धर्मकथां श्रुत्वा निश्चम्य=हृदिनिधाय पुनः
पुनरचिन्तयत्-साधूनां वायुकायजीवसंपातिमजीवरक्षणार्थं मुनिवेषरूपं तोपरि
सदोरकमुखवस्त्रिकाबन्धन, पञ्चमहाव्रतपालन, षड्जीवनिकायरक्षण, कृपाणधारोपनं
नवविभ्रज्जचर्यगुप्तिधारणं, सप्तदशविधसंयमपरिपालन, द्वाविंशतिपरीषदसहनं,

वन्दन करने के लिए निकला और जहाँ भगवान् विराजते थे वहाँ पाँच अमिगमपूर्वक
वन्दन नमस्कार कर यथास्थान मर्यादानुसार बैठा । भगवान् ने धर्म कथा
कही । धर्म सुनकर प्र चित्तसे सारी जनता अपने २ स्थान पर चली गई ।

श्रेणिक भगवान् से धर्म सुनकर, हृदय में धारण कर हम

२ विचार करने —

वायुकायिक और सम्पातिम जीवों की रक्षा के लिए तथा मुनित्व के चिह्न
ढोरे सहित मुखवस्त्रिका का बांधना, पाँच महाव्रतोंका , छ
जीव निकाय के जीवों की करना, तलवार की तीक्ष्ण धारपर चलने के समान
सहित ब्रह्मचर्य का करना, सत्रह प्रकार के संयमका पालन करना,
बाईस परीषदों का सहन करना, विशुद्ध आहार लेकर सगमयात्रा का निर्वाह करना,

भगवान् ने वन्दन करवा निकल्या अने ल्या भगवान् विराजमान हुता त्या पयाबि-
अभयपूर्वक आल्या तथा वन्दन नमस्कार करी यथास्थान मर्यादापूर्वक बैठे
भगवान् ने धर्म कथा कही धर्म कथा साकणी प्रसन्न चित्ते अभस्त जनता पोत-
पोताने स्थाने आसी गछ

राज्य श्रेणिक भगवान् की-धर्म कथा साकणी तथा सांथा हृदयधी धारण
करी आ प्रभाषे वार वार विचार क्वा लाग्या—

वायु कायिक एवं तथा संपातिमजीवोनी रक्षा भाटे, अने मुनि पक्षाना
शिक स्वयं डोरासहित मुखवस्त्रिकानु मुखपर बाधवु पाय महाव्रतानु पालन
करवु छत्रम जीवोनी रक्षा करनी तलवारनी तीक्ष्ण धार पर आधवा भाइक
नववाड सहित शुद्ध ब्रह्मचर्यनु पालन करवु सत्तर (१७) प्रकारना संयमनु पालन
करवु आवीस परीषदोनु सहन करवु विशुद्ध आहार पाणी एवं संयम यात्रानो

विशुद्धाहारेण सयमयात्रानिर्वहणं, द्विपञ्चाशदनाचीर्णवर्जनं, समितिश्रुतिसमाराधनम्, चप्रविहरणं, नानाविधान्तप्रान्ताहारग्रहणम्, अभिग्रहपूर्वकघोरतरतपश्चरणं, दुष्कर-चारित्रचरणं च सर्वमेवेदं भगवत्कथितं दुष्करमिति ।

एवं श्रेणिको राजा स्वमनसि - रं श्रीमहावीरं
एव=वक्ष्यमाणमवादीत्-हे भगवन् ! इन्द्रभूत्यादीनां चतुर्दशसहस्रमुनिपुङ्गवानां
मध्ये कतमोऽनगारो महादुष्करकारकः :सं : , महानिर्जरतरया
लक्षितः-कर्मणां महानिर्जराकारको विद्यते ? ।

श्रेणिकस्य भगवान् जगाद—

अनाचीर्णों का निवारण करना, पाच समिति तीन गुप्ती की आराधना करना,
उग्र विहार करना, नानाविध आहार का नाना प्र के अभिग्रह
पूर्वक -आम्यन्तर उग्र । करना, दुष्कर चारित्र का आदि
‘ भगवान् के महा दुष्कर कहे गये हैं ।

इस बार २ इन कार्योकी कठिन्ता को विचारता हुआ शोचता
हुआ श्रेणिक भगवान् को वन्दन नमस्कार करके इस बोला-हे भगवन् !
गौतम आदि इन चौदह हजार अनमारों में कौन से अनगार में दुष्कर करणी
करनेवाले कर्मों की निर्जरा करनेवाले हैं ?—

राजा श्रेणिक के प्रश्न को सु भगवान् इस बोले—

निवाह करवे, भावन अनाचीर्णोनु निवारण करणु, पाच समिति तथा त्रय
श्रुतिनी आराधना करवी पगथी याहीने उग्र विहार करवे अनेक जातना अत
प्रात आहारनु करणु अनेक प्रकारना अभिग्रह पूर्वक आह्व आम्यन्तर तपमर्था
करवी दुष्कर चारित्रनु पावन करणु आदि सर्वे कार्य भगवाने दुष्कर कहा छे

अे रीते बार-बार आ कार्योनी कठिन्तानो विचार अने मनन करता
श्रेष्ठिकराज भगवान ने वन्दन नमस्कार करी आ प्रभाछे बोल्या छे भगवन् !
गौतमआदि आ चौदह हजार अणुगारोमा कथा अणुगार सभभमा महादुष्कर करणी
करवावाणा तथा कर्मोनी महा निर्जरा करवावाणा छे ?

राज्य श्रेष्ठिकना प्रश्नने साबणी भगवान आ प्रभाछे बोल्या—

हे श्रेणिक ! एषामिन्द्रभूत्यादीनां चतुर्दशसहस्राणां श्रमणानां मध्ये एक एव ऽनगारो महादुष्करतपःसंयमाराधकः कर्मणां महानिर्जराकारकोऽस्ति ।

श्रेणिकः पुनरुवाच— भदन्त ! हे नृ ! केन = केन कारणेन एवमुच्यते—एतेषां चतुर्दशसहस्राणां श्रमणानां मध्ये एक एव धन्योऽनगारो महादुष्करकारको महानिर्जराकारकश्चेति ? ।

श्रीभगवान् महावीरः : प्रोवाच—हे श्रेणिक ! = वक्ष्यमाणप्रकारेण तस्मिन् काले तस्मिन् समये काकन्दी नगरी आसीत् । धन्यकुमारः - दासतंसके=राजभवनतुल्ये श्रेष्ठप्रासादे उपरिभागे विहरति । = तदाऽहं कदाचिद्वन्यस्मिन् समये पूर्वानुपूर्व्या=अनुक्रमेण ग्रामानुग्रामम्=एकस्माद्ग्रामा-

हे श्रेणिक ! इन गौतम आदि चौदह हजार श्रमणों में एक धन्यकुमार अनगार ही महादुष्कर तप का आराधन करनेवाला कर्मों की महा निर्जरा करनेवाला है.

भगवान् प्रश्न के प्रत्युत्तर को सुनकर राजा श्रेणिकने पुनः पूछा — हे भगवन् ! किस से धन्यकुमार अनगार को गौतम आदि चौदह हजार मुनियों में महादुष्कर करणी करनेवाले कर्मोंको महानिर्जरा करनेवाले कहते हैं ?

भगवान्ने — हे श्रेणिक ! उस उस में काकन्दी नामक नगरी थी । वहाँ धन्यकुमार, के श्रेष्ठ भवन के ऊपरी भाग पर पाँचों इन्द्रियों का विषय भोगता हुआ रहता था । उस , में एक बार ग्रामानुग्राम विचरता हुआ

हे श्रेणिक ! आ गौतम आदि चौदह हजार श्रमणोंमें एक धन्यकुमार अणुगारण महा दुष्कर तपस्यभना आराधन करवावाणा तथा कर्मोनी महा निर्जरा करवावाणा छे

भगवान् द्वारा प्रश्नको प्रत्युत्तर साधणी राजा श्रेणिके इरीथी 'पूछ्यु' — हे भगवन् ! था कारणे आप धन्यकुमार अणुगारने गौतम आदि सभस्त चौदह मुनियोमा महादुष्कर करणी करवावाणा तथा कर्मोनी महा निर्जरा करवावाणा छंडा छे ?

भगवाने - हे श्रेणिक ! ते काल ते समयमां काकन्दी नामनी नगरी छती त्या धन्यकुमार राज म समान श्रेष्ठ प्रासादना उपरना भाग पर पांचे इन्द्रियोना विषय सुभ भोगवता थका रहता छत्ता ते समयमा ओश्वार आमानु-

द्रामान्तरं विहरन् काकन्दीनामनगर्याः सहस्राश्रवणनामकोद्याने : ।
 यथाप्रतिरूपमवग्रहमुपादाय : संयमाभ्यां स्वात्मानं भावयन् यावत् विह-
 रा , तदा परिषद् निर्गता=धर्मकथाश्रवणार्थं काकन्दीनगरीतो निर्गता सती -
 णना बोधाने । तथैव धन्यकुमारोऽपि पादचारेण : ।
 धर्मकथा कथिता । धर्मकथाश्रवणेन धन्यकुमारस्तीव्रवैराग्यमुप : धेव
 योगान् परित्यज्य भद्रज्यां गृहीत्वान् ।

तदारभ्य कठोरतपश्चर्याव्रतं दधार । केवलमाचामाम्छेनैव पारणं -
 : कुर्वन् विहरति । धोरतरतपश्चरणेन । षोडशगारस्य चरणाभ्यां शिरः-
 ' ' समग्रमेव शरीरं निर्मासं बभूव । च्छन्नवह्निरिव बहिः शुष्को

काकन्दी नगरी के वन नामक में आया । वहाँ विधि अनुसार प्रहण
 कर तप पूर्वक आत्मचिन्तन हुवा रहने , उस सुनने के
 लिए काकन्दी नगरी निवासी परिषद् सहस्राश्र वन में उपस्थित हुई । उसी धन्य-
 कुमार भी पैदल कर वहाँ । मैंने धर्मकथा कही । धर्म सुनने से धन्यकुमार
 को से तीव्र वैराग्य हुआ । तदनन्तर उसने शीघ्रही भोगों का
 परित्याग कर दीक्षा अङ्गीकार की, दीक्षा के पश्चात् उसी दिन से उसने तप-
 चर्या व्रत किया । बड़े २ के पारणमें केवल आर्यभिल है ।

घोर तपश्चर्या के शिर से लेकर पाँव शरीर ,
 एवं निर्मास हो , फिर भी से ढकी हुई अग्नि के वह तप तेज

आम विचरतो । हुं काकन्दी नगरीना सहस्राश्रवण नामना । नम आभ्यो त्या
 विधि अनुसार अवग्रह अक्षु करी तप समय पूर्वक आत्मचिन्तन करतो यको
 रहेवा आभ्यो ते समये धर्म कथा साधणवा काकन्दी नगरी नी परिषद सहस्राश्र
 वनमा आवी तेज दीते धन्यकुमार पक्षु पगे आदी त्या आभ्या मे धर्म कथा
 कही धर्म कथा साधणवाथी धन्यकुमार ने नसारथी तीव्र वैराग्य उत्पन्न थयो
 ते पछी तेखे तरतज सर्वे काम भोगाने छोडी दीक्षा अक्षु करी दीक्षा दीधी
 ते द्विसतीज तेखे कठिन तपश्चर्या धारण करी, छठ छठना पारणाभा कृत आय-
 नि करे छे

तपश्चर्याने करण्णे माथाथी वध पग सुधी तेभन्तुं आश्रित शरीर
 शुष्क, दृक्ष तेभज निर्मास यध जसु छातां पक्षु ते तप तेज द्वारा अन्तर आत्माथी
 अत्यन्त देदीभमानछे

: कान्तिरहितोऽपि धन्यनामानगारस्तपस्तेजः। ऽन्तर्देदीप्यमानो विराजते ।
हे श्रेणिक ! अनेनैव कारणेन कथितं—चतुर्दशसहस्रश्रमणेषु नामानगार
महातपस्वी महादुष्करकारकः कर्मणां महानिर्जराकारकश्च विद्यत इति ।

इत्थं श्रीमहावीरस्य भगवतो निश्चम्य पुनःपुनः स्मृत्वा श्रेणिको
राजा : सन् श्रीभगवन्तं महावीरस्वामिनं त्रिवारमादक्षिणप्रदक्षिणां
बन्दित्वा च मुनिवृन्दमध्ये विराजमानस्य धन्यनाम्नोऽनगारस्य समीप-

।

मुनिवृन्दे धन्यनामानगार गीतत्र भगवतो बहवोऽनगारा एव-
मासन्—

अन्तर आत्मासे देदीप्यमान है । हे श्रेणिक ! इसी कारण से मैंने कहा कि इन
गौतम आदि चौदह हजार श्रमणों में एक धन्यकुमार अनगार ही महा तपस्वी महादुष्कर
करणी करनेवाला कर्मों को निर्जरा करनेवाला है ।

भगवान् के वचनों को सुनकर उन को बार-बार स्मरणकर राजा
श्रेणिक का से हो गया । भगवान को तीनवार प्रदक्षिणा पूर्वक
वन्दन नमस्कार कर धन्यकुमार अनगार के पास गया, जहाँ वे अनेक मुनियों के
में विराजमान थे ।

जहाँ धन्यकुमार अनगार विराजमान थे वहाँ भगवान के अनेक मुनि भी
विराजे थे.—

हे श्रेणिक ! जो कारणों में कष्ट के आ गौतमादि चौदह हजार श्रमणों में
जो धन्यकुमार अनगार महा तपस्वी महा दुष्कर करणी करवावाणों तथा
कर्मों की महा निर्जरा करवावाणों थे

आ प्रकारे भगवानना वचनों सावणी तथा तेने वारे वारे स्मरण करी
राजा श्रेणिक दुह्य प्रसन्नताथी दुष्ट दुष्ट यर्थ भुञ्जते अने भगवानने त्रिषुवार
प्रदि । पूर्वक वन्दन नमस्कार करीने धन्यकुमार अनगार की पास गया तथा तेजो
अनेक मुनियों की वचने विराजमान होता

व्या धन्यकुमार अनगार विराजता होता त्या भगवानना पीछे पछे
अनेक मुनियों आ प्रभाषे विराजता होता—

द्रामान्तरं विहरन् काकन्दीनामनगर्याः सहस्राश्रवणनामकोशाने : ।
 यथाप्रतिरूपमवग्रहमुपादाय :संयमाभ्यां स्वात्मानं भावयन् यावत् विह-
 रा , तदा परिषद् निर्गता=धर्मकथाश्रवणार्थं काकन्दीनगरीतो निर्गता सती -
 ोशाने । तथैव धन्यकुमारोऽपि पादचारेण : ।
 धर्मकथा कथिता । धर्मकथाश्रवणेन धन्यकुमारस्तीव्रवैराग्यमुप : धेव
 ोगान् परित्यज्य भद्रक्यां गृहीतवान् ।

तदारभ्य कठोरतपश्चर्याव्रतं दधार । केवलमाचामाम्छेनैव -
 : कुर्वन् विहरति । घोरतरतपश्चरणेन ोऽनगारस्य चरणाभ्यां शिरः-
 ' समग्रमेव शरीरं निर्मासं बभूव । छम्बवह्निरिव बहिः शुष्को

काकन्दी नगरी के वन न में आया । वहाँ विधि अनुसार ग्रहण
 कर तप पूर्वक आत्मचिन्तन हुआ रहने , उस सुनने के
 छिप् काकन्दी नगरी निवासी परिषद् वन में उपस्थित । उसी -
 कुमार भी पैदल कर वहाँ । मैंने धर्मकथा कही । धर्म सुनने से धन्यकुमार
 को से वैराग्य हुआ । तदनन्तर उसने शीघ्रही भोगों का
 परित्याग कर दीक्षा अङ्गीकार की, दीक्षा लेने के पश्चात् उसी दिन से उसने कठिन तप-
 चर्या व्रत किया । २ के पारणोंमें केवल आर्यविल है ।

घोर तपश्चर्या के शिर से लेकर पाँव शरीर ,
 एव निर्मास हो गया, फिर भी से हुई अग्नि के वह तप तेज

आम विद्यस्तो । हुं काकन्दी नगरीना आश्रवण नामना । नमा आभ्यो त्या
 विधि अनुसार अवग्रह अरुण करी तप सद्यः पूर्वक आत्मचिन्तन करतो थको
 रहेवा आभ्यो ते समये धर्म कथा साधनवा काकन्दी नगरी नी परिषद सहस्राश्र
 वनमा आवी तेव रीते धन्यकुमार पशु पगे आवी त्या आभ्या मे धर्म कथा
 कही धर्म कथा साधनवाथी धन्यकुमार ने स सारथी तीव्र वैराग्य उत्पन्न थयो
 ते पछी तेखे तरतव सर्वे काम बोगाने छोडी दीक्षा अरुण करी दीक्षा दीधी
 ने द्विसतीव तेखे कठिन तपश्चर्या धारण करी, छठ छठना पारणामां द्रष्ट आभ-
 ति करे छे

तपश्चर्याने करखे आयाथी छठ पग सुधी तेभने आभ्यो शरीर
 शुष्क, द्रक्ष तेमज निर्मास थछ गजु छता पशु ते तप तेव द्वारा अन्तर आत्माथी
 अत्यन्त देदीप्यमानछे

: कान्तिरहितोऽपि धन्यनामानगारस्तपस्तेजः। अन्तर्देदीप्यमानो विराजते।
हे श्रेणिक ! अनेनैव कारणेन कथितं—चतुर्दशसहस्रश्रमणेषु नामानगार
ती महादुष्करकारकः कर्म महानिर्जराकारकश्च विद्यत इति।

इत्थं श्रीमहावीरस्य भगवतो निश्चय्य पुनःपुनः स्मृत्वा श्रेणिको
राजा : सन् भीमगवन्तं महावीरस्वामिनं त्रिवारमादक्षिणप्रदक्षिणां
वन्दित्वा च मुनिवृन्दमध्ये विरा धन्यनाम्नोऽनगारस्य समीप-

।

मुनिवृन्दे धन्यनामानगार आसीत्तत्र भगवतो बहवोऽनगारा एव-
मासन्—

अन्तर आत्मासे देवीप्यमान है। हे श्रेणिक ! इसी कारण से मैंने कहा कि इन
गौतम आदि चौदह हजार श्रमणों में एक धन्यकुमार अनगार ही महा तपस्वी महादुष्कर
करणी करनेवाला कर्मों की महा निर्जरा करनेवाला है।

इस भगवान् के वचनों को सुनकर तथा उन को बार-बार स्मरणकर राजा
श्रेणिक का से इष्ट हो गया। भगवान् को तीनवार प्रदक्षिणा पूर्वक
वन्दन नमस्कार कर धन्यकुमार अनगार के गया, जहाँ वे अनेक मुनियों के
में विराजमान थे।

जहाँ धन्यकुमार अनगार विराजमान थे वहाँ भगवान् के अन्य अनेक मुनि भी
विराजे थे—

हे श्रेणिक ! जो क्षरक्षेत्र में बहुत के आ गौतमहि चौर हस्त श्रमणोभा
जो धन्यकुमार अणुगारण महातपस्वी महा दुष्कर करणी करनेवालो तथा
कर्मोनी महानिर्जरा करनेवालो थे

आ प्रकार भगवान् का वचनो सावणी तथा तेने वारे वारे स्मरण करी
राज श्रेणिकसुं इहय प्रसन्नतायी इष्ट पुष्ट धर्म अणु अने भगवान् ने नखुवार
प्रति १ पूर्वक वन्दन नमस्कार करीने धन्यकुमार अणुगारणी पास गथा क्यां तोये
अनेक मुनियोनी वच्यो विराजमान हता

क्या धन्यकुमार अणुगार विराजता हता त्या भगवान् का पीला पक्ष
अनेक मुनियो आ प्रभाक्षे विराजता हता—

एके आचारधरा यावद् पाकश्रुतधराः स्थले स्थले समूहरूपेण तत्त्वचिन्तन-
पराः समुपविष्टाः । एके प्रतिपृ ः=प्रश्नोत्तरकारकाः । एके परिवर्त्त ः=
सूत्रपा मुहुर्मुहुः परिगुणनकारिणः । एके अनुप्रे ः=सूत्रार्थानुचिन्तकाः ।
एके धर्मकथकाः । एके ऊर्ध्वजान्वधःक्षिरसो ध्यानकोष्ठोपगताः=एकाग्रीकृतेन्द्रि-
ःकरणवृत्तयः । एके संसारमयोद्विष्टाः=जन्ममरणभीताः । केचिद्गम्भीराः ।
केचिन्मासार्द्धमासपर्यायकाः । एके द्विमासपर्यायकाः । एके त्रिषष्ट्यादिमास-
पर्यायकाः । एवमेक-द्वि-त्रिवर्षपर्यायका यावद्विंशत्यादिबहुवर्षपर्यायः स्थविराः ।
केचिदामिनिबोधिकधराः । एके श्रुतधराः । केचिदवधिमनःपर्ययधराः । एके

कहीं आचाराङ्ग से लेकर विपाक सूत्र पर्यन्त ग्यारह अङ्गों के ज्ञाता मुनिराज
समूह में बैठे हुए चिन्तन कर रहे थे, तो कितनेक सम्बन्धी प्रश्नोत्तर
करनेवाले, कितनेक सूत्र की बार २ आवृत्ति (स्वाध्याय) करनेवाले, कितनेक सूत्र के
अर्थ का चिन्तन करनेवाले, कितनेक धर्म कहने वाले, कितनेक अपने घुटनों को खड़े
को नीचे इन्द्रियों की व मन की वृत्ति को रोककर ध्यानस्थ थे,
कितनेक के भयसे व्याकुल अर्थात् मरण से डरे हुए, कितनेक
गम्भीर प्रकृतिवाले, कितनेक पन्द्रह दिनकी दीक्षापर्याय वाले, कितनेक एक
मासकी दीक्षापर्याय वाले, कितनेक दो मासकी दीक्षापर्याय वाले, कितनेक तीन, छह,
की दीक्षापर्याय वाले, एव . दो, पांच, , ग्यारह, पन्द्रह बीस वर्ष की
व इससे भी अधिक दीक्षापर्याय वाले स्थविर थे, कितनेक मतिज्ञान, तज्ञान, अवधिज्ञान,

क्याही आचाराङ्गकी छह विपाक सूत्र पर्यन्त अथार अ गना लक्ष्य मुनिराज
समूह इपभां जेसी तत्व चिन्तन करी रह्या हुता तो डेटलाक शास्त्र सम्बन्धी
प्रश्नोत्तर करवावाणा डेटलाक सूत्र पाठना बार बार स्वाध्याय करवावाणा डेटलाक
सूत्रना अर्थनु चिन्तन करवावाणा डेटलाक धर्मकथा कहेवावाणा डेटलाक पोताना
दीर्घलु डिया राणी भस्तक नीयु नभावी इन्द्रियो अने मननी वृत्तियोने छणावी
ध्यानस्थ हुता डेटलाक संसारना लयथी अत्यन्त व्याकुल अर्थात् जन्म मरणथी
लय पायेछ डेटलाक अत्यन्त गम्भीर प्रकृति वाणा डेटलाक पहर दिवसनी
दीक्षापर्यायवाणा डेटलाक जेक मासनी दीक्षापर्यायवाणा डेटलाक जे मासनी दीक्षा-
पर्यायवाणा डेटलाक त्रय, छ, आठ मासनी दीक्षापर्यायवाणा जेभ जेक जे, पाच,
सात, अग्यार, पन्द्रह, बीस, वर्षनी तथा जेथी पञ्च अधिक दीक्षापर्यायवाणा
स्थविरा हुता, डेटलाक मतिज्ञान श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, मन पर्यायज्ञान,

કેવલજ્ઞાનકેવલદર્શનધરાઃ । એકે મનોબલિનઃ । એકે વચોબલિનઃ । એકે કાય-
બલિનઃ । કેચિદામર્ગૌષધિ-વિમુહૌષધિ-લેલૌષધિપ્રમૃત્તિલબ્ધિધરાઃ । એકે સંમિત્ર-
શ્રોતઃક્ષીરાસ્રવાઽક્ષીણમહાનસાદિનાનાવિધલબ્ધિધારિણઃ । કેચિદેકમાસિકતપો-
ધરાઃ । એકે દ્વિમાસિકતપોધરાઃ । એવં ત્રિમાસિક-યાવત્પાળમાસિકતપોધરાઃ ।
સર્વેઽનગારાઃ પ્રમાણોપેતવસ્ત્રપાત્રરજોહરણપ્રમાર્જિકાસમન્વિતાઃ ષડ્જીવનિકાય-
રક્ષિણો મુલેન્દુરાજત્સદોરકાષ્ટપુટમુલ્લવલ્લિકાધારિણસ્તત્ર ગુણશિલકોદ્યાને રાજ-
ઇવ માનસસરોવરે વિરેજુઃ ।

મન પર્યયજ્ઞાન, કેવલજ્ઞાન તથા કેવલ દર્શન કે ધારક થે, કિતનેક મનોબલી, કિતનેક
વચનબલી, કિતનેક કાયબલી, ઓર કિતનેક આમોસહિ, વિપ્પોસહિ, લેલોસહિ, આદિ
લબ્ધિયો કે થે, કિતનેક સમિત્રશ્રોત ક્ષોરાસ્રવ, અક્ષીણમહાનસ આદિ નાનાવિધ
લબ્ધિયો કે થે કિતનેક એક માસકી તપસ્યા કરનેવાલે, કિતનેક દો કી તપસ્યા
કરનેવાલે, કિતનેક ત્રીન સે લેકર છ તકકી તપસ્યા કરનેવાલે આદિ થે ।

ષડ્જીવનિકાય કે ર સમી અનગાર પ્રમાણોપેત (જિતને નિયમાનુસાર
ચાહિયે ઉતને) , પાત્ર, રજોહરણ, પૂજની (ગોષ્ઠા) આદિ રક્ષા કે સાધનો સે
થે । ચન્દ્ર સમાન દોરે સહિત આઠ પુટવાલી મુલ્લવલ્લિકા ધારણ કરનેવાલે સમી
અળગાર જિસ માનસરોવર પર રાત્રહસ ગોમતે હૈ ડસી પ્રકાર ગુણશીલ ઉદ્યાન મેં
સુશોમિત થે ।

કેવળજ્ઞાન, તથા કેવળદર્શનના ધારક હતા કેટલાક મનોબળી, કેટલાક વચનબળી,
કેટલાક કાયબળી અને કેટલાક આમોસહી, વિપ્પોસહી, આદિ લબ્ધિયોના ધારક
હતા કેટલાક સમિત્રશ્રોત, ક્ષીરાસ્રવ, અક્ષીણમહાનસ આદિ અનેક જાતની
લબ્ધિયોના ધારક હતા, કેટલાક એક માસની તપસ્યા કરવાવાળા કેટલાક બે માસની
તપસ્યા કરવાવાળા કેટલાક ત્રણ માસથી લઈ છ માસ સુધી તપસ્યા કરવાવાળા
આદિ હતા

છ નિકાયના રક્ષક સર્વે અળગાર પ્રમાણોપેત (જેટલા નિયમાનુસાર
જોઈયે તેટલા) વસ્ત્ર, પાત્ર, રજોહરણ, ગોષ્ઠા આદિ સમરક્ષાના સાધનોથી
સુક્રા હતા ચન્દ્ર સમાન સુખ ઉપર ડોરા સહિત આઠ પટવાલી સુખવલ્લિકા
ધારણ કરવાવાળા તે સર્વે અળગાર જેવી રીતે માનસરોવર ઉપર રાત્રહસ
જોલે છે તેવી રીતે ગુણશિલ ઉદ્યાનમાં જોશતા હતા

तेषां मध्ये ;, उदारेण, विपुलेन, प्रदत्तेन, प्रगृहीतेन, कल्याणेन, शिवेन, मङ्गलेन, लीकेण, उदग्रेण, उदात्तेन, उत्तमेन, महानुभागेन : ' शुष्को रूक्षो निर्मांसोऽस्थिचर्मावनद्धः=अस्थिसमस्त्रिष्टचर्मा, किटि-किटिभूतः=गमनोपवेशनादौ शब्दायमानास्थिपञ्जरः ॥ नीसन्ततः=नञ्चाजाल-व्याप्तोऽन्तस्तपस्तेजःश्रिया देदीप्यमानः श्रेणिकेन राज्ञा ददृशे। =समीप-धन्यनाम्नोऽनगारस्य त्रिकृत्वः=त्रिवारम् आदक्षिणप्रदक्षि श्रेणिको राजा तं वन्दते=वन्दे नमस्यति=नमश्चकार। वन्दित्वा च श्रेणिको राजा एवमवादीत्—

उन मुनियों के बीच में श्रेणिकने नामा अनगार को इस देखा जो उदार, विशाल, अनुज्ञात, से गृहीत, कल्याणकारी, कर्मोपद्रव के नाश करनेवाले, मङ्गलमय, मोक्षलक्ष्मी को देनेवाले, (उत्तरोत्तर विकासवाले), उदात्त (भाववाले), श्रेष्ठ, महानुभाग-आत्माकी को करनेवाले, प्रकारके तपसे सुखे रूखे हो गये थे। शरीर केवल अस्थि चर्म रह गया था। जिन के उठने बैठने से अस्थियों का किट-होता था। वे इतने पतले हो गये थे कि शरीर मात्र ही दिखाई देता था। इतना होनेपर भी वे तप से प्रादुर्भूत आत्मिक कान्ति से देदीप्यमान तेज जैसे दिखाई देते थे। उन के समीप श्रेणिक तीनवार प्रदक्षिणापूर्वक उन को वन्दन बोला—

ते मुनियोऽनी वन्द्ये राज्ञे श्रेणिके धन्यकुमार अलुगारने आ प्रभाञ्जे देष्टव्या-
 न्ने उदार, विशाल, आज्ञाप्राप्त, उत्कृष्ट भावधी गृहीत, कल्याणकारी, कर्मोपद्रवना-
 नाश कर्वावाणा मङ्गलमय, मोक्ष लक्ष्मीने देवावाणा, उदग्र-उत्तरोत्तर विकास-
 वाणा, उदात्त-उन्नत भाववाणा, श्रेष्ठ, महानुभाग- आत्मान्नी उच्च दृशाने प्रगट
 कर्वावाणा आवा तपधी शुष्क रूक्ष यथ गथा होता तेभन्तु शरीर केवल हाडव्याम
 मात्र रही गद्युं हतुं तथा जेना जेसवा उठवाधी हाडकाओना कडकड अवाच्य भतो
 होता ते ओटवा कृश-पातणा यथ गथा होता के तेभन्तु शरीर नसाञ्जल मात्र
 देष्टव्युं हतुं जे गद्युं होवा छता पद्यु ते तपधी प्रगटेव अद्भुत आत्म कान्तिधी
 देदीप्यमान तथा तेजपुञ्ज जेवा देष्टव्यता होता

तेभन्नी समीपे आनीने राज्ञे श्रेणिके त्रिवार प्रदक्षिणापूर्वक तेओने वन्दन
 तथा नमस्कार करी आ प्रभाञ्जे देष्टव्या—

હે દેવાનુપ્રિય ! ત્વં ધન્યોઽસિ, દેવૈરપિ પ્રશંસનીયોઽસિ, સુપુણ્યોઽસિ=સમ્યક્
પુણ્યં કર્મ કૃતધાનસિ યેનોગ્રતરતપઃ ચિરેણૈવ સમારાધિતૌ । સુકૃતાર્થોઽસિ=
સમ્યક્સંપાદિતસ્વાત્મકલ્યાણોઽસિ, સુકૃતલક્ષણોઽસિ=સમ્યગારાધિતચરિત્રોઽસિ,
હે દેવાનુપ્રિય ! માનુષ્યકં જન્મજીવિતફલં ત્વયા સુલબ્ધમ્, ઇતિકૃત્વા=ઇત્યુક્ત્વા
ચન્દતે=સ્તુતિં કરોતિ, =નમસ્કરોતિ, —

। પ્રાકૃતે ધન્યનામાનગારાષ્ટકમ્ ।

(માલિનીવૃત્તમ્)

તવસિ કયરઈ જો, છટ્ટો સન્વકાલં,
પદિણિયયતયા જ, પારણાઽઽયંવિલાઓ ।

દદયરમાવા, માધિયપ્પા પસંતો,
જયઈ મુણિવરો સો, વચ્ચનામાણગારો ॥૧॥

અજણિ વિચલસીસં, સુકર્તુવીસમાણં,
મિચલચરિણાહુ, સુક્કસપ્પોવમા ।

જહયરમહિણ્ણં, સુક્કચમ્પોવમેયં,
જયઈ મુણિવરો સો, વચ્ચનામાણગારો ॥૨॥

હે દેવાનુપ્રિય ! આપ ધન્ય હૈ । દેવતાઓ કે મી પ્રશનીય હૈ । આપ મહા
પુણ્યશાલી હૈ, ક્યોંકિ આપને શીઘ્ર હી તપ કી આરાધના કરલી હૈ । આપ
હૈ, ક્યોં કિ આપને અપની આત્મા કા કલ્યાણ કર લિયા હૈ । સુકૃતલક્ષણ હૈ,
ક્યોંકિ આપને રૂપસે ચારિત્ર કી આરાધના કરલી હૈ । હે દેવાનુપ્રિય ! આપને
ઔર જીવિત કા કર લિયા હૈ । ઇતના કહ કર રાજા ઐણિક સ્તુતિ
હૈ —

હે દેવાનુપ્રિય ! આપ ધન્ય છે, દેવતાઓદ્વારા પણ પ્રશંસનીય છે । આપ
મહા પુણ્યશાળી છે, કેમકે આપે તરતજ સચમ તથા તપની આરાધના કરી
લીધી છે । આપ કૃતાર્થી છે, કેમકે આપે આપની આત્માનું કલ્યાણ કરી
છે । આપ સુકૃતલક્ષણ છે, કેમકે આપે સમ્યક્ રૂપથી ચારિત્રની આરાધના કરી
લીધી છે । હે દેવાનુપ્રિય ! ખરેખર આપે જન્મ અને જીવિતનું ફળ પ્રાપ્ત કરી
છે એટલું કહીને રાજા ઐણિક સ્તુતિ કરે છે :—

रसणमवि य , सोत्तमेयस्स ,
 वददल्लमिब , मंसरत्तेहि हीणं ।
 नयणमवि य वीणा,—छिद्वं ,
 जयइ मुणिवरो सो, धम्मनामाणगारो ॥३॥
 तवसि णिहियचित्तो, सुक्खुक्खोवि जाओ,
 सिद्धिलियसयल्लंगो, कंप्पमाणुत्तमगो ।
 तयवि ,—तेयसा दिप्पमाणो,
 जयइ मुणिवरो सो, णगारो ॥४॥
 चिरयरतिमिरं जं, कंदरंतो ,
 इ लयमुवेज्जा, जोइणोवागएणं ।
 भवभवदुरिर्यं जं, दंसणेणेव तं वा,
 जयइ मुणिवरो सो, धम्मनामाणगारो ॥५॥
 नहि भवइ ज, मूळे,
 न सुरगवीए, णावि चिंतामणीणं ।
 जं,—दंसणा ,
 जयइ मुणिवरो सो, धम्मनामाणगारो ॥६॥
 —मिच्च—हियओ जो, कम्मणो णिज्जरो जो,
 चरणकरणसत्तो, गृत्तिगृत्तोऽपमत्तो ।
 समिइसमिअ ,—सत्तससिप्पहावो,
 जयइ मुणिवरो सो, धम्मनामाणगारो ॥७॥
 पविदल्लियकुबोहो, पत्तसम्मंसुबोहो,
 समगुणविमलासो, सिद्धिमग्गेगलासो ।
 अणुवइयविहारो, सत्तसत्तेगसारो,
 जयइ मुणिवरो सो, धम्मनामाणगारो ॥८॥
 (अनुष्टुप्चत्तम्)
 सदोरमुहपोयस्स, सच्चजीवहिणसिणो ।
 णयो , जमधारिणो ॥९॥

। संस्कृतच्छायायां धन्यनामानगाराष्टकम् ।

(मालिनीवृत्तम्)

तपसि कृतरतिर्यः, षष्ठके स' लं,

प्रतिनियततया यत् , पारणाऽऽचाम्लतोऽपि ।

इति दृढतरभावाद् , भावितात्मा प्रज्ञान्तो,

जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामाऽनगारः ॥१॥

अजनि विपुलशीर्यं, शुष्कतुम्बीसमानं,

मृदुलरुचिरबाहू, शुष्कसर्पोपमानौ ।

यदुदरमतिनिम्नं, शुष्कहृत्पोषमेयं,

जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामाऽनगारः ॥२॥

:: — अणगारका ::

मे मानस सर्वदा

व्रत के अनन्तर अमिल से पारण विषायक जो ॥

दृढ से है उषमी मे हो

अनगार मुनिवर नामा की अचल हो ॥१॥

जिन का तुम्बी के सरीखा हो गया

कोमल रुचिर सर्प है तपसे नया ॥

जिन का उदर अति निम्न सूखा चर्म सा, अति शिथिल हो

अनगार मुनिवर नामा की हो ॥२॥

अथ धन्यनामा अष्टगुणरत्नो अष्टकः.

छकं छकं तपस्याया परायण्यु, शान्त मानस सर्वदा,

प्रतने अनन्तर अभिदधी, कर पारणं नहि र ,

द्रढभावधी छे भी, शुभ भावनामा अटल हो,

अष्टगुणर जेवा धन्य मुनिवरणी सदा नय अ हो ॥१॥

कषाण नेतु शुष्क तुलीसम तपधी अरे,

कोमल सुशोभितगाहु सदा सर्प जेवा छे अरे,

उदु गयु छे उदर सूका चर्म सम अति शिथिल ,

अष्टगुणर जेवा धन्य मुनिवरणी सदा नय अ हो ॥२॥

રસનમપિ ચ , ઓઞમેતસ્ય ,
 વટદલમિવ જાતં, માંસરક્તૈર્વિહીનમ્ ।
 નયનમપિ ચ વીણા, -રન્ધ્રવતારકાવત્ ,
 જયતિ મુનિવરો , ધન્યનામાડનગારઃ ॥૩॥
 નિહિતચિત્તઃ, શુષ્કરુક્ષોઽપિ ,
 ક્ષિયિલિતસકલાક્ષઃ, પમાનોર્ષમાક્ષઃ ।
 તદપિ , -તેજસા દીપ્યમાનો,
 મુનિવરોઽયં, ધન્યનામાનગારઃ ॥૪॥

સૂક્ષ્મ હૃદયં સૂક્ષ્મ અતિ હીનં હૈ
 વટ કે પત્તે સરીક્ષા -શોણિત હીનં હૈ ॥
 વીણા છેદ-તારા માસિત વિમલ હો
 મુનિવર કી હો ॥૩॥
 તપ મેં રહે હૈં ચિત્ત સૂક્ષ્મ વિગ્રહ
 સબ ઢીલે હો ગયે ઝિરમી હૈ કૌપતા ॥
 તો મી કઠિન તપ-તેજ સે હૈ શોમતે અતિ વિમલ હો
 અનગાર મુનિવર નામા કી હો ॥૪॥

સૂક્ષ્મ યદ્ । તથા ઓતેન્દ્રિ પણુ અતિક્ષીણુ છે,
 વટવૃક્ષ કેરા પાન સમજે, માંસ શોષિત હીન છે;
 આખ વીણા છેદ-તારા સમ પ્રભાસિત વિમળ હો,
 અણુગાર એવા ધન્ય મુનિવરની સદા જય અચલ હો ॥૩॥

તપમાહિ રાખ્યુ ચિત્ત શુષ્કને રૂક્ષ વિગ્રહ ભાસતુ,
 સો અગ નિર્બળ યદ્ ગયા અસ્તકે વળી છે કાપતુ,
 તો પણુ કઠિન તપ તેજથી, છે શોભતા અતિ વિમલહો,
 અણુગાર એવા ધન્ય મુનિવરની સદા જય અચલ હો. ॥૪॥

चिरतर मिरं यद्, गहरान्तः ,
 सपदि लयमुपैति, ज्यो षोपागतेन ।
 भवभवदुरितं य,—दर्शनेनैव तद्वद्,
 जय मुनिवरोऽयं धन्यनामाऽनगारः ॥५॥

नहि भवति यत्, मूले,
 न च सुरधेनो,—नापि चिन्तामणीनाम् ।
 तदनुपमसुखं य,—दर्शनादेव लभ्यं,
 जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामानगारः ॥६॥

तप से तेज से जिन का प्रकाशन जागता
 कन्दरा में चिर निवासी तम है भागता ॥
 जिन के सुदर्शन से भवोभव नगता हो
 अनगार मुनिवर नामा की सदा हो ॥५॥
 के मे जो सौख्य अति दुर्लभ कहा
 सुरधेनु—चिन्तामणिन ते मिलना कठिन जो महा ॥
 देखते ही हैं जिन्हे मिलता हो
 अनगार मुनिवर धन्य नामा की सदा जय अचल हो ॥६॥

तपशी भणेली तेजशी जेनु प्रकाशन जागतु,
 गुहातलु चिर गाढ अधाइ वणी छे जागतु,
 जेना सुदर्शनशी भवोभव पाप नाशे अणल हो,
 अणुगार जेवा धन्य मुनिवरनी सदा जय अचल हो ॥५॥

कह्य तइना भूणभा जे सौख्य अति दुर्लभ कहा,
 सुरधेनु चिन्तामणि थकी, भणवा कठिन सुभ अति रक्षा,
 जेने निरणवा मात्रभा सुभ असिभ भणता अटल हो,
 अणुगार जेवा धन्य मुनिवरनी सदा जय अचल हो ॥६॥

ऋजुमृदुहृदयो यः, कर्मणां निर्जराकृत्,
 चरणकरणसक्तो गुप्तिगुप्तोऽप्रमत्तः ।
 समितिसमित ,—त्स्वात्मवीर्यप्रभावो,—
 जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामानगारः ॥७॥
 मविदलितकुबोधः, प्राप्तसम्यक्सुबोधः,
 क्षमगुणविमलास्यः, सिद्धिमार्गैकलास्यः ।
 अनुपहतविहारः, त्मवीर्यैकसारो,
 जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामाऽनगारः ॥८॥

निष्कल मृदुल हिय जो अशेषन कर्म को हैं जारते,
 जो चरण-करणा-सक्त और 'सुगुति को' हैं धारते ॥
 समितिधारी हैं उष्यतापी हो,
 अनगार मुनिवर नामा की हो ॥७॥
 प्रविनष्ट है जिन का कुबोध सुबोध दिनमणि
 शम से मुखारविन्द विमुक्ति मार्ग ॥
 अरु उग्र विहरण राजते जिन धर्मसर के हो
 अनगार मुनिवर की हो ॥८॥

निष्कल कैमल हृदय नेनुं, कर्म विहारता,
 ने अरक्षकरणासक्त वणी सुशुप्ति पक्ष छे धारता,
 ने समिति धारी छे सदा, तथा उज्ज्वल प्रतापी सजल हो,
 अक्षुण्णर ओवा धन्य मुनिवरनी सदाव्य हो ॥७॥

कुपोष नेने नष्ट थर्ष सुपोष तेन प्रभासता,
 समभावी शान्त प्रसन्न मुण, वणि मुक्तिमार्ग प्रकाशता,
 विहार करता श्रीजिन धर्मसरना कमल हो,
 अक्षुण्णर ओवा धन्य मुनिवरनी सदाव्य अथल हो ॥८॥

(अनुष्टुप्वृत्तम्)

सदोरमुखपोताय, सर्वजीवहितैषिणे ।

नमो धन्यानगराय, :सयमधारिणे ॥९॥

। इति धन्यनामानगराष्टकं सम्पूर्णम् ॥

स्तुत्वा श्रेणिको राजा भगवत्समीपमुपागतः । प्रसन्न-
चेतसा निजगाद-देवानुम्रियेण भवता कथितं तथैव धन्य-
नामानगारो :। इत्येवं नामानगारं स्तुवन् भगवन्तं श्रीमहावीरं त्रिकु-
त्वोऽभिषन्ध च तामेव दिशं प्रतिगतो यस्या दिशः : ॥३९॥

दोरे सहित मुखवल्लिका जो जीव के लिए

धरते सयम-तपस्या-धीरता धारण किये ॥

पदाम्बुजों में वन्दना लसे

उनकी पवित्र लीला में मेरे वसे ॥९॥

॥ इति अनगर का सम्पूर्ण ॥

स्तुति वन्दन-नमस्कार कर श्रेणिक भगवान् के समीप

। प्रसन्न मन हो भगवान् को नमस्कार कर बोला, हे भगवान् ! जैसा आपने

या उसी रूपमें मैंने धन्यनामक अनगर को देखा है । प्रकार धन्यकुमार

की मन ही मन मूरि मूरि करता हुआ भगवान् को तीनवार प्रदक्षिणा पूर्वक

वन्दन-नमस्कार कर जहाँ से वहाँ गया ॥३९॥

धरी उपरक्ष्य कारणे मुणवस्त्रिभ होरा छती,

सयम तपस्या साथ लेखे धीरता धारी छती,

जे धन्य मुनिना पद कमणमा वन्दना करहम वहे,

जेनी प्रकृष्ट पवित्र लीला, हुंन्यमा आरे रहे

॥६॥

॥ इति धन्यनामा अष्टुगारना अष्टक सम्पूर्णम् ॥

जे प्रभाणे स्तुति तथा वन्दन नमस्कार करी राजा श्रेष्ठिक भगवान् की
पासे आब्या प्रसन्न मुण धर ते भगवान् ने नमस्कार करी बोल्या-हे भगवान् !
जे प्रकार आपने कछुं छतु ते प्रकारे मे धन्यनामना अष्टुगारने बोया छे जे रीते
धन्यकुमार अष्टुगारनी भनेमान धखी धखी प्रश सा करता टङ्का भगवान् ने त्रिखवार
प्रदक्षिणा पूर्वक वन्दन नमस्कार करी न्याथी आब्या छता त्या पाछा गया उह

‘समाराधनानन्तरं धन्यनामानगारेण किं कृतम् ? इत्याह—’ तएणं
, इत्यादि ।

॥ मूलम् ॥

तएणं कयाइ पुण्वरत्तावरत्तकाळे
धम्मजागरियं इमेयारूवे अज्झत्थिए, चित्थिए, कप्पिए, पत्थिए,
मणोगए संकप्पे समुप्पज्जेत्था । अह इमेणं ओराळेणं खंदओ तहेव
चित्ता आपुण्णं येरेहिं सद्धिं विचलं दूहइ, मासिया संछेइणा, नवमासपरियाओ,
कालमासे किञ्चा उड्डं दूरं वीईवइत्ता सम्बद्धसिद्धे विमाणे देवत्ताए
णे, येरा तहेव ओयरंति, इमे से आयारमंडए ॥४०॥

॥ ॥

स्य धन्यस्यानगारस्यान्यदा कदाचित् पूर्वरात्रापररात्रकाळे धर्म-
जागरिकां अयमेतद्वृत्तक आध्यात्मिकः, चिन्तितः, कल्पितः, प्रार्थितः,
मनोगतः : —एवं अनेन उदारेण स्कन्दकस्तथैव
चिन्ता, , स्थविरैः सार्द्धं विपुलं दूरोहति । मासिकी संछेखना,
पर्यायः, यावत्कालमासे ऊर्ध्वचन्द्रमः—यावत्—नवत्रैवेयकविमान-
प्रस्तटे ऊर्ध्वं दूरं तिव्रव्य सर्वार्थसिद्धे विमाने देवत्वेन : । स्थविरास्त-
थैवावतरन्ति यावत्—इमानि त्रारमाण्डकानि ॥४०॥

॥ टीका ॥

‘तएणं ’ इत्यादि । तदनन्तरं धन्यनाम्नोऽनगारस्य, अन्यदा=
अन्यस्मिन् समये कदाचित् पूर्वरात्रापररात्रकाळे=रात्रेरपरभागे धर्मजागरिकां

तप की आराधना करनेके

अनगारने

किया

बतलाते हैं—

‘तएणं ’ इत्यादि—

उसके

रात्रि के

भाग (चौथे)

में धर्म

तपनी आराधना कर्या पछी धन्य आशुगारे शु कर्तुं ते वे छे—

‘तएणं ’ इत्यादि

ते पछी ओक समये रात्रि ना अपर भाग (चौथा पछेर) मा धर्म

‘वर्मजागरणं कुर्वतः अयमेतद्रूपः=वक्ष्यमाणप्रकार आध्यात्मिकः=आत्म-
विषयो विचारो वृक्षस्याङ्कुर इव संजातः १, तदनु चिन्तितः=पुनः पुनः स्मरण-
रूपो विचारः, द्विपत्रित इव २, : कल्पितः=स एव व्यवस्थायुक्तः, ‘इदमेवं
करिष्यामी’-ति कार्याकारेण परिणतो विचारः पल्लवित इव ३, प्रार्थितः=स एव
इष्टरूपेण स्वीकृतः पुष्पित इव ४, मनोगतः :=मनसि दृढरूपेण निश्चयः
‘इत्यत्रैव मया ‘यम्’ इति विचारः फ त इव ५, यथा-स्कन्दकः स्कन्दकवत्
समुदपद्यते’।

‘यथास्कन्दकः’ इत्यनेनेदमवगम्यते-अहं अनेन उदारेण , विपु-

करते हुए उन धन्यकुमार अनगार के हृदय में वृक्षाङ्कुर के समान ‘आध्यात्मिक’
अर्थात् आत्मविषयक विचार अङ्कुरित हुआ। फिर ‘चिन्तित’ अर्थात् बारम्बार स्मरण
विचार द्विपत्रित के समान हो गया। उसके बाद कल्पित’ अर्थात् ‘इस
क’ ऐसा कार्य के आकारसे परिणत वही विचार पल्लविन के
हो गया। अनन्तर ‘प्रार्थित’ अर्थात् रूपसे स्वीकार किया हुआ वह विचार
पुष्पित के समान हो गया। फिर ‘मनोगत’ अर्थात् ‘मुझे ऐसा ही करना
चाहिये’ दृढ निश्चय विचार फलित के समान हो गया।

अनगारने उस समुत्पन्न विचार का चिन्तन किया, निश्चय किया और
उसे स्वीकृत किया उसको नि पूरेक करने का सकल्प किया। स्कन्दक ऋषि के-

अनगारपु करता था ते धन्यकुमार अनगारना हृदयमा आ प्रकाशे वृक्षाङ्कुर समान
‘आध्यात्मिक’ अर्थात् आत्मविषयक विचार अङ्कुरित था। द्वि-चिन्तित’
अर्थात् बारम्बार स्मरण रूपेण विचार द्विपत्रित समान-यथा गता ते पक्षी
‘कल्पित’ अर्थात् ‘अने’ जो प्रकाशे करीश’ आया व्यवस्था युक्त कार्यना आकार-
धी परिणत तेन विचार पल्लवित समाना यथा गता ते पक्षी ‘प्रार्थित’ अर्थात्
उष्ट इपथी स्वीकार करेव ते विचार पुष्पित समाना यथा गता, पक्षी ‘मनोगत
संकल्प’ अर्थात् ‘अनेने जोमक करवु जोधये’ आ दृढ निश्चय रूपेण विचार फलित
वृक्ष समाना यथा गता

धन्याङ्कुरादे ते ‘उपपन्नं विचारं चिन्तनं कर्तुं’, निश्चयं कर्तुं, स्वीकृतं कर्तुं,
तथा तेने निश्चय पूर्वकं तां स कर्तुं; स्कन्दक ऋषिनी आरुह्य धन्यकुमार

છેન=મહતા : કર્મગા ઓ ઓ નિર્માસઃ અસ્થિચર્માવનદ્ધઃ કિટિકિટિભૂતઃ
 કૃશો ધમનીસન્તતઃ તઃ, આત્મશત્યૈવ ગચ્છામિ, તિ મિ, ન તુ સ્તરીરવલેન,
 રે ગ્લાનો મિ, કાષ્ઠશ્વકટિકેવ, પત્રશ્વકટિકેવ, ઇરણ્ડકાષ્ઠશ્વક-
 ટિકેવ સશ્વન્દં ગચ્છામિ, તિષ્ઠામિ, તસ્માદ્ યાવદ્ ઉત્થાનાદિપુરુષાકારપરાક્રમો
 વિચરતે, યાવન્ન ધર્માચાર્યો ભગવાન્ મહાવીરો વિહરતિ તાવત્ મમેદમેવ
 શ્રેયઃ સ્યાત્-યન્ પ્રભાતે સૂર્યોદયે સતિ તદનુભ્યાસસ્ત્મકચ્યાણાર્થં
 નવીનમહાવ્રતારોપણં , આલોચનાનિન્દનાપૂર્વકં સર્વજીવેભ્યઃ વિભાય

તુલ્ય ધન્યકુમાર અનગાર વિચાર કરતે હૈં — મૈં ઉપ્ર તપસે એવં રક્ત માંસ
 રહિત હો ગયા હૈં, કેવલ હૃદયો નસોં સે ચર્મસે હુઆ શરીર રહ હૈં ।
 ચલને પર કિટ-કિટ શબ્દ હોતા હૈં । મૈં સર્વથા નિર્વલ એવ હો ગયા હૈં,
 શક્તિ સે હી ગમનાગમન હૈં કિન્તુ શરીર સે નહીં, બોલને કે અત્યન્ત
 હૈં । સે મરી હુર્ફ ગાઢી કે સ , સુલે પત્તોં સે મરી હુર્ફ ગાઢી કે
 , ઇરણ્ડ કે સુલે સે મરી હુર્ફ ગાઢી કે ચલને ફિરને પર શરીર
 કિટ-કિટ આવાજ હૈં, મૈરે મૈં વૈઠના આદિ પુરુષાકાર
 હૈં મૈરે ધર્માચાર્ય ભગવાન્ શીર વિચર રહે હૈં તબ
 મૈરે લિપ્ત યહી શ્રેય હૈં કિ મૈં સૂર્યોદય હોનેપર ભગવાન્ કો વન્દન
 કર ઉનકી સે આત્મ કે લિયે પુન મહાવ્રતોં કો ધારણકર, આલોચના

અણગાર વિચાર કરે છે .— આ ઉપરપથી શુષ્કરૂપ તેમજ રક્તમાસ રહિત થઈ
 ગયો છું, કેવળ હાડકા, નસોથી તથા ચર્મથી બંધિત શરીર રહી ગયું છે, આલતાં
 કંકડકંડ અવાજ થાય છે હું સર્વથા નિર્વલ તેમજ કૃશ થઈ ગયો છું, આત્મ
 શક્તિથીજ ગમનાગમન કરું છું, પણ શરીર ગળથી નહીં, બોલતી વખતે અત્યન્ત
 ખેદિત થાઉં છું, લાકડાથી બનેલી ગાડી સમાન, મુકેલ પાંડાની બનેલી ગાડી
 સમાન, જોરડાના મુકા લાકડાથી બનેલ ગાડી સમાન આલતા કરતાં આપુ શરીર
 કંકડકંડ અવાજ કરે છે, જોટલે બ્યાસુધી મહારામાં સ્વયં ઉઠવું બેઠવું આદિ
 પુરુષાકાર પરાક્રમ છે તથા બ્યાસુધી મારા ધર્માચાર્ય અમણુ ભગવાન મહાવીર
 વિચરી રહ્યા છે ત્યાં સુધી મારાં માટે જોજ શ્રેય છે કે હું પ્રાતઃકાળ સૂર્યોદય
 થતા ભગવાનને વન્દન નમસ્કાર કરી તેમની આજ્ઞાથી આત્મ પણ માટે ફરીથી
 મહાવ્રતોને ધારણ કરી આલોચના નિન્દના પૂર્વક સમસ્ત જીવરાશિથી ક્ષમા

वैः विरैः विपुलगिरि पृथिवीं पङ्कं प्रतिलेख्य
तं न दर्भसंस्तारकं संस्तीर्य तत्रोपगतस्य मम संलेखनाजोषणाजुषि भक्त-
पानप्रत्याख्य पादपोपगतस्य कालमनवकाङ्क्षतो विहसुं कल्पते । व्याख्या
सुगमा ।

चिन्तयित्वा प्रभातसमये श्रीभगवतः समीपमागत्य तं वन्दित्वा
पृष्ठवान् । श्रीभगवदाह्वया धन्यनामानगारः स्थविरैः सार्द्धं विपुलगिरि
चिन्तितं तं पादपो नसंस्तारकं दधार । एवमेकमासिषी
संलेखना । नवमासान् संयमपर्याय । कालमासे=मृत्युममये कालं

निन्दना पूर्वक जीव राशि से याचना करके तथा रूप-बहुभूत-स्थविरो के
विपुलाचल पर्वत पर जाऊँ । वहाँ पृथ्वीशिलापट्ट की प्रातलेखना कर के तथा दर्भ
पर बैठकर संलेखना प्रकारके आहारों का त्यागकर जीवन मरण की
अमिलाषा नहीं हुआ पादपोपगमन कर के रहूँ ।

विचार कर वे भगवान् महावीर की सेवा में उप-
स्थित । उन को वन्दन कर उन के समक्ष अपनी हार्दिक अमिलाषा
की। की आज्ञा प्राप्तकर वे अनगार स्थविरो के साथ विपुलाचल
पर्वत पर गये पूर्व किये हुए विचार के अनुसार उन्होंने पादपोपगमन का धारण
किया, का हुआ ।

नव पर्यन्त कर समाधि से मरकर -

भावना करी तथा ३-गुह्यभूत-स्थविरोनी साथे विपुलाचल पर्वत उपर जाऊँ,
तथा पृथ्वी शिलापट्टनु प्रति क्षेत्रन करी तथा हर्षसधारक उपर मेसी संक्षेपना
पठे सर्वे आहाराणो त्याग करी नभरयुनी अमिलाषा न करता पादपोप-
गमन संधारो करीने रहूँ ।

जो रीते विचारी सवारो अभयु भगवान् महावीरनी सेवाभां उपस्थित
थथा, तेजोने वन्दन नभस्कार करी तेमनी साथे पोतानी हार्दिक अमिलाषा
प्रगट करी, भगवाननी आज्ञाप्राप्त करी ते स्थविरोनी साथे विपुलाचल पर्वत
र गया तथा पठेवां चिन्तवेव विचार अनुगारे तेमजे पादपोपगमन संधारो
धारण कर्यो, ते संधारो जेक भासनेो थयो ।

जो रीते नव आस पर्यन्त संयम पावन करी समाधि मर मरी अंशलो

कृत्वा चन्द्रलोकादूर्ध्वं यावद् भ्रैवेयकविमानप्रस्तटादुपरि दूरं व्यति =समु-
 सर्वार्थसिद्धे विमाने देवत्वेन=देवरूपेण :=उपपाताख्यं
 लब्धवान् ।

: स्थविराः परिनिर्वाणप्रत्ययिकं=परलोकगमनसम्बन्धिनं । तेत्सर्गं
 कृत्वा धन्यनाम्नोऽनगरस्य वस्त्रपात्रादीन्युपकरणानि समादाय विपुलगिरितोऽधो-
 ऽवतीयं भगवत्समीपमागत्य भगवन्तं प्रोबुः— हे भगवन् ! धन्यनाम्नोऽन-
 गारस्य इमानि आचारभाण्डकानि=वस्त्रपात्रादीन्युपकरणानि सन्ति ॥४०॥

गौतमस्वामी पृच्छति— 'भंतेति' इत्यादि ।

॥ मूलम् ॥

भंतेति गोयमे तदेव पुच्छति खंदयस्स । वागरेइ
 सञ्चद्वसिद्धविमाणे उववण्णे । भंते ! देवस्स केवइयं कालं ठिई ?
 गोयमा ! तत्तीसं सागरोवमाई ठिई । सेण भंते ! ताओ देवल्लोगाओ कहिं
 मच्छिहिति ? कहिं उववज्जि ? गोयमा ! महाविदेहे वासे सिञ्चिहिति १,
 बुज्जिहिति २, मुच्चिहिति ३, परिणिच्चाहिति ४, सञ्चदुक्खाणमंतंकरेहि ५ ।

श्लोक के देवलोक नव भ्रैवेयक विमानों को कर सर्वार्थसिद्ध
 विमान में देवता से ।

धन्यकुमार अनगर को दिवंगत हुआ जानकर सहवर्ती स्थविरो ने परलोकगमन
 हेतुक कायोत्सर्ग किया । प उनके -पात्र आदि उपकरण लेकर, विपुलाचल
 पर्वत से नीचे, उतरे और भगवान् के निकट । इस बोले—हे भगवन् !
 धन्यनामा अनगर के ये आदि हैं ॥४०॥

उपर आर श्लोक तथा नवभ्रैवेयक विमानोंने अणञ्जी सर्वार्थसिद्ध नामना विमानमा
 देवता इये उत्पन्न थया, ॥

धन्यकुमार अणुगारने देवगत थया आणी, साथे रहेनार स्थविरोने परदेवो,
 गमन हेतुक कायोत्सर्ग कये पछी, तेमनां वस्त्र पात्र आदि उपकरण, एवं
 विपुलाचल पर्वत परधी निचे उतर्या, अने भगवान् यासे आवी अे प्रभुअे,
 बोल्या, हे भगवन् ! धन्यनामा अणुगारना आ वस्त्र पात्र आदि उपकरण छे ४०

एवं जम्बू ! समणेणं सं णं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे
पण्णत्ते ॥४१॥

॥ तइयवग्गस्स अज्झयणं चं ॥३॥ १॥

॥ छाया ॥

भदन्त ! इति भगवान् गौतमस्तथैव पृच्छति स्कन्द । भगवान्
व्याकरोति—यावत् सर्वार्थसिद्धिर्विमाने पन्नः । धन्यस्य भदन्त ! देवस्य कियत्क
रि : ? गौतम ! त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमानि स्थितिः प्रज्ञप्ता । स
भदन्त ! देवलोकात् गमिष्यति ? भोत्स्य ? । हे गौतम ! महा देहे
वर्षे सेत्स्यति १, भोत्स्यति २, मोक्ष्यति ३, परिनिर्वास्यति ४, सर्वदुःखानामन्तं
करिष्यति ५ । जम्बू ! अमणेन यावत्संप्राप्तेन प्रथमस्याध्ययनस्यायमर्थः
: ॥४१॥

चतुर्थवर्गस्य प्रथममध्ययन समाप्तम् ॥१॥

॥ टीका ॥

भगवान् गौतमः भीमहावीरं पप्रच्छ— हे भगवन् !
प्रकृतिभद्रो धन्यनामानगारः समाधिना कः ? । श्री भगवान् प्राह—
हे गौतम ! प्रकृतिभद्रो धन्यनामानगारः समाधियुक्तः सन् कृत्वा सर्वार्थ-
सिद्धे विमाने देवत्वेन : , देवोऽभूदित्यर्थः । गौतमः पुनरपृच्छत्—

अब गौतम स्वामी भगवान् से पूछते हैं—‘मतेत्ति’ इत्यादि ।

हे भगवन् । भद्रप्रकृतिवाले धन्यनामा अनगार समाधि पूर्वक काल करके कहाँ
!

भगवान्ने फरमाया—हे गौतम । स्वभावी धन्यनामा
अनगार समाधिपूर्वक करके सर्वार्थसिद्ध विमान में उत्पन्न हुआ है ।

‘हे गौतम स्वामी’ भगवान्नी पूछे छे—‘मतेत्ति’ इत्यादि
हे भगवन् ! भद्र प्रकृतिवाला धन्यनामा अशुगार समाधि पूर्वक काल
करने क्या उत्पन्न थया ?

भगवान्ने इरभाओयु—हे गौतम ! सरस स्वभावी तथा सरण हृदयी-
धन्यनामा अशुगार समाधिपूर्वक काल कराने सर्वार्थसिद्ध विमानमा उत्पन्न थया छे

हे भगवन् ! धन्यदेवस्य स्थितिस्तत्र कियन्तं कालं भविष्यति ? । भगवान्
 प्रोवाच—त्रयस्त्रिंशत्सागरोत्तमा स्थितिरस्ति । गौतमः पुनराह— देवल्लोका-
 च्च्युतोऽसौ क गमिष्य ? , क चोत्पत्स्यते ? । श्रीभगवानवादीत्—स धन्यदेवो
 महाविदेहक्षेत्रे गृहीत्वा सिद्धो हो : निर्वाणपदं सर्वदुःख-
 रहितो भविष्यति ।

फिर गौतम स्वामीने —हे भगवन् सर्वार्थसिद्ध में देवकी कीतनी
 होगी ? ।

भगवान्ने —हे गौतम ! धन्यकुमार देव वहाँ तैंतीस (३३) सागरोपम
 है ।

गौतम स्वामी बोले— हे भगवन् ! देव वहाँ से
 जायेगा ? होगा ?

भगवान्ने —हे गौतम ! देव महाविदेह क्षेत्र में ले
 अपने कमों का कर के सिद्ध होगा परमपद निर्वाण
 सर्व दु का करेगा ।

इंद्री गौतमस्वामीको 'पूछ्युं'—हे भगवन् ! सर्वार्थ सिद्धता धन्यनामना
 देवनी कट स्थिति थाये ।

भगवाने इरभाष्युं—हे गौतम ! धन्यकुमार देवनी त्यां क्षेत्रीस सागरोपमनी
 स्थिति छे.

गौतम स्वामी ने —हे भगवन् ! धन्यनामा देव त्याथी खी कथां
 करे ? कथां उत्पन्न थये ?

भगवाने इरभाष्युं—हे गौतम ! ते धन्यनामा देव महाविदेह क्षेत्रमा 'बन्ध-
 ल' पोताना समस्त कर्मेना सुख करी सिद्ध शुद्ध अने सुखा थये तथा परमपद
 निर्वाणने प्राप्त करी सर्व दुःखोनो अन्त करे.

हे जम्बू ! भगवता श्रीमहावीरेण एवम्=उक्तरीत्या तृतीयवर्गे
अर्थ=पूर्वोक्तः अर्थः= : :=कः : ॥४१॥

इति अनुचरोपपातिकदशाङ्गे अर्थबोधिनीयां टीकायां तृतीयवर्गस्य
समाप्तम् ॥३॥ १॥

—:: ० ::—

का उपसंहार करते हुए श्री सुधर्मा स्वामी जम्बू स्वामी से कहते हैं—
हे जम्बू ! भगवान् महावीरने तृतीय वर्ग के यह अर्थ
है ॥४१॥

श्री अनुचरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रकी अर्थबोधिनीनामक टीका के हिन्दी
का तृतीय वर्ग का ॥

—:: ० ::—

अध्ययनने संहार करता था श्री सुधर्मास्वामी जम्बू भीने
छ-हे जम्बू ! भगवान् महावीरने तृतीय वर्गना प्रथम अध्ययनना का
अर्थ । छ ॥४१॥

अनुचरोपपातिकदशाङ्ग नी 'अर्थबोधिनी'
नामक टीकाणां शुद्धशाली अनुवादिना
तृतीय वर्ग' प्रथम अध्ययन समाप्त.

जम्बूस्वामी सुधर्मस्वामिन पृच्छति- 'जडणं भंते ?' इत्यादि ।

॥ मूलम् ॥

जडणं भंते ! उक्खेवओ । जम्बू ! तेणं काळेणं तेणं समएण
 दीए णयरीए भदा सत्यवाही पत्तिसइ अहंदा । तीसेणं भदाए
 बाहीए पुत्ते सुनक्खत्ते दारए हो-था, अहीण० सुखे पंचधाइपरिक्खत्ते
 धणे तहेव बचीसओ दाओ उप्पि बडिसए विहरइ । तेणं काळेणं
 तेणं समएणं समोसरणं धणे सुनक्खत्ते निगए, जहा थावच्चापुत्तस्स
 निक्खमणं जाव गारे जाए इरियासमेए बंयारी ।

तएणं से सुनक्खत्ते अणगारे जं चेव दिवसं भगवओ महावीरस्स
 भंतिए मुंढे पक्वइए तं चेव दिवसं अभिगगहं तहेव विलमिन्न आहारेइ,
 संजमेणं विहरइ, बहिया विहारं विहरइ, अगाइ अहिज्झइ,
 मेण अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ।

तएणं से सुनक्खत्ते अणगारे तेणं ओराळेणं खंदओ । तेणं काळेणं
 तेणं समएणं रायगिहे नयरे, गुणसिक्ख चेइए, सेणिए राया, सामी । ओसइडे,
 परिसा निगया, राया निगओ, ओ कहिओ, राया पडिगओ, परिसा पडि-
 । तएणं या इ पुब्बरत्तावर मयंसि
 वम्मजागरियं जागरमाणस्स जहा खंदयस्म० । बहुवा परियाओ, गोतमपु ,
 तहेव कहेइ सच्चइसिद्धे विमाणे देवे उक्खणं, तेचीसं सागरोवमाइं ठिइ
 ५ । सेण भंते !० विदेहे जिहिति ५ ।

एवं सुणक्खत्तगमेणं सेसावि अट्ट भाणियक्खा, आणुपुब्बीए दोणि
 रायगिहे, दोणि साएते, दोणि बाणियग्गामे, ओ इत्थिणाउरे, ओ राय-
 गिहे । नवण्हं भदाओ ।ओ । नवण्हं वि बचीसओ दाओ । नि -
 थावच्चापुत्तस्स सरिस, वेहल्लस्स पिया करेइ । वेहल्लए । नव धणो
 सेसाणं बहुवासा । भासियाए संछेहणाए सच्चइसिद्धे विमाणे । वे विदेहे
 सिज्झिस्सति ५ ।

जम्बू ! तेणं भगवया महावीरेणं आइगरेणं, तित्थगरेणं,
 संयंसंजुडेणं, पुरिसुत्तमेणं, पुरिससीहेणं, पुरिसवरपुढरीएणं, पुरिसवरगंनहत्थिएणं,

लोगुत्तमेणं, लोगनाहेणं, लोगहिणं, लोगपईवेणं, लोगपज्जोअगरेणं, अभयदयेणं, चक्खुदयेणं, मग्गदयेणं, सरणदयेण, जीवदयेणं, बोहिदयेणं, धम्मदयेणं, धम्मदे-
सणं, धम्मनायगेण, धम्मसारहिणं, धम्मवरचावरंतचक्खवट्टिणं, दीवो-ताणं-
—सरणगइ-पइहेणं, अप्पडिहयवरनाणदसणघरेणं, वियट्ठउमेणं, जिणेणं, जावएणं,
तिण्णेणं, तारएणं, बुद्धेणं, बोहएणं, मुत्तेणं, मोयगेणं, सव्वन्नुणा, सव्वदरिसिणा,
सिवमय खयमन्वावाह-भणुणरावित्तिसिद्धिगइनामधेयं संपत्तेणं
अणुत्तरोववाइयदसाण वग्गस्स अयमट्ठे पण्णत्ते ।

॥ तइओ वग्गो ॥ १० ॥

अणुत्तरोववाइयदसाणं एगो सुयक्खंधो, तिस्सि वग्गा तिसु चेव दिवसेसु
उड्डिसिज्जति । पढमे वग्गे उडेसगा, विइए वग्गे तेरस उडेसगा, तइए
वग्गे उडेसगा, सेसं णायाधम्मकहाणं तहा णेयच्चं ।

॥ इय अणुत्तरोववाइयदसाओ समत्ताओ ॥

॥ अगं ॥

॥ छया ॥

यदि भदन्त ! उत्क्षेपकः । एवं जम्बूः ! तस्मिन् काले तस्मिन्
समये काकन्यां नगर्यां भद्रा नाम सार्थवाही परिव्रजति, आह्वया० तस्या भद्रायाः
सार्थवाहाः : सुनक्षत्रो नाम दारकोऽभवत् । अहीन० यावत्सुरूपः प ॥
परिसितो सुनक्षत्रोऽपि निर्गतः, यथा पत्यापुत्रस्य
निष्क्रमणं, यावत् अनगारो ईर्यासमितो यावद् ब्रह्मचारी ।

: सुनक्षत्रोऽनगारो यस्मिंश्चैव दिवसे श्रमणस्य भगवतो महावीर-
स्यान्तिके मृण्डो यावत्प्रजितस्तस्मिंश्चैव दिवसे अमिग्रह तथैव यावद् बिलमिवा-
हारयति, सयमेन यावद् विहरति, बहिर्जनपदविहार विहरति । एकादक्षाङ्गान्यधीते,
संयमेन ऽऽत्मानं भावयन् विहरति ।

: स नैनोदारेण स्कन्दकः । तस्मिन् काले तस्मिन् समये
राजगृहं नगर, शुणशिल्कं चैत्य, श्रेणिको राजा, स्वामी : , परिषभिर्गता,
राजा निर्गतः, धर्मः कथितः, राजा प्रतिगतः, परिषत् प्रति ।

जम्बूस्वामी सुधर्मस्वामिन पृच्छति- 'जड्णं भंते ?' इत्यादि ।

॥ मूलम् ॥

जड्णं भंते ! चक्खेवओ । एवं खलु जम्बू ! तेणं काळेणं तेणं समएण
रीए णयरीए भदा णामं सत्यवाही पविस्सइ अहुंढा । तीसेणं भदाए
वाहीए पुत्ते सुनक्खत्ते नामं दारए होत्था, अहीणं० सुखे पंचधाइपरिक्खत्ते
जहा धण्णे तहेव बत्तीसओ दाओ उप्पि वडिंसए विहरइ । तेणं काळेणं
तेणं समएणं समोसरणं धण्णे सुनक्खत्ते माए, थावच्चापुत्तस्स
निक्क जाव गारे जाए इरियासमेए बंधयारी ।

तएणं से सुनक्खत्ते अणगारे जं चेव दिवसं भगवओ महावीरस्स
अंतिए मुंढे पव्वइए तं चेव दिवसं अमिग्गहं तहेव विलमिन्व आहारेइ,
मेणं विहरइ, बहिया विहारं विहरइ, एक्कारस अंगाइ अहिज्जइ,
मेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ।

तएणं से सुणक्खत्ते अणगारे तेणं ओराळेणं खंदओ । तेणं काळेणं
सेणं रायगिहे नयरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, सामी समोसद्दे,
परिसा निग्गया, राया निग्गओ, धम्मो कहिओ, राया पडिङ्गओ, परिसा पडि-
। तएणं सुणक्खत्तस्स या इ पुव्वरत्तावर मयसि
धम्मजागरियं जागरमाणस्स जहा खंदयस्म० । बहुवा परियाओ, गोतमपु,
तहेव कहेइ सव्वट्ठसिद्धे विमाणे देवे ण्णे, तेत्तीसं सागरोवमाइं डिई
५ । सेणं भंते !० विदेहे जिहिति ५ ।

एवं सुणक्खत्तगमेणं सेसावि अट्ठ भाणियच्चा, आणुपुब्बीए दोणि
रायगिहे, दोणि साएते, दोणि वाणियग्गामे, ते इत्थिणाउरे, दसमो राय-
गिहे । नवण्हं भदाओ णिओ । नवण्हं वि बत्तीसओ दाओ । नवण्हं नि
थावच्चापुत्तस्स सरिसं, वेइल्लस्स पिया करेइ । वेइल्लए । नव धण्णे
सेसाणं बहुवासा । मासियाए संछेहणाए ट्ठसिद्धे विमाणे । ते विदेहे
सिञ्जिस्सति ५ ।

एव जम्बू ! जेणं भ महावीरेणं आइगरेणं, तित्थगरेणं,
संयंसवुद्धेणं, पुरिसुत्तमेणं, पुरिससीहेण, पुरिसवरपुड्डीएणं, पुरिसवरगं बहत्थि ,

लोगुत्तमेणं, लोगनाहेणं, लोगहिणं, लोगपईवेणं, लोगपज्जोअगरेणं, अभयदयेणं, चक्खुदयेणं, मग्गदयेणं, सरणदयेणं, जीवदयेणं, बोद्धिदयेणं, धम्मदयेणं, धम्मदे-
सणं, धम्मनायगेणं, धम्मसारहिणं, धम्मवरचाउरंतचक्कवट्टिणं, दीवो-ताणं-
—सरणगइ-पइहेणं, अप्पडिहयवरनाणदसणघरेणं, वियट्टछउमेणं, जिणेणं, जावएणं,
तिण्णेणं, तारएणं, बुद्धेणं, बोहएणं, मुत्तेणं, मोयगेणं, सव्वन्नुणा, सव्वदरिसिणा,
सिवमयलमरु णंतमकखयमव्वावाह-मपुणरावित्तिसिद्धिगइनामधेयं संपत्तेणं
अणुत्तरोववाइयदसाण बग्गस्स अयमट्ठे पण्णत्ते ।

॥ तइओ बग्गो ते ॥

अणुत्तरोववाइयदसाणं एगो सुयक्खंधो, तिप्पि बग्गा तिसु चेव दिवसेसु
उहिसिज्जति । पढमे बग्गे , विइए बग्गे तेरस उदेसगा, तइए
बग्गे उदेसगा, सेसं णायाधम्मकहाणं णेयव्वं ।

॥इय अणुत्तरोववाइयदसाओ समत्ताओ॥

॥ अगं ॥

॥ छाया ॥

यदि भदन्त ! उत्तरेपकः । एवं जम्बूः ! तस्मिन् काले तस्मिन्
समये नगर्यां भद्रा सार्थवाही परिव्रसति, आढ्या० । तस्या भद्रायाः
सार्थवाहाः : सुनक्षत्रो नाम दारकोऽभवत् । अहीन० यावत्पुरुषः प गी-
परिसिप्तो सुनक्षत्रोऽपि निर्गतः, यथा पत्यापुत्रस्य
निष्क्रमणं, यावत् अनगारो ईर्यासमितो यावद् ब्रह्मचारी ।

: सुनक्षत्रोऽनगारो यस्मिंश्चिदिवसे भ्रमणस्य भगवतो महावीर-
स्यान्तिके गुण्डो यावत्प्रव्रजितस्तस्मिंश्चैव दिवसे अमिग्रह तथैव यावद् विल वा-
हारयति, सयमेन यावद् विहरति, बहिर्जनपदविहार विहरति । एकादशान्यधीते,
संयमेन ऽऽत्मानं भावयन् विहरति ।

: स नैनोदारेण यथा स्कन्दकः । तस्मिन् काले तस्मिन् समये
राजगृहं नगरं, गुणशिल्पकं चैत्य, श्रेणिको राजा, स्वामी : , परिषभिर्गता,
राजा निर्गतः, धर्मः कथितः, राजा प्रतिगतः, परिषत् प्र ।

सुनक्षत्रस्यान्यदा कदाचित् पुर्वरात्रापररात्रकालसमये धर्म-
जागरिकाः ;, स्कन्दकस्य बहुवर्षाणि पर्यायः, गौतमपृच्छा, तथैव-
कथयति, यावत्सर्वार्थसिद्धे विमाने देव : । त्रयस्त्रिंशो गरोपमानि रि :
। स भदन्त !० महाविदेहे सेत्स्यति ।

सुनक्षत्रगमेन शेषा अप्यष्टौ भणितव्याः, नवरं- शेषः—आनुपुर्ण्या द्वौ
राजशुद्धे, द्वौ साकेते, द्वौ वाणिज्यग्रामे, १० हस्तिनागपुरे, राजशुद्धे ।
नवानां भद्रा : । नवानामपि द्वात्रिंशदायः । नवानां निष्क्रमणं
पुत्रस्य , वैहल्यस्य पिता करोति । षष्मासा , धन्यस्य, शेषाणां
बहूनि वर्षाणि (पर्यायः) । मासिक्या संछेत्स्वनया सर्वार्थसिद्धे विमाने । सर्वे
महाविदेहे सेत्स्यन्ति ।

जम्बूः ! अमणेन महावीरेण आदिकरेण, तीर्थकरेण,
स्वयंसंशुद्धेन, पुरुषोत्तमेन, पुरुषसिद्धेन, पुरुषवरपुण्डरीकेण, पुरुषवरगन्धहस्तिना,
लोकोत्तमेन, लोकनाथेन, लोकहितेन, लोकप्रदीपेन, लोकप्रद्योतकरेण, यदयेन,
चक्षुर्दयेन, मार्गदयेन, शरणदयेन, जीवदयेन, बोधदयेन, धर्मदयेन, धर्मदैशकेन,
धर्मनायकेन, धर्मसारथिना, धर्मवरचतुरन्तचक्रवर्तिना, द्वीपत्राणशरणगतिप्रतिष्ठेन,
अप्रतिहतवरज्ञानदर्शनधरेण, व्यावृत्तलाभस्थयेन, जिनेन जायकेन, तारकेण,
शुद्धेन बोधकेन, मुक्तेन मोचकेन, सर्वज्ञेन, सर्वदर्शिना, शिवमचलमरुजमनन्तमक्षयम-
व्याबाधमपुनरावृत्तिकं सिद्धिगतिनामधेयं संमाप्तेन अनुचरोपपातिकदशानां
तृतीयस्य वर्गस्यायमर्थः प्तः ॥

॥ तृतीयो वर्गः प्तः ॥

अनुचरोपपातिकदशानामेकः श्रुतस्कन्धः, त्रयो वर्गाः, त्रिषु चैव दिवसेषु
उद्दिश्यन्ते । प्रथमे वर्गे उद्देशकाः, द्वितीये वर्गे १० उद्देशकाः, ये
वर्गे उद्देशकाः । शेषं यथा धर्मकथानां व्यस्य ॥

॥ अनुचरोपपातिकदशानां ॥

॥ समाप्तम् ॥

॥ ટીકા ॥

‘જન્મં મંતે ! સ્વલેવઓ’ ઇતિ હે મગવન્ ! અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગસ્ય
તૃતીયવર્ગે મગવતાડયમર્થઃ કથિતઃ, દ્વિતોયાદીનામધ્યયનાનાં
કોડર્યઃ : ? । સુધર્મસ્વામી જમ્બૂસ્વામિનં -હે જમ્બુઃ ! કાકન્દ્યાં નગર્યાં
મદ્રાસાર્થવાક્ષાઃ : ત્રો આસીત્ । સર્વં વર્ણનં ધન્યકુમાર-
વદિન્નેયમ્ ।

• સુનક્ષત્રવદ્ શેષા અપિ વક્તવ્યાઃ, નવરં=વિશેષસ્તુ
આનુપૂર્વ્યાં=અનુક્રમશ્ચઃ ઢૌ ઋષિદાસ-પેલ્લકૌ રાજગૃહે નગરે જાતૌ । ઢૌ રામપુત્ર-

શ્રી જમ્બૂસ્વામી સુધર્માસ્વામી સે પૂછતે હૈં— ‘જહ્ણ મતે’ ઇત્યાદિ ।

હે મગવન્ ! શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાઙ્ગ સૂત્ર કે તૃતીય વર્ગ કે પ્રથમ અધ્યયનકા
મગવાનને યહ અર્થ હૈ તો હે મગવન્ ! દ્વિતીય આદિ શેષ અધ્યયનો કા કયા અર્થ
પ્રરૂપિત કિયા હૈ ?

શ્રી સુધર્માસ્વામી શ્રી જમ્બૂસ્વામી કો સંબોધિત કર પ્રકાર બોલે—હે જમ્બુ !
કાકન્દીનગરી મેં સાર્થવાહી કે સુનક્ષત્ર નામક એક પુત્ર થા । ઇનકા સારા વર્ણન
ધન્યકુમાર કે હૈ । કેવલ ધન્યકુમાર કી દીક્ષા પર્યાય નવ માસ કા થી તો સુનક્ષત્ર
અનગાર કી વહુત વર્ષો કે દીક્ષા પર્યાય થી ।

પ્ર ક્ષત્ર કે શેષ આઠો હી કુમારો કા જીવનવૃત્ત સમક્ષના
ચાહિયે । વિશેષતા યહી હૈ કિ ઇન મેં દો—ઋષિદાસ ઓર પેલ્લક—રાજગૃહ નગર મેં,

શ્રી જમ્બૂસ્વામી સુધર્માસ્વામીને પૂછે છે :— ‘જહ્ણ મતે’ ઇત્યાદિ.

હે મગવન્ ! શ્રી અનુત્તરોપપાતિ ૧૩ સૂત્રના ત્રીજા વર્ગના પ્રથમ
અધ્યયનના મગવાને આ અર્થ કહ્યા છે તો હે મગવન્ ! દ્વિતીય આદિ શેષ અધ્યયનોના
શુ’ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે ?

શ્રી સુધર્માસ્વામી શ્રી જમ્બૂસ્વામીને સંબોધી આ પ્રમાણે બોલ્યા—
હે જમ્બુ કાકન્દી નગરીમા મદ્રા સાર્થવાહીને સુનક્ષત્ર નામે એક પુત્ર હોના તેનું
સુધુ વર્ણન ધન્યકુમારની માફક છે કેવળ ધન્યકુમારની દીક્ષાપર્યાય નવ માસની
હતી તો સુનક્ષત્ર અણગારની દીક્ષાપર્યાય વણ વર્ષોની હતી

એ રીતે સુનક્ષત્ર સમાન શેષ આઠે કુમારોનું નવવાન્ત સમજવું
એકલે વિશેષતા એક છે કે એઓમાં કમથઃ એ—ઋષિદાસ અને પેલ્લક—રાજગૃહ

—चन्द्रिकौ साकेते=अयोध्यायां, द्वौ=पृष्टमातृक-पेढालपुत्रौ वाणिज्यग्रामे, :
पोद्दिलो हस्तिनापुरे, दशमश्च वेहल्लो राजगृहे नगरे : ।

नवानां धन्यकुमारादीनां जनन्यो भद्रानामन्य आसन्, एकैकस्य जननी
भद्रानाम्नी पृथक् पृथगासीदिति : । धन्यकुमारादीनां निष्क्रमणं
स्थापत्यापुत्रसदृश स्वस्वजननी कृतवती । दशमस्य वेहल्लस्य निष्क्रमणं पिता
कृतवान् । वेहल्लस्य संयमपर्यायः षाण्मासिकः । धन्यनाम्नोऽनगारस्य नवमासिकः
पर्यायः प्रागुक्तः । शेषाणां सुनक्षत्रादीनामष्टानामनगाराणां बहूनि वर्षाणि
पर्यायः । संलेखना सर्वेषां मासिकी । सर्वार्थसिद्धे माने सर्वे देवत्वेन समुत्पन्नाः ।
महाविदेहे क्षेत्रे सिद्धिगतिं स्यन्ति ॥

दो-रामपुत्र और चन्द्रिक-अयोध्या में, दो-पृष्टमातृक और पेढालपुत्र-वाणिज्य ग्राम में,
नववाँ पोद्दिल-हस्तिनापुर में दशमा-वेहल्लकुमार राजगृह नगर में उत्पन्न हुआ ।
धन्यकुमार आदि नवों कुमारों की भद्रा नामक माताये थीं । प्रत्येक की भद्रा नामक
भिन्न २ माताएँ थीं न कि एक ही । धन्यकुमार आदि नवा कुमारों का दीक्षामहोत्सव
थावचापुत्र के समान अपनी २ माताओं ने किया था । दशवा वेहल्ल का दीक्षा महोत्सव
उस के पिताने किया था । वेहल्ल की छ मास, धन्यकुमार की नव तथा शेष सुनक्षत्र
आदी आठों ही अनगारों की बहुत वर्षों की दीक्षा पर्याय थी । सबोंने एक एक मास की
संलेखना की । सब सर्वार्थसिद्धि विमान में देवतारूप से हुए । वे महा विदेह
क्षेत्र में जन्म लेकर समस्त कर्मों का क्षय कर मोक्ष प्राप्त करेंगे ।

नगरमा मे-रामपुत्र अने चन्द्रिक-अयोध्यामा मे-पृष्टमातृक अने पेढालपुत्र-
वाणिज्यग्राममा उत्पन्न थया नवमा पो द हस्तिनापुरमा तथा दशमा वेहल्ल
कुमार राजगृहनगरमा उत्पन्न थया, धन्यकुमार आदि नवेष कुमारौनी भद्रानामनी
माताओ छती प्रत्येकनी भद्रानामे भिन्न भिन्न माताओ छती नहि के ओकए,
धन्यकुमार आदि नवेष कुमारौनी दीक्षामहोत्सव थावचापुत्रनी माइक पोत
पोतानी माताओओ क्यौ हुनो, दशमा वेहल्लनो दीक्षा महोत्सव तेना पिताओ
क्यौ हुनो वेहल्लनी छ मास धन्यकुमारनी नव मास तथा शेष सुनक्षत्र आदि
आठ्य अष्टगारौनी धरुा वर्षौनी दीक्षा पर्याय छती सर्वे सुनियोओ ओकेक मासनी
अलेखना करी सर्वे सर्वार्थसिद्ध विमानमा देवताइये उत्पन्न थया तथा तेओ
अन्तमा महाविदेह क्षेत्रे जन्म लए समस्त कर्मौनी क्षय करी मोक्ष प्राप्त करशे

तृतीयवर्गस्य वर्णनमुपसहारन् श्रीसुधर्मा स्वामी कथयति—‘एवं’ इत्यादि ।
हे जम्बू ! = उक्तरीत्या श्रीमहावीरेण यावत्सिद्धगितिनाम-
धेयं नेन अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य तृतीयवर्गस्यायम् = उक्तरूपः अर्थः =
: = कथितः ॥

॥ इति अनुत्तरोपपातिकदशानामो नवमाङ्गस्य अर्थबोधिण्यां
टीकायां तृतीयो वर्गः समाप्तः ॥

॥ इति श्री विश्वविराट्—जगद्गुरु—प्रसिद्धवाचक—पञ्चदशभाषाकलितललितकलापालापक-
प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मायक—वादिमानमर्दक—श्रीशाङ्ख्यपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त-
‘जैन-शास्त्राचार्य’—पदभूषित—कोल्हापुरराजगुरु—बालब्रह्मचारि—जैनाचार्य—
जैनधर्मदिवाकर—पूज्यश्री—घासीलाल—अतिविरचिता श्री—अनुत्तरो-
पपातिकदशाङ्ग—सूत्रस्य अर्थबोधिण्याख्या व्याख्या सम्पूर्णा ॥

— x —

अब तृतीय वर्ग का उपसहार करते हुए श्री सुधर्मा स्वामी श्री जम्बू स्वामी को
सबोधन कर कहते हैं—‘एवं’ इत्यादि—

हे जम्बू ! पूर्वोक्त गुणों से श्रमण भगवान् महावीरने अनुत्तरोप-
पातिक सूत्र के तृतीय वर्ग का यह अर्थ कहा है.

॥ श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग नामक नवमाङ्ग की अर्थबोधिनीनामक
टीका का तृतीय वर्ग समाप्त ॥

॥ इति श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र की अर्थबोधिनी
का हिन्दी समाप्त ॥

हुवे त्रीण वर्गानां उपसहारं कृत्वा श्री सुधर्मास्वामी श्री जम्बूस्वामीने
स बोधनं करी कहे छे—‘एवं’ इत्यादि—

हे जम्बू ! आ रीते पूर्वोक्त गुणोत्थी सुक्ता अभय भगवान् महावीरे
अनुत्तरोपपातिक ग सूत्रना त्रीण वर्गानां आ अर्थ कहे छे

आ अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग नामा नवमाङ्गानी “अर्थबोधिनी”
नामनी टीकानां त्रीणो वर्गः समाप्तः

इति अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रनी अर्थ बोधिनी
टीकानां अनुवादे समाप्तः

॥ स्तिः ॥

(अनुष्टुबवृत्तम्)

काठियावाटदेशे च, वर्द्धमानपुरी पुरा ।

णसिटीनाम्नी, या प्रसिद्धाऽस्ति ॥१॥

तत्राहं मुनिभिः सार्द्धं, ग्रामाद्ग्रामान्तरं व्रजन् ।

टीकामकार्षमागत्य, सरलामर्षबोधिनीम् ॥२॥

ते चेमे

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

मिथ्यास्तदर्शन-चरित्रविमोहनीय,-

विध्वंसनेन ।प्य क्वचि स्वधर्मे ।

व्याख्यानतो , पैति च पर्वत्,

सोऽयं विभा मुनिवीर-समीरमल्लः ॥३॥

र्थसंग्रहविधौ त्वरया युतेन,

साहाय्यमत्र तेन व्यधावि ।

तं वीरपुत्रपदञ्जोमि-समीरमल्लं,

नित्यं ननु करवाणि तस्मै ॥४॥

(शिखरिणीवृत्तम्)

उदारो निर्मानो जिननि र्थनिपुणः,

क्रियादत्तोऽल्लान्तो गुरुजनमनोहाद ॥

यां चातुर्याद् बहुजनमनोरञ्जनपरः,

कनैयालालोऽयं सद्यद्दयः सं ॥५॥

(मालिनीवृत्तम्)

धरगिरिव सहिष्णुः सिन्धुमाम्भीर्यजिष्णुः,

कुञ्जानुस्तेजसा दीप्यमानः ।

विमलमपि , श्वारदाम्भ नं,

स -मदनलालः-शोभते सत्तपस्वी ॥६॥

(मुनिकप्रयातवृत्तम्)

शूरोर्भक्तिभावेन युक्तः क्रियावान्,

: प्रवीणो विगर्वो गुणी च ।

तपोभावयुक्तः १ राजते यः,

तपस्वी मुनिर्मांगिलालः :

॥७॥

(मन्दाक्रान्तावृत्तम्)

ते दान्तः स्थविरपदवीक्षोभितः शुद्धभावो,

मोहोद्रेकप्रमथनपरो मोक्षसौख्यामिलाधी ।

सम्यक्श्रद्धाविमलहृदयः षड्विधप्राणिपालो,

देवीलालः निरिह यो राजते सच्चरित्रः

॥८॥

अथविक्रदिसहस्रान्वे (२००२), विक्रमस्य' रोदिने ।

व्येष्टकृष्णदले टीका, द्वादश्यां पूर्णतामगात्

॥९॥

टीकाश्रमातिसमये,

:

:

तेषां नामा , कथ्यन्ते गुणवृद्धये

॥१०॥

तथाहि—

(अनुष्टुप्वृत्तम्)

लिम्बदीसम्प्रदायस्थो,—धनजीस्वामिनामकः ।

समायुक्तो, राजते चन्द्रवद् गणे

॥११॥

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

छेत्रालालमुनिर्वचोमधुरियाऽऽनन्दमदः प्राणिनां,

चञ्चलचन्द्रकलेव

करुणा षट्कायतापापहृत् ।

'पूर्णचन्द्र प्रतप्तजनताङ्गानामृताऽऽवर्षणः,

लोकानन्दगुणेन यः किल सदानन्दी मसिद्धोऽभवत् ॥१२॥

वैयावृत्तिगुणप्रमोदितमुनिर्जेता कषायस्य यः,

प्राणिप्राणपरायणः कल्पया

द्रवत्यन्तरम् ।

लक्ष्मीचन्द्रमुनिः स क्षान्तहृदयो धीरस्त्वैतावुभौ,

राजेते मृदुमानसौ मुनिवरौ यौ लिम्बदीमच्छके ॥१३॥

(अनुष्टुप्वृत्तम्)

जीवनजी स्वामिनाम्ना, भगवान्जी-मुनीश्वरः ।

दर्यापुरीमुगच्छेऽच्छे, आजते रविचन्द्रवत् ॥१४॥

(तोटकवृत्तम्)

हरिदानमुनिर्जिनश्चा , वचनामृततोषितमन्यजनः ।

वरबालमुगच्छगतो नियतो, नीसहितो मुनिधर्मरतः ॥१५॥

। सतीनामानि ।

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

मौघीबाह-सती गुणद्वयवती सहिष्णुः परा,
अक्षीबाह-सती समाभितवती :संयमम् ।साध्वी श्रीमन्वकेतिनामविदिता विख्यातगम्भीरता,
: -आदिदक्षका दर्यापुरीगच्छकाः ॥१६॥

। बहवाणश्चहरभीसङ्घः ।

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

अत्रत्यस्त्रितयः कृपासमुदयः श्रीजैनसङ्घो मियः,

प्रेमाबद्धविवेयपदसिःमिलभीनार्चरक्षापरः ।

शुद्धस्यानकवासिधर्मनिरतो रत्नत्रयाभः ,

अद्धावान् निगमे जिनप्रवचने श्रेयस्करे शोभते ॥१७॥

॥ इति श्लाघ्यप्रशस्तिः ॥

भगवान् वीरो, गौतमः : ।

सुधर्मा जम्बू-जैनधर्मश्च मङ्गलम् ॥१८॥

શ્રી. સ્થા. જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિને રૂ. ૨૫૦ અને ઉપર મદદ
આપનાર ગૃહસ્થોનાં મુખ્યારક નામો.

- ૩૦૦૦ મહેતા શુભાનંદ પાનાચંદ, રાજકોટ
૨૫૦૦ વીરાણી શામળ વેલ્લ, રાજકોટ.
૨૦૦૦ નામદાર ઠાકોર સાહેબ, મોરળી
૨૦૦૦ શેઠ શાન્તિલાલ મગલદાસ B A મીલમાલિક, અમદાવાદ
૧૭૫૨ દોશી પ્રભુદાસ મુલ્લ, રાજકોટ
૧૫૦૦ કોઠારી હરગોવિંદ જ્યેષ્ઠ, રાજકોટ
૧૦૦૦ શાહ સોમચંદ તુલસીદાસ, રાજકોટ
૭૫૧ બગડીયા જગ ન રતનશી, દામનગર
૭૫૦ શ્રી સ્થા જૈન સંઘ, વડવાણ સીટી
૫૦૦ શ્રી સ્થા જૈન સંઘ, થાનગઢ
૫૦૦ મેતા મોહનલાલ કપુરચંદ, રાજકોટ
૫૦૦ શા તારાચંદળ પુખરાજી, ઓરગાખાદ
૫૦૦ શા શેષમલ્લ જીવરાજી
શા અનરાજી લાલચંદળ
શા પુકલચંદળ રૂપચ
શા કંગડુલાલ જીવનલાલ } ઓરગાખાદ
૨૫૧ વકીલ રાજ વર્ધમાન, જેતપુર
૨૫૧ પચમીઆ ભવાનભાઈ કાળીદાસ, જેતપુર
૨૫૧ શ્રી સ્થા જૈન સંઘ, વાકાનેર
૨૫૦ ચ પાલાલ જોરેવે, ડોડાધ્યા

આ ઉપરાંત મોરળી, ભોરાવરનગર અને સુણાવના શ્રી સંઘો તરફથી
આ પવિત્ર કાર્યમાં સારી મદદ મળી છે તે બદલ હરેકને આભાર
માનવામાં આવે છે

સંઘવી પીતાબર શુભાખચંદ, (બામનગર) આ કાર્યમાં પોતાના તન, મન અને ધનથી આ કાર્યમાં પૂર્ણ સહકાર આપી રહ્યા છે, તે બદલ તેમનો આભાર માનવામાં આવે છે તેમજ વડવાણુ સીટીના રહીશ પ્રભાવતી બહેન તથા લોંબડીના મોતીબહેન, આ બંને બહેનોએ આ શુભ કાર્યમાં ખૂબ સહકાર આપ્યો છે, તે બદલ સમિતિ તેમને અભિનંદન આપે છે

- (૧) દોશી પ્રભુદાસ મુલશી, સર્જકોટ
- (૨) હગનલાલ હેમચંદ વસા, બામનગર
- (૩) કેઠારી હરખચંદ જગજીવન, બોટાદ, હા છબીલદાસભાઈ, તથા રગીલદાસભાઈ
- (૪) વાડીલાલ હાઈગ એન્ડ પ્રીન્સીપલ વર્કસ, મુબઈ, હા સંઘવી પીતાબર શુભાખચંદ

આ ચાર ભાઈઓએ ૬ રૂા ૩૦૦૦ અને તેથી વધારે રકમ આપી ૧-૧ સૂત્ર છપાવી આપવા વચન આપેલ છે, તે બદલ તેમને ધન્યવાદ થટે છે

હરેક ભાઈ બહેનને સમિતિ વિનંતી કરે છે કે, આ શુભ અને પવિત્ર કાર્યમાં પોતાનો હાથ લગાવે ૧-૧ સૂત્ર છપાવી આપે, તેમ ન બને તો ચયાચકિત ફાળો આપે, અને તેમ પણ ન બને તો આ સૂત્રોનો પોતાથી બની શકતો વધારેમાં વધારે પ્રચાર કરે

તા ૨૦૦૪ ના માહ વદ ૦)) સુધીના ૨૬૬૮૦)ના આવેલ છે અને રૂા ૧૪૪૭૧૧૧ના વપગએલ છે

શ્રી. શ્રે રથા. જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ.
કેઠારીઆ ગેઈટ, માડવીઆ બીદડીગ
રાજકોટ